

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Michael Cunningham

SAATLER

1999 PULITZER ÖDÜLÜ

1999 PEN FAULKNER ÖDÜLÜ

2000 YILI DÜNYA KİTAP ÇEVİRİ ÖDÜLÜ

roman

Michael Cunningham
SAATLER

1999 PULITZER ROMAN ÖDÜLÜ

1999 PEN-FAULKNER ÖDÜLÜ

ÇAĞDAŞ DÜNYA YAZARLARI

Yayın Yönetmeni
İlknur Özdemir

Yayına Hazırlayan
Pınar Savaş

Dizgi
Serap Kılıç

Düzeltili
Fulya Tükel

Montaj
Mine Sarıkaya

Kapak Düzeni
Semih Özcan

İç Baskı
Özal Matbaası

Kapak Baskı
Çetin Ofset

Cilt
ZE Ciltevi

Basım Tarihleri
1. basım: 2000
2. basım: 2000
3. basım: 2002
4. basım: 2003

ISBN 975-8440-27-6

© 1998 Michael Cunningham / Akcalı Telif Hakları Ajansı /
Can Yayınları Ltd. Şti. (1999)

Michael Cunningham
SAATLER

ROMAN

İngilizce aslından çeviren
İLKNUR ÖZDEMİR

CAN YAYINLARI LTD. ŞTİ.

Hayriye Caddesi No. 2, 80060 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0-212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 - 292 55 00 Fax: 252 72 33

<http://www.canyayinlari.com>

e-posta: yayinevi@canyayinlari.com

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Özgün adı
The Hours

Michael Cunningham, 1952 yılında Cincinnati’de doğdu. Reklamcılık yapan babasının işi dolayısıyla Avrupa’da geçirdikleri birkaç yıldan sonra *Cunningham* 10 yaşındayken California’ya taşındılar. 1970’lerin başında Stanford Üniversitesi’nde öğrenciyken, ressam olmayı istiyordu, ancak bir edebiyat kursuna katılarak kısa öyküler yazmaya başladı. Üniversiteden mezun olduktan sonra bir süre amaçsızca yaşadı ve roman yazmaktan vazgeçti. Ancak bu arada birçok yere de başvuru mektubu gönderiyordu. Sonunda Iowa Üniversitesi’ne kabul edildi. Üniversiteye bağlı olarak yazarlık konusunda atölye çalışmalarına katıldı ve öyküler yazmaya başladı. Öyküleri dergilerde yayınlanıyordu. Ancak yazdıklarını yarım bırakarak eski, başboş günlerine geri döndü. Bu durumdan kendini kurtarabilmek için alelacele yazıp bitirdiği ilk romanı yayınlandığında 30 yaşındaydı. New York’a taşındı ve 1990 yılında ‘A Home at the End of the World’ adlı romanı yayınlanana kadar çeşitli işlerde çalıştı. Beş yıl sonra üçüncü kitabı ‘Flesh and Blood’ basıldı. Üç yıl süren bir çalışmanın ardından da ‘Saatler’ adlı romanını yazdı. Bu romanıyla 1999 yılının Pen/Faulkner Ödülü’nü ve Pulitzer Ödülü’nü aldı. Manhattan’da yaşayan yazar, halen Columbia Üniversitesi’nde öğretim görevlisidir.

Bu kitap Ken Corbett içindir

Üçüncü bir kaplan avlayacağız şimdi, ama ötekiler gibi bu da hayal ettiğim biçimde olacak, sözcüklerden oluşan bir yapı; tüm destanların ötesinde, yeryüzünde boy gösteren etten kemikten bir kaplan olmayacak. Bütün bunları çok iyi biliyorum, yine de bu belirsiz, mantıksız ve kökü eskide olan araştırmadan kendimi alamıyorum, ve saatler geçerken ben, bir başka kaplanın izini sürüyorum, dizelerde bulunmayan bir kaplanın.

–J.L.Borges, *Öteki Kaplan*, 1960

Planlarımı anlatacak zamanım yok. Saatler ve keşfim hakkında çok şey söylemeliyim aslında; karakterlerimin arkasında nasıl da güzel mağaralar kazdığım hakkında; bunun tam da benim istediğim şeyi sağladığını düşünüyorum; insanlık, mizah ve derinlik. Amacım, mağaraların birleşmesi; ve her birinin yaşanılan anda gün yüzüne çıkması.

–Virginia Woolf, günce notu, 30 Ağustos 1923

Öndeyiş

Evden telaşla çıkıyor, sırtındaki manto o havaya göre oldukça kalın. Yıl 1941. Yeni bir savaş başlamış. Leonard için bir not bırakmış, bir tane de Vanessa için. Kararlı adımlarla ırmağa doğru yürüyor, yapacağı şeyi kafasına koymuş olsa da dikkatini dağıtan şeyler var: alçak tepeler, kilise, kararmakta olan gökyüzünün altında, belli belirsiz kükürt çalığı rengini almış, ısıltılı koyunlar, sağa sola dağılmış otluyorlar. Durup koyunlarla gökyüzünü seyrediyor bir süre, sonra yoluna devam ediyor. Arkasından mırıltılar geliyor; havada bombardıman uçaklarının uğultusu, oysa uçakları görmek umuyla baktığında bir şey göremiyor. Tarım işçilerinden birinin yanından geçiyor (adı John mu?), patates rengi yelek giymiş, gürbüz, ufak kafalı bir adam bu, bodur söğütlerin yatağının içinden geçen çukuru temizliyor. Kadına bakıyor, başını sallıyor, sonra gözlerini yeniden çamurlu suya çeviriyor. Irmağa giden yolda adamın yanından geçerken, bodur söğütlerin yatağını temizleyebildiği için onun ne kadar da başarılı olduğunu düşünüyor kadın, ne kadar talihli. Kendisiyse başaramadı. Bir yazar değil, hiç değil; yalnızca yeteneği olan tuhaf biri. Bir gece önce yağın yağmurdan kalan su birikintilerinin

de gökyüzü bölük pörçük yansıyor. Ayakkabıları yumuşak toprağa hafifçe gömülüyor. Başaramadı, şimdi de sesler yine duyuluyorlar, görüş açısının dışında mırıl mırıl konuşuyorlar, arkasındalar, buradalar, yo, arkasını döndüğünde başka bir yere gitmişler bile. Sesler geri geldiler; nasıl yağmur yağacaksa, başı da ağrıyacak, o kadar kesin bu. Bu baş ağrısı onu ezip yok edecek ve yerine kendisi geçecek. Baş ağrısı başlamak üzere, galiba bombardıman uçakları da (bunları uyduruyor mu yoksa?) yeniden belirdiler gökyüzünde. Irmak kıyısındaki sete ulaşıyor, üstüne tırmanıyor, aşırıp öbür taraftan ırmağın kıyısına iniyor. Iрмаğın yukarısında, oldukça uzakta bir balıkçı var, ama kendisini görmez, değil mi? Bir taş aramaya başlıyor. Başarılı olabilmek için titizlikle uyulması gereken bir reçeteyi uygular gibi, hızla ama sistemli hareket ediyor. Seçtiği taş aşağı yukarı bir domuz kafası iriliğinde. Taşı yerden alırken ve mantosunun ceplerinden birinin içine sokuştururken (mantonun kürk yakası boynunu gıdıklıyor), taşın soğuk tebeşirsiliği ve rengi gözünden kaçmıyor, sütlü kahve rengine, yeşil benekli bir taş bu. Iрмаğın tam kıyısında duruyor şimdi, kıyıya vuran ırmak, çamurlu toprağın üzerindeki küçük oyukları temiz suyla dolduruyor, iki kıyı arasında düzgünce uzanan sağlam bir yola benzeyen koyu sarı, benekli maddeden tümüyle farklı gibi bu berrak su. Öne doğru bir adım atıyor. Ayakkabılarını çıkarmıyor. Su soğuk, ama dayanılmayacak kadar değil. Duruyor, soğuk su dizlerine kadar geliyor. Leonard'ı düşünüyor. Onun ellerini düşünüyor, sakalını, ağzının iki yanındaki derin çizgileri. Vanessa'yı düşünüyor, çocukları, Vita ile Ethel'i; ne kadar çoklar. Onların hepsi de başarısız oldular. Öyle değil mi? Birden onlar adına üzülüyor, hem de çok üzülüyor. Arkasına döndüğünü, taşı cebinden çıkardığını, eve gittiğini hayal ediyor. Eve döndüğünde bıraktığı notları ortadan kaldıracak kadar

zamanı olurdu herhalde. Yaşamaya devam ederdi; son bir iyilikte bulunabilirdi. Dizlerine gelen akıntılı suyun içinde dururken fikrini değiştiriyor. Sesler duyuluyor, baş ağrısı başlamak üzere, kendini Leonard ile Vanessa'nın ellerine bırakırsa bir daha gitmesine izin vermezler, öyle değil mi? Kendisini bıraksınlar diye ısrar etmeye karar veriyor. Beceriksizce bata çıka (suyun dibi çamurlu) ilerliyor, sonunda su göğüs hizasına kadar yükseliyor. Irmağın yukarısına, balıkçının olduğu yere doğru bakıyor, kırmızı ceketli adam onu görmüyor. Irmağın sarı yüzeyinde (bu kadar yakından bakınca sarıdan çok kahverengine yakın) gökyüzü durgunca yansıyor. Algılayabildiği son şeyler demek bunlar: kırmızı ceketli bir balıkçı ve donuk suda yansıyan bulutlu bir gökyüzü. Neredeyse içgüdüsel olarak (o öyle hissediyor) öne doğru adım atıyor, ya da tökezliyor, taş onu suyun içine çekiyor. Bir an için, henüz, hiçbir şey olmuyor gibi; yeni bir başarısızlığa benziyor; içinden kolaylıkla çıkabileceği, buz gibi bir su yalnızca; ama sonra akıntı onu sarıp sarmalıyor, öylesine apansız, öylesine sertçe içine çekiyor ki, güçlü bir adam suyun dibinden uzanmış, bacaklarını yakalamış ve onu göğsüne bastırmış gibi oluyor. Çok mahrem bir duygu.

Bir saat kadar sonra kocası bahçeden eve dönüyor. "Madam dışarı çıktı," diyor hizmetçi, ufak çapta bir kuştüyü fırtınası salıveren eski püskü bir yastığı kabartırken, "çok gecikmeyeceğini söyledi."

Leonard haberleri dinlemek üzere oturma odasına çıkıyor. Masada, üzerinde adı yazılı olan mavi bir zarf buluyor. Zarfın içinde bir mektup var.

*Canım,
Yeniden aklımı kaçıracığıma eminim;
bu berbat dönemlerden birine daha
tahammül edemeyeceğimizi hissediyorum.*

*Bu kez iyileşmeyeceğim.
Sesler duymaya başladım,
dikkatimi toplayamıyorum.
Bu yüzden en iyi şey neyse
onu yapacağım. Sen bana
dünyadaki en büyük mutluluğu verdin.
Elinden geleni yaptın.
Bu korkunç hastalık gelene kadar
iki insanın bizim kadar mutlu olabileceğini
sanmazdım. Artık bununla savaşıyorum,
senin hayatını berbat ettiğimin farkındayım,
ben olmasam çalışabilirsin. Çalışacaksın da,
buna eminim. Görüyorsun, şunu bile
doğru dürüst yazamıyorum. Okuyamıyorum.
Söylemek istediğim şu:
Hayatımdaki bütün mutluluğu sana borçluyum.
Bana çok sabır gösterdin,
inanılmaz derecede iyi davrandın.
Bunu söylemek istiyorum;
zaten herkes biliyor bunu.
Kurtulmam mümkün olsaydı
beni kurtaran sen olurdun.
Her şeyimi yitirdim,
yalnızca senin iyi biri olduğuna
inancım kaldı geriye.
Senin hayatını daha fazla rezil edemem.
Bizden daha fazla mutlu olabilecek
iki insan yoktur.*
V.

Leonard odadan dışarı fırlıyor, alt kata koşuyor. Hizmetçiye, "Bayan Woolf'un başına bir şey geldiğini sanıyorum. Kendini öldürmeye kalkışmış olabilir. Ne tarafa gitti? Evden çıkarken onu gördün mü?" diyor.

Paniğe kapılan hizmetçi ağlamaya başlıyor. Leonard dışarı fırlayıp ırmak kıyısına koşuyor, giderken kilisenin, koyunların, bodur söğütlerin yatağının yanından geçiyor. Irmağın kıyısında, balık tutan kırmızı ceketli bir adamdan başka kimseyi görmüyor.

Akıntı onu alıp sürüklüyor. Uçuyor gibi sanki, tuhaf bir görüntü, kolları iki yana açılmış, saçları suda yüzüyor, kürk mantosunun etekleri arkasından dalgalanıyor. Kahverengi, tanecikli ışık oklarının arasından, ağır ağır süzülüyor. Pek uzağa gitmiyor. Ayakları (ayakkabıları kaybolmuş) ara sıra dibe çarpıyor, çarpınca da yaprak kalıntılarının kara silüetleriyle dolu durgun bir çamur bulutu kaldırıyor yerden, kendisi gözden kaybolduktan sonra bile çamur bulutu suyun içinde hareketsiz kalıyor. Yol yol yeşil-kara otlar takılıyor saçlarına ve mantosunun kürküne, bir süre yabanotlarının sık dokusu görüşünü engelliyor, sonra otlar çözülüyor, yüzüyor, birbirine dolanıp dolanıp açılıyor.

Sonunda Southease'deki köprünün kazıklarından birine çarpıp duruyor. Akıntı zorluyor onu, itiyor, ama o, güdük, dört köşe sütunun alt ucuna sımsıkı yapışmış, sırtı ırmağa dönük, yüzü ise taş. Bir kolu göğsünün üstünde kıvrılmış, öteki koluysa kalçasının hizasında suda hareket ediyor. Başının biraz üstünde suyun aydınlık, kıpırtılı yüzeyi var. Beyaz, bulut yüklü gökyüzü orada kırık kırık yansıyor, kâğıttan kesilme kara silüetlere benzeyen ekin kargaları, bölüyor gökyüzünü. Köprünün üstünden arabalarla kamyonlar takırdayarak geçiyor. Olsa olsa üç yaşlarında küçük bir erkek çocuğu anesiyle birlikte köprüden geçerken parmaklığın yanında duruyor, çömeliyor, elindeki sopayı parmaklığın çubuklarının arasından sokuyor, sopa suya düşüyor. An-

nesi çekip götürmek istiyor onu, ama çocuk oradan ayrılmıyor, akıntıya kapılan sopasını seyrediyor.

İşte buradalar, İkinci Dünya Savaşının ilk yıllarında bir gün: köprünün üstünde çocukla annesi; suyun üstünde yüzen sopa; ırmağın dibinde Virginia'nın bedeni, suyun yüzeyini, sopayı, çocukla annesini ve gökyüzüyle ekin kargalarını düşler gibi. Üniformalı askerlerin doldurduğu petrol yeşil renkte bir kamyon köprüden geçiyor, sopasını suya atan çocuğa askerler el sallıyorlar. O da onlara el sallıyor. Askerleri daha iyi görebilsin, askerler de kendisini daha iyi görebilsin diye annesinin kucağına çıkmak istiyor. Bütün bunlar köprüye giriyor, köprünün ahşabıyla taşlarının arasında yankılanıyor, sonra da Virginia'nın bedenine giriyor. Köprünün kazığına yandan yapışan yüzü bütün bunları özömsüyor: kamyonla askerleri, anneyle çocuğu.

Bayan Dalloway

Dağa çiçekler alınacak. Clarissa kızmış numarası yapıyor (oysa bu tür ufak tefek işlerden zevk alır); Sally banyoyu temizlerken o da yarım saatte geri döneceğine söz verip dışarı fırlıyor.

Yer, New York Kenti. Yirminci yüzyılın sonu.

Giriş holünün kapısı bir haziran sabahına açılıyor, öylesine hoş ve pırıl pırıl bir sabah ki, Clarissa bir havuzun kıyısında, fayanslara vuran mavi suyu, mavi derinliklerde oynayan güneşin suda ördüğü ağları seyredersine kapının eşiğinde duruyor. Tıpkı bir havuzun kıyısında durur gibi dalmadan önce bir an bekliyor, o diriltici ürpertiği, dalmanın verdiği o mutlak şoku geciktiriyor. O karmaşası, neşesiz, karanlık yorgunluğu, dipsiz çöküşü içindeki New York, bunun gibi yaz sabahları sunar insanı; bu sabahları dolduran hayat, öylesine ısrarlı, öylesine kararlı ve tazedir ki, gülesi gelir insanın; tıpkı bitmek bilmeyen, saçma sapan cezalara katlanan ve sonunda yara bere almadan, hatta daha da fazlasına hazır olarak ortaya çıkan bir çizgi film kahramanı gibidir. Bu Haziran'da da Batı Onuncu Sokak'taki ağaçlar, köpek pisliği ve atık kâğıtların altından güzel mi güzel küçük yapraklar fışkırtmışlar. Yaşlı komşu kadının

penceresindeki, toprağın içine sokulmuş, kırmızısı solmuş plastik sardunyaların doldurduğu çiçeklikte yine çapkın bir karahindiba boy vermiş.

Bir haziran sabahı hayatta olmak, sağlıklı olmak, neredeyse ayıp kaçan bir ayrıcalığa sahip bulunmak ve basit bir işten başka yapacak şeyi olmamak ne kadar heyecan verici, ne kadar sarsıcı. O, yani Clarissa Vaughan, sıradan bir insan (bu yaşa geldikten sonra bunu yadsı-maya çalışmak gereksiz), çiçek satın alacak ve bir parti verecek. Clarissa giriş holünden dışarı adım attığında ayakkabısı, ilk basamağın kızıl-kahve, serpme desenli ta-şına değince gıcırıyor. Elli iki yaşında Clarissa, tam elli iki yaşında ve olağanüstü sağlıklı. Çok eskiden, Wellfle-et'teki o gün olduğu kadar iyi hissediyor kendini; on se-kizindeydi o gün, camlı kapılardan dışarı çıkıp tıpkı bu-na benzeyen, pırıl pırıl, insanın içini acıtacak kadar ber-rak, cıvıl cıvıl bir güne adım atmıştı. Kedidillerinin ara-sında yusufçuklar uçuyordu. Keskin bir çam kokusuyla karışık ot kokusu vardı havada. Richard arkasından yaklaşmış, elini onun omzuna koymuş ve, "Selam Ba-yan Dalloway," demişti. Bayan Dalloway adı, Ric-hard'ın fikriydi – bir gece sarhoşken yataktan orta-ya attığı bir fikirdi bu, Vaughan adının ona uymadığına ikna etmeye çalışmıştı Clarissa'yı. Edebiyatın ünlü bir kahramanının adını taşımalsın, demişti ona; Clarissa bu adın Isabel Archer ya da Anna Karenina olmasında ısrar etmişse de, Richard, tek uygun seçenek Bayan Dallo-way'dir, diye tutturmuştu. Bir kere Clarissa'nın adı var-dı, göz ardı edilemeyecek bir işaret bu, daha da önem-lisi, kader böyle istemişti. Onun, yani Clarissa'nın al-nında kötü bir evlilik yapması ya da bir trenin tekerlek-lerinin altında kalması yazmıyordu. Onun alnında in-sanların hoşuna gitmesi, başarılı olması yazıyordu. Öy-leyse adı Bayan Dalloway olacaktı ve öyle de kalacaktı. "Ne güzel değil mi?" dedi o sabah Bayan Dalloway, Ric-

hard'a. O da, "Güzellik bir orospudur," dedi, "ben daha çok paradan hoşlanırım." Richard zekâyı yeğlerdi. İçlerinde en genci ve tek kadın olan Clarissa duygusallık göstermeye hakkı olduğunu hissediyordu. Haziran'ın sonu olsaydı, Richard'la o birbirlerinin sevgilisi olurlardı. Richard, Louis'in yatağından çıkıp onun yatağına gelmeli neredeyse bir ay olurdu (köylü çocuklarının fantezilerini süsleyen Louis, kösnüllüğün cisimleşmesi olan Louis).

"Eh, n'apalım, ben güzellikten hoşlanıyorum," demişti Clarissa. Richard'ın elini tutup omzundan çekmiş, işaret parmağının ucunu ısırmıştı, ama istemeden fazla ısırmıştı. On sekiz yaşındaydı, hem de adı değiştirilmişti. Canı ne isterse onu yapardı.

Çiçek almaya giderken merdivenleri indiğinde Clarissa'nın ayakkabılarından zımpara kâğıdına benzeyen o yumuşak ses çıkıyordu. Richard'ın iyi talihiyle ("Amerikan edebiyatında kederli, kâhince bir ses") çöküşünün ("Sizin hiç lenf beziniz kalmamış, yani biz bulamadık") inanılmaz derecede eşzamanlı olması onu neden daha fazla üzmüyor? Nesi var Clarissa'nın? Richard'ı seviyor, durmadan onu düşünüyor, ama o günü belki de biraz daha fazla seviyor. Sıradan bir yaz sabahında Batı Onuncu Sokağı seviyor. Kendini pasaklı bir dul gibi hissediyor, kara peçesinin arkasında yeni sarartılmış saçlarıyla, kocasının başını bekleyen arkadaşları arasında uygun erkekleri arayan gözleriyle. O üçünden -Louis, Richard ve Clarissa- en taş yürekli hep Clarissa olmuştu, romantizme en yatkın olanı da. Otuz yıldan fazladır bu konuda kendisini kızdırmalarına katlanmıştı; pes etmeye ve verdiği ahlaksız, terbiyesiz yanıtların tadını çıkarmaya çoktandır karar vermişti, Richard'ın dediğine göre bu yanıtlar, adamakıllı can sıkıcı, büyümüş de küçülmüş bir çocuğunki gibi hem edepsiz hem de tatlıydılar. Richard gibi bir şairin aynı sabaha daha ciddi

gözlerle bakacağını, onu yorumlayacağını, önüne çıkan çirkinlikleri de güzellikleri de dikkate almayacağını, kentteki bu eski, tuğla yapıların, piskoposluk kilisesinin ağırbaşlı taş süslemelerinin gerisinde yatan ekonomik ve tarihsel gerçeği ve Jack Russell teriyesini (bu huysuz, çarpık bacaklı küçük köpekler birdenbire Beşinci Cadde'de görünür olmuşlardı) gezdiren zayıf, orta yaşlı adamın kim olduğunu bulmak isteyeceğini biliyor Clarissa; kendisiyse evlerden, kiliseden, adamdan ve köpekten, belli bir nedeni olmaksızın zevk alıyor. Bunun çocukça olduğunu biliyor. Anlamı yok. Bunu açıkça söylemiş olsa (bu yaşında), bu sevgisi yüzünden, budalalarla, safdillerle bir kefeye konulacağını biliyor, akustik gitarlı Hristiyanlarla ya da karınları doydukça ses çıkarmamayı kabul etmiş ev kadınlarıyla. Yine de bu körü körüne sevgiyi çok ciddiye alıyor, sanki dünyadaki her şey büyük, hikmeti anlaşılmaz bir amacın parçası ve dünyadaki her şey kendi gizli adına sahip, sözle ifade edilemeyecek, ancak o şeyi görerek, ona dokunarak bilinecek bir ad. Clarissa bu kararlı, sürekli hayranlığın kendi ruhu olduğunu düşünüyor (utandırıcı, duygusal bir sözcük bu, ama başka nasıl adlandırılabilir ki?); beden öldükten sonra da yaşamını sürdürebilecek parça bu. Clarissa bütün bunlardan hiç kimseye söz etmiyor. Neşeyle, cıvıl cıvıl anlatmıyor bunu. Yalnızca gözle görülebilir olan güzelliklerden söz ediyor, bunu yaparken bile yetişkinlere özgü bir ölçülülük içinde kalıyor. Güzellik bir fahişedir, diyor kimi zaman. Para benim daha çok hoşuma gidiyor.

Bu gece parti verecek. Evinin odalarını yiyeceklerle, çiçeklerle dolduracak, zeki ve nüfuzlu insanlarla. Richard'a parti boyunca yol gösterecek, fazla yorulmamasına dikkat edecek, sonra ödülünü alması için onu kente götürecektir.

Sekizinci Sokak'la Beşinci Cadde'nin köşesinde durmuş yeşil ışığı beklerken omuzlarını dikleştiriyor. Kimi sabahlar ona o civarda rastlayan Willie Bass, işte geliyor, diye düşünüyor. Eski güzel, eski hippy, saçları hâlâ uzun, kırılaşmasına aldırılmıyor, üstünde blucini ve keten bir erkek gömleğiyle sabah gezintisine çıkmış, ayaklarında bir çift etnik terlik (Hint işi mi, Orta Amerika mı?). Hâlâ seksi görünüyor, tatlı cadı gibi bohem bir çekiciliği var; yine de, kendisine büyük gelen gömleği ve egzotik ayakkabılarıyla öyle dimdik dururken görünümü pek trajik bu sabah; yer çekimine meydan okuyan, dizlerine kadar katrana batmış dişi bir mamut, debelenirken bir an durup dinleniyor, iri yarı ve gururlu, neredeyse kayıtsız, karşı kıyıdaki yumuşak otları düşünür gibi yapıyor, oysa karanlık bastırıp çakallar ortaya çıktığında, kısıtılmış durumda, tek başına bu yakada kalacağına artık inanmaya başlamış bile. Işığın değişmesini bekliyor Clarissa sabırla. Yirmi beş yıl önce çok güzel bir kadındı herhalde; erkekler onun kollarında ölmeye can atıyorlardı mutlaka. Willie Bass, bir yüzün arkasındaki hikâyeyi sezebilme yeteneğiyle gurur duyuyor, şimdi yaşlı olanların bir zamanlar gencecik olduklarını anlayabilmesiyle. Yeşil yanınca Willie Bass ilerliyor.

Clarissa, Sekizinci Sokakta karşıdan karşıya geçiyor. Kaldırımın kenarında, beyaz rugandan topuklu bir kadın ayakkabısı tekinin yanı başında duran bozuk televizyon alıcısını seviyor elinde olmadan. Sebze satıcısının brokoli, armut ve mango yüklü el arabasını seviyor, meyvelerin üzerindeki etiketlerde, bir sürü noktalama işaretinin arasında fiyatlar gösterilmiş: "\$1.49!!" "3 tane-si BİR Dolara!?" "TANESİ 50 Sent'e!!!!" İleride, keme-rin altında, George Washington'u savaşçı ve politikacı olarak gösteren ve yüzlerini hava koşullarının yıprattığı ikiz heykellerin tam arasında duran, üzerinde iyi dikim-

li siyah bir elbise olan kadın galiba şarkı söylüyor. İnsanı etkileyen, kentin kalabalığı, karmaşası; karışıklığı; bitimsiz canlılığı. Manhattan'ın bir dizi boncuk karşılığında satın alınma öyküsünü duymuşsunuzdur, ama orasının başından beri bir kent olmuş olduğuna inanmamazlık edemezsiniz; kentin altını kazdıkça bir başka, daha eski kentin, sonra da bir başka kentin kalıntılarını bulacağınıza. Parkın betonuyla çimenlerinin altında (şimdi parka girdi Clarissa, yaşlı kadının başını geriye atıp şarkı söylediği parka), Washington Alanı yapılabilsin diye yüz yıl kadar önce üzeri asfalt kaplanan eski yoksullar mezarlığında gömülü olanların kemikleri duruyor. Adamlar kısık sesle uyuşturucu satmaya çalışırken (ona değil ama), üç zenci kız patenlerinin üzerinde yanından yıldırım gibi geçerken, yaşlı kadın, uyumsuz bir *iiiiiii* sesi çıkarırken, Clarissa ölümlerin üzerinde yürüyor. Talihli oluşu, ayağındaki iyi ayakkabılar (Barney's'de indirime girmiş ama olsun) sevindiriyor, mutlu ediyor Clarissa'yı; ne de olsa burada parkın koyu sefaleti ve pisliği var, çimenlerin ve çiçeklerin altından bile belli oluyor; uyuşturucu satıcıları burada (iş oraya varırsa insanı öldürürler mi acaba?), bir de deliler, şaşkınlık ve sersemlemeler, talihli olmuş olsalar bile artık bunu tadamayanlar. Yine de bu kaba ve yıkılmaz dünyayı seviyor, başkalarının da sevdiğini biliyor, hem yoksulların hem zenginlerin, hiç kimse bunun nedenlerinden özel olarak söz etmese de. Yoksa, ne kadar kararsız olsak da, ne kadar yara almış olsak da neden yaşamak için çaba harcayalım ki? Richard'dan daha kötü durumda olsak bile; kemiklerimiz çıksa da, dokularımız harap olsa da, yatağımıza işesek de; yine de umarsızca yaşamak isteriz. Nedeni, bütün bunlar, diye düşünüyor Clarissa. Asfalt üzerinde uçan, insanı sinirlendiren, ürküten tekerlekler; frizbi fırlatan belden yukarısı çıplak delikanlılar ve (Peru'lu, Guatemala'lı) satıcıların üstü tenteli ıslıl ıslıl el ara-

balardan yükselen yoğun, kalın bir duman, fıskiye- den tabaka tabaka fışkıran ısıtılı sular; oturdukları banktan güneşe doğru dönen, birbirleriyle alçak sesle konuşan, başlarını iki yana sallayan, yaşlı adamlarla kadınlar, ara- ba kornalarının tiz sesleri ve 'acemice çalınan gitarlar (şuradaki yırtık pırtık giysili grup, üç oğlanla bir kız, 'Sekiz Mil Yukarda'yı söylüyor olabilir mi?); ağaçların üstünde ışıldayan yapraklar; güvercinlerin peşinden ko- şan benekli bir köpek, koyu renk giysili kadın kemerin altında durup iiiiii diye şarkı söylerken oradan geçen bi- rinin radyosunda çalan 'Seni hep seveceğim' şarkısı.

Alanın karşısına geçiyor, fıskiye- den üzerine su sıç- rıyor ve işte Walter Hardy, kısa pantolonu ve beyaz fa- nilasından kasları görünüyor, Washington Alanı Parkı- na doğru canlı, enerjik bir yürüyüş tutturmuş. "Hey, Clare," diye sesleniyor Walter, neşeyle; nasıl öpüşecek- lerini şaşıyorlar bir an. Walter, Clarissa'nın dudakları- na doğru uzanıyor, Clarissa ise başını yana çevirip yana- ğını uzatıyor ona. Sonra vazgeçip dönüyor ama, bir sa- niyenin yarısı kadar geç kalıyor, bu yüzden de Wal- ter'in dudakları ağzının kıyısına dokunabiliyor ancak. Ne kadar da resmiyim, diye düşünüyor Clarissa, tıpkı bir büyükanne gibiyim. Dünyanın güzelliklerine bayılı- yorum, ama, içimden gelse de, bir arkadaşımı dudakla- rından öpmeye yanaşmıyorum. Richard ona, bundan otuz yıl önce, bütün o serbest kız cılasının altında kendi halinde bir ev kadını yattığını söylemişti, şimdiyse ken- dini yavan buluyordu Clarissa, geleneklere fazlasıyla bağlıydı, çekilen pek çok acının nedeniydi bu. Tevekke- li kızı ona kızmıyordu.

"Seni gördüğüme sevindim," diyor Walter. Claris- sa, Walter'ın o anda, kafasının içinde, kendisinin kişisel önemi konusunda karmaşık değerlendirmeler yaptığını biliyor, neredeyse görebiliyor bunu. Evet, kitaptaki ka- dın o, neredeyse efsaneleşmiş bir yazarın elinden çıkan,

çoktandır beklenen bir romanın konusu, ama kitap başarıya ulaşmadı, öyle değil mi? Kısaca söz edildi ve bitti, sessizce silinip gitti. Bu kadın, diye karar veriyor Walter, tıpkı tahttan indirilmiş bir soylu gibi, ilginç ama pek önemli biri değil. Clarissa onun kararını verdiğini görüyor. Gülümsüyor.

"Cumartesi günü New York'ta ne işin var?" diye soruyor adama.

"Evan'la ben bu hafta sonu kentte kaldık," diyor Walter. "Bu yeni kokteyl sayesinde kendisini öylesine iyi hissediyor ki, bu gece dansa gitmek istediğini söylüyor."

"Biraz fazla olmaz mı bu?"

"Ona göz kulak olurum. Aşırıya gitmesine izin vermem. Yalnızca insan içine karışmak istiyor artık."

"Bu gece bize gelmek ister mi dersin? Carrouthers Ödülü'nü aldığı için Richard'ın onuruna küçük bir parti veriyoruz."

"Ya. Çok hoş."

"Duydun, değil mi?"

"Elbette."

"Her yıl verilen bir ödül değil. Nobel ya da başka ödüller gibi her yıl verilmesi gerekmiyor. Mesleğinde gerçekten önemli bir yere gelen birini fark ettikleri zaman veriyorlar."

"Harika."

"Evet," diyor Clarissa. Biraz durduktan sonra, "Son alan kişi Ashbery idi," diye ekliyor. "Daha öncekiler de Merrill, Rich ve Mervin."

Walter'ın ablak, saf yüzünden bir gölge geçiyor. Clarissa merak içinde: Bu adların kime ait olduğunu mu düşünüyor? Yoksa, yoksa kıskanıyor mu? Böyle bir onurun kendisine verilmesi gerektiğini mi düşünüyor?

"Bu partiden sana daha önce söz etmediğim için beni bağışla," diyor Clarissa. "Senin buralarda olacağın hiç

aklıma gelmedi. Evan'la sen hafta sonlarında hiç kentte kalmazsınız ki."

Walter mutlaka geleceğini söylüyor, Evan kendini iyi hissederse onu da getirir, ama Evan belki enerjisini dansa saklamak ister. Walter'ın davet edilmiş olduğunu öğrenince Richard küplere binecek, Sally de onun tarafını tutacak. Clarissa anlıyor. İnsanların, beysbol kasketleri ve Nike'lar içinde kırk altısına basan; atletik yapılı genç erkekler arasındaki aşklar ve ayrılıklar üzerine yazdığı aşk romanlarıyla inanılmaz paralar kazanan; atılan sopayı alıp getiren bir Alman çoban köpeği gibi neşeyle, yorulmaksızın sabahlara kadar sokaklarda kalıp kulüplerde çalınan müzikle dans edebilen Walter'a karşı sık sık duydukları küçümseme hiç de anlaşılmas bir şey değil. Chelsea'nin ve Village'in her yerinde Walter gibi bir sürü adam görebilirsiniz, otuz, kırk ya da daha fazla yaşlarındayken, bütün ömürleri boyunca canlı, kendinden emin, sağlam yapılı olduklarını iddia ederler; asla tuhaf çocuklar olmamışlar, asla hakaret görmemiş, itilip kakılmamışlardır. Richard, yaşlanmak nedir bilmeyen eşcinsellerin, küçük erkek çocukları baştan çıkaran erkeklerden çok daha zararlı olduklarını iddia eder, ve evet, Walter'ın, üne ve modaya, en yeni lokantalara olan ilgisinde, yetişkinlere özgü ironinin ya da alaycılığın ya da en ufak derinliği olan hiçbir şeyin izinin bile olmadığı bir gerçek. Clarissa'nın beğendiği de ondaki bu açgözlü masumiyet. Çocukları da kısmen kinizmin ve ironinin alanı dışında yaşadıkları için sevmiyor muyuz? Bir erkeğin genç kalmak istemesi, daha çok zevk peşinde koşması çok mu korkunç bir şey? Hem Walter ahlakı bozuk biri değil, tam olarak değil. Yazabildiği en iyi kitapları yazıyor –romantizm ve özveri dolu kitaplar, felaketler karşısında yüreklilik gösterisiyle dolu– birçok insanı gerçekten rahatlatıyor olmalı bu kitaplar. Adı sürekli olarak yardım toplamak için verilen davet-

lerin listelerinde ve protesto mektuplarında görünüyor; kendinden daha genç yazarlar için bol bol abartılı övgüler yazıyor. Evan'a iyi bakıyor, koruyor onu. Clarissa insanların günümüzde öncelikle, yaptıkları iyilikler ve gösterdikleri bağlılıkla değerlendirildiklerine inanıyor. Kimi zaman zekâ ve akıl bıkıtıyor insanı; insanların küçük deha gösterileri. Walter Hardy'nin inanılmaz sığılığının tadını çıkarmaktan vazgeçmek istemiyor Clarissa, bu durum, Sally'nin dikkatini dağıtsa da ve Richard'ın, onun, yani Clarissa'nın da oldukça kendini beğenmiş ve budala olup olmadığını merak ettiğini yüksek sesle dile getirmesine yol açsa da.

"Tamam," diyor Clarissa. "Nerede oturduğumuzu biliyorsun, değil mi? Saat beşte."

"Saat beşte."

"Erken toplanmamız gerek. Tören saat sekizde. Ama biz partiyi törenden sonra değil de önce veriyoruz. Richard geceleri geç saatlere kadar ayakta kalıyor."

"Peki. Saat beşte. Görüşürüz." Walter, Clarissa'nın elini sıkıyor, cakayla sekerek yoluna devam ediyor, ne kadar zinde olduğunu göstermek istiyor besbelli. Walter'ı Richard'ın partisine davet etmek aslında acımasız bir şaka sayılır, ama ne var ki o haziran sabahı o da Clarissa kadar canlı, Clarissa'nın kendisiyle partinin verileceği gün konuşup ona bundan söz etmediğini öğrenirse (ki görünüşe bakılırsa Walter her şeyi öğreniyor) bunu müthiş bir hakaret sayar. Rüzgâr yaprakları kımıldatıyor, alt taraflarının daha parlak, daha grimsi yeşilini ortaya çıkarıyor, Clarissa, birden ve şaşırtıcı bir telaşla, Richard'ın, hem de o anda yanında olmasını arzuluyor – ama şimdiki Richard'ın değil de on yıl önceki Richard'ın; gözü pek, çenesi düşük Richard'ın; atsineği Richard'ın. O eski Richard'la Walter konusunda yapacakları tartışmayı özlüyor. Richard'ın hastalığından ön-

ce Clarissa onunla hep kavga ederdi. Richard gerçekten de iyilik ve kötülük konusundaki sorunlara kafa yorardı, ve bir kez bile, yirmi yıl boyunca bir kez bile Clarissa'nın Sally ile birlikte yaşama kararının, derin bir ahlak bozukluğunun bayağı bir gösterimi olmasa da en azından Clarissa'nın bir zayıflığı olduğu düşüncesinden vazgeçmedi, bu tutumun genel olarak bütün kadınların suçu olduğunu düşünüyordu (kendisi bunu asla itiraf etmese de), çünkü Clarissa'nın yalnızca kendini değil, bütün hemcinslerinin yeteneklerini ve zayıflıklarını temsil ettiğine çoktan karar vermiş gibiydi. Richard her zaman için Clarissa'nın en sert, en kışkırtıcı arkadaşı, en iyi dostu olmuştu; Richard hâlâ sağlıklı olsaydı, hastalığa yakalanmamış olsaydı, şimdi birlikte olurlar, Walter Hardy ve ebedi gençlik arzusu üzerine tartışırlardı, eşcinsellerin, kendilerine lisedeyken eziyet etmiş olan erkek çocuklara nasıl öykünmeye başladıkları üzerine de. Eski Richard, genç bir zencinin, tebeşirle betona çizdiği, Boticelli'nin Venüs'ünün acemice yapılmış kopyasının olası yorumları üzerine yarım saat, hatta daha uzun bir süre konuşabilirdi; ve eğer o Richard, rüzgâra kapılıp aydınlık gökyüzüne doğru şişen, denizanası gibi kaban o naylon torbayı görseydi, kimyasal maddeler ve sonsuz kazançlar, her şeyi alan eller üzerine konuşup dururdu. O torbanın (içinde ister patates cipsi ve çürük muzlar olsun; ister yaramaz çocuklarının arasında bir mağazadan çıkan hayatı kararmış, yoksul bir anne tarafından atılmış olsun) Hudson Irmağı'na uçacağından ve ta okyanusa kadar gideceğinden, orada bir deniz kaplumbağasının, yüz yıl yaşayabilecek bir yaratığın, o torbayı bir denizanası sanıp yiyeceğinden ve öleceğinden söz etmek isterdi. O Richard, kolaylıkla bu konudan doğrudan doğruya Sally'ye geçebilir, onun sağlığını ya da mutlu olup olmadığını iğneleyici bir resmiyetle sora-

bilirdi. Tiradlarından birinin arkasından Sally'yi sormayı alışkanlık edinmişti, sanki Sally sıradan bir sığınakmış gibi; sanki Sally (metin, işkence çekmiş, ince fikirli Sally), sakın bir sokaktaki bir ev ya da iyi, sağlam, güvenilir bir araba kadar zararsız ve yavanmış gibi. Richard, Sally'den hoşlanmadığını ne kabul eder ne de bu duygudan kurtulurdu, asla; Clarissa'nın, bilerek ve isteyerek toplumun bir parçası olduğuna inandırmıştı kendini; Clarissa ile Sally'nin sevgilerini herkesin gönlü olsun diye gizlemeye çalışmadıklarını, ya da Sally'nin sevgi dolu, zeki bir kadın olduğunu, ya da daha ne olsun, yerel televizyonda yapımcı olduğunu göz ardı ederdi, daha ne kadar ağır çalışsındı Sally, ne kadar toplumsal sorumluluk taşıdı, daha ne kadar düşük olmalıydı ücreti, ha? Clarissa'nın, geçimini sağlayan boş kitaplar yanında, kâr getirmeyeceği apaçık belli, kaliteli kitaplar yayınlamakta ısrar ettiğini de göz ardı ederdi. Siyasi görüşünü, AIDS'liler için çalışmalarını da.

Clarissa, Houston Sokağı'ndan geçerken, sağlığına yavaş yavaş kavuşmasını önemsedğini göstermek üzere Evan'a küçük bir şey alabileceğini düşünüyor. Çiçek olmaz; ölümlere çiçek göndermek yakışık almazsa, hastalara götürmek hiç olmaz. Ama ne? SOHO'daki mağazalar süslü giysilerle, mücevherlerle ve Biedermeier mobilyalarla dolu; Clarissa bir dükkânın önünden geçerken içinden Julia'ya bir giysi almak geçiyor, Anna Magnani tarzı askılı şu siyah giysi onun üzerinde harika dururdu, ama Julia elbise giymez, gençliğini, insanın ne isterse giyebileceği o kısacık dönemi, erkek fanilaları ve koca koca postallar giyerek geçiriyor. (Kızı neden bu kadar az konuşuyor kendisiyle? On sekizinci yaş gününde Clarissa'nın ona verdiği yüzüğe ne oldu?) İşte Spring Sokağı'ndaki o güzel küçük kitabevi. Belki bir kitap Evan'ın hoşuna giderdi. Vitrinde Clarissa'nın kitaplarından biri (bir tanecik!) duruyor, İngilizce olanı (ne feci, on bin

kopya basılsın diye nasıl da savaşırmıştı, oysa şimdi, 5 tane bile satılsa kutlanması gerekirmiş gibi duruyordu o kitap); o kitabın yanında daha büyük bir yayıncıya verdiği Güney Amerikan aile destanı duruyor, nedense takdir edilen ama sevilmeyen bir kitap oldu, bu yüzden de para getirmeyeceği belli. Robert Mapplethorpe'un yeni biyografisi, Louise Glück'ün şiirleri var, ama hiçbir uygun değil gibi. Bunların hepsi hem çok genel hem çok özel. Ona kendisi için çok önemli olacak bir kitap vermek istiyorsun, onun konumunu belirleyecek, ona sahip çıkacak, onu değişikliklere karşı donatacak kitabı. Ünlülerin dedikodusuyla dolu bir şeyi alıp götüremezsin değil mi? Ne kadar güzel yazılmış olursa olsun, huyusuz bir İngiliz kadın romancının öyküsünü ya da Şili'deki yedi kız kardeşin yazgılarını sunamazsın, Evan'ın porselen tabaklara resim yapma olasılığı ne katarsa şiir okuma olasılığı da o kadar.

Görünüşe bakılırsa, nesneler insana pek huzur vermiyor. Clarissa sanatın, hatta en büyük sanatın bile (Richard'ın üç ciltlik şiirlerinin ve yazdığı tek, hiç kimsenin okumadığı romanın bile) kesinlikle nesnelerin dünyasında kalmasından korkuyor. Kitabevinin vitrininin önünde dururken eski bir anısı geliyor aklına: bir ağaç dalı bir pencereye çarparken başka bir yerden (alt kattan mı?), bir pikaptan hafif bir müzik sesi, bir caz orkestrasının boğuk iniltisi duyulmuştu. Bu onun ilk anısı değil (ilk anısı, bir kaldırımın kenarında sürünen bir yılanı ait), ikinci anısı da değil (annesinin hasır sandaletle-riydi ikinci anısı, ya da belki bu ilk anısıdır), ama bu anı ötekilerin hepsinden daha çok yer etmiş ve fazlasıyla, neredeyse olağanüstü bir biçimde rahatlatıcı. Clarissa herhalde Wisconsin'deki bir evdeydi; annesiyle babasının yaz aylarında kiraladıkları sayısız evlerden birinde (aynı evi iki kez kiraladıkları olmazdı pek, evlerin hepsinin de bir kusuru olurdu, annesi de bunu o uzayıp gi-

den öyküsüne katardı: Vaughan Ailesi'nin Wisconsin Kuytularındaki Gözyaşları Turu Zinciri öyküsüne). Clarissa üç ya da dört yaşında olmalıydı, bir daha asla dönmeyeceği, hakkında bundan başka anısı bulunmayan bir evdeydi; pırıl pırlıdı bu anı, daha dün olan şeylerden bile daha berraktı: araba kornaları ötmeye başladığında cama çarpan bir ağaç dalı; sanki müziği, rüzgârın okşadığı ağaç başlatmış gibi. Sanki Clarissa dünyadaki varlığını tam o anda hissetmiş, insanın mutluluğundan çok daha büyük bir gücün içerdiği beklentileri anlamaya başlamıştı, oysa bu gücün içinde, başka duygular yanında insan mutluluğu da vardı. Clarissa için o ağaç dalı ve o müzik, kitabevinin vitrinindeki bütün kitaplardan daha önemli. Evan için ve kendisi için öyle bir kitap istiyor ki, o bir tek anının içerdiği şeyi içersin. Orada durup kitaplara ve cama vuran yansımasına bakıyor (görünümü hâlâ düzgün, güzel değil ama hoş; yaşlı kadınların yüzündeki o karalık ve zayıflık, büzüşmüş dudaklar ne zaman çıkacak ortaya?), sonra yoluna devam ediyor Clarissa, kızına alamayacağı siyah elbise için üzülüyor, çünkü kızı tuhaf bir kuramcılığın kölesi olmuş, tişörtlerle asker postallarından başka bir şey giymek istemiyor. Mary Krull'a saygı duyuyorsun, yoksulluğun sınırında yaşayan, savunduğu şeyler yüzünden hapse atılan, sınıflandırma denen acınası kılık üzerine New York Üniversitesi'nde coşkulu dersler veren bu kadına karşı elinden başka bir şey gelmez. Ondan hoşlanmak istersin, bunun için çabalarsın, ama yoğun entelektüelliğini ve ahlak anlayışını despotça kullanır, deri ceketıyla, iğneleyici diliyle yaptığı gösterilerin sonu gelmez. Rahat yaşamın ve lezbiyen kimliğin konusundaki modası geçmiş (modası geçmiş olduğunu düşünüyordur herhalde) görüşlerin yüzünden seninle içten içe alay ettiğini bilirsin. Artık genç olmadığını, giyinişin sıradışı olmadığı için düşman muamelesi görmekten bıcarsın.

Bunun hiçbir önemi olmadığını Mary Krull'ın yüzüne haykırmak istersin; birkaç günlüğüne senin kimliğine bürünmesini, senin kaygılarını, üzüntülerini, isimsiz korkularını tanımasını istersin. Mary Krull'ın seninle aynı ölümcül hastalığa tutulmuş olduğuna inanırsın—bunu *bilirsin*—, ruhunuzun aynı hastalığı barındırdığına; yelkovan bir tur daha dönse arkadaş olabilirsiniz belki, ama ne var ki o kızını almaya gelmiş, sen de rahat evinde oturmuş, bütün Cumhuriyetçi babaların yapacağı gibi ondan nefret ediyorsun. İçi dışı bir denecek kadar yumuşak bir adam olan Clarissa'nın babası kadınların küçük siyah elbiseler giymelerinden çok hoşlanırdı. Babası sonunda bıktı; ikna etmeye çalışmaktan vazgeçti, tıpkı aynı görüşteyim demek çok daha kolay olduğundan, tartışmaktan vazgeçtiği gibi. İleride, MacDougal'da, treylerlerin, malzeme arabalarının, sıra sıra beyaz ışıkların alışıldık karmaşası içinde film çevriliyor. İşte normal dünya bu, bir film çekiliyor, Porto Rikolu bir oğlan bir lokantanın tentesini gümüş rengi bir so-payla kaldırıyor. İşte dünya bu, sen de onun içinde yaşıyorsun ve minnettarsın. Minnettar olmaya çalışıyorsun.

Çiçekçinin kapısını itip açıyor, bu kapı hafifçe sıkışır hep, içeri giriyor, gül ve sümbül demetlerinin, saplarının üstünde titreyen orkidelerin arasında geniş omuzlu, uzun boylu bir kadın. Yıllardır o dükkânda çalışan Barbara selamlıyor onu. Biraz duraladıktan sonra öpül-sün diye yanağını uzatıyor.

"Merhaba," diyor Clarissa. Dudakları Barbara'nın tenine dokunuyor, ve o an, birdenbire, umulmadık biçimde kusursuzlaşıyor. Bir tapınağa benzeyen o loş, tatlı serin, küçük dükkânın içinde duruyor Clarissa, görkemli bolluğu içinde, tavanından kurutulmuş çiçek demetleri sarkan, arka duvara dayalı kurdele yığınlarıyla dolu dükkânda. Cama çarpan o dal vardı, bir de bir başka dal, ama o zaman daha büyüktü Clarissa, beş-altı yaş-

larındaydı, yatak odasındaydı; bu ikinci dal kırmızı yapraklarla kaplıydı; o zaman bile önceki dalı saygıyla düşündüğünü anımsıyor, hani şu alt kattaki müziği harekete geçirmiş gibi olan dalı; kendisine o eski dalı, bir daha asla geri dönmeyeceği, bunun dışında başka hiçbir ayrıntısıyla anımsayamadığı bir evin camına çarpan o dalı aklına getirdiği için o sonbahar dalını sevdiğini anımsıyor. Şimdi burada Clarissa, çiçekçi dükkânında, uzun, tüylü saplarının üstündeki beyaz ve kayısı rengi gelinciklerin boyunlarını büktükleri bu dükkânda. Çantasında bir kutu bembeyaz nane şekeri taşıyan annesi, dudaklarını sıkıp Clarissa'ya deli derdi, deli kız, sesinde cilveli bir hayranlık okunurdu.

"Nasılsın?" diye soruyor Barbara.

"İyiyim, iyiyim," diyor Clarissa. "Bu akşam küçük bir parti veriyoruz, şu önemli edebiyat ödülünü kazanan bir arkadaşımızın onuruna."

"Pulitzer'i mi?"

"Hayır. Carrouters Ödülü'nü."

Barbara'nın yüzünde boş bir ifade belirliyor, Clarissa bunun bir gülümseme olduğunu düşünüyor. Barbara kırk yaşlarında, opera şarkıcısı olmak üzere New York'a gelmiş, soluk benizli, iri yarı bir kadın. Yüzündeki bir şey –belki köşeli çenesi ya da ciddi bakışları, ifadesiz gözleri–, insanların yüz yıl önce de tıpkı böyle göründüklerini akla getiriyor.

"Çeşidimiz biraz azaldı," diyor. "Bu hafta elliye yakın düğün vardı."

"Pek fazla istemiyorum zaten," diyor Clarissa. "Birkaç demet yeter, hangisi olursa olsun." Clarissa, Barbara ile daha yakın arkadaş olmadıkları için nedense suçluluk duyuyor, oysa birbirleriyle tanışıklıkları yalnızca müşteri ve satıcı çerçevesinde. Clarissa çiçeklerini hep Barbara'dan alır, göğüs kanserine yakalanma tehlikesi geçirdiğini duyunca bir yıl önce bir de kart göndermişti

ona. Barbara'nın meslek yaşamı tasarladığı gibi gitmemiştir; nasıl beceriyorsa saat ücretiyle geçiniyor (herhalde, banyo küveti mutfakta olan bir kira evinde oturuyordur), bu seferlik kanserden kurtulmuş. Zambaklarla güllerin yanında bir an Mary Krull'ı görür gibi oluyor Clarissa, harcamaya parayı eleştirmeye hazır sanki.

"Çok güzel ortancalarımız var," diyor Barbara.

"Bir görelim." Clarissa soğutucuya gidip çiçek seçiyor, Barbara onları kutularından çıkartıp suları damlayarak kucağında tutuyor. On dokuzuncu yüzyılda yaşasaydı, bir taşralı kadın olurdu Barbara, tatlı ve silik, tatminsiz, bir bahçede dururdu. Clarissa şakayık ve zambak seçiyor, bir de krem rengi güller; ortancaları istemiyor (suçluluk, suçluluk, galiba bundan bir türlü kurtulamayacaksın), tam iris alıp almamayı (acaba iris biraz... biraz eski moda mı?) düşünürken sokakta bir şangırtı kopuyor.

"Bu da neydi?" diye soruyor Barbara. Clarissa ile birlikte pencereye gidiyor.

"Filmciler olmalı."

"Herhalde. Sabahtan beri orada film çekiyorlar."

"Ne olduğunu biliyor musun?"

"Hayır," diyor Barbara ve kollarında çiçeklerle, erdemli, yaşlı bir kadın gibi pencereye sırtını dönüyor, yüzyıl önce yaşamış olsaydı, o zamanki kimliğiyle, sokaktan geçen ve uzak bir kentten gelen, iyi giyimli piknikçilerin doldurduğu bir arabanın takırtısına ve gıcırtısına da böyle dönerdi sırtını. Treylerlerden birinin kapısı birden açılıyor ve tanınmış birinin başı uzanıyor dışarıya. Bir kadın başı bu, epeyce uzakta, yandan görünüyor, metal bir paranın üstündeki profile benziyor; Clarissa o başın kime ait olduğunu bir anda çıkaramasa da (Meryl Streep mi? Vanessa Redgrave mi?) o kadının bir film yıldızı olduğundan hiç kuşkusu yok. Bir kraliçe gibi kendinden emin olmasından anlıyor bunu, bir de

yardımcılardan birinin, gürültünün nereden geldiği hakkında kadınla konuşurken (Clarissa'nın duyamayacağı bir sesle) heyecanlı görünmesinden. Kadının başı hızla geri çekiliyor, treylerin kapısı kapatılıyor, ama geride açıkça kendini hissettiren bir 'aklınızı başınıza alın uyarısı' kalıyor; sanki bir melek, sandaletli ayağını dünyanın yüzeyine şöyle bir dokundurmuş, bir sorun var mı diye sormuş, her şey yolunda yanıtını aldıktan sonra kuşku dolu bir ciddiyetle göklerdeki yerine dönmüş, gitmeden önce de insanlara, kendi başlarına iş görmeleri konusunda pek güvenilmediğini, bundan sonra dikkatsiz olurlarsa bunun cezasız kalmayacağını hatırlatmış.

Bayan Woolf

Bayan Dalloway bir şeyler söyledi (ama ne?) ve çiçekleri kendisi aldı.

Londra'nın bir banliyösü. Yıl 1923.

Virginia uyanıyor. Böyle de başlanabilir kitaba, kuşkusuz; Whitehall'a çelenk koymaya giden askerler yerine, bir haziran günü, bir iş görmek üzere dışarıya çıkan Clarissa ile başlanabilir. Ama doğru başlangıç bu mu? Çok mu gelişigüzel? Virginia yatağında sessizce yatıyor, ve uyku onu öylesine çabucak sarıp sarmalıyor ki yeniden uykuya daldığını anlayamıyor bile. Birden kendini yatağında değil de bir parkta buluyor; inanılmaz derecede yeşil bir park, yeşil yeşil üstüne – bir parkın kuramsal görünümü; hem çok tanıdık hem de alabildiğine gizemli, parklarda hep olduğu gibi işaretlerle dolu; şallı yaşlı kadın tahta bankın üzerinde uyuklarken, canlı ve çok eskiden kalma bir şey, sevimli de sevimsiz de olmayan, sürdürükçe coşan bir şey, çiftliklerin ve çayırıların, ormanların ve parkların yeşil dünyasını birbirine ilmekliyor. Virginia parkın içinden geçiyor ama yürüyor sayılmaz; sanki içinden süzülüyor, görülemeyen yalnızca hissedilebilen bir tüy gibi, bedensiz. Parkın zambak ve ortanca tarhları açılıyor önünde, krem rengi güllerin

çevrelediği çakıl taşlı yolları. Rüzgârın ve yağmurun aşındırdığı taştan bir genç kız, berrak suyla dolu bir havuzun yanında durmuş, dalgın gözlerle suya bakıyor. Bir hava yastığı tarafından itilircesine parkın içinde dolaşüyor Virginia; bu parkın altında bir başka park bulunduğunu anlamaya başlıyor, yeraltı dünyasının parkı, bundan çok daha şaşırtıcı ve çok daha korkunç; bu çimenlerin ve gölgeli bitkilerin kökü orada. Asıl park bu işte; güzelliği ölçüsünde basit değil. Şimdi insanları görüyor Virginia; çimenlerin üstünden bir şey almak üzere eğilen bir Çinli adam, beklemekte olan bir küçük kız. İleride, yeni bellenmiş, daire biçimindeki toprağın üzerinde duran bir kadın şarkı söylüyor.

Virginia bir kez daha uyanıyor. Burada şimdi, Hogarth House'taki yatak odasında. Odanın içine kurşuni bir ışık doluyor; sessiz, çelik tonunda; gri-mavi, akışkan bir canlılıkla yatak örtüsünün üzerine vuruyor. Yeşil duvarları gümüşlüyor. Virginia düşünde bir park gördü, bir de kitabının başlangıcını; neydi o? Çiçekler; çiçeklerle ilgili bir şeydi. Yoksa bir parkla mı ilgiliydi? Biri şarkı mı söylüyordu? Yo, cümle gitti, ama önemi yok, gerçekten yok, çünkü o cümlelerin geride bıraktığı duygu hâlâ içinde. Yataktan kalkıp onu yazabileceğini biliyor.

Yataktan çıkıp banyoya gidiyor. Leonard çoktan kalkmış; çalışmaya başlamış bile olabilir. Banyoda yüzünü yıkıyor. Lavabonun üstündeki oval aynaya doğrudan bakmıyor. Aynaya yansıyan hareketlerinin farkında ama gözlerinin oraya kaymasına izin vermiyor. Ayna tehlikeli; kimi zaman ona havadaki koyu renkli bir biçimi gösteriyor, kendi bedeniyle aynı olan, kendi biçimini alan bir görüntü bu, ama Virginia'nın arkasında kalıyor, onu gözlüyor, gözleri domuz gibi, soluğu boğuk ve nemli. Aynaya bakmadan yüzünü yıkıyor Virginia, bu sabah özellikle bakmayacak, çünkü işler kendisi-

ni bekliyor, kendisi de o işlere girişmek için, alt katta çoktan başlamış olan bir partiye gidercesine hevesli; zekâ ve güzellik dolu bir parti bu kuşkusuz, ama aynı zamanda zekâ ve güzellikten çok daha incelikli bir şeyle de dolu. Gizemli ve göz kamaştıran bir şey; cilalı parke-lerin üzerinde ipekler hışırdarken, müziğin sesi altında sırlar fısıldaşılırken, görkemli bir kutlama kıvılcımı bu, yaşam kıvılcımı. Yepyeni giysisi içinde bir genç kız olabilir Virginia, bir partiye gitmek üzeredir, taptaze ve umut dolu olarak merdivenin başında görünmek üzere-dir. Yo, aynaya bakmayacak. Yüzünü yıkamayı bitiri-yor.

Banyoda işi bitince, aşağıya, sabah sessizliği içinde-ki loş hole iniyor. Sırtında soluk mavi sabahlığı var. Bu-rada hâlâ gece hüküm sürüyor. Hogarth House'ta vakit hep gecedir, karmakarışık kitaplara ve kâğıtlara karşın, parlak renkli yastıklarına ve İran halılarına karşın. Evin kendisi karanlık değil, ama sanki karanlık bir fonun üzerinde ışıktandırılmış gibi, hatta sabah güneşinin sol-gun ışıkları perdelerin arasından görünürken ve arabalarla kamyonetler Paradise Road'dan gürültüyle geç-ken bile.

Virginia yemek odasında kendisine bir fincan kah-ve koyuyor, sessizce alt kata iniyor, ama mutfığa, Nelly'nin yanına gitmiyor. Bu sabah, Nelly'nin istekle-rine ve sızlanmalarına yakalanmadan doğruca işine baş-lamak istiyor. İyi bir gün olabilir bugün; özenle kulla-nılmalı. Fincanı tabağından kaydırmadan basım odasına geçiyor. Leonard masasının başında oturmuş, deneme baskısını okuyor. Ralph ya da Marjorie'nin gelmelerine daha çok var.

Leonard, başını kaldırıp Virginia'ya bakıyor, yü-zünde hâlâ deneme baskısını okurken yerleşmiş asık ifa-de var. Virginia'nın iyi bildiği ve ürktüğü bir ifade bu; kalın kaşlarının altındaki gözleri alev alev, kapkaranlık;

dudaklarının kenarları ciddi bir karara varmışçasına aşağı kıvrılmış, ama hoşnutsuzluk içeren ya da önemsiz bir karar değil bu; her şeyi gören ve bıkkınlıkla kaşlarını çatan, insanlıktan çok iyi şeyler bekleyen, ama ne bulacağını da bilen bir tanrının yüz ifadesi. Yazılara hep yüzünde bu ifadeyle yaklaşır, özellikle de Virginia'nın yazdıklarına. Ama Virginia'ya bakarken yüzündeki ifade bir anda siliniyor ve karısının en kötü zamanlarında ona yardımcı olan, onun yapamayacağı hiçbir şeyi kendisinden istemeyen, her sabah saat on birde bir bardak süt içmeye zorlayan ve bunu bazen başaran bir kocanın daha tatlı, daha yumuşak ifadesi yerleşiyor yüzüne.

"Günaydın," diyor Virginia.

"Günaydın. Uykun nasıldı?"

Uykun *nasıldı*, diye soruyor, sanki uyku bir etkinlik değil de evcil ya da vahşi olabilen bir yaratılmış gibi. "Olaysızdı," diyor Virginia. "Bunlar Tom'unkiler mi?"

"Evet."

"Nasıllar?"

Yine kaşlarını çatıyor Leonard. "Daha şimdiden bir yanlış buldum, üstelik henüz ikinci sayfanın sonuna bile gelmedim."

"İlk başlarda yanlış olması çok doğal. Sabah sabah bu kadar sinirlenmen doğru mu?"

"Kahvaltı ettin mi?" diye soruyor Leonard.

"Evet."

"Yalancı."

"Kahvaltı olarak kremalı kahve içiyorum. Yeter."

"Hiç de yetmez. Nelly'ye söyleyeyim de sana çöreklerle meyve getirsin."

"Nelly'yi gönderip çalışmamı böldürürsen yaptıklarımın sorumluluğum olmasın."

"Yemelisin," diyor Leonard. "Azıcık da olsa yemelisin."

"Sonra yerim. Şimdi gidip çalışacağım."

Leonard bir an duraksıyor, sonra gönülsüzce başını sallıyor. Karısının işine karışmaz, karışmak istemez. Yine de Virginia'nın yemek yemek istememesi iyiye alamet değil.

"Öyleyse öğle yemeği yersin," diyor Leonard. "Tam bir yemek hem de, çorba, tatlı filan. Zorla da olsa yemelisin."

"Tamam yerim," diyor Virginia, sabırsızca ama sinirlenmeden. Elinde dumanı tüten kahvesiyle, sırtında sabahlığıyla, uzun boyuyla, zayıf yüzüyle harika görünüyor. Karısı Leonard'ı zaman zaman hâlâ şaşırtıyor. İngiltere'nin en zeki kadını o olabilir, diye düşünüyor Leonard. Kitapları yüzyıllar boyu okunacak belki de. Herkesten çok Leonard inanıyor buna. Üstelik o, karısı. Yirmi yıl önce ağabeyinin Cambridge'deki odasında, üzerinde beyaz bir giysiyle, bir Rembrandt ya da Velasquez portresini andıran solgun yüzü, uzun boyuyla görüldüğünde Virginia Stephen'dı ve şimdi karşısında duran Virginia Woolf. Müthiş yaşlandı, hem de bu son bir yıl içinde, sanki derisinin altında bir hava tabakası boşalmış gibi. Sertleşti, yıprandı Virginia. Delikli, gri-beyaz mermerden yontulmuş gibi bir görünüm aldı. Hâlâ bir kraliçe gibi, hatları hâlâ hoş, o görkemli ışıltısı hâlâ üzerinde, ama artık hiç güzel değil.

"Pekâlâ," diyor Virginia, "askerliğimi yapacağım."

Gizlice çıkıyor yukarıya, Nelly duymasın istiyor (hizmetkârlar söz konusu olduğunda neden bu kadar ihtiyatlı davranıyor, suç işlemekten neden korkuyor?). Çalışma odasına gidiyor, kapıyı yavaşça kapatıyor. Güvenlikte. Perdeleri açıyor. Dışarıda, camın öte yanında Richmond kendi düzenli, huzurlu düşünüyormuş gibi devam ediyor. Çiçekler ve çitler bakım görüyor, panjurlar boya zamanı gelmeden boyanıyor. Tanımadığı komşuları her ne yapıyorlarsa, kırmızı tuğladan villalarının

güneşliklerinin ve kepenklerinin gerisinde yapıyorlar. Yalnızca loş odaları ve gereğinden fazla pişirilmiş yemeklerin hafif kokusunu düşünebiliyor Virginia. Pencereye arkasını dönüyor. Güçlü olabilirse, zihni berrak kalabilirse, en azından altmış kilo olabilirse Leonard Londra'ya dönmeye ikna olabilir. Dinlenme kürü, hezaren çiçeği tarhları ile banliyönün kırmızı evleri arasında geçirdiği bu yıllar başarılı sayılabilir ve Virginia yeniden kente dönmeye uygun bulunabilir. Öğle yemeği, evet; öğle yemeği yiyecekti. Kahvaltı da etmeliydi aslında, ama kahvaltının işini bölmesini, kendini Nelly'nin huysuzluğuyla yüz yüze getirmesini istemiyordu. Bir saat kadar yazı yazar, sonra bir şeyler yerdi. Yemek yememek bir günahı, uyuşturucu gibi bir şeydi; midesi boş olduğunda kendisini zinde ve temiz hissediyordu, zihni berrak, bedeni savaşa hazır oluyordu. Kahvesini yudumluyor, fincanı elinden bırakıyor, geri alıyor. Benzersiz deneyimlerden biri bu, güzel bir güne uyandığını hissetmek, çalışmaya hazırlanmak, ama henüz başlamamış olmak. Şu anda sonsuz olasılık var önünde, bir sürü saat var. Baş uğulduyor. Bu sabah, dağları delebilir, en zoru başarabilirdi. Tanımlaması olanaksız bir 'ikinci ben'i içinde hissedebiliyordu, daha doğrusu birincisine koştur, ama daha saf bir başka ben'i. Dindar olsaydı buna ruh derdi. Zekâsının ve duygularının toplamından daha fazla bir şey bu, deneyimlerinin toplamından da, oysa bu şey her üçünün içinden de parlak metal damarlar gibi akıyor. Dünyanın güç veren gizemlerini tanıyabilen bir içsel yetenek bu, çünkü o da aynı malzemeden yapılmış, Virginia'nın talihi rast giderse salt bu yetenek sayesinde yazı yazabilir. Böyle bir konumda yazı yazmaktan daha tatmin edici ne olabilir ki, ancak bu yetenek, hiç uyardırmadan gelip gidiyor. Kalemmini eline alabilir, kalem kâğıdın üzerinde kendiliğinden hareket ederken kendi eli de kalemi izleyebilir; ya

da kalemi eline alabilir ve kendisinin yalnızca kendisi olduğunu keşfedebilir, elinde kalem tutan sabahlıklı bir kadın, korkak ve güvensiz, yeteneği kısıtlı, nereden başlayacağını ya da ne yazacağını bilmeyen.

Kalemini eline alıyor.

Bayan Dalloway, çiçekleri kendi alacaktı.

Bayan Brown

Bayan Dalloway, çiçekleri kendi alacaktı.

Lucy'nin işleri sıraya konmuştu zaten. Kapılar menteşelerinden çıkartılacaktı; Rumpelmayer'in adamları gelecekti. Hem ne güzel bir sabah, diye düşündü Clarissa Dalloway; tıpkı bir kumsaldaki çocuklara sunulurcasına taze.

Yer Los Angeles. Yıl 1949.

Laura Brown kendini bırakmaya çalışıyor. Yo, tam olarak öyle değil; kendininkine koşut giden bir başka dünyaya girerek kendini korumaya çalışıyor. Kitabı açık olarak göğsünün üstüne dayıyor. Bayan Dalloway adında bir roman kahramanı çiçek almaya gidiyor diye kendisinin yatak odası da (yo, onların yatak odası) daha dolu, daha gerçek olmaya başladı. Laura komodinin üzerindeki saate bakıyor. Yediyi geçmiş. Bu saati neden satın aldı ki sanki, kare biçimindeki yeşil yüzü, dikdörtgen biçimli kara bir bakalit tabutun içine gömülü bu son derece biçimsiz şeyi? Bu saatin hoş olduğunu nasıl düşünebildi? Okuma isteğine gem vurmali, bu sabah olmaz, Dan'in doğum gününde olmaz. Yataktan kalkmalı, duş alıp giyinmeli, Dan ile Richie'ye kahvaltı hazırlamalı. Aşağıdan onların sesini duyuyor, kocası kendi kahvaltısını kendi hazırlıyor, Richie'ninkine de yardım

ediyor. Kendisi orada olmalı, öyle değil mi? Yeni giysiyle ocağın önünde durmalı, basit, neşeli sözler söylemeli. Ancak, birkaç dakika önce gözlerini açtığında (yediyi geçmişti bile!), –henüz yarı yarıya düşünün içindeydi, çok uzakta zonklayan bir makine gibi bir şey vardı, devasa mekanik bir yürek gibi düzenli zonklayan, yaklaşır gibi olan bir gümbürtü– çevresindeki ıslak ve soğuk duyguyu hissetti, hiçbir yer duygusunu, ve o günün güç bir gün olacağını anladı. Kendisine ve evinin odalarına güvenmekte güçlük çekeceğini biliyordu, komodinin üzerinde, bir gece önce bitirdiğinin üzerinde duran o yeni kitaba baktığında hiç düşünmeden elini uzattı; sanki okumak, kesinlikle günün tek ve ilk göreviydi, uykudan sıyrılıp görevlerine geçmesini sağlayan tek yoldu. Çünkü gebeydi, bu tür kusurlar hoş görülürdü. Şimdilik, durup dururken kitap okumasına, yatakta oyalanmasına, ağlamasına ya da ortada hiçbir neden yokken öfkelenmesine göz yumulabilirdi.

Kahvaltı hazırlamamasını, Dan’a mükemmel bir doğum günü pastası pişirerek telafi edecekti; en iyi sofrayı örtüsünü ütüleyerek, masanın ortasına kocaman bir buket çiçek (gül mü?) koyarak ve çiçeğin çevresine armağanlar doldurarak. Bu telafi ederdi, öyle değil mi?

Bir sayfa daha okuyacaktı. Sakinleşmek ve kendini toparlayabilmek için, sonra da yataktan kalkacaktı.

Ne biçim bir ağıştı bu! Ne biçim saldırı! Bour-ton'dayken, menteşeler hafifçe gıcırdayarak –şimdi kulaklarındaydı bu ses– camlı kapıları ardına kadar açıp açık havaya kendini bırakırken de hep böyle düşünürdü. Sabahın erken saatinde ne kadar taze, ne kadar dingin ve buradakinden ne kadar durgun olurdu hava; bir dalganın vuruşu gibi; bir dalganın öpüşü gibi; serin ve keskin ama yine de (o zamanki gibi on sekiz yaşındaki bir genç kız için) görkemli; orada, açık pencerenin önünde dururken, çiçeklere bakarken, tepelerinden döne döne buhar yükselen

ağaçlara ve kalkıp inen ekin kargalarına bakarken çok kötü bir şeyler olacağını hissetmişti; Peter Walsh, "Sebzelerin arasında düşüncelere mi daldın?" diyene kadar. – Böyle mi demişti? – "İnsanları karnabahara yeğlerim." Böyle mi demişti? – Bir sabah kahvaltıda, Clarissa terasa çıktığında söylemiş olmalıydı bunu – Peter Walsh. Pek yakında, Haziran'da mı Temmuz'da mı, unutmuydu, Hindistan'dan dönmüş olacaktı, çünkü mektupları son derece yavanlaşmaya başlamıştı; akılda kalan, söyledikleriydi; gözleri, çakısı, gülümseyişi, hırçınlığı ve milyonlarca şey silinip gitmişken – ne kadar tuhaf!– lahanalar üzerine söylediği birkaç söz.

Havayı derin derin içine çekiyor. Ne kadar güzel; her şeyden... evet, neredeyse her şeyden o kadar daha güzel ki, gerçekten. Bir başka dünyada bütün yaşamını okuyarak geçirebilirdi. Ama burası yeni dünya, kurtarılmış dünya, burada tembelliğe pek yer yok. O kadar çok şey tehlikeye atıldı ve yitirildi ki; o kadar çok insan öldü ki. Beş yıl kadar önce Dan'ın da, Anzio'da öldüğü sanılmıştı, iki gün sonra hayatta olduğu açıklanınca da (Arcadia'lı zavallı bir oğlan Dan'la aynı adı taşıyormuş), sanki Dan yeniden dirilmiş gibi gelmişti herkese. Aynı tatlı huyuyla, aynı kokusuyla ölümler dünyasından dönmüş gibi olmuştu (İtalya üzerine, Saipan ve Okinawa üzerine, esir alınmaktansa hem kendilerini hem çocuklarını öldüren Japon kadınlar üzerine ne öyküler dinlemiştiniz), Dan Kaliforniya'ya döndüğünde sıradan bir kahramandan daha fazla bir şeymiş gibi karşılanmıştı. Kimi istese (telaşlı annesinin sözleriyle) alabilirdi, hangi gösterişli kızı, hangi şen şakrak ya da uysal kızı istese; ama aklına ne esmişse esmiş, gidip en yakın arkadaşının ablasını öpmüş, ona kur yapmış ve evlenme teklif etmişti, ecnebiye benzeyen, birbirine yakın koyu renkli gözleri ve hafif kemerli bir burnu olan şu kitap kurdu, oysa hiç kimsenin arkasından koşmadığı, arayıp sor-

madığı bir kızdı o; herkes yalnız bırakırdı onu, okuması için. Evet demekten başka bir şey yapabilir miydi kız? Yakışıklı, iyi yürekli bir delikanlıya hayır diyebilir miydi, neredeyse aileden biriydi oğlan ve öbür dünyadan geri dönmüştü.

Böylece Laura Brown olmuştu kız. O yalnız kız, gece gündüz okuyan kız, Laura Zielski gitmiş, yerine Laura Brown gelmişti.

Bir sayfa, diyor kararlılıkla; bir tek sayfa. Henüz hazır değil; kendisini bekleyen görevler (elbisesini giymek, saçlarını fırçalamak, aşağı mutfığa inmek) henüz çok bulanık, çok belirsizler. Burada, yatakta bir dakika daha kalacak, güne ondan sonra başlayacak. Kendine birazcık daha zaman tanıyacak. Duygular onu alıp götürüyor, göğsünün altından kabaran sular onu yüzdürüyor sanki, tatlı tatlı sürüklüyor; gömüldüğü kumlardan denize fırlatılmış bir deniz hayvanı gibi, ezici bir yerçekiminin hüküm sürdüğü bir alandan çıkıp kendi gerçek ortamına, yükselip alçalan tuzlu suya, o ağırlıksız parıltıya geri döndürülmüş gibi.

Kaldırımın kenarında, Durnall'ın kamyonetinin geçmesini beklerken sırtını dikleştirdi. Çok hoş bir kadın, diye düşündü Scrope Purvis (Westminster'de bitişik komşunuzu ne kadar tanırırsanız o da onu o kadar tanırıyordu); alakargaya benzer bir havası var, mavi-yeşil, çevik, hareketli; oysa ellisini aşmış, hastalığından bu yana saçları da bembeyaz olmuş. Oraya tünemiş, kendisini görmüyor bile, dimdik durmuş, karşıya geçeceği ânı bekliyor.

Westminster'de oturunca –kaç yıl oldu? Yirmiden fazla– trafiğin ortasında bile, ya da gece uyandığında, Clarissa emindi buna, tuhaf bir sessizlik ya da ayinsel bir şey hissedirdi insan. Tanımlanması olanaksız bir duraklayış; Big Ben'in saat başını vurmasından önce belirsiz bir bekleyiş (ama kalbi gripten etkilendiği için böyle hissediyor olabilir deniyordu) olurdu. İşte! Kükredi. Önce tatlı bir uyarı; son-

ra kesin bir vuruşla saat başı. Havada eriyen kurşun hal-kalar. Victoria Sokağından geçerken, ne kadar budalayız, diye düşündü Clarissa. Onu neden bunca sevdiğimizi, ne-den öyle gördüğümüzü, neden yarattığımızı, çevremizde kurduğumuzu, yıktığımızı, her an yeniden yarattığımızı Tanrı bilir; ama en düşkünler bile, kapı eşiklerinde otu-ran, en sefil yaratıklar bile (ölümüne içiyorlar) aynı şeyi yapıyorlar; yasalar bunlarla başa çıkamaz, diye düşündü inançla, çünkü onlar hayatı seviyorlar. İnsanların gözle-rindeydi, sallana sallana, yorgun argın yürümelerdeydi; gürültüde, kargaşada, arabalarda, otomobillerde, otobüs-lerde, kamyonetlerde, ayaklarını sürüye sürüye, sallana sal-lana yürüyen sandviççilerde; bandolarda; laternalarda; te-pesinden geçen bir uçağın utkulu, kulakları tırmalayan, tuhaf, tiz sesindeydi sevdiği şey: yaşam; Londra; Hazi-ran'daki bu an.

Nasıl oluyor da, diye düşündü Laura, böyle bir cümle yazabilen –böyle bir cümlede yer alan her şeyi hissedebilen– biri, kendini öldürüyor? İnsanların nesi vardı allahaşkına? Soğuk suya atlamaya hazırlanırcasına kararlı bir biçimde kitabı kapatıyor Laura ve komodi-nin üzerine bırakıyor. Çocuğundan hoşlanmıyor değil, kocasından da. Yataktan kalkacak ve neşeli olacak.

Hiç olmazsa, diye düşünüyor, gerilim romanları ya da pembe dizi romanları okumuyorum. Hiç olmazsa zihnimi geliştirmeyi sürdürüyorum. Şu anda Virginia Woolf'u okuyor, Virginia Woolf'un yazdığı her şeyi, her kitabı – böyle bir kadın onu büyülüyor, böylesine zeki, böylesine tuhaf bir kadın, bu kadar derin bir ke-der; dehası olan, ama yine de cebine bir taş koyup ken-dini ırmağa atan bir kadın. O, yani Laura, kendisinin de bir nebze zeki olduğunu hayal etmeyi seviyor (en gizli sırlarından biri bu), birazcık ama, oysa birçok kişinin mutlaka içlerinde minicik yumruklar gibi kıvrılmış du-ran; ama asla dışa vurulmayan buna benzer umut dolu

soru işaretleriyle ortalıkta dolaşıp durduklarını da biliyor. Süpermarkette alışveriş arabasını iterken ya da berberde saçlarını yaptıırken öteki kadınların da, az ya da çok aynı şeyi düşünüp düşünmediklerini merak ediyor: İşte parlak bir kişilik, acıların kadını, aşırı sevinçlerin kadını, aslında başka bir yerde olmak istiyor, basit ve budalaca sayılan işler yapmaya: domatesleri incelemeye, saç kurutucusunun altında oturmaya razı olmuş, çünkü bu onun becerisi ve görevi. Çünkü savaş bitti, dünya sağlam kaldı, biz de buradayız, hepimiz, yuva kuruyoruz, çocuk doğurup büyütüyoruz, yalnızca kitaplar ya da resimler yaratmıyor, kocaman bir dünya yaratıyoruz – içinde çocukların güvende olduğu (mutlu olmasalar da) düzenli ve uyumlu bir dünya, hayal bile edilemeyecek dehşetler yaşamış, cesurca ve doğru davranmış olan erkeklerin, ışıklı pencereleri, parfüm kokuları, tabakları ve peçeteleri olan evlere geldikleri bir dünya.

Ne biçim bir ağıştı bu! Ne biçim saldırdı!

Laura yataktan kalkıyor. Sıcak, aydınlık, berrak bir haziran sabahı. Kocasının alt katta dolaştığını duyuyor. Metal bir kapak, tenceresine değiyor. Soluk mavi kadifeden sabahlığını yüzü yeni değiştirilmiş koltuğun üzerinden alınca etek ucu plili koltuk gözüne bodur ve hantal görünüyor; pütürlü, somon rengi kumaşa kordonlar ve somon rengi düğmelerin yardımıyla baklava biçimi verilmiş. Sıcak Haziran sabahında, üzerinde duran sabahlık da çekilip alınınca, yeni, göz alıcı kumaşıyla koltuk kendi koltukluğuna şaşırmış gibi.

Laura dişlerini fırçalıyor, saçlarını fırçalıyor, aşağıya iniyor. Alt kata birkaç basamak kala duruyor, kulak veriyor, bekliyor: yine düşsel bir duygunun pençesine düşmüş (durum daha da kötüleşiyor gibi), sanki kuliste duruyor, sahneye çıkacak ve üzerindeki kılığın uygun olmadığı, yeterince prova yapmadığı bir oyunda oynayacak. Neyim var benim, diye düşünüyor. Mutfaktaki

adam kocası, çocuk da kendi oğlu. Adamla çocuğun ondan bekledikleri tek şey, yanlarında olması ve elbette ki sevgisi. Sessizce geri dönüp yukarı, yatağına ve kitabına gitme arzusunu güçlkle bastırıyor. Kocasının, Richie'ye peçetelerle ilgili bir şey söyleyen (kocasının sesi ona bazen neden ızgarada pişirilen domatesleri hatırlatır ki?) sesini duyunca kapıldığı ürküntüyü bastırıyor. Son üç basamağı iniyor, dar holü geçiyor, mutfaka giriyor.

Pişireceği pastayı, satın alacağı çiçekleri düşünüyor. Çevresine armağanlar dizili güller düşünüyor.

Kocası kahve pişirmiş, oğluyla kendisine mısır gevreği koymuş. Masanın üstündeki bir düzine beyaz gül, karmaşık, hafifçe tekinsiz güzelliklerini sergiliyorlar. İçi görünen cam vazoda Laura güllerin saplarına yapışmış, kum tanesi kadar ince kabarcıkları seçebiliyor. Güllerin yanında mısır gevreği kutusu ve süt kutusu duruyor, üzerlerinde yazıları ve resimleriyle.

"Günaydın," diyor kocası, karısını gördüğüne şaşır-mış ama hoşlanmış gibi kaşlarını kaldırıyor.

"Doğum günün kutlu olsun," diyor Laura.

"Teşekkür ederim."

"Ah, Dan, güller. *Senin* doğum gününde. Niye yap-tın bunu?"

Öfkelendiğini Dan'ın gördüğünü görüyor. Gülüm-süyor.

"Sen olmadan hiçbir şeyin anlamı olmaz, öyle değil mi?"

"Beni neden uyandırmadın? Uyandırmalıydın."

Dan, Richie'ye bakıyor, kaşlarını bir santim daha yukarı kaldırıyor, alnı kırışıyor, parlak siyah saçları hafifçe yerinden oynuyor. "Biraz daha uyusan iyi olur di-ye düşündük, öyle değil mi?" diyor.

Üç yaşındaki Richie, "Evet," diyor. Hevesli hevesli başını sallıyor.

Üzerinde mavi bir pijama var. Laura'yı görmek mutlu etmiş onu, hatta fazlasıyla mutlu; sevgi onu kurtarmış, yeniden can vermiş, uçurmuş. Laura sigarasını almak üzere elini sabahlığının cebine sokuyor, fikrini değiştiriyor, onun yerine elini saçlarına götürüyor. Sarı bir mutfakta genç bir anne olmak, gür, siyah saçlarına dokunmak, yeni bir çocuğa gebe olmak, neredeyse mükemmel bir şey, neredeyse yeterli. Perdelerin üzerine yaprakların gölgeleri vurmuş, taze kahve var.

"Günaydın, böcek," diyor Richie'ye.

"Mısır gevreği yiyorum," diyor çocuk. Sırıttıyor. Cilveli cilveli bakıyor bile denebilir. Annesine abayı yaktığı apaçık belli; umutsuz aşkı onu gülünç ve trajik yapmış. Kimi zaman, bir dev kadının penceresinin altında ona aşk şarkıları söyleyen bir fareyi getiriyor annesinin aklına.

"İyi," diyor Laura. "Aferin sana."

Bir gizi paylaşıyorlarmış gibi başını sallıyor çocuk.

"Hiç olmadı bu," diyor kocasına.

"Neden uyandırayım seni," diyor adam. "Neden uyumayasın?"

"Senin *doğum günün*," diyor Laura.

"Dinlenmeye ihtiyacın var."

Kadının karnına dikkatle, ama tatlı sert vuruyor, sanki o vurduğu yer rafadan pişmiş bir yumurtanın kabuğuymuş gibi. Henüz gebeliği belli olmuyor Laura'nın, tek belirtileri mide bulantısı ve hafif ama kendini hissettiren bir yanma. O, kocası ve oğlu, kendilerinden önce kimsenin yaşamadığı bir evdeler. Evin dışında, rafların istiflendiği, radyo istasyonlarının müzikle dolduğu, yoksunluğu ve ölümden daha beter bir korkuyu tanımış olan, yirmili yaşlarının ilk yıllarından seve seve feragat etmiş ve şimdi, otuzlu yaşlarını ve daha ilerisini düşünürken yitirecek fazla zamanları kalmayan genç erkeklerin sokakları arşınladığı bir dünya var. Sa-

vaş yıllarındaki eğitimleri işlerine yarıyor. İncecikler, sağlamlar. Sabah gün doğarken, hiç yakınmadan kalkıyorlar.

"Kahvaltınızı ben hazırlamak istiyorum," diyor Laura. "Kendimi iyi hissediyorum."

"Kahvaltıyı ben hazırlayabilirim. Ben sabahın köründe kalkmak zorundayım diye senin de kalkman gerekmez ki."

"Ama kalkmak istiyorum."

Buzdolabı hırıldıyor. Bir arı hızla, ısrarla bir pencere camına çarpıyor. Laura, Pall Mall sigara paketini sabahlığının cebinden çıkarıyor. Kocasından üç yaş büyük (bu konunun biraz utandırıcı, biraz rahatsız edici bir yanı var); geniş omuzlu bir kadın, sert hatlı, koyu tenli, ecnebiye benziyor, oysa ailesi yüz yıldan daha uzun bir süredir bu ülkede, mal mülk sahibi olmaya çalışmışsa da başaramamış. Paketten bir sigara çekiyor, fikrini değiştiriyor, sigarayı yerine itiyor.

"Tamam," diyor kocası. "Bunu yapmamı gerçekten istiyorsan, yarın sabah seni saat altıda kaldırıyorum."

"Olur."

Kocasının yaptığı kahveden bir fincan dolduruyor kendine. Elinde dumanları tüten fincanla kocasının yanına gelip yanağından öpüyor. Adam onun kaba etini okşuyor, sevgiyle, akli başka yerde. Artık karısını düşünmüyor. Kendisini bekleyen günü düşünüyor, kente arabayla gidişini, bütün dükkânların henüz kapalı olduğu ve yalnızca kendisi gibi erkenden kalkan gencecik, neşeli ve işine bağlı insanların henüz günün sisiyle buğulanmamış güneş ışığının içinde yürüdükleri Wilshire Bulvarı'nın uyuşuk, ışıltılı sessizliğini düşünüyor. Büro-su sessiz olacak, sekreterlerin odasındaki daktiloların örtüleri henüz kaldırılmamış olacak, kendisi ve kendi yaşındaki birkaç erkek daha, telefonlar çalmaya başlamadan önce bir saat kadar kâğıtlarına gömülüp çalışabi-

lecekler. Kimi zaman bütün bunlara sahip olduğuna inanamıyor: Bir büro, iki yatak odalı yeni bir ev, sorumluluklar ve kararlar, öteki erkeklerle birlikte ayaküstü yediği, şaka dolu öğle yemekleri.

"Güller harika," diyor Laura. "Bu saatte nereden buldun?"

"Bayan Gar saat altıda dükkânını açıyor. Açana kadar kapıyı durmadan tıklattım." Saatin kaç olduğunu bilmesine karşın kol saatine bakıyor. "Oo, gitmem gerek."

"İyi günler sana."

"Sana da."

"Mutlu yıllar."

"Sağ ol."

Ayağa kalkıyor. Bir süre Dan'ın gidiş törenine dalıyorlar: Ceketini ve evrak çantasını alması; aceleyle öpüşmeler; el sallamalar; Dan, çimenden geçip araba yoluna adım atarken omzunun üstünden el sallıyor, Laura ile Richie de tel örgü kapının ardından. Bolca sulanan çimenler pırıl pırıl, yeşili adeta doğaüstü. Dan, buz mavisi Chevrolet'sini kısa araba yolundan geçirip sokağa çıkarırken Laura ile Richie bir geçit törenini seyreden insanlar gibi durup bakıyorlar. Son bir kez el sallıyor adam, neşeyle, direksiyonun arkasından.

"Evet," diyor Laura, araba gözden kaybolduktan sonra. Oğlu ona hayranlıkla, beklentiyle bakıyor. Laura hayat veren kişi, evin canlılığı. Evin odaları bazen olmaları gerekenden daha büyük oluyorlar; bazen, ansızın, Richie'nin daha önce hiç görmediği şeyler oluyor odaların içinde. Richie gözlerini Laura'ya diyor ve bekliyor.

"İşte böyle," diyor Laura.

Güne geçiş burada olacak. Kocasının yanında daha sinirli oluyor ama daha az korkuyor. Nasıl davranacağını biliyor. Richie'yle baş başa kalınca bazen palamarla-

rını çözmüş bir gemi gibi hissediyor kendini, çocuk o kadar bütünüyle, ısrarla kendisi ki. İsteddiği şeyi öylesine apaçık istiyor ki. Anlaşılmaz bir biçimde ağlıyor, ne olduğu anlaşılmayan isteklerde bulunuyor, ona kur yapıyor, yalvarıyor, ona aldırıyor. Neredeyse her zaman Laura'nın bir sonraki adımının ne olacağını bekler gibi bir hali var. Küçük çocukları olan başka annelerin, birtakım kurallar izlediklerini, hatta daha kesin söylemek gerekirse, sürekli bir annelik kılavuzu bulundurdıklarını, bunun sayesinde çocuklarıyla baş başa geçirecekleri günleri neyle dolduracaklarını bildiklerini düşünüyor Laura, ya da en azından tahmin ediyor. Kocasını evdeyken durumu idare ediyor. Kocasının kendisine baktığını görüyor ve neredeyse içgüdüsel olarak çocuğa nasıl taviz vermeden ve nazik davranacağını biliyor, kendiliğindenmiş gibi görünen, tam bir anne gibi, sevgi dolu bir teklifsizlikle davranıyor. Ama çocukla yalnız kalınca yönünü şaşırıyor. Bir annenin nasıl davranacağını her zaman bilemiyor.

"Kahvaltını bitirmen gerek," diyor çocuğa.

"Tamam," diyor çocuk.

Mutfağa geri dönüyorlar. Kocasını kahve fincanını yıkamış, kurularıp kaldırmış. Çocuk mekanik bir düzenlilikle yemeye başlıyor, hareketinin iştahla değil, söz dinlemeyle ilgisi var. Laura kendine bir fincan kahve daha koyuyor, masanın başına oturuyor. Bir sigara yakıyor.

... tepesinden geçen bir uçağın utkulu, kulakları tırmalayan, tuhaf, tiz sesindeydi sevdiği şey: yaşam; Londra; Haziran'daki bu an.

Koyu gri bir duman salıyor ağzından. Öyle yorgun ki. Saat ikiye geçene kadar kitap okumuştur. Karnına dokunuyor; bu kadar az uyumasının yeni bebeğe zararı olur mu? Bunu doktora sormamıştı; doktorun ona okumaktan vazgeç demesinden korkuyor. Bu gece daha az

okuyacağım diye kendine söz veriyor. En geç gece yarısı yatmış olacağım.

Richie'ye, "Bil bakalım bugün ne hazırlayacağız?" diyor. "Babanın doğum günü için bir pasta yapacağız. Bak, ne kadar önemli bir iş bekliyor bizi bugün."

Çocuk başını ciddi ciddi, anlayışlı anlayışlı sallıyor. Bir konuya kafasının takıldığı belli.

"Ona gördüğü en güzel pastayı yapacağız," diyor Laura. "En iyisini. Sence iyi bir fikir değil mi bu?"

Richie yine başını sallıyor. Aklının yatmadığı bir şey var gibi.

Laura, kıvrıla kıvrıla yükselen sigara dumanının gerisinden çocuğa bakıyor. Yukarı çıkıp kitabının başına dönmeyecek. Orada kalacak. Kendisinden istenen neyse onu yapacak, daha fazlasını da.

Bayan Dalloway

Clarissa bir kucak dolusu çiçekle Spring Sokağı'na çıkıyor. Barbara'nın hâlâ kapının öte yanında, serin loşlukta, Clarissa'nın elinde olmadan geçmiş zaman dediği yerde yaşamayı sürdürdüğünü düşünüyor (nedense Barbara'nın kederiyle ilgili olmalı bu, ve arka duvardaki kurdele yığınlarıyla), oysa kendisi şimdiki zamana adım atıyor: bisikletin üzerinde yan yatarak geçen Çinli çocuk, koyu renkli camın üzerine yaldızlı rakamlarla yazılmış 281 sayısı, silgi renginde ayakları olan güvercinlerin kaçışması (dördüncü sınıftayken kuşun biri sınıfın açık camından içeri uçmuştu, ürkütücü, dehşet vericiydi), Spring Sokağı; bütün bunlar şimdiki zaman; ve işte kendisi, elinde koca bir demet çiçekle. Nasıl olduğuna bakmak için Richard'ın evine uğrayacaktı (telefon etmenin anlamı yoktu, asla açmazdı telefonu), ama Clarissa önce gidip ünlü kızıl saçlı başın dışarı uzandığı treylere pek fazla sokulmadan, çekinerek, umutla bekleyecekti. Orada ufak bir kalabalık birikmiş, bekleyenlerin çoğu turist; Clarissa iki genç kızın yanında duruyor, birinin saçları kanarya sarısına boyalı, ötekinkinki platin rengine. Clarissa onların güneşle ayı bu kadar güçlü bir bi-

çimde yansıtmak istemiş olup olmadıklarını merak ediyor.

Güneş, Ay'a, "Meryl Streep'ti," diyor, "kesinlikle Meryl Streep'ti."

Clarissa elinde olmadan heyecanlanıyor. Demek haklıydı. Kendi görüşünün bir başkası tarafından da paylaşıldığını bilmek şaşırtıcı, yoğun bir tatmin duygusu veriyor.

"Hiç de değil," diyor Ay. "Susan Sarandon'du."

Susan Sarandon değildi, diye düşünüyor Clarissa. Vanessa Redgrave olabilir, ama kesinlikle Susan Sarandon değildi.

"Hayır," diyor Güneş, "Streep'ti. İnan bana."

"Meryl Streep değildi."

"Oydu, canına yandığımın."

Clarissa suçluluk duygusu içinde duruyor orada, elinde çiçekleriyle, yıldızın bir kez dışarı çıkmasını umuyor, bu kadar ilgi duyduğu için rahatsız oluyor. Ünlülere yaltaklanma meraklısı değil, herkes kadar meraklı buna, ama ünün aurasına kapılmamak elinde değil –hatta ünden de öte, gerçek ölümsüzlüğün–, Mac Dougal ile Spring sokaklarının kesiştiği köşedeki treylerde bulunan bir film yıldızının varlığının yarattığı auranın. Clarissa'nın yanı başında duran, olsa olsa yirmi yaşındaki bu iki kız, ucuzluk mağazalarından alınmış parlak renkli çantalar taşıyan, birbirine sokulmuş, iri yapılı bu iki kız orta yaşa gelecek, sonra da yaşlanacaklar, ya kuruyacak ya da yağ bağlayacaklar; gömüldükleri mezarlıklar sonunda yıkıntı haline gelecek, yabanotları uzayacak, geceleri köpekler dadanacak; bu kızlardan geriye, toprağın altında kaybolup giden üç-beş gümüş dolgu kalacak, ama treylerdeki kadın, ister Meryl Streep olsun ister Vanessa Redgrave ya da Susan Sarandon, herkes hâlâ tanıyacak onu. Arşivlerde yaşayacak, kitaplarda; kayda geçirilen sesi öteki değerli ve önemli nesnelerin

arasında saklanacak. Clarissa, öteki budala hayranlar gibi birkaç dakika daha kalıyor orada, yıldızı dışarı çıkar-ken görmeyi umuyor. Evet, birkaç dakika daha, bu aş-ğılanmaya daha fazla katlanamayana kadar. Elinde çi-çekleriyle treylerin önünden ayrılmıyor. Kapıyı gözlü-yor. Birkaç dakika geçtikten sonra (itiraf etmeye yanaş-masa da neredeyse on dakika geçmiş) ansızın ayrılıyor oradan, sanki bekletilmiş gibi gücenik, birkaç sokak ötedeki Richard'ın evine yürüyor.

Bu semt bir zamanlar yeni ve çılgın bir şeyin mer-keziydi; adı kötüye çıkan bir şeyin; kentin bu bölgesin-de barlardan ve kafelerden gece boyu gitar sesleri duyu-lurdu; kitap ve giysi satan dükkânlar, Clarissa'nın Arap pazarlarının kokusuna benzediğini tahmin ettiği bir ko-ku salarlardı: tutsü ve yoğun, gübreli toz kokusuydu bu, bir tür odun (sedir ağacı mı? kâfur mu?) kokusu, güçlü, koyu bir çürüme kokusu; bu semtte yanlış kapı-dan geçersen ya da yanlış geçitten yürürsen kaderinle karşılaşma olasılığı yüksekti, çok yüksek: alışıldık hır-sızlıklar ya da yaralama değildi bu kader, çok daha fark-lı ve etkileyici, daha kalıcı bir şeydi. İşte burada, tam burada, bu köşede, Richard on dokuz yaşındayken onunla birlikte durmuştu –Richard sağlam hatlı, sert ba-kışlı, pek güzel sayılmayan siyah saçlı, inanılmaz uzun-lukta, zarif, solgun mu solgun bir boyna sahip bir deli-kanlıyken–, burada durup tartışmışlardı... ne hakkında? Bir öpücük mü? Richard mı onu öpmüştü yoksa Claris-sa onun kendisini öpeceğini sanıp geriye mi çekilmişti? Burada, bu köşede (eskiden şapkacı şimdiyse mezeci olan bu dükkânın önünde) öpüşmüş ya da öpüşmemiş-lerdi, ama mutlaka tartışmışlardı, ve burada, ya da he-men arkasından bir başka yerde küçük ilişkilerine nok-ta koymuşlardı, çünkü Clarissa özgürlüğünü istiyordu, Richard ise çok şey istiyordu, eh, her zaman öyle değil miydi? Çok fazla şey istiyordu. Yazın yaşadıklarının

tam da yazın yaşanan şeyler olduğunu Clarissa ona anlatmıştı. Richard niye kendisini istesindi ki, o çarpık çurpuk ve çekingen kızı, göğüsleri bile yoktu (Richard'ın arzu duyduğuna nasıl inanabilirdi ki?); üstelik Richard da Clarissa gibi, kendi içindeki en derin özlemlerin neye yönelik olduğunu biliyordu, Louis'e de sahipti, kendine tapan Louis'e, sağlam yapılı ve hiç de budala olmayan Louis'e; Michelangelo olsa bayılırdı onun resmini çizmeye. Richard'ın Clarissa hakkındaki düşünceleri şairlere özgü bir kendini aldatmaca değil miydi? Tam anlamıyla kavga etmemişlerdi, yalnızca bir köşebaşında durup tartışmışlardı –o zaman bile arkadaşlıklarının derin bir yara alması söz konusu olmamıştı– ama Clarissa şimdi geriye baktığında bunun bir karar ânı olduğunu görüyordu; bir olası gelecek sona ermiş, bir yenisi başlamıştı. O gün, tartışmalarından sonra (önce olması daha olası), Clarissa bir paket tütsü ve kullanılmış bir gri alpaka ceket satın almıştı, gül biçiminde kemik düğmeleri vardı ceketin. Richard daha sonra Louis'le birlikte Avrupa'ya gitmişti. Açıba o alpaka cekete ne oldu, diye düşündü Clarissa merakla, galiba yıllarca giymişti onu, sonra da ne olduysa olmuştu.

Bleecker Sokağı'na sapıyor, sonra Thompson Sokağı'nda yürüyor. Mahalle bugün kendi kendinin taklidi, turistler için sulandırılmış bir karnaval ve elli iki yaşındaki Clarissa bu kapıların ardında ve bu dar sokaklarda, kendi yaşamlarını sürdüren insanlardan başka bir şey bulunmadığını biliyor. Tuhaf ama, aynı kafeler ve barlar hâlâ yerli yerinde, ama şimdi Almanların ve Japonların uğruna kendilerine benzemek için süslenmişler. Dükkanların hepsinde benzer şeyler satılıyor: hatıra tişörtler, ucuz gümüş takılar, ucuz deri ceketler.

Richard'ın oturduğu binaya gelince giriş kapısından içeri giriyor ve her zamanki gibi 'sefil' sözcüğünü düşünüyor. Richard'ın binasının girişinin sefalet kavramını

bu kadar kusursuz bir biçimde yansıtması neredeyse gülünç. Buranın sefaleti o kadar apaçık, o kadar korkunç ki, az da olsa hâlâ şaşırtıyor Clarissa'yı, bunca yıldan sonra bile. Az bulunur, ilginç bir nesnenin, bir sanat yapıtının şaşırtmaya devam etmesi gibi şaşırtıyor; zaman içinde hiç değişmeden saflığını koruyabildiği için olmalı. İşte, yine o soluk sarı-bej duvarlar, hemen hemen ararot bisküvisi renginde; işte tavandaki floresan lamba, soluk ışığını püskürtürcesine yayıyor. Bu daracık, küçük giriş holü, on yıl önce ucuz tarafından ve gönülsüzce yenilenince daha kötü olmuş, çok daha kötü – yenilen-mese daha iyi olurmuş. Tuğla desenli, lekeli beyaz yer muşambası ve plastik *figus* ağacı, bu giriş holünü, ilk baştaki olası köhneliğinden çok daha itici yapmış. Bu binanın bir zamanlar önemli bir yer olduğuna işaret eden tek şey, eskiden kalma mermer duvar kaplaması –kaymak rengi bir mermer, mavi ve gri damarlı, değerli, eski bir peynir gibi, koyu sarı, dumanlı bir yüzeyi var, bu renk, şimdi sarı duvarlarda iğrenç bir biçimde yansıyor–; bu kaplama burada eskiden umutlar yeşerdiğini, hole giren insanların, içinde sahip olunmaya değer bir şey barındıran bir geleceğe doğru düzen içinde yürürmüş gibi hissetmelerinin beklendiğini gösteriyor.

Clarissa asansöre biniyor, yoğun, beyaz bir ışığın aydınlattığı minicik bir bölme, ahşap taklidi metalle kaplanmış; beşinci katın düğmesine basıyor. Asansörün kapısı gıcırdıyor, gürültüyle kapanıyor. Hareket yok. Elbette. Ara sıra çalışır asansör; aslında asansörden inip merdivenleri tırmanmak daha kolay. Clarissa, üzerinde beyazı silinmiş bir 'O' harfi bulunan düğmeye basınca biraz duraksadıktan sonra kapı yeniden açılıyor. Bu asansöre ne zaman binse, iki kat arasında sıkışıp kalmaktan korkar – o uzun, upuzun bekleyişi hayal etmesi hiç de güç değil; İngilizce konuşup konuşmadıkları bilinmeyen, yardım edip etmeyecekleri belli olmayan in-

sanlardan yardım istemek için bağırmasını; o aydınlık, küf kokulu boşlukta, sağ üst köşeye tutturulmuş karanlık, yuvarlak aynadaki çarpık yansımasına bakarak ya da bakmayarak orada, bir başına uzunca bir süre beklemenin verdiği o tuhaf, uyuşturucu, ölümcül korkuyu hayal etmesi. Aslında asansörü çalışmaz durumda bulmak ve beş kat merdiveni tırmanmak çok daha iyi. Özgür olmak çok daha iyi.

Merdiveni tırmanıyor, hem yorgun hem de kucağındaki çiçeklerle bir gelin –bakire– gibi hissediyor kendini. Merdivenlerin pul pul kalkmış, tam ortasından aşınmış kaplaması, tuhaf, donuk siyah, kauçuk gibi bir malzemeden. Dört sahanlıktan her birinin penceresinden bakınca, iplerde asılı çeşit çeşit çamaşırlar görünüyor: çiçekli çarşaf, bebek giysileri, eşofmanlar; yeni ama ucuz görünümleri korkunç; apartman boşluğunu bir başka zamandan kalma, sıradan, ama harika bir yer gibi gösterecek türde eski moda çamaşırlar –koyu renkli çoraplar, süslü kadın iç çamaşırları, solmuş ev içi giysileri, bembeyaz gömlekler– değiller. Sefil, diye düşünüyor Clarissa yeniden. Tam anlamıyla sefil.

Richard'ın oturduğu katın, aynı ararot bisküvisi rengine boyalı koridorunun yer döşemesi, yüzyılın başında herhalde nasılsa hâlâ öyle (nedense ikinci kattan sonra yer muşambası yok); geometrik desenli, soluk sarı çiçekli bir bordürü olan zeminde kırmızı dudak boyası bulaşmış bir tek izmarit duruyor. Clarissa Richard'ın kapısına vuruyor, biraz duruyor, sonra yine vuruyor.

"Kim o?"

"Benim."

"Kim?"

"Clarissa."

"Ah, Bayan D. Girin, girin."

Şu eski takma adı bırakmanın zamanı gelmedi mi, diye düşünüyor Clarissa. Eğer Richard bugün iyi bir gü-

nündeyse bu konuyu açacak; Richard, bana yalnızca Clarissa demenin zamanı gelmedi mi?

Kapıyı anahtarıyla açıyor. Richard'ın yandaki oda-da konuştuğunu duyuyor, kıyamet koparacak sırlar açıklıyormuşçasına alçak sesle, keyifle konuşuyor. Ne dediği anlaşılmıyor, ama 'fırlatmak' sözcüğünü seçebiliyor Clarissa, arkasından da Richard'ın alçak sesli, gurultulu kahkahasını duyuyor, hafifçe acılı bir gülüş bu, sanki kahkaha, boğazına kaçan baharatlı bir şeymiş gibi.

Eh, n'apalım, diye düşünüyor Clarissa, yine öyle bir gün – ad konusunu gündeme getirmenin sırası değil.

Yeni çıkan hapları zamanında alan Evan'a ve ötekilere nasıl kızmaz ki; talihli olan ('talihli' olmak, elbette görece bir söz) bütün o kadınlara ve erkeklere, beyinleri virüs tarafından delik deşik edilmeyenlere. Richard'ın adına öfkelenmemek elinde değil, yeni buluşlar sayesinde kasları ve organları yenilenmiş, ama görünüşe göre zihni onarılmayacak duruma gelmiş, olsa olsa kötü günlerin arasında iyilerini ayırt edebiliyor.

Richard'ın evi her zamanki gibi loş ve kapalı, aşırı sıcak, hastalık kokularını bastırmak için Richard'ın yaktığı adaçayı ve ardış tütsüsüyle dolu. İnanılmayacak derecede darmadağın; şurada burada duran ve Richard'ın on beş watt'tan güçlü ampul taktırmadığı kahverengi siperlikli lambalardan yayılan, tozsuz bir kırık ışık aydınlatıyor evi. Evin içi insanda su altındaymış duygusu uyandırıyor. Clarissa evin içinde, batık bir geminin sintinesinden geçer gibi yürüyor. Yarı aydınlıkta küçük bir gümüşbalığı sürüsü yanından hızla geçse pek de şaşırmayacak. Bu odalar içinde bulundukları binanın bir parçası değil gibiler, Clarissa içeri girip dört kilitli (ikisi kırık) büyük, gıcırtilı kapıyı arkasından her kapattığında iri bir palamarın içinden geçmiş gibi oluyor; ya da dürbünün içinden; sanki giriş holü, merdivenler ve

koridor hepsi birden başka bir mekânda yer alıyorlar, bir başka zamanda.

"İyi sabahlar," diyor Clarissa.

"Hâlâ sabah mı?"

"Evet, sabah."

Richard ikinci odada. Evin yalnızca iki odası var; mutfak (ilk oraya giriliyor) ve öteki, büyük oda; Richard'ın hayatı (geriye kalan hayatı) orada geçiyor. Clarissa, içinde eskiden kalma bir ocakla kocaman, beyaz bir banyo küveti (odanın içindeki bitimsiz alacakaranlıkta mermer gibi donuk bir ışıltısı var küvetin) duran, hafifçe gaz ve bayat yemek kokan, kimbilir neleri barındıran, üst üste yığılmış mukavva kutular ve kendinin soluk (ve ne kadar hazırlıklı olsa da her görüşünde küçük çapta şok geçirdiği) görüntüsünü yansıtan yaldız çerçeveli oval bir ayna bulunan mutfaktan geçiyor. Yıllar geçtikçe o aynayı yok saymaya alışmıştı.

Richard'a aldığı İtalyan usulü kahve makinesi işte şurada, baştan aşağı krom ve siyah çelikten, kullanılmaya kullanılmaya tozlanmış ve genel görünümüne uyum sağlamaya başlamış. Yine kendisinin satın aldığı bakır tavalarda şurada.

Öteki odadaki Richard koltuğunda oturuyor. Perdeler çekilmiş, altı ya da yedi lambanın hepsi yakılmış, oysa onların cılız ışığı, çalışma masasının üstündeki basit masa lambasının aydınlatma gücüne pek de bir şey katmıyor. Odanın öteki köşesindeki Richard, üzerinde o tuhaf sabahlığıyla (büyüklerin bedenine göre yapılmış bir çocuk sabahlığı, lacivert, üzerinde roketler ve kasklı astronotlar var), tacını yitirdiği halde hâlâ tahtında oturan bir kraliçe kadar ürkünç ve görkemli, ve de budala.

Richard fısıldamaktan vazgeçmiş. Müzik dinler gibi başını hafifçe arkaya atmış, gözlerini yummuş.

"Günaydın, canım," diyor Clarissa bir kez daha. Richard gözlerini açıyor. "Şu çiçeklere bak."

"Senin için."

"Ben öldüm mü?"

"Partin için. Başın ağrıyor mu?"

"Daha iyiyim. Sağ ol."

"Uyuyabildin mi?"

"Bilemiyorum. Evet. Sanırım uyudum. Sağ ol."

"Richard, harika bir yaz günü. İçeriye biraz ışık girse olur mu?"

"Nasıl istersen."

Üç pencereden en yakındakine gidiyor Clarissa ve biraz zorlayarak muşamba güneşliği kaldırıyor. Richard'ın oturduğu binayla onun beş metre kadar uzağındaki çikolata rengi tuğlalı ikizi arasına düşen uysal bir güneş ışığı odaya giriyor. Dar geçidin karşısında yaşlı, aksi bir dul kadının penceresi var, pencerenin pervazında da cam ve seramik biblolar duruyor (araba çeken bir eşek, bir palyaço, sırıtan bir sincap), pencere panjurlu. Clarissa dönüyor. Richard'ın yüzü, yüzündeki çukurluklar ve derin, etli kıvrımlar, geniş, parlak alnı ve ezilmiş boksör burnu, battıktan sonra çekilip su üstüne çıkarılan bir heykel gibi karanlığın içinden yükseliyor.

"Çok aydınlık," diyor.

"Işık sana iyi gelir."

Clarissa onun yanına gidiyor, kavisli alnından öpüyor. Bu kadar yakındayken onun çeşitli salgılarının kokusunu alabiliyor. Gözeneklerinden yalnızca onun o bildik teri sızıyor (her zaman hoşlanmıştı onun kokusundan, nişastalı ve mayalanmış, şarap gibi keskinleşmiş o kokudan); aldığı ilaçların kokusu da sızıyor, pudramsı, tatlı bir koku. Fazla giyilmiş fanila kokusu da var (oysa haftada bir çamaşır yıkanıyor, belki daha da sık), ve günlerini geçirdiği o koltuğun iğrenç kokusu da (en itici koku bu) hafif hafif duyuluyor.

Özellikle de Richard'ın koltuğu deli ediyor insanı; ya da, gerçekten çıldırtıcı olmasa da, durumun bu kadar

ilerlemesine göz yummuş ve genel bakımın –basit hijyen, düzenli beslenme– bir kenara bırakılmasına uzunca bir süre katlanmış birinin koltuğu, öyle ki, delilikle umutsuzluk arasındaki farkı saptamak olanaksızlaşmış. Koltuğun –ince, sarı ahşap ayaklar üzerinde dengesini sağlayan iri, eski, geniş, içi tıkkış tıkkış doldurulmuş bir koltuk– ne kadar harap olduğu apaçık ortada, hiçbir değeri kalmamış. İçinden gümüş iplikler (nedense en tekinsiz yanı da bu) geçen, renksiz, yünlü, topak topak bir kumaşla kaplı. Kare biçimindeki kolları ve sırtı öylesine aşınmış, sürtünme ve insan bedeninin salgıladığı yağlarla öylesine rengi koyulaşmış ki, fil derisinin yumuşak yerlerine benzemiş. Yayıları –düzgün sıralar halinde soluk, paslı halkalar– görünüyor; yalnızca oturma yerindeki minderin içinden değil, Richard’ın oturma yerine örttüğü ince sarı havlunun üzerinden de. Koltuk pis kokuyor, ağır bir nem ve kir kokusu var üzerinde; açıkça fark edilen bir çürüme kokusu var. Sokağa atılsa (sokağa atılınca), kimse almaz onu. Richard, o koltuğu yenisiyle değiştirmenin lafını bile ettirmiyor.

"Bugün buradalar mı?" diye soruyor Clarissa.

"Hayır," diye yanıtlıyor onu Richard, bir çocuğun isteksiz açık kalpliliğiyle. "Gittiler. Çok güzeller ama oldukça ürkütücüler."

"Evet," diyor Clarissa. "Biliyorum."

"Ben onları kara alevin birleşmesi olarak düşünüyorum. Demek istediğim, aynı anda hem karanlık hem aydınlıklar. İçlerinden biri kara, kıpır kıpır bir denizanasına benziyordu. Yabancı bir dilde şarkı söylüyorlardı. Galiba Yunancaydı. Eski Yunanca."

"Onlardan korkuyor musun?"

"Hayır. Yani ara sıra."

"İlaçlarının dozunun artırılması için Bing’le konuşmak istiyorum. Ne dersin?"

Richard yorgun yorgun içini çekiyor. "Onları her zaman duymamam ya da görmemem, gitmiş oldukları anlamına gelmiyor," diyor.

"Ama onları duymazsan ve görmezsen," diyor Clarissa, "dinlenebilirsin. Gerçekten, dün gece hiç uyumadın, öyle değil mi?"

"Biraz uyudum. Uyumamak derdim değil benim. Benim derdim sensin. Bugün çok zayıf görünüyorsun. Nasılsın?"

"Ben iyiyim. Fazla kalamayacağım. Çiçekleri suya koymam gerek."

"Tamam, tamam. Çiçekler, parti. Aman Tanrım."

"Buraya gelirken bir televizyon yıldızı gördüm," diyor Clarissa. "Bence bu uğur sayılır, öyle değil mi?"

Richard kurnazca gülümsüyor. "Ah şu uğurlu işaretler," diyor, "onlara inanıyor musun? Bize bu kadar önem verildiğini mi düşünüyorsun? Bizimle bu kadar ilgilenildiğini mi düşünüyorsun? Ah, öyle olsa harika olmaz mıydı? Eh, belki de öyledir."

Film yıldızının adını sormayacak Richard; umurunda bile değil kim olduğu. Clarissa'nın tanıdıkları arasında ünlülerle hiç ilgilenmeyen tek kişi Richard. Richard bu tür farklılıklara aldırıyor. Clarissa onun bu tavrının, aşırı bir bencillikle bir tür uzmanlığın bileşimi olduğunu düşünüyor. Richard, ahbablarının ve kendisinin yaşamlarından daha ilginç, daha nitelikli yaşamlar olduğunu hayal etmez bile, bu yüzden de onun yanındayken insan kendini hep yüceltilmiş, zenginleşmiş hisseder. Richard, karşısındakini ezen bencillerden değildir. Tam tersi bir bencildir o, hırs yerine büyüklük meraklısıdır, sizin, kendi sandığınızdan daha şakacı, daha tuhaf, daha sıradışı ve bilgili olduğunuzda –elinizden, aklınıza hiç gelmeyen ölçüde iyilik ve kötülük gelebileceğinde– ısrar ediyorsa, ona inanmamak elden gelmez, en azından onun yanındayken inanırsınız buna, hatta

yanından ayrıldıktan sonra bir süre daha; sizin özünüzde yatanı yalnız onun görebildiğine, gerçek niteliklerinizi yalnız onun değerlendirdiğine (her zaman övgüler yağdırmaz, kimi zaman da beceriksizce, çocukça kabalık ettiği olur), hiç kimsenin yapamadığı ölçüde değerini bildiğine inanırsınız. Ancak onu bir süre tanıdıktan sonra kendinizin, onun gözünde, trajedi ve komedi konusunda sınırsız kapasiteyle donattığı kurmaca bir kişilik olduğunu fark edersiniz; bunun nedeni sizin bu yaradılıшта biri olmanız değil, Richard'ın aşırı uçtaki ve güçlü insanların bulunduğu bir dünyada yaşamaya ihtiyaç duymasıdır. Kimileri, onun kafasının içinde yaratıp durduğu epik şiirde, yaşamının ve tutkularının öyküsünde birer kahraman olarak yer almaktansa Richard'la olan ilişkilerine bir nokta koymuşlardır; başkalarıysa (Clarissa da bunların arasındadır), onun kendi yaşamlarına getirdiği abartı duygusundan zevk alıyorlar, hatta bu duyguya bağlanıyorlar, tıpkı sabahları kahvenin kendilerini ayıltacağına, akşamları da bir-iki kadeh içkinin uykularını getireceğine inandıkları gibi.

Clarissa, "Kör inançlar kimi zaman insanı rahatlatır," diyor. "Senin rahatlığa neden böyle inatla sırt çevirdiğini bilemiyorum."

"Öyle mi yapıyorum? Öyle bir niyetim yok. Rahatlıktan hoşlanırım. Bazısından. Bazı rahatlıklardan çok hoşlanırım."

"Kendini *nasıl* hissediyorsun?"

"İyi. Oldukça iyi. Biraz ölümlü gibi. Bir odada oturduğumu görüyorum düşümde."

"Parti saat beşte, unutmadın değil mi? Parti saat beşte, tören de daha sonra, saat sekizde, kentte. Bütün bunları anımsıyorsun, değil mi?"

"Evet," diyor Richard.

Sonra da, "Hayır," diyor.

"Hangisi?" diye soruyor Clarissa.

"Özür dilerim. Ben her şeyin olup bittiğini düşünüyorum galiba. Partiyi ve töreni hatırlayıp hatırlamadığımı sorduğunda, senin bana onlara katılıp katılmadığımı sorduğunu sandım. Ve hatırladım. Sanırım zamanın dışına düştüm."

"Partiyle tören bu akşam. Henüz yapılmadılar yani."

"Anlıyorum. Bir bakıma anlıyorum. Ama görüyor musun, ben de geleceğe gittim sanki. Henüz yapılmayan partiyi hayal meyal hatırlıyorum. Ödül törenini ise eksiksiz hatırlıyorum."

"Bu sabah kahvaltını getirdiler mi?" diye soruyor Clarissa.

"Ne biçim soru bu? Elbette getirdiler."

"Getirilenleri yedin mi peki?"

"Yediğimi hatırlıyorum. Ama belki de yemek istemişimdir yalnızca. Buralarda bir yerde kahvaltı görüyor musun?"

"Görebildiğim kadarıyla yok."

"O zaman yemeyi başardım herhalde. Yemeğin pek önemi yok, ne dersin?"

"Yemeğin çok önemi var, Richard."

"Buna dayanıp dayanamayacağımı bilemiyorum Clarissa," diyor Richard.

"Neye dayanmak?"

"Herkesin önünde gururlu ve yürekli davranmaya. Tam olarak gözümde canlandırabiliyorum. İşte orada duruyorum, küçük ödülünü almak üzere titreyen ellerini öne uzatan hasta, çılgın bir enkaz."

"Tatlım, gururlu olman gerekmez. Yürekli olman da gerekmez. Bu bir gösteri değil ki."

"Elbette gösteri. Ben başardığım iş için bir ödül alıyorum, bunu bilmen gerek. AIDS olduğum için, kafayı yediğim için ve bunu cesurca karşıladığım için ödül alıyorum, çalışmalarımın ilgisi yok bunun."

"Kes şunu. Lütfen. Elbette ki çalışmalarınla ilgisi var."

Richard, ıslak, hızlı bir soluk alıyor ve yine salıveriyor. Clarissa onun ciğerlerini düşünüyor, damarların karmakarışık bir nakış gibi işlediği parlak kırmızı yastıklar. Ne tuhaf ki ciğerleri Richard'ın en az zarar gören organı; nasıl olduysa virüs onları pek etkilememiş. O sağlam solukla birlikte bakışları sanki bir noktada toplanıyor, gözlerinin derinlikleri daha da yeşilleniyor.

"Sağlığım yerinde olsaydı bu ödülü bana vereceklerini düşünmüyorsun, değil mi?" diyor.

"Aslına bakarsan düşünüyorum."

"Lütfen."

"Öyleyse, belki de geri çevirmelisin bu ödülü."

"İşin kötüsü bu ya," diyor Richard. "Bu ödülü istiyorum. Gerçekten. Ödül almayı daha az ya da daha fazla önemsesem işler çok daha kolay olurdu. Buralarda mı?"

"Ne?"

"Ödül. Ona bakmak istiyorum."

"Ödülü henüz almadın ki. Bu gece verilecek."

"Doğru. Haklısın. Bu gece."

"Richard, canım, beni dinle. Bu iş çok basit olabilir. Bu işten basitçe, dürüstçe zevk alabilirsin. Her dakika yanında olacağım."

"Bu iyi olur."

"Bir parti bu. Yalnızca bir parti. Partide seni sayan, sana hayranlık duyan insanlar bulunacak."

"Gerçekten mi? Kimler?"

"Kimler olduğunu biliyorsun. Howard. Elisa. Martin Campo."

"Martin Campo mu? Ulu Tanrım!"

"Ondan hoşlandığını sanıyordum. Hep hoşlandığını söyledin."

"Eh, tamam, haklısın, aslan da hayvan bakıcısını sever herhalde."

"Martin Campo otuz yıldan fazladır senin kitaplarını basıp duruyor."

"Başka kim geliyor?"

"Bunu kaç kez yineledik. Kimin geldiğini biliyorsun."

"Bir kişinin daha adını söyle, n'olur. Kahraman olan birinin adını söyle."

"Martin Campo kahraman sayılır, öyle değil mi? Satılmayacağını bile bile önemli, ama güç kitaplar yayımlayıp ailesinden kalan bütün serveti batırdı."

Richard gözlerini kapatıyor, zayıf, yanakları içine göçmüş başını, koltuğun eprimiş, yağlı tümseğine dayıyor. "Pekâlâ," diyor.

"Kimseye şirinlik yapmana, eğlendirmene gerek yok. Gösteri yapmana da gerek yok. Bütün bu insanlar çok uzun zamandır sana inandılar. Senin bütün yapacağın, ortada görünmek, elinde bir içkiyle ya da içkisiz kanepede oturmak, dinlemek ya da dinlememek, gülümsemek ya da gülümsememek. Hepsi bu. Ben gözümü senden ayırmayacağım."

Richard'ı kemikli omuzlarından yakalayıp iyice bir sarmak istiyor. Richard azizlerin katına yükseliyor olabilir (aslında böyle düşünmek insana tuhaf geliyor); dünya üzerindeki bu son anlarında takdire değer bulunması, gelecekte de sürebilir (elbette bir gelecek olduğu var sayılarak). Bu tür bir ödül, şairlerden ve akademisyenlerden takdir görmenin çok üstünde bir anlam taşıyor; edebiyatın kendisinin (edebiyatın geleceği de şu anda biçimleniyor), Richard'ın özel katkısına ihtiyacı olduğunu gösterir gibi: Kaybolmakta olan ya da tümüyle yitirilmiş dünyalar için yaktığı can sıkıcı, usandırıcı ağıtlarına. Bu konuda yüzde yüz garanti verilemez ama Clarissa ile bir grup insan başından beri haklı olabilir-

ler, hatta kesin haklılar. O aptal, o arzulu, o titiz Richard; o kılı kırk yararcasına, bıkip usanmadan gözlemleyen Richard, atomu sözcüklerle parçalamaya çalışan Richard, kendisinden çok daha fazla tutulan adlar silinip gittikten sonra bile yaşayacak.

Ve Clarissa, Richard'ın en eski arkadaşı, ilk okuru—daha yeni arkadaşlarından bazıları onu şimdiden öldü sayarken, onu her gün ziyaret eden Clarissa—, onun için bir parti hazırlıyor. Clarissa evini çiçeklerle, mumlarla dolduruyor. Richard'ın gelmesini neden istemesin ki?

Richard, "Aslında orada bana gerek yok, öyle değil mi?" diyor. "Parti ben oradaymışım gibi sürebilir. Parti aslında yapıldı bile, ben olsam da olmasam da."

"Artık dayanılmaz oluyorsun. Sabrım tükenmek üzere."

"Yo, lütfen, kızma. Ah, Bayan D., işin aslı şu ki, bu partiye gitmek beni güç durumda bırakacak. O kadar büyük ki başarısızlığım."

"Böyle konuşma."

"Yo, yo. Sen iyisin, çok iyisin, ama ben çuvalladığımı sanıyorum, işte bu kadar. Boyumu aştım. Ben kendimi olduğumdan önemli sandım. Sana tuhaf bir sır verebilir miyim? Daha önce hiç kimseye söylemediğim bir sır?"

"Elbette verebilirsin."

"Ben kendimi dahi sanıyordum. Gerçekten de kullandım bu sözcüğü, yalnız başınayken, kendi kendime."

"Yani..."

"Ah, gurur, gurur. Ne kadar yanılmışım. Yenildim. Başa çıkamayacağımı anladım. Çok fazlaydı her şey benim için, ah, gerçekten de fazlaydı. Demek istiyorum ki, hava var, su var, toprak var, hayvanlar var, binalar var, geçmiş ve gelecek var, uzam var, tarih var. Bu iplik var, dişlerimin arasına kaçan bir şey var, yolun karşısındaki şu yaşlı kadın var, penceresinin pervazındaki eşek-

le sincabın yerini değiştirdiğini gördün m? Ve elbette, zaman var. Ve yer. Bir de sen varsın, Bayan D. Senin bir bölümünün öyküsünün bir bölümünü anlatmak isterdim. Ah bunu yapabilmeyi çok isterdim."

"Richard, koca bir kitap yazdın sen."

"Ama her şey dışında kaldı o kitabın, hemen hemen her şey. Hem sonra çarpıcı bir sona saplanıp kaldım. Yo, bak, bana acımanı filan istiyor değilim. Çok şey istiyoruz, öyle değil mi?"

"Evet, sanırım yle."

"Sen beni bir havuzun yanında ptn."

"On bin yıl önce."

"Hâlâ oluyor bunlar."

"Bir anlamda oluyor, evet."

"Gerçekte oluyor. O, o zamanki şimdide oluyor. Bu da şimdiki şimdide oluyor."

"Yorgunsun canım. Dinlenmelisin. Bing'e ilacın için telefon edeceğim, tamam mı?"

"Ah, yapamıyorum, dinlenemiyorum. Buraya gel, yakına gel, lütfen."

"Yanımdayım."

"Daha yakına. Elimi tut."

Clarissa Richard'ın ellerinden birini kendi elinin içine alıyor. Onun elinin ne kadar kırılgan olduğunu görmek hâlâ şaşırtıyor onu; bir ağaç dalı sanki.

"İşte böyle," diyor Richard. "Ne dersin?"

"Anlamadım."

"Orta yaşlıyız ve bir havuzun kıyısında duran ge aşıklarız. Her şeyiz, ayna anda her şeyiz. İlginç değil mi?"

"Evet."

"Hiçbir şeyden pişman değilim, gerçekten, bir tek şey dışında. Seni yazmak isterdim, ikimizi, gerçekten. Ne demek istediğimi anlıyor musun? Her şeyi yazmak

isterdim, yaşadığımız hayatı ve yaşayabileceğimiz hayatları. Ölme biçimlerimiz hakkında da yazmak isterdim."

"Hiçbir şeyden pişmanlık duyma, Richard," diyor Clarissa. "Buna gerek yok. Öyle çok şey yaptın ki."

"Çok nazıksın."

"Şimdi senin uykuya ihtiyacın var."

"Öyle mi dersin?"

"Evet."

"Tamam öyleyse."

"Sonra gelir, hazırlanmana yardım ederim. Saat üç buçuk iyi mi?"

"Seni görmek her zaman harikadır Bayan Dallo-way."

"Şimdi gidiyorum. Çiçekleri suya koymalıyım."

"Evet. Evet, haklısın."

Adamın sıska omuzlarına parmak uçlarıyla dokunuyor. Nasıl oluyor da pişmanlık duyuyor? Birlikte bir yaşamı paylaşmış olabileceklerini, şimdi bile, nasıl düşünebiliyor? Karı koca olabilirlerdi, can yoldaşları, yanlarında başka âşıklerle. İdare edilebilirdi. Richard bir zamanlar heyecan doluydu, uzun boylu, yapılı, yakışıklı ve kaymak gibi bembeyazdı. Bir zamanlar New York sokaklarında sırtında eski bir asker paltosuyla dolaşır, heyecanlı heyecanlı konuşur, nereden bulduysa bulduğu uzun mavi bir kurdeleyle koyu renkli, karmakarışık saçlarını sabırsızca geriye çekip bağlardı.

Clarissa, "Şu yengeç yemeğini yaptım," diyor. "Aslında pek bir şeye benzediğini sanmıyorum ya."

"Ah, yengeç yemeğini nasıl sevdiğimi bilirsin. Elbette beğenilir, elbette. Clarissa?"

"Efendim?"

Richard, geniş, çökük yüzünü kaldırıyor. Clarissa başını yana çevirince Richard'ın dudakları yanağına değiyor. Onu dudaklarından öpmek doğru değil; basit bir soğuk algınlığı bile felaketi olurdu. Clarissa kendini ya-

nağından öptürüyor, Richard'ın sıska omuzlarını parmak uçlarıyla sıkıyor.

"Saat üç buçukta görüşürüz," diyor.

"Harika," diyor Richard. "Harika."

Bayan Woolf

Masanın üzerinde duran saate bakıyor. Neredeyse iki saat geçmiş. Kendini hâlâ güçlü hissediyor, oysa yarın, bugün yazdıklarına bakıp onları değersiz, abartılı bulabilir. İnsan her zaman, kâğıda dökemediğinden daha iyi bir kitap taşır kafasında. Soğuk kahvesinden bir yudum alıyor, o âna kadar yazdıklarını okumaya başlıyor.

Yeterli gibi; hatta yer yer çok iyi bölümleri var. Fazlasıyla umut besliyor elbette; bunun, en iyi kitabı olmasını istiyor, beklentilerini karşılayan kitap olmasını istiyor. Sıradan bir kadının yaşamındaki bir tek gün bir romanı doldurabilir mi? Virginia başparmağını dudaklarına değdiriyor. Clarissa Dalloway ölecek, bu kadarından emin, ama kitabın daha başındayken, nasıl ya da neden öleceğini söylemesi mümkün değil. Herhalde, intihar edecek, diye düşünüyor Virginia. Evet, böyle yapacak.

Virginia kalemini elinden bırakıyor. Bütün gün yazmak isterdi, üç sayfa yerine otuz sayfa doldurmak isterdi, ama ilk birkaç saatten sonra içinde bir şeyler tökezliyor, sınırlarını zorlarsa her şeyi bozmaktan korkuyor. Öyle bir tutarsızlığa düşebilir ki asla geri dönemez. Aynı zamanda, sağlıklı geçen saatlerinin tümünü salt

yazmaya ayırmaktan da nefret ediyor. Her zaman, hastalığının nüksetmesi korkusuyla çalışıyor. Önce baş ağrıları başlıyor, bunlar sıradan ağrılar değil (onları 'baş ağrısı' diye nitelemek hep yetersizmiş gibi görünmüştü gözüne, ama başka bir adla anmak da fazla melodramatik olurdu). Bu ağrılar içine sızıyorlar. Ona acı vermiyor, içine yerleşiyorlar, tıpkı virüslerin girdikleri yerde yerleşmeleri gibi. Yol yol sızılar başlıyor, acıdan gözlerinin içinde şimşekler çakıyor, öyle kesintisiz ki bunlar, başkalarının göremeyeceğini kendine hatırlatması gerekiyor. Ağrı, onu tutsak ediyor, Virginia'nın yerine gitgide artan bir ölçüde kendisi geçiyor, öylesine sağlam adımlarla ilerliyor, sivri hatları öylesine belirgin ki, bu ağrının, canlı bir varlık olduğunu düşünüyor elinde olmadan. Leonard'la birlikte meydanda dolaşırlarken görebilir onu belki, parke taşlarının üzerinde süzülen gümüş rengi pırıltılı bir kütle, yer yer delikli, akışkan ama bir bütün, tıpkı bir denizanası gibi. "Bu ne?" diye sorar belki Leonard. "Benim baş ağrım," der o zaman Virginia. "Boşver ona."

Baş ağrısı hep var, pusuda bekliyor; onu rahat bıraktığı dönemler, ne kadar uzun olursa olsun, hep geçiciymiş gibi geliyor. Kimi zaman baş ağrısı bir akşam boyu, ya da bir-iki gün Virginia'yı eline geçiriyor, sonra çekilip gidiyor. Kimi zaman da kalıyor, Virginia çökene kadar büyüdükçe büyüyor. Öylesi günlerde baş ağrısı kafatasının içinden çıkıyor, dünyaya giriyor. Her şey parlıyor, zonkluyor. Her şey ışık içinde, ışıkla zonkluyor, çölde yolunu kaybeden bir yolcunun suyu arzulanması gibi Virginia da karanlığı arzuluyor. Çölde nasıl su yoksa, dünyada da karanlık yok. Panjurlu odada karanlık yok, gözkapaklarının arkasında da. Yalnızca yüksek dereceli ve düşük dereceli parıltı var. Amansız aydınlığın sularına girince sesler başlıyor. Kimi zaman alçak sesler bunlar, havanın içinden doğan kopuk homurtu-

lar. Kimi zaman da mobilyaların arkasından çıkıyorlar ortaya, ya da duvarların içinden. Belirsizler, ama anlam dolular, kesinlikle erkeksiler, iğrenç derecede yaşlılar. Öfkeli, suçlayıcı, kırgınlar. Bazen fısıltıyla, kendi aralarında konuşuyor gibiler; kimi zaman metinler üzerinde çalışıyor gibiler. Bazen, belli belirsiz, bir sözcüğü yakalayabiliyor Virginia. Bir keresinde, 'Fırlat' sözcüğünü duyabildi, iki kez de 'altında' sözcüğünü. Penceresinin altında bir kırlangıç sürüsü bir keresinde Yunanca cıvıldaşmıştı, buna emindi. Bu durum onu müthiş mutsuz ediyor; bu durumdayken Leonard'a ya da yanına (şeytanlar gibi, alev alev yanarak) yaklaşan herkese bağırabiliyor; yine de bu durum, uzadıkça, saat saat, bir krizalis gibi onu sarıp sarmalamaya başlıyor. Sonunda, yeterince zaman geçtiğinde, Virginia kanayarak, titreyerek dışarı çıkıyor, ama zihni açık, dinlendikten sonra yeniden çalışmaya hazır. Acıların ve ışığın içine yeniden düşmekten korkuyor, bunların gerekli olmasından kuşkuluyor. Uzunca bir süredir rahat, yıllardır rahat. Baş ağrısının bir anda başlayabileceğini biliyor ama Leonard yanındayken ağrıyı yok sayıyor, bazen olduğundan daha sağlıklıymış gibi duruyor. Londra'ya dönecek. Richmond'da huzur içinde ölmektense Londra'da çıldırarak ölmek daha iyidir.

Bugünlük çalışmasına son vermeye karar veriyor, ama içi rahat değil. Bu konuda hep kararsız kalıyor. Bir saat daha çalışsa mı acaba? Çok mu ihtiyatlı yoksa çok mu tembel? İhtiyatlıyım, diyor kendi kendine ve neredeyse inanıyor buna. Aşağı yukarı iki yüz elli sözcük yazmış. Yetsin. Yarın da burada olacağına, aklının başında olacağına inanmalısın.

İçinde soğumuş telvesiyle fincanını alıyor, odadan çıkıyor, merdivenden aşağıya, basım odasına iniyor, Leonard'ın bitirdiği ön baskıları Ralph orada okumakta.

"Günaydın," diyor Ralph Virginia'ya, sevinçle, ama biraz sinirli. Ablak, ifadesiz, yakışıklı yüzü kırmızı, alnı pençe pençe, Virginia bu sabahın onun için iyi bir sabah olmadığını hemen görüyor. Leonard bir hata üzerine homurdanmış olmalı, ya az önce yapılmış bir hatadır bu ya da dünden kalan bir hata, şimdi Ralph oturmuş hem düzeltilen sayfaları okuyor hem de azarlanınca yüzü kızarmış bir çocuğun heyecanıyla 'Günaydın' diyor.

"Günaydın," diye yanıtlıyor onu Virginia, sesi ki-bar ama içtenlikli çıkmamasına özen gösterilmiş. Bu genç erkeklerle genç kadınlar, bu yardımcıları gelip geçicidirler; Ralph'ın beğenmediği işleri yapmak üzere Marjorie işe alındı bile (sözcükleri korkunç bir biçimde uzata uzata konuşan o kız nerelerde acaba?), çok geçmeden Ralph da Marjorie de giderler ve Virginia çalışma odasından çıktığında yeni biri, kırmızı suratı, huzursuz 'Günaydın'ıyla onu karşılar. Virginia Leonard'ın hırçın, eli sıkı, inanılmaz derecede huysuz olabildiğini biliyor. Bu genç insanların genellikle haksız yere eleştirildiklerini de biliyor, ama onlarla birlik olup Leonard'a karşı çıkmak istemiyor. Hevesli gülümsemeleri ve yaralı bakışlarıyla ne kadar yalvarsalar da her şeye burnunu sokan anne olmayacak Virginia. Ne de olsa Ralph, Lytton'un sorunu, Lytton ise Ralph'ın başının tacı. Kendisinden sonra gelecek benzerleri gibi o da işine devam edecek ve bu koca dünyada ne yapıyorsa onu yapacak; basın sektöründe asistanlık yaparak yükselmelerini kimse beklemiyor onlardan. Leonard dediğim dedik biri olabilir, haksızlık yapabilir, ama Virginia'nın eşi o, o da ona ihanet etmez, hele yakışıklı, toy Ralph, ya da papağan sesli Marjorie için hiç etmez.

"Sekiz sayfada tam on yanlış var," diyor Leonard. Ağzının kenarındaki çizgiler öylesine derin ki içlerine metal para sokabilirsiniz.

"İyi ki buldun o yanlışları," diyor Virginia.

"Hepsi kitabın ortasında toplanmışlar gibi. Sence insan kötü yazarsa talihsizliği de artar mı?"

"Bu sözlerinin doğru olduğu bir dünyada yaşamayı ne kadar isterdim. Zihnim açılsın diye yürüyüşe çıkıyorum, sonra dönüp çalışacağım."

"Hızlı gidiyoruz," diyor Ralph. "Akşama kadar bitiririz."

"Haftaya bugün bitirsek öp de başına koy," diyor Leonard.

Yiyecek gibi bakıyor genç adama; Ralph'ın yüzündeki kırmızılık derinleşiyor, koyulaşiyor. Elbette, diye düşünüyor Virginia. Kitabı Ralph dizdi, hem de dikkatsizce dizdi. Gerçek, diye düşünüyor, ağırbaşlı, gri bir giysiye bürünmüş, dingince ve kıpırdamadan, bu iki adamın arasında oturuyor. Ralph'ın yanına geçmemiş, edebiyata değer veren, ama aynı zamanda, işini bitirince kendisini bekleyen konyağa ve bisküvilere de eşit hatta daha büyük değer veren o genç piyadenin; o iyi yürekli, özelliksiz kişinin, kendisine ayrılmış süre içinde, sıradan dünyanın sıradan işlerini sürdürebileceğine pek güvenilmeyecek kişinin. Gerçek, ne yazık ki, Leonard'ın yanında da değil, zeki ve yorulmak nedir bilmeyen Leonard'ın, geçici başarısızlıkla felaket arasındaki farkı anlamaktan aciz Leonard'ın. Başarıyı her şeyden çok yücelten, insanların beceriksizliğini ve vasatlığını yok edebileceğine ve düzeltebileceğine yürekten inandığı için başkalarının gözünde çekilmez olan Leonard'ın.

"Eminim ki," diyor Virginia, "elbirliğiyle bu kitabı adam edebilir, Noel'i de kutlayabiliriz."

Ralph Virginia'ya yüzünde öylesine açık bir rahatlama ifadesiyle sırtıyor ki Virginia'nın içinden onu tokatlamak geliyor. Ralph, Virginia'nın gösterdiği anlayışı abartıyor; oysa Virginia onun değil Leonard'ın namına konuştu, tıpkı kendi annesinin bir hizmetkârın ye-

mek servisi sırasında yaptığı hatayı önemsememesi, hem kocasının hem de öteki konukların hatırı için, paramparça olan çorba kâsesinin hiç önemli olmadığını söylemesi gibi; sevgi ve hoşgörü çemberinin kırılmayacağını, her şeyin yolunda olduğunu söylemesi gibi.

Bayan Brown

Hayat, Londra, Haziran'daki bu an.

Mavi bir kâseye un elemeye başlıyor. Pencerenin önünde, bu evi komşularınkinden ayıran küçük bir çimenlik var; bir kuşun gölgesi komşunun garajının göz alıcı beyaz badanasının üzerinden geçiyor. Kuşun gölgesiyle parlak beyaz ve yeşil şeritler, bir an, Laura'nın çok hoşuna gidiyor. Tezgâhın üzerinde, önünde duran kâsenin mavisi soluk, tebeşirimsi, hafifçe sararmış, kenarında ince bir sıra halinde beyaz yapraklar var. Yapraklar birbirinin benzeri, stilize, gerçek çizgilerinden hafifçe sapmış, geniş açılar çizerek bükülüyorlar; içlerinden birinin bir yanından küçük, üçgen bir çentik almış olması çok normal ve kaçınılmaz görünüyor. İncecik, beyaz bir un yağmuru, kâsenin içine yağıyor.

"Tamam işte," diyor Richie'ye. "Görmek ister misin?"

"Evet," diyor Richie.

Çocuğa elenmiş unu göstermek üzere yere çömeliyor. "Bak şimdi. Tam dört fincan ölçmemiz gerek. Aman, aman. Dört'ün kaç olduğunu biliyor musun?"

Çocuk dört parmağını kaldırıyor. "Doğru," diyor Laura. "Çok doğru."

Tam o anda çocuğu içine sokabilir, sertçe değil de, taparak, müthiş bir yumuşaklıkla, tıpkı evlenmeden ve dinini değiştirmeden önce kutsal ekmeği ağzına aldığı gibi (din değiştirdiği için annesi asla bağışlamayacak onu, asla). Öylesine güçlü, öylesine mutlak ki sevgisi, iş-tahtan farkı yok.

"Ne kadar iyi, ne kadar akıllı bir çocuksun," diyor.

Richie sırtıyıyor; annesinin yüzüne heyecanla bakıyor. O da ona bakıyor. Duruyorlar, kıpırdamadan, birbirlerini gözlüyorlar, ve bir an için Laura tıpkı görüldüğü gibi biri oluyor: dört sayısını bilen üç yaşındaki oğluyla birlikte bir mutfakta yere diz çökmüş gebe bir kadın. Tam kendisi ve kendisinin aynası: hiçbir fark yok bu ikisinin arasında. Bir doğum günü pastası hazırlayacak –yalnızca bir pasta– ama o anda zihninde bu pasta herhangi bir dergideki herhangi bir fotoğraf kadar parlak ve görkemli; hatta dergilerdeki pasta resimlerinden bile iyi. En basit malzemeyle bir pasta yaptığını hayal ediyor, hem de bir ölü külü kabı ya da bir ev kadar dengeli ve sağlam olarak. İyi bir evin rahatlık ve güvenlik vaat etmesi gibi bu pasta da bolluk ve lezzet vaat edecek. Tuvalle, taşla, yağla ya da ıslak çimentoyla karşı karşıya kalan sanatçılar ve mimarlar da böyle hissediyor olmalı diye düşünüyor (abartılı bir kıyaslama bu, bunu biliyor, belki biraz da budalaca, ama olsun). *Bayan Dalloway* gibi bir kitap da bir zamanlar boş bir kâğıttan ve bir şişe mürekkepten başka bir şey değildi. Altı üstü bir pasta diye düşünüyor. Ama olsun. Pasta var, pasta var. Tam o anda, Kaliforniya gökleri altındaki huzurlu bir evde elinde elenmiş un dolu bir kâse tutarken, ilk cümlesini kâğıda döken bir yazar ya da evin planlarını çizmeye başlayan bir inşaatçı kadar içi rahat ya da umut dolu olmayı istiyor.

"Haydi bakalım," diyor Richie'ye. "Sen başla."

Çocuğa parlak alüminyumdan bir ölçek fincanı uzatıyor. Richie'ye ilk kez böyle bir görev veriliyor. Laura bir başka kâse alıyor eline, bu boş kâseyi yere, çocuğun yanına koyuyor. Çocuk ölçeği iki eliyle tutuyor.

"Haydi başla," diyor Laura.

Richie'nin ellerini tutup destek vererek onun fincanı una batırmasına yardımcı oluyor. Fincan kolayca batıyor una, fincanın incecik yüzeyi, elenmiş unun ipeksi yumuşaklığını ve küçük tanelerini hissetmesini sağlıyor oğlanın. Fincanın ardından ince bir bulut kalkıyor. Anneyle oğul fincanı bir kez daha kaldırıyorlar, tepeleme unla dolu fincan. Un, ölçeğin parlak kenarlarından taşıyor. Laura çocuğa fincanı kıpırdatmadan tutmasını söylüyor, çocuk da elleri titreyerek yerine getiriyor bu isteği, Laura hızlı bir el hareketiyle ince taneli küçük öbeği kâseye boşaltıyor ve kâseyi silme dolduran kusursuz bir beyaz yüzey yaratıyor. Richie fincanı iki eliyle tutmayı sürdürüyor.

"Tamam," diyor. "Şimdi öteki kâseye boşaltacağız. Bunu kendi başına yapabilir misin?"

"Evet," diyor Richie, oysa kendinden hiç de emin değil. Bu un dolu kabın bir eşinin olmadığını, dökülürse yerine yenisinin konulamayacağını sanıyor. Bir balkabağını karşı kaldırıma götürmesini istemek bir şey, Rilke'nin Apollo'sunun toprağın altından yeni çıkarılmış başını taşımasını istemek bir başka şey.

"Öyleyse başlıyoruz," diyor Laura.

Çocuk fincanı dikkatle öteki kâseye yaklaştırıyor, orada, kâsenin bembeyaz parlayan çukurluğunun üzerinde (iç içe geçen bir dizi kâsenin en küçüğünün bir büyüğü, açık yeşil, kenarında da ötekisindeki gibi bir sıra beyaz yaprak var) hiç kıpırdamadan tutuyor. Elindeki fincanı kâseye boşaltması gerektiğini anlıyor, ama kendisinden ne istendiğini tam anlayamamış da olabilir ve her şeyi berbat edebilir, belki de unu dökerse daha

büyük bir felakete neden olabilir, kıl payı duran bir dengeyi bozabilir. Annesinin yüzüne bakmak istiyor, ama gözlerini fincandan ayıramıyor.

"Baş aşağı çevir," diyor Laura.

Hızla, korkuyla ters çeviriyor fincanı çocuk. Un, saniyenin binde biri kadar bir süre duruluyor, sonra dökülüyor. Birden dökülüyor un, ölçeğin biçimini aşağı yukarı yansıtan bir kümecik halinde. Daha büyük bir bulut kalkıyor, neredeyse çocuğun yüzüne değiyor, sonra yok oluyor. Çocuk yaptığı şeye bakıyor: kâsenin parlak, kremi beyazının içinde, toplu iğne başı büyüklüğünde gölgelerle beneklenmiş, ince taneli, beyaz bir tepe.

"Hoop," diyor annesi.

Çocuk dehşetle bakıyor ona. Gözlerine yaşlar doluyor.

Laura içini çekiyor. Bu çocuk neden bu kadar narin, nedeni belirsiz pişmanlık krizlerine neden bu kadar yatkın. Laura neden ona karşı bu kadar dikkatli olmak zorunda. Bir an –bir an– Richie'nin görünümü belli belirsiz değişiyor. Büyüyor, parlaklaşıyor. Başı genişliyor. Kısacık bir an, çocuğu donuk beyaz bir ışıltı sarar gibi oluyor. Bir an oradan uzaklaşmak istiyor Laura –çocuğu üzmemek için değil, bunu asla yapmaz– ama özgür olmak istiyor, sorumsuz, bağımsız.

"Yo, yo," diyor, Laura. "Oldu. Çok güzel oldu. Çok doğru yaptın."

Çocuk gözleri yaşla dolu gülümsüyor, kendisiyle gurur duyuyor, inanılmaz derecede rahatlamış. Oldu işte; birkaç tatlı sözden, biraz güven vermekten başka bir şey gerekmemiştir. İçini çekiyor Laura. Çocuğun saçlarını okşuyor.

"Haydi bakalım," diyor. "Bir daha yapmaya hazır mısın?"

Çocuk başını öyle safça, öyle yalın bir hevesle sallıyor ki, duyduğu sevgiden Laura'nın boğazı düğümleniyor. Bir pasta hazırlamak ansızın çok kolay geliyor ona, çocuk yetiştirmek de. Çocuğuna tertemiz bir sevgi besliyor, bütün anneler gibi; ona kızmıyor, evini terk etmek istemiyor. Kocasını seviyor, evli olmaktan mutlu. Belki de görünmez bir çizginin öte yanına geçmişti, bu mümkün görünüyor (mümkün değilmiş gibi görünmüyor), hissetmeyi yeğlediği şeyden, olmayı istediği kişiden kendisini hep ayıran çizginin öte yanına geçmişti belki. Kolayca fark edilmeyen ama derin bir dönüşüm geçirmiş olabilir, hem de burada, bu mutfakta, en sıradan bir anda: Kendini bulmuş olabilir. Çalışıp çabaladı, inancını yitirmedi, şimdi de, kendi olarak, mutlu yaşamın sırrını çözdü; bir çocuğun, iki tekerlekli bir bisikletin üzerinde denge sağlamayı bir anda öğrenivermesi gibi. Galiba her şey yoluna girecek. Umudunu yitirmeyecek. Kaçırdığı fırsatların yasını tutmayacak, keşfedilmemiş yeteneklerinin de (ya hiç yeteneği yoksa?). Kendini oğluna, kocasına, evine ve görevlerine adamaya devam edecek, elinden geldiğince. İkinci çocuğunu isteyecek.

Bayan Woolf

Ararat Dağı Yolunda yürürken bir yandan da Clarissa Dalloway'in intiharını tasarlıyor. Clarissa birine âşık olmalı: Bir kadına. Ya da daha iyisi bir genç kıza; evet, genç kızlığında tanımış olduğu bir kıza; hani şu insanın gençken kapıldığı tutkulardan biri –aşkı ve fikirleri gerçekten kendimizin keşfettiğini, daha önce başka hiç kimsenin böyle hissetmediğini sandığımız, canımızın istediğini yaptığımız ya da söylediğimiz; şaşırttığımız, kırıp döktüğümüz, bize sunulan geleceği geri çevirdiğimiz, bir başkasını, çok daha büyüğünü ve alışılmadık olanını, yalnız kendimizin düşünüp bulduğu ve sahip olduğu bir geleceği istediğimiz, her gece aynı koltuğa oturup Eflatun ile Morris'i okumanın genç kadınlara uygun düşüp düşmeyeceğini merak eden yaşlı Helena Teyze'ye hiçbir şey borçlu olmadığımız o kısacık gençlik döneminde. Clarissa Dalloway ilk gençliğinde bir başka kıza âşık olmalı diye düşünüyor Virginia; Clarissa, önünde dolu dolu, gürül gürül bir geleceğin açılmakta olduğuna inanmalı; ama sonunda (acaba değişiklik nasıl gerçekleştirilecek?), bütün genç kadınlarda olduğu gibi, aklı başına gelecek ve uygun bir erkekle evlenecek.

Evet, aklı başına gelecek ve evlenecek.

Orta yaştaiken ölecek. Büyük olasılıkla, önemsiz bir şey yüzünden intihar edecek (nasıl inandırıcı yapılabilir bu, gülünç olmak yerine nasıl trajik yapılabilir?)

Bu, elbette, kitabın sonraki bölümlerinden birinde gerçekleşecek, Virginia o bölüme vardığında bu gelişmenin nedeninin ortaya çıkacağını umuyor. Şimdilik, Richmond'da yürürken, düşüncelerini Clarissa'nın ilk aşkı üzerinde yoğunlaştırıyor. Bir kız. Kız, havai ve gönül çelen biri olmalı, diye düşünüyor. Yıldız çiçekleriyle hatmilerin saplarını koparıp, içi su dolu büyük çanaklara koyarak teyzelerini küplere bindirecek; tıpkı Virginia'nın kız kardeşi Vanessa'nın hep yapmış olduğu gibi.

Şimdi, Ararat Dağı Yolunda, Virginia, şişman bir kadının yanından geçiyor, dükkânlardan tanıdığı bir kadın bu; bir elinde kocaman kanaviçe işlemeli bir çanta taşırken öteki eliyle tuttuğu konyak rengi kayışların ucundaki iki küçük buldok köpeğini gezdiren sağlıklı ve kuşkucu bu yaşlı kadın, burnunu havaya dikip Virginia'yı görmezlikten gelmekle, Virginia'nın yine, farkına bile varmadan yüksek sesle konuşmuş olduğunu ima etmek istiyor. Evet, Virginia ağzından alçak sesle çıkan sözcükleri duyabiliyor, *teyzelerini küplere bindirecek*; bu sözcükler bir tül gibi arkasından süzülüyor. Ee, söylediye ne olmuş? Kadın yanından geçtikten sonra Virginia hiç çekinmeden dönüyor, kadın arkasına dönüp gizli gizli bakarsa bu bakışları karşılamaya tam anlamıyla hazır. Virginia, köpeklerden biriyle göz göze geliyor; köpek, açık kahverengi omzunun üstünden Virginia'ya yüzünde nemli, hırıltılı bir şaşkınlıkla bakıyor.

Virginia Queen's Yoluna ulaşınca evine gitmek üzere geri dönüyor, Vanessa'yı düşünüyor, içi su dolu kaplarda yüzen sapı koparılmış çiçekleri de.

Richmond en iyi banliyölerden sayılsa da sonunda ne de olsa bir banliyö yalnızca, hem de pencerelerdeki

çiçeklikleri ve çalılıklarıyla; köpeklerini gezdiren kadınlarıyla; boş odalarda saat başı çalan saatleriyle. Virginia bir kızın aşkını düşünüyor. Richmond'dan nefret ediyor. Londra'yı özlüyor; bazen kentlerin kalplerini düşünüyor. Tuhaf da mükemmel de olmadığı için özellikle seçilen ve son sekiz yıldır oturmak zorunda bırakıldığı bu yerde baş ağrılarından kurtuldu, seslerden ve öfke nöbetlerinden de. Burada arzuladığı tek şey, kent yaşamının tehlikelerine geri dönmek.

Hogarth House'un basamaklarında kim olduğunu anımsamak için duruyor. Yıllar geçtikçe, akıl sağlığını korumak için bir başkasıymış gibi rol yapmanın da gerekli olduğunu öğrenmiş, yalnızca kocası ve hizmetkârlar için değil, öncelikle insanın kendi inancını güçlendirmesi için. O, bir yazardır; Leonard, Nelly, Ralph ve ötekiler de okurlar. Bu yazdığı roman, insanın içini acıtacak derecede duyarlı, akli başında, zeki bir kadını konu alıyor; o kadın bir zamanlar hastaydı, ama artık iyileşti; Londra'daki toplantı mevsimine hazırlanıyor, partiler verecek, verilenlere katılacak, sabahları kitap yazacak, öğleden sonraları okuyacak, arkadaşlarıyla öğle yemeği yiyecek, kusursuz giyinecek. Çay ve yemek masalarında nasıl davranılacağını iyi bilmesi, bu yüreklendirici zarafet gerçek bir sanat. Erkekler, ulusların hareketleri hakkında içtenlikle ve tutkuyla yazdıkları için kendilerini kutlayabilirler; savaşın ve tanrıyı aramanın gerçek edebiyatın tek konusu olduğunu düşünebilirler; ama erkeğin dünyadaki konumu yanlış şapka seçimiyle bozulacak olsaydı, İngiliz edebiyatı adamakıllı değişirdi.

Clarissa Dalloway, diye düşünüyor Virginia, kendini yüzeysel olarak bakıldığında önemsiz görünen bir şey yüzünden öldürecek. Ya verdiği parti başarısızlığa uğrayacak, ya da kocası, onun kendisi ya da evleri için yapmış olduğu bir şeyi fark etmemekte direnecek. İşin püf noktası, Clarissa'nın küçük çaplı ama tam anlamıyla-

la gerçek olan umarsızlığının boyutuna dokunmamak; generallerin yitirdiği savaşlar ne anlama geliyorsa, Clarissa için de evdeki yenilgilerin aynı ölçüde yıkıcı olduğuna okuru ikna etmek.

Virginia eve giriyor. Virginia Woolf adlı kahramanın üzerindeki egemenliğinin tam olduğunu hissediyor, bu kahraman olarak pelerinini sırtından alıyor, asıyor, Nelly ile öğle yemeği hakkında konuşmak üzere aşağı, mutfığa iniyor.

Mutfakta, Nelly oklavayla hamur açıyor. Nelly, hep kendisidir, her zaman öyledir; her zaman iri ve kırmızıdır, soyludur, öfkeli, sanki ömrü boyunca görkem ve görgü dolu bir dünyada yaşamış da siz odaya girmeden on dakika önce bu dünya bir daha geri gelmek üzere sona ermiş gibi bir havası vardır. Virginia ona hayranlıkla bakıyor. Nasıl oluyor da her gün, her saat böyle hiç değişmeden kalmayı unutmuyor, bunu nasıl beceriyor bu kadın?

"Merhaba Nelly," diyor Virginia.

"Merhaba efe'm." Nelly bütün dikkatini hamurun üzerinde toplamış, sanki elindeki oklava hamurda zor görülür ama okunabilen bir yazıyı ortaya çıkarıyormuş gibi.

"Öğle yemeği için hamur mu açıyorsun?"

"Evet, efe'm. Kuzu böreği yapayım dedim, yemekten artan şu kuzu var ya, bu sabah sizin de çok işiniz vardı, konuşamadık."

"Kuzu böreği kulağa çok hoş geliyor," diyor Virginia, uyumsuzluk olmasın diye çaba harcıyor. Kendi kendine anımsatıyor: Yiyecek kötü bir şey değildir. Koşmayı ya da dışkıyı düşünme; aynadaki yüzü düşünme.

"Tere çorbası var," diyor Nelly. "Bir de bu börek. Sarı armutlardan muhallebi yapmayı düşündüm, tabii daha fiyakalı bir şey istemezseniz."

İşte bu: meydan okuyor insana. "*Daha fiyakalı bir şey istemezseniz.*" Dize getirilen Amazon, öldürüp derisini yüzdüğü hayvanların kürküne sarınmış olarak ırmağın kıyısında duruyor; kraliçenin sırmalı terliklerinin önüne bir armut atıyor ve, "İşte bunu getirdim," diyor. "Tabii daha fiyakalı bir şey istemezseniz."

"Armut iyi olur," diyor Virginia, oysa armut hiç de iyi olmayacak; şimdi olmayacak. Virginia üzerine düşeni yapıp o sabah öğle yemeğini ayarlamak üzere mutfağa inmiş olsaydı, her türlü muhallebi yaptırabilirdi. *Blanc mange* ya da *soufflé* olabilirdi; aslında armutlu muhallebi de olabilirdi. Virginia saat sekizde mutfağa gidebilir ve, "Bugün muhallebiyi dert etme, armutlu yapabilirsin," diyebilirdi. Bunun yerine, dosdoğru çalışma odasına kapanmıştı, Nelly'nin huysuzluğu yüzünden o günkü çalışmasının (o hassas dürtü, bir kaşığın üzerinde dengede tutulan o yumurta) bozulacağından korkmuştu. Nelly bunu biliyor, kuşkusuz biliyor, Virginia'ya armut önermekle, kendisinin, yani Nelly'nin güçlü olduğunu anımsatıyor; sırları bildiğini; halkının refahını düşünmektense odalarında bulmaca çözmeye meraklı kraliçelerin ne bulurlarsa onunla yetinmeleri gerektiğini de.

Virginia, hamur tahtasının üzerinden bir parça hamur alıyor, parmaklarının arasında eziyor. "Vanessa ile çocukların saat dörtte geleceklerini unutmadın değil mi?" diye soruyor.

"Evet, efe'm, aklımda." Nelly hamuru ustaca, beceriyle kaldırıyor ve börek tavaasının içine bükerek yerleştiriyor. Onun o yumuşak, deneyimli hareketi Virginia'ya altına bez bağlanan bir bebeği anımsatıyor, kendini, kısa bir an için, bir annenin anlaşılmasız becerisine saygı ve öfke içinde tanık olan bir kız gibi hissediyor.

"Sanırım Çin çayı var," diyor. "Şekerli zencefil de."

"Çin çayı mı efe'm? Zencefil mi?"

"Vanessa buraya gelmeyeli on beş günden fazla oldu. Dünkü  aydan kalan artıkları vermek istemem."

"Çin  ayıyla  ekerli zencefil, Londra anlamına gelir, bunları burada bulamayız ki."

"Bu uklarda tren var, saat ba larında da otobüs. Londra'dan alınacak başka bir şey yok mu?"

"Ah, her zaman bir şeyler çıkar. Şimdi saat, şimdi saat on bir buçuk,   le yemeği de ortada yok. Bayan Bell saat dörtte gelecek. Dört demi tiniz, değil mi?"

"Evet, saat dört derken de bundan yaklaşık be  saat sonra gelecek olan saat dördü kastettim, şimdi de saat tam on biri be  geçiyor. On iki otuz treni seni saat biri birkaç dakika geçe Londra'ya ulaştırır. İki otuz trenine binersen saat    biraz geçe buraya dönmüş olursun, tam zamanında ve sa  salim varırsın, çayla zencefilleri de getirmiş olursun. Hesabım yanlış mı?"

"Hayır," diyor Nelly. K seden bir  algam alıyor, elindeki bı a ı kullanarak becerikli bir el hareketiyle sapını koparıyor. Bo azımı da, diye düşünüyor Virginia, böyle kesmek ister herhalde; böyle kolayca, elini indirerek, sanki beni öldürmek, onu uykusundan alıkoyan öteki ev içlerinden biriymi  gibi. İ te Nelly insanı böyle öldürür, yeterli ve kesin bir biçimde, tıpkı çok uzun zaman önce   rendi inden, artık bilgi saymadı ı yemek tariflerine uyarak yemek pi irir gibi. Böyle durumlarda Nelly Virginia'nın g rtla ını  algam sıkarak gibi keyifle sıkabilirdi, çünkü Virginia  zerine d  eni yapmıyor, koskoca bir kadın olan Nelly Boxall da yemekte armut sundu diye cezalandırılıyordu. Hizmetk rlarla u ra mak neden böyle g  t  sanki? Virginia'nın annesi bu i in üstesinden m kemmelenirdi. Vanessa da  yle. Nelly'ye katı ve kibar davranmak neden bu kadar g  t ; onun hem saygısını hem de sevgisini kazanmak? Virginia mutfa a nasıl girmesi gerektiğini biliyor, omuzlarını nasıl dik tutması gerektiğini, sesini sevecen ama sen-

li benli olmayan bir tonda, yani sevdiği çocukla konuşan bir dadı gibi çıkarmasını biliyor. *Ah, Nelly, armut olmasın, Bay Woolf'un bugün keyifsizliği üstünde, armutların onun keyfini yerine getirmeye yetmeyeceğini düşünüyorum.* İşte bu kadar kolay olmalıydı.

Clarissa Dalloway'i hizmetkârları çok iyi yöneten biri olarak gösterecekti, hem tatlı hem de buyurgan olacaktı tutumu. Hizmetkârları onu seveceklerdi. Onun isteklerini fazlasıyla yerine getireceklerdi.

Bayan Dalloway

Çiçeklerle apartmanın holüne giren Clarissa, dışarı çıkmakta olan Sally ile karşılaşılıyor. Bir an –kısacık bir an– Sally’ye bir yabancıya bakar gibi bakıyor. Sally, solgun yüzlü, sert bakışlı, kır saçlı bir kadın, sabırsız, olması gerekenden on kilo daha zayıf. Bir an, bu yabancıyı holde görünce, Clarissa’nın içini tatlı bir duygu ve belli belirsiz bir hoşnutsuzluk sarıyor. Ne kadar da öfkeli ve sevimli, diye düşünüyor, Clarissa. Asla sarı bir şey giymemeli, diye düşünüyor Clarissa, bu koyu hardal rengini bile.

"Aaa," diyor Sally, "ne güzel çiçekler!"

Çabucak, dudak dudağa öpüşüyorlar. Öpücük konusunda her zaman böyle gönlü boldurlar.

"Nereye gidiyorsun?" diye soruyor Clarissa.

"Kente. Oliver St.Ives’la öğle yemeği yiyeceğim. Sana söylemiş miydim? Sana söyleyip söylemediğimi anımsayamıyorum."

"Söylememiştin."

"Özür dilerim. Darıldın mı?"

"Niye darılayım. Bir film yıldızıyla yemek yemek hoştur."

"Ortalığı pırıl pırıl yaptım."

"Tuvalet kâğıdı?"

"Bolca var. Birkaç saate kadar dönerim."

"Güle güle."

"Çiçekler çok güzel," diyor Sally. "Neden böyle sinirliyim acaba?"

"Bir film yıldızıyla yemek yiyecek olmandandır."

"Yalnızca Oliver'la. Seni terk ediyormuşum gibi geliyor bana."

"Terk etmiyorsun. Her şey yolunda."

"Emin misin?"

"Haydi git. İyi eğlenceler."

"Hoşça kal."

Yine öpüşüyorlar. Clarissa, bir fırsatını bulduğunda, hardal rengi ceketini artık giymemesini söyleyecek Sally'ye.

Koridorda yürürken, bir saat kadar önce duyduğu zevki –neydi o?– düşünüyor. Şimdiyse, sıcak bir hazi-
ran gününün on bir otuzunda, evinin girişi ölümler dünyasına adım atılan bir yer gibi. Ölü küllerinin saklandığı kap duvardaki girintide duruyor, kahverengi cilalı yer karoları apliklerin aşı boyası rengindeki ışığını, daha donuk ve sessizce yansıtıyorlar. Yo, tam olarak ölümler dünyası sayılmaz; ölümden de beter bir şey var burada, bir gevşeme ve uyku havası var. Toz kalkıyor, günler uzuyor, hiç değişmeyen bir giriş holü, hep o aynı kahverengi ışıkla, ıslak ve soğuk, hafif kimyasal kokuyla dolu; daha kesin bir şey ortaya çıkana kadar bu koku yaşlılığın ve yitirilenin, umudun sona erişinin gerçek kokusu olacak. Yitirdiği aşkı, en yakın dostu Richard, hastalığının, deliliğinin içine gömülüyor. Daha önce tasarladıkları gibi kendisiyle birlikte yaşlanmayacak Richard.

Clarissa eve giriyor ve ne tuhaftır ki bir anda kendini daha iyi hissediyor. Biraz daha iyi. Partiyi düşünmeli. Hiç olmazsa parti var. Burası onun evi; onun ve

Sally'nin; burada neredeyse on beş yıldır birlikte yaşamalarına rağmen, evin güzelliği ve ikisinin o inanılmaz şansı hâlâ şaşırtıyor Clarissa'yı. West Village'de iki kat ve bir bahçe. Varlıklılar elbette; dünya standartlarına göre utanmazca varlıklılar; ama *varlıklı* varlıklı değil, New York Kenti varlıklıları değil. Ellerinde harcayacakları belli bir paraları vardı, döşemesi çam parkeli, alçak taş teknelerinde zümrüt yeşili yosunların yetiştiği ve pencereleri, bir düğmeye dokununca küçük bir döner fiskiye'nin, alçaktan fışkıran berrak bir suyun şırıl şırıl aktığı kırmızı tuğla kaplı bir iç avluya açılan bu ev çıkmıştı karşlarına. Clarissa çiçekleri mutfığa götürüyor, Sally orada kendisi için bir not bırakmış (Oliver'la ögle yemeği yiyeceğim; sana söylemiş miydim? En geç 3'te dönerim, XXXXX). Birden, doğru yerde değilmiş gibi bir duygu kaplıyor Clarissa'nın içini. Burası onun mutfığı değil. Bir tanıdığının mutfığı, güzel, ama Clarissa'nın zevkine uygun değil, yabancı kokularla dolu. Kendisi bir başka yerde yaşıyor. Biri bir plağın üzerine pikabın iğnesini değdirince bir ağacın cama yavaşça dokunduğu bir odada yaşıyor o. Bu mutfakta ise beyaz tabak-çanak, kutsal emanetlermiş gibi, camlı dolapların içine istiflenmiş. Değişik tonlarda sarı cila vurulmuş birkaç eski, çatlak toprak kap, granit tezgâhın üzerine dizilmiş. Clarissa bunları tanıyor, ama uzak duruyor. Kendi hayaletinin varlığını seziyor; aynı zamanda hem capcanlı hem de en silik parçası; hiçbir şeye sahip olmayan parçası; müze gezen bir turist gibi, merakla ve tarafsızlıkla bir dizi cilalı sarı kabı ve üzerinde bir tek kırıntı olan tezgâhı, ucundan sallanan, ağırlaşmış damlayan bir tek su damlacığı bulunan krom bir musluğu seyreden parçası. Bütün bunları Sally ile birlikte almışlardı, her yaptıklarını anımsayabiliyor, ama şimdi bunların, musluğun, tezgâhın, kapların, beyaz tabak-çanağın keyfi şeyler olduğunu düşünüyor. Bütün bunlar birer seçim,

biri, arkasından bir başkası, var ya da yok; bu yaşamdan, bu boş ve keyfi kolaylıklardan ne kadar rahatça sıyrılabileceğini görüyor; bütün bunları terk edip öteki evine, ne Richard'ın ne de Sally'nin bulunduğu öteki evine kolayca dönebilir; kadın olmuş bir genç kızın, hâlâ umut dolu, hâlâ her şeyi başarabilecek birinin, yalnızca Clarissa'nın özünün bulunduğu eve. Bütün kederinin ve yalnızlığının, bu ikisiyle kurulmuş o çürük iskelenin yalnızca bu evde, bu nesnelerin arasında, tatlı, sinirli Sally ile birlikte yaşamaktan kaynaklandığını anlıyor, buradan ayrılırsa mutlu, hatta mutludan da öte bir şey olacağını anlıyor. Kendisi olacak. Kendisini bekleyen onca şeyi düşünüp bir an, müthiş güzel bir yalnızlığa kavuşuyor.

Sonra o duygu geçiyor. Çökmüyor; elinden gitmiyor. Yalnızca geçiyor, tıpkı taşradaki ufak bir istasyonda duran, bir süre bekleyen, sonra da gözden kaybolan bir tren gibi. Clarissa çiçeklerin kâğıdını çıkarıyor, onları evyenin içine bırakıyor. Hayal kırıklığı içinde, ama oldukça da ferahlamış. Aslında burası onun evi, onun toprak kapları, onun yaşam arkadaşı, onun yaşamı. Başkasını da istemiyor. Kendini eskisi gibi hissediyor, ne aşırı sevinçli, ne de karamsar, yalnızca ölümcül bir hastalığa yakalanmış ünlü bir sanatçı için parti veren Clarissa Vaughan olarak, şanslı bir kadın, mesleğinde iyi bilinen bir kadın olarak hissediyor; telesekreterdeki mesajlara bakmak üzere oturma odasına gidiyor. Parti iyi de geçebilir kötü de. Hangisi olursa olsun daha sonra Sally ile birlikte yemek yiyecekler. Yatacaklar.

Telesekreterde, kendisini aramış olan yeni yiyecek şirketinin notu var (konuşanın belli belirsiz bir aksanı var; ya adam yetersizse?), siparişin saat üçte getirileceğini doğruluyor. Yanında bir başka konuk getirip getiremeyeceğini soran bir davetli aramış; bir başkası da o sabah kentten ayrılması gerektiğini, AIDS hastalığı bek-

lenmedik bir anda kan kanserine dönüşen bir çocukluk arkadaşını ziyaret edeceğini söylüyor.

Telesekreter susuyor. Clarissa geri sarma düğmesine basıyor. Sally, Oliver St.Ives ile olan yemekten söz etmeyi unuttuysa bunun nedeni büyük olasılıkla yalnızca Sally'nin davet edilmiş olmasıydı. Oliver St.Ives, şu rezil adam, şu kahraman, Clarissa'yı öğle yemeğine davet etmemişti. Vanity Fair dergisinde tantanalı bir biçimde yer alan, sonra da yüksek maliyetli bir polisiye filmdeki başrolden Oliver St.Ives'ın, bir eşcinsel eylemci olarak adı çıkmıştı, bir heteroseksüel olarak poz vermeye ve pahalı, ama beş para etmez filmler çevirmeye devam etseydi böyle bir şeyi düşünde bile göremezdi. Sally, ortak yapımcısı olduğu çok ciddi, çok entel söyleşi programı sırasında tanımıştı Oliver St.Ives'ı (oysa Oliver yalnızca bir serüven filmi oyuncusuyken, hem de birinci sınıf bile olmayan bir oyuncuyken böyle bir programa asla davet edilmezdi). Sally, onun öğle yemeğine davet ettiği biri olup çıkmıştı, oysa Clarissa ile de birkaç kez karşılaşmış, hatta bir yardım kuruluşunun toplantısında onunla uzun ve şaşırtıcı derecede içli-dışlı bir sohbet de yapmışlardı. Clarissa'nın kitaptaki kadın olmasının hiç mi önemi yoktu? (Oysa kitap başarısızlıkla sonuçlanmıştı elbette ve Oliver zaten az okuyan biriydi.) Oliver, Sally'ye, "Birlikte yaşadığın şu ilginç kadını da mutlaka getir," dememiştir. Clarissa'nın bir eş olduğunu düşünmüştür; yalnızca bir eş. Clarissa mutfığa geri dönüyor. Sally'yi kıskanmıyor, bu kadar basit değil, ama, Oliver St.Ives tarafından umursanmayınca, elinde olmadan, artık kimsenin ilgisini çekmemeye başladığını hissediyor, hatta büyük bir sanatçı olan ve bu yılı çıkarmayabilecek bir adam için bir parti hazırlarken bile bu duruma aldırmamamazlık edememesi rahatsız ediyor Clarissa'yı. "Önemsizim ben," diye düşünüyor, "tam anlamıyla önemsizim." Olsun. Davet edilme-

mek, insanların onsuz da yapabileceğinin küçük bir göstergesi gibi. Oliver St.Ives tarafından boşverilmek (büyük olasılıkla adam ona kasıtlı olarak aldırmamış değildir, ama onu aklına bile getirmemiştir) ölüme benziyor, tıpkı bir çocuğun ayakkabı kutusundan yaptığı diyorama ile sunduğu bir tarihi olayın, gerçeğine benzemesi gibi. Küçük bir şey, parlak, külüstür, keçeleşmiş, yapış yapış. Olsun. Bu bir başarısızlık değil, diye düşünüyor. Bu evde bulunmak, bu tenin içinde olmak, çiçeklerin saplarını kesmek bir başarısızlık değil. Başarısızlık değil, ama senden çok şey istiyor, bütün bu çaba çok şey istiyor; sadece var olup şükran duymak, mutlu olmak (ne korkunç sözcük) çok şey istiyor. Sokakta insanlar artık sana bakmıyorlar, baksalar bile akıllarına cinsellik gelmeden bakıyorlar. Oliver St.Ives seni ögle yemeğine davet etmiyor. Dar mutfak penceresinin dışında kent dalgalanıyor, fokurduyor. Âşıklar tartışıyor; yazar kasalar çingirdiyor; genç erkeklerle genç kadınlar yeni giysiler satın alıyorlar ve Washington Alanı'ndaki kemerin altında duran kadın *iiii* diye şarkı söylüyor, sen de bir gülün sapını kesip onu sıcak suyla dolu bir vazoya koyuyorsun. An'ı yakalamaya çalışıyorsun, burada, bu çiçekli mutfakta. Mutfağın içinde oturmak, onu sevmek istiyorsun, çünkü o senin mutfağın, çünkü bu evin hemen dışında seni apartmanın giriş holü bekliyor, kahverengi yer karoları olan, solgun bir ışık veren kahverengi lambası her zaman yanık duran giriş holü. Treylerin kapısı açılmış bile olsaydı, içindeki kadın, ister Meryl Streep olsun, ister Vanessa Redgrave hatta Susan Sarandon, treylerdeki bir kadından başka bir şey olmazdı, sen de yapmak istediğin şeyi büyük olasılıkla yapmazdın. O sokakta ona sarılamaz, onu kucaklayamaz, onunla birlikte ağlayamazdın. Böyle ağlayabilmek ne kadar güzel olurdu, aynı anda hem ölümsüz biri hem de az önce bir treylerden çıkmış yorgun, ürkek bir in-

san olan o kadının kollarında ağlamak. Altıncı Cadde-
deki trafiğin sesi içeri dolarken, makasın gümüş bıçakla-
rı koyu yeşil renkli çiçek sapını zevkle keserken ve
Meryl Streep ya da Vanessa Redgrave bir başka yerde
yaşamını sürdürürken, sen de her ne isen, tam olarak ne
isen, capcanlı buradasın, burada, mutfağında.

On sekiz yaşını sürdüğü o yaz, başına her şey gele-
bilir gibi görünüyordu, her türlü şey. Ağırbaşlı, etkile-
yici dostunu havuz başında öpebilirmiş gibi görünüyor-
du, şehvetle masumiyet karışımı bir tuhaf birleşim için-
de yatabilirler ve bunun ne anlama geldiği üzerinde,
eğer geliyorsa elbette, kafa yormayabilirlermiş gibi gö-
rünüyordu. Aslında önemli olan ev, diye düşündü. Ev
olmasaydı, esrarlı sigara içip Columbia Üniversite-
si'ndeki yatakhanelerde tartışan üç üniversite öğrenci-
sinden başka bir şey olmazlardı. Evdi önemli olan. Yaşlı
teyzeyle amcanın, Plymouth'un dış mahallelerinde bir
nakliye kamyonuyla ölümcül buluşmalarının başlattığı
olaylar dizisiydi; Louis'in annesiyle babasının, ansızın
boşalan evi yaz boyu kullanmaları için ona ve arkadaş-
larına vermeleriydi, salata bile hâlâ buzdolabında taze
olarak duruyor, vahşi bir kedi, artan bir sabırsızlıkla,
mutfak kapısının dışında bulmaya alışık olduğu artıklar-
ı arıyordu. Richard'ın arkadaşlığını daha yakıcı bir sev-
giye dönüştüren şey, ev ve havaydı –bütün bunların in-
sanı coşturan gerçekdışılığıydı–, aslında Clarissa'yı bu-
raya, New York kentindeki bu mutfağa getiren de aynı
şeylerdi, orada, İtalyan arduvaz taşı döşeli zeminin (yan-
lış bir seçimdi bu, hem soğuktu taşlar hem de kolayca
leke tutuyordu) üzerinde durup, çiçeklerin saplarını
kestiği, eylemci ve gözden düşmüş sinema yıldızı Oliver
St.Ives'in kendisini yemeğe davet etmemiş olmasını
umursamamaya çabalayıp bunda pek de başarılı olama-
dığı bu mutfağa.

Yaptığın ihanet sayılmaz, diye ısrar etmişti Richard'a, Clarissa; yalnızca, mümkün olanın sınırının genişletilmesi idi. Onun kendisine sadık olmasını beklemiyordu –Allah esirgesin!– Louis'e ait olan bir şeyi de zorla onun elinden alacak değildi. Zaten Louis de böyle düşünmüyordu (ya da böyle düşünüyorum demezdi; ne var ki, o yaz çeşitli aletlerle ya da mutfak araç gereçleriyle sık sık bir yerini kesmesi ve dikiş atılsın diye yöredeki doktora iki kez gitmesi bir rastlantı mıydı?). 1965 yılıydı; tüketilen sevginin yerine daha fazlası gelebilirdi. En azından mümkün görünüyordu bu. Sen onları onlar da seni istedikçe neden herkesle cinsel ilişkiye girilmesindi ki? Böylece Richard bir yandan Louis'le ilişkisini sürdürürken bir yandan da Clarissa ile bir ilişki başlatmıştı, bu da doğru bir şey gibi görünmüştü; gerçekten doğru. Cinselliğin ve aşkın karmaşık olmadığı düşünülmemeli. Örneğin Clarissa'nın Louis'in nezdindeki girişimleri başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Ne Louis onunla ilgilenmişti ne de o, adamın ün salmış güzelliğine karşın, Louis'le. Her ikisi de Richard'ı seviyor, Richard'ı istiyorlardı, bu da onları bağlayan bir şey olacaktı. Herkes birbirinin sevgilisi olamazdı; yazın geri kalan günlerinde Richard'ın Clarissa'nın yanında geçirmediği gecelerde Louis'le paylaşacağı yatakta, bir sarhoşluk anında giriştikleri ve başarısızlıkla sonuçlanan bir denemeden öte bir şey yapacak kadar saf değildi ikisi de.

O günden sonra, Richard'ın yanında kalmaya çalışmış olsaydı neler olurdu diye kaç kez merak etmişti Clarissa; Bleecker ve MacDougal sokaklarının kesiştiği köşede Richard'ın öpücüğüne karşılık vermiş, onunla birlikte bir yerlere (nereye?) çekip gitmiş olsaydı, bir paket tütsüyü ya da gül biçimli düğmeleri olan yün ceketini asla satın almamış olsaydı. Elde ettiklerinden ... daha büyük ve daha tuhaf bir şey keşfetmezler miydi? O öteki geleceği, İtalya'da ya da Fransa'da, geniş, güneşli

odalarla bahçelerin içinde gerçekleşecek o reddedilmiş geleceği hayal etmemek olanaksız; sadakatsizliklerle, büyük çatışmalarla dolu olacak, bir arkadaşlığın üzerine konulacak, onları mezara kadar, hatta daha da sonrasına kadar yalnız bırakmayacak yakıcı ve derin, bitmeyecek, değişmeyecek bir gönül hikâyesini. Bir başka dünyaya girmiş olabilirdim, diye düşünüyor Clarissa. Tıpkı edebiyat kadar güçlü ve tehlikeli bir yaşamım olabilirdi.

Belki de olmazdı, diye düşünüyor arkasından. Ben öyleydim. Şimdi de böyleyim; güzel bir evi, dingin ve sevgi dolu bir evliliği olan, bir parti hazırlayan akıllı başında bir kadın. Aşk konusunda fazla ileri gidersen, diye düşünüyor, kendine kurmuş olduğun ülkede vatandaşlık hakkını kaybedersin. Limandan limana sürüklenirsin.

Yine de kaçırılmış fırsat duygusu var. Belki de, birlikte genç olmanın anısına denk olan bir şey asla yoktur. Belki de iş bu kadar basittir. Clarissa'nın iyimserliğinin doruğunda olduğu sırada sevdiği kişi Richard'dı. Richard, üzerinde dizden aşağısı kesilmiş kot pantolon ve lastik sandaletlerle alacakaranlıkta havuz başında onunla birlikte durmuştu. Richard ona Bayan Dalloway demiş, öpüşmüşlerdi. Ağzı Clarissa'nın ağzının içine açılmıştı; Richard'ın dili, çekine çekine (heyecan verici ve son derece edepsizceydi, bunu asla unutmuyacaktı Clarissa) içeri girmiş, sonunda Clarissa'nın dili onunkiyle buluşmuştu. Öpüşmüşler, havuzun çevresinde dolaşmışlardı. Bir saat sonra birlikte akşam yemeği yiyecekler, bol şarap içeceklerdi. Hâlâ yalnız başına yattığı, Richard'ın gece gelmelerine henüz başlamamış olduğu çatı katındaki o yatak odasında, boyaları dökülmüş beyaz komodinin üzerinde Clarissa'nın '*Altın Defter*'i¹ duruyordu.

¹ Doris Lessing: Altın Defter, Can Yayınları, Çeviren: Aslı Çelik. (Çev.)

Mutluluğun başlangıcı gibi görünmüştü bu, aradan otuz yıldan fazla zaman geçmesine karşın Clarissa bunun mutluluk *olduğunu* düşündükçe bazen hâlâ dehşete düşüyor; oysa bütün yaptıkları öpüşmek ve birlikte yürümekti, heyecanla beklenen bir akşam yemeği ve bir kitaptı çünkü. Akşam yemeği çoktan unutuldu; Lessing'in yerini de başka yazarlar aldı; hatta cinsellik bile, Richard'la o noktaya ulaştıklarında, ateşli ama acemi-
ceydi, yetersizdi, tutkulu olmaktan çok nazikçeydi. Otuz yılı aşkın bir süre sonra Clarissa'nın zihninde ber-
rak bir biçimde canlılığını koruyan tek şey, ayaklarının altında bir öbek sararmış yaprakla, alacakaranlıkta veri-
len bir öpücük ve kararmakta olan havada sivrisinekler vızıldarken bir havuzun çevresinde yapılan yürüyüşü. O ânın benzersiz mükemmelliği hâlâ geçerli, mükem-
mel olmasının bir nedeni de, o zamanlar, daha çok şey-
ler vaat eder gibi görünmesiydi. Şimdi artık biliyor Cla-
rissa: An, o andı, tam o an. Başkası da olmamıştı.

Bayan Brown

Pasta umduğu kadar iyi olmuyor. Aldırmamaya çalışıyor. Alt tarafı bir pasta diye düşünüyor. Alt tarafı bir pasta. Richie ile birlikte hazırlamışlardı onu; çocuğun eline, kendini suçlu hissederek, oyalanması için bir şeyler tutuşturuyor, kendisi de bir tüpten pastanın kenarına sarı goncalar sıkıp beyaz şekerlemeyle 'Mutlu Yıllar Dan' yazıyor. Oğlunun pastayı berbat etmesini istemiyor. Yine de, kafasında tasarladığına hiç benzemedi pasta, hem de hiç. Aslında pek de fena değil, ama o daha iyi bir şey hayal etmişti. Daha büyük, daha göz alıcı olacağını düşünmüştü. Daha zengin, daha güzel, daha albenili görüneceğini ummuştu (bunu kendine itiraf ediyor). Yaptığı bu pasta küçük duruyor, boyutları bakımından değil de tüm olarak bakıldığında. Amatörce, ev yapımı duruyor. İyi oldu, diye düşünüyor. Güzel oldu, herkes beğenecek. Beceriksizce yapıldığı belli olan tarafları (şekerlemenin top top olması, Dan sözcüğünün sonundaki 'n'nin ezilmiş görünümü) pastanın şirinliğinin bir parçası. Bulaşığı yıkıyor. Günün geri kalan bölümünü düşünüyor.

Yatakları toplayacak, halıları elektrikli süpürgeyle temizleyecek. Kocasına aldığı armağanları paketleyecek:

bir kravat, yeni bir gömlek, kocasının kendine aldıklarından çok daha pahalı ve zarif şeyler; domuz kılından bir fırça, içinde tırnak makası, törpü, cımbız olan bir ufak deri tuvalet çantası, şirketi adına sık sık çıktığı yolculuklarda yanına alması için. Bütün bu armağanlar onu sevindirecek, ya da sevinmiş gibi yapacak; pahalı kravatla gömleği görünce ıslık çalıp, 'Bunlardan çokça al' diyecek. Her bir armağan için Laura'yı coşkuyla öpecek, ne çok şey almışsın, diyecek, yapmamalıydın, bu kadar güzel şeylere layık değilim. Nasıl oluyor da, diye düşünüyor Laura, ona ne verirsem vereyim hep aynı yanıt alıyormuşum gibi geliyor bana? Sahip olduğunun dışında bir şeyi neden hiç istemez Richard? Onun hırsları ve tatminleri, işine ve evine karşı beslediği sevgi bir kapalı kutu. Bu da, diye kendine hatırlatıyor, bir erdem. Bu da onun sevimliliğinin bir parçası, diye düşünüyor (sevimli sözcüğünü Richard'ın yüzüne karşı asla söylemezdi, ama gizliden gizliye onun sevimli olduğunu, sevimli bir adam olduğunu düşünüyor, çünkü onu en özel anlarında görmüş, gördüğü düşe ağlarken, banyo küvetinin içinde oturduğunda büzülüp güdük bir çıkıntıya dönüşen cinsel organı suyun içinde acınası bir masumiyetle yüzerken). Richard'ın dış dünyadan etkilenmemesi iyi bir şey –hoş bir şey– diye düşünüyor Laura, Richard'ın mutluluğunun yalnızca Laura'ya, onun bu evin içinde olmasına, kendi yaşamını sürdürürken kocasını düşünmesine bağlı olması iyi bir şey.

Pastası berbat oldu, ama Laura yine de seviliyor. Armağanlarım nasıl beğenilecekse, ben de aşağı yukarı o biçimde seviliorum, diye düşünüyor. Çünkü iyi niyetle verilmiş o armağanlar, çünkü varlar, çünkü insanın bulduğuyla yetindiği bir dünyanın parçaları onlar.

O zaman Laura'nın istediği ne? Aldığı armağanların küçümsenmesi, pastasının hor görülmesi mi? Elbette ki hayır. Sevilmek ister Laura. Çocuğuna huzur için-

de kitap okuyan becerikli bir anne olmak ister; kusursuz sofraya kuran bir eş olmak ister. Tuhaf bir kadın olmak istemez. Taşkınlık yapan, öfkelenen, yalnız, somurtkan, hoşgörülen ama seilmeyen acınası bir yaratık olmak istemez, hiç istemez.

Virginia Woolf mantosunun cebine bir taş koydu, ırmağa girdi ve boğuldu.

Laura, kendisinin hastalıklı biri olmasına izin vermeyecek. Yatakları toplayacak, halıları süpürecek, doğum günü için yemek pişirecek. Hiçbir şeyi umursamayacak.

Arka kapıyı biri tıklatıyor. Bulaşığı bitirmekte olan Laura, beyaz tül perdenin altından Kitty'nin belli belirsiz silüetini görüyor. Kitty'nin kumral saçlarının soluk halesi, tertemiz pembe bir lekeye benzeyen yüzü, işte karşısında. Laura içinden kabaran heyecanı bastırmak için yutkunuyor, heyecandan da öte bir şey bu, paniğe benzeyen bir şey. Kitty kendisini ziyaret etmek üzere. Laura'nın saçları doğru dürüst fırçalanmamış bile, üzerinde de hâlâ bornozu var. Acıların kadınına öyle benziyor ki. Hem kapıya koşmak istiyor, hem de Kitty usanıp gidene kadar olduğu yerde, kıpırdamadan, musluğun önünde kalmak. Aslında böyle yapardı da, kıpırdamadan durur, soluğunu tutardı (Kitty içeriği görebilir mi, anlayabilir mi?), ama sorun Richie, her şeye tanık o, elinde kırmızı plastik bir kamyonla mutfığa dalıyor, keyif ve korku karışımı bir sesle, kapıda biri var, diye bağırıyor.

Laura ellerini, üzerinde kırmızı horozlar olan bir kurulama bezine kurularak kapıyı açıyor. Gelen yalnızca Kitty, diye düşünüyor. İki ev ötede oturan arkadaşı, insanlar böyle davranırlar. Kapıyı çalarlar ve içeri alınırlar; saçların ya da giysinin önemi yoktur. Pastanın da önemi yoktur.

"Merhaba Kitty," diyor.

"İşini böldüm mü?" diyor Kitty.

"Ne münasebet. İçeri gel."

Kitty içeri giriyor, girerken de bir temizlik aurası taşıyor içeri, bir ev felsefesi de; bir dizi telaşlı, sinirli hareket. Laura'dan birkaç yaş küçük, çekici, gürbüz, tombul, koca kafalı bir kadın (birdenbire herkes Laura'dan hiç olmazsa biraz genç gibi görünmeye başladı). Kitty'nin küçük gözleriyle ince burnu yuvarlak yüzünün ortasında toplanmış gibi. Okuldayken Kitty otoriter, saldırgan, pek de güzel olmayan birkaç kızıdan biriydi, bu kızlar paralarına ve bedensel güçlerine öylesine güveniyorlardı ki, bildiklerinden şaşmıyorlar ve beğeni standartlarının değiştirilip kendilerinin bu standardın içine katılmasında ısrar ediyorlardı. Kitty ile arkadaşları -gözü pek, duygusuz, katı ifadeli, esnek ruhlu kızlardı bunlar, alabildiğine sadık ve alabildiğine gaddar olabilirlerdi- çeşitli şenliklerin kraliçeleri, elebaşları, oyunların yıldızlarıydılar.

"Senden bir şey isteyeceğim," diyor Kitty.

"Elbette," diyor Laura. "Bir dakika oturur musun?"

"Hı-hı." Kitty mutfak masasına oturuyor. Kuşku dolu gözlerle, hatta öfkeyle ocağın yanından, görece güvenlikli bir yerden kendisine bakan (neden geldi bu kadın?) küçük oğlana dostça, baştan savma bir selam veriyor. Kitty'nin çocuğu yok (insanlar bunu merak etmeye başladı), başkalarının çocuklarının gönüllerini kazanmaya çalışmıyor. İsterlerse yanaşırlar ona; kendisi onların ayağına gitmez.

"Kahve yapmıştım," diyor Laura. "Bir fincan içer misin?"

"Olur."

Kitty'ye bir fincan kahve koyuyor, bir fincan da kendisine. Sinirli bakışlarla pastaya bakıyor, keşke bir yere gizleyebilsem onu, diye düşünüyor. Krema kapla-

masında topaklar var. Dan'ın 'n'si güllerden birine yapışmış.

Laura'nın bakışlarını izleyen Kitty, "Şuna bak, pasta yapmışsın," diyor.

"Dan'ın doğum günü de."

Kitty ayağa kalkıyor, gelip Laura'nın yanında duruyor. Kitty'nin üzerinde beyaz, kısa kollu bir bluz, yeşil pilili bir pantolon var, ayaklarında da yürürken hafifçe cıtırdayan hasır sandaletler.

"Şuna bak," diyor.

"İlk kez denedim," diyor Laura. "Kremalı pastaya yazı yazmak sanıldığından zor."

Umursamazca, tatlı bir aldırmazlık içinde, neşeli bir sesle konuşmuş olmayı umuyor. Neden gülleri baştan koydu ki, önce yazının yazılması gerektiğini aptallar bile bilir. Bir sigara buluyor. Sabahları sigara ve kahve içen, çocuk yetiştiren, Kitty ile arkadaş olan, pişirdiği pastaların kusursuz olmamasına aldırmayan biri o. Sigarasını yakıyor.

"Çok tatlı," diyor Kitty ve Laura'nın umursamaz, sigaralı kişiliğini daha başında bozuyor. Pastanın çok tatlı olduğunu söylüyor, tıpkı bir çocuğun yaptığı resmin çok tatlı olduğunu söyler gibi. İddialı olmakla yetenekli olmak arasındaki farkı içtenlikli, acı veren bir dürüstlikle ortaya koyan bu söz hem tatlı hem dokunaklı. Laura anlıyor: Yalnızca iki seçenek vardır: Ya yetenekli olursun ya da gamsız. Kendi ellerinle usta işi bir pasta yapabilirsin ya da buna hiç girişmeyip bir sigara yakarsın, böyle şeylerin üstesinden gelemeyeceğini ilan eder, kendine bir fincan kahve daha koyar ve pastaneden bir pasta ısmarlarsın. Laura, deneyen ama, herkesin içinde, başarısızlığa uğrayan bir zanaatkârdır. Mükemmel bir şey yaratmayı umarken (can sıkıcı bir şey, ama doğru), tatlı bir şey yaratmıştır.

"Ray'in doğum günü ne zaman?" diye soruyor, çünkü bir şey söylemesi gerekmektedir.

"Eylül'de," diyor Kitty. Mutfak masasına gidiyor yeniden. Pasta konusunda başka ne söylenebilir ki?

Laura elinde kahve fincanlarıyla onun peşinden gidiyor. Kitty'nin arkadaşa ihtiyacı vardır (kocasının ağırbaşlı, sindirilmiş çekiciliğinin pek yararı yok, üstelik çocukları da olmuyor), Laura da onun ziyaret ettiği, kendisinden yardım isteyebileceği biridir. Bununla birlikte, aynı yaşta olsalardı Kitty'nin kendisini lisede nasıl da durup dinlenmeden terslemiş olabileceğini ikisi de bilmektedir. Bir başka yaşamda, şimdikinden pek de farklı olmayacak bir yaşamda, düşman olurlardı, ama sürprizlerle ve yanlış zamanlamalarla dolu bu yaşamda, Laura tanınmış biriyle, Kitty'nin sınıf arkadaşı olan bir savaş kahramanı ile evlenip aristokratların arasına katılmıştı, tıpkı yaşı geçkin, gösterişsiz bir Alman prensesinin kendini bir İngiliz Kralının yanında, tahtta oturur bulması gibi.

Laura'yı şaşırtan -zaman zaman da dehşete düşüren-, Kitty'nin arkadaşlığından nasıl da keyif aldığı. Laura'nın kocası nasıl sevimliyse Kitty de öyle değerli. Kitty'nin değerliliği, onun o altın suskunluğu, bir odaya getirdiği o zaman genişlemesi duygusu, tıpkı bir film yıldızı gibi yapıyor onu. Bir film yıldızı gibi benzersiz, onun gibi kusurlu ama özel bir güzelliğe sahip; tıpkı bir film yıldızı gibi o da hem sıradan hem de ulaşılmaz görünüyor, Olivia de Havilland ya da Barbara Stanwyck gibi. Çok seviliyor, inanılmaz derecede seviliyor.

"Ray ne alemde?" diye soruyor Laura, Kitty'nin önüne bir fincan koyarken. "Ne zamandır görmedim onu."

Kitty'nin kocası, aralarında bir denge kurmak, Kitty'ye anlayış göstermek için Laura'nın tek fırsatı. Ray tam anlamıyla bir hayal kırıklığı değil, tam anla-

mıyla başarısız biri değil, ama nedense Laura'nın pastasının Kitty'ye uyarlanmış hali, büyük harflerle yazılmış. Kitty'nin kocası, lisedeki erkek arkadaşıydı. Basketbol takımında orta oyuncuydu, USC'de de performansını sürdürmüştü, ama pek göz doldurucu olmamıştı. Savaş tutsağı olarak yedi ay Filipinler'de kalmıştı. Şimdi de Su ve Enerji Bakanlığında gizemli bir görevi vardı, daha otuz yaşındaydı ama kahramanların, görünürde bir neden olmadan, son derecede küçük derecelerde, orta yaşlı mağluplara nasıl dönüşebileceklerinin simgesi olmuştu. Saçları düz kesimli, güvenilir, miyop biriydi Ray; içi sıvı doluydu. Bol bol terlerdi. Uzun uzun konuştuğunda, ağzının iki kenarında küçük tükürük baloncukları oluşurdu. Laura, onun karısıyla sevişirken içinden ırmaklar fışkırttığını hayal ediyordu (etmemek mümkün mü?), oysa kendi kocasının ufkak bir şırıltı gibiydi. Öyleyse neden hâlâ çocukları olmuyordu?

"İyi," diyor Kitty, "Bildığın Ray. Değişen bir şey yok."

"Dan de aynı," diyor Laura tatlı bir sesle, üzerine basarak. "Bu adamlar da bir hoş, öyle değil mi?"

Kocasına aldığı armağanları düşünüyor; beğeneceği, takdir edeceği, ama asla arzulamadığı. Neden onunla evlendi ki Laura? Sevdiği için evlendi. Suçluluk duyduğu için evlendi; yalnız kalmaktan korktuğu için; yurtseverlik duyduğu için. Çok iyi, çok kibar, çok ağırbaşlı, çok tatlı kokuluydu, bu yüzden evlendi. Çok acı çekmişti. Laura'yı istiyordu.

Laura karnını elliyor.

Kitty, "Ağzına sağlık," diyor.

"Onların neden böyle mikrop olduklarını hiç merak etmiyor musun? Demek istiyorum ki, Dan tam bir vurdumduymaz. Hiçbir şey umurunda değil sanki."

Kitty abartıyla omuzlarını silkiyor, gözlerini deviriyor. O anda Laura'yla Kitty sanki birer liseli kız, iki

yakın arkadaş, erkekleri çekiştiriyorlar, pek yakında bu erkeklerin yerini başkaları alacak. Laura Kitty'ye bir soru sormak istiyor, ama soruyu kafasında toparlayamıyor. Soru, olgunlukla ilgili, biraz da zekâyla. Kitty'nin kendisini tuhaf bir kadın gibi hissedip hissetmediğini sormak istiyor, sanatçılar gibi güçlü ve dengesiz, öngörülü, tutku dolu, her şeyden önce kendini yaratmaya adanmış ... ne yaratmaya? Bunu. Bu mutfağı, bu doğum günü pastasını, bu konuşmayı. Bu hareketli dünyayı.

Laura, "Yakında buluşsak," diyor. "Ne zamandır görüşmedik."

"Ne güzel kahve bu," diyor Kitty, fincanından bir yudum alırken. "Hangi markayı kullanıyorsun?"

"Bilmem. Yo, elbette biliyorum. Folgers. Sen hangisini kullanıyorsun?"

"Maxwell House. O da iyi."

"Hı hı."

"Yine de değiştirmeyi düşünüyorum. Neden bilmem."

"Eh, bu Folgers işte."

"Evet. Çok iyi."

Kitty, abartılı bir yapaylıkla, budalaca bir dikkatle gözlerini kahve fincanına diyor. Bir an için mutfak masasına oturmuş basit, sıradan bir kadına benziyor. Büyüsü uçup gidiyor; elli yaşına geldiğinde neye benzeceğini görmek mümkün; şişko, erkeksi, kösele gibi olacak, evliliği hakkında da buruk, alaycı sözler söyleyecek, hani şu, *Eskiden oldukça güzeldi, biliyor musun* dedikleri türden bir kadın olacak. Hayatın gerisinde kalmaya başlamış bile. Laura sigarasını küllüğe bastırıyor, bir tane daha yakmayı düşünüyor, ama vazgeçiyor. Özel bir çaba harcamadan iyi kahve pişiriyor; kocasıyla çocuğuna iyi bakıyor; hiç kimsenin istemediği, kimsenin kimseye borcunun olmadığı, hiç kimsenin acı çekmediği bu evde oturuyor. Yeni bir bebeğe gebe. Havalı

olmamasının ya da evle ilgili işlerde kusursuz olmamasının ne önemi var?

"Evet," diyor, Kitty'ye. Kendi sesinin gücü onu şaşırtıyor, çelik gibi.

"Şey," diyor Kitty de.

"Neyin var? Her şey yolunda mı?"

Kitty bir an kıpırdamadan oturuyor, ne Laura'ya bakıyor ne de başka bir yana. İçine kapanıyor. Trende yabancıların arasında oturur gibi oturuyor.

"Birkaç günlüğüne hastaneye yatacağım," diyor.

"Sorun ne?"

"Tam olarak bilemiyorlar. Ur gibi bir şey var."

"Aman Tanrım!"

"İçerde, ama. İçimde."

"Anlamadım."

"Rahmimde. İçine girip bakacaklar."

"Ne zaman?"

"Bugün öğleden sonra. Dr.Rich, bir an önce bakalım diyor. Köpeğimi doyurmanı isteyecektim senden."

"Elbette. Doktor tam olarak ne dedi?"

"Yalnızca orada bir şey olduğunu, araştırmaları gerektiğini söyledi. Sanırım ... sorunun kaynağı o. Yani gebe kalmam konusunda."

"Eh," diyor Laura. "O zaman onu alabilirler."

"Bakmaları gerekiyormuş, öyle diyor. Kaygılanmaya hiç gerek yok diyor, hem de hiç, ama bakmaları gerekirmiş."

Laura Kitty'ye bakıyor, Kitty hiç kıpırdamıyor, konuşmuyor, ağlamıyor.

"Her şey yoluna girecek," diyor Laura.

"Evet. Herhalde girecek. Tasalanmıyorum. Hem tasalansam ne yararı var?"

Laura'nın içini keder ve şefkat kaplıyor. Bu karşısındaki güçlü Kitty, İlkbahar Kraliçesi Kitty, şimdi hasta ve ürkmüş. İşte Kitty'nin güzel altın kol saati; işte

Kitty'nin iplik söküğü gibi çözülen yaşamı. Başkaları gibi Laura da sorunun Ray'de olduğunu düşünmüştü; bir belediye bürosunda ne olduğu belirsiz bir iş yapan Ray, tükürük baloncuklarıyla, papyon kravatlarıyla, konyayla. Şimdiye kadar Kitty'yi hep sarsılmaz, hatta trajik sayılacak derecede gururlu bir kadın olarak görmüştü, erkeğine destek veren bir kadındı o. Bu erkeklerin öyle çoğu eskisinden farklı ki (hiç kimse bundan söz etmekten hoşlanmıyor); ne çok kadın hiç yakınmadan onların tuhaf davranışları ve sessizliklerine, depresyon nöbetlerine, içkilerine katlanıyor. Kitty şimdiye dek hep bir kahraman gibi görünmüştü.

Ama şimdi sorunun Kitty'de olduğu çıkmıştı ortaya. Laura, aslında kaygılanacak bir şey olduğunu biliyor ya da bildiğini sanıyor. Kitty ile Ray'in ve küçük, bakımlı evlerinin talihsizlikle dolduğunu görüyor; neredeyse boğulmuşlar talihsizlik içinde. Belki de Kitty dinç, sağlam, ellilik bir kadın olamayacak.

"Gel buraya," diyor Laura, çocuğuyla konuşur gibi, ve sanki Kitty Laura'nın çocuğuymuş gibi onun söz dinleyip yanına gelmesini beklemeden kendisi onun yanına gidiyor. Kitty'nin omuzlarını tutuyor, bir an durakladıktan sonra neredeyse diz çöker duruma gelene kadar Kitty'nin üzerine eğiliyor. Kitty'nin yanında ne kadar iri, ne kadar uzun boylu kaldığının farkında. Onu kucaklıyor.

Kitty bir an duraksıyor, sonra Laura'nın kendisine sarılmasına izin veriyor. Teslim oluyor. Ağlamıyor. Laura onun kendisini bıraktığını hissediyor; Kitty'nin teslim olmasını hissediyor. İşte bir kadına sarılan bir erkek de böyle hisseder, diye düşünüyor.

Kitty, kollarını Laura'nın beline doluyor. Laura, bir duygu seline kapılıyor. Kitty'nin korkuları ve cesareti, hastalığı işte burada, kollarının arasında. İşte göğüsleri. İşte göğüslerinin altında atan sağlam, işe yarar kalp;

Kitty'nin varlığının soluk ışıkları burada, koyu pembe ışıklar, kızıl-altın ışıklar, pırıltılı, titrek; toplanan ve dağılan ışıklar; Kitty'nin derinlikleri işte burada, yüreğinin altında bir yürek; bir erkeğin (hem de Ray'in!) düşünüyordu, özlediği, geceleri umarsızca aradığı o dokunulmaz öz burada. İşte burada, güpegündüz, Laura'nın kollarında. Hiç de öyle bir amaç gütmeyen, öyle bir karar almadan, Kitty'yi yavaşça alnının üstünden öpüyor. Kitty'nin parfümü ve kumral saçlarının taze, iç açıcı kokusu burnuna doluyor.

"İyiyim ben," diye fısıldıyor Kitty. "Gerçekten."

"İyi olduğunu biliyorum," diyor Laura.

"Aslında Ray için kaygılanıyorum. O pek becerikli değildir, böyle bir konuda hiç değildir."

"Ray'i unut şimdi," diyor Laura. "Hiç düşünme."

Kitty Laura'nın göğüslerine dayalı duran başını sallıyor. Soru sessizce soruldu, sessizce yanıtlandı, öyle görünüyor. Her ikisi de etkilenmiş ve mutlu, ortak sırlarla dolular, her ânı kullanıyorlar. Her ikisi de kendisine bir başkasıymış süsü veriyor. Yorgunlar, kuşatma altındalar; çok büyük bir yük üstlenmişler.

Kitty başını kaldırıyor, ve dudakları birbirine değiyor. Her ikisi de ne yaptığını biliyor. Dudakları birbirinin üstünde kalıyor. Dudaklarını birbirine değdiriyorlar, ama tam olarak öpüşmüyorlar.

İlk toparlanan Kitty oluyor.

"Çok tatlısın," diyor.

Laura Kitty'yi bırakıyor. Geri çekiliyor. Çok ileri gitti, her ikisi de çok ileri gitti, ama ilk geri çekilen Kitty oldu. Duyduğu korkuyla bir an harekete geçen, tuhaf ve çaresizce davranan o oldu. Laura ise kara gözlü yırtıcı kuş. Tuhaf olan, yabancı olan, güvenilmez olan, Laura. Laura ile Kitty, bunun doğru olduğunda sessizce anlaşıyorlar.

Laura Richie'ye bakıyor. Çocuk hâlâ kırmızı kamyonu tutuyor elinde. Hâlâ onları gözlüyor.

"Lütfen kaygılanma," diyor Laura Kitty'ye. "Bir şeyin kalmayacak."

Kitty, zarif bir biçimde, telaş etmeden ayağa kalkıyor. "Ne kadar verdiğimi biliyorsun değil mi?" diyor. "Akşamları yarım kutu ver, ara sıra da suyunu kontrol et. Sabahları yemeğini Ray verebilir."

"Seni hastaneye Ray mi götürecekt?"

"Hı hı."

"Aklın kalmasın. Ben buraya göz kulak olurum."

"Sağ ol."

Kitty mutfağa şöyle bir göz atıyor, yüzünde bıkkın bir onama ifadesi var, sanki istemeyerek bu evi satın almaya karar vermiş ve adam etmek için ne yapabilirim diye düşünüyor.

"Hoşça kal," diyor.

"Yarın hastaneden ararım seni."

"Tamam."

Dudaklarını hafifçe sıkarak, isteksizce gülümsüyor Kitty ve arkasını dönüp gidiyor.

Laura, kendisine huzursuzca, kuşkuyla, taparcasına bakan küçük oğluna dönüyor. Aslında çok yorgun, tek istediği şey yatağına ve kitabına geri dönmek. Dünya, içinde bulunduğu dünya ansızın ürkmüş, büzülmüş bir dünya gibi geliyor ona, her şeyin uzağında. Sokaklara ve evlere dengeli bir biçimde vuran sıcak var; adına çarşı dedikleri, sıraya dizilmiş dükkânlar var. Süpermarket var, eczane ve kuru temizleyici; güzellik salonu var, kırtasiyeci ve birahane; tek katlı sıvalı kütüphane var, tahta direklere takılı gazeteleriyle, üzerinde kitapların uyukladığı raflarıyla.

... yaşam, Londra, Haziran'daki bu an.

Laura oğlunu oturma odasına götürüyor, renkli tahta bloklardan yaptığı kulesinin yanına bırakıyor.

Çocuk oturduktan sonra Laura mutfağa dönüyor, hiç duraksamadan pastayı tutuyor, üzerinde durduğu buzlu cam tabaktan kaldırıp çöp kutusuna atıyor. Pasta tok bir sesle düşüyor; sarı güllerden biri çöp kutusunun kıvrımlı kenarına yapışıyor. Laura kendini ferahlamış hissediyor, sanki göğsünün üzerindeki çelik teller gevşetilmiş gibi. Yeniden başlayabilir. Duvar saatine bakılırsa saat on buçuk bile olmamış. Yeni bir pasta hazırlamak için bol bol zamanı var. Bu kez kremanın topak topak olmamasına çalışacak. Bu kez, dengeli yerleşsinler diye harfleri kürdanla koyacak, gülleri de en sona bırakacak.

Bayan Woolf

Lottie, Bayan Bell'le çocukların geldiğini haber verdiği sırada, Virginia, Leonard ve Ralph'la birlikte metinleri okuyor.

"Olamaz," diyor Virginia. "Saat daha iki buçuk bile değil. Dörtte geleceklerdi."

"Geldiler efe'm," diyor Lottie, hafif uyuşuk sesiyle. "Bayan Bell doğruca oturma odasına geçti."

Marjorie, kalın bir sicimle paketlediği kitaplardan başını kaldırıp bakıyor (Marjorie, Ralph gibi değil, ses çıkarmadan paket yapıp kitapları ayıracak tipte biri, bu hem bir lütuf hem de hayal kırıklığı). "Saat iki buçuk oldu mu?" diye soruyor. "Bu saate kadar bunları bitirmiş olmayı umuyordum." Marjorie'nin sesini duyunca Virginia irkilmiyor, irkilse de belli etmiyor.

Leonard, ciddi bir sesle Virginia'ya, "İşimi bırakmam," diyor. "Daha önce sözleştiğimiz gibi dörtte çıkarım ortaya, Vanessa o saate kadar beklemeyi göze alıyorsa, onunla o saatte görüşürüm."

"Merak etme, Vanessa'yla ben ilgilenirim," diyor Virginia; ayağa kalkarken sabahlığının kırıştığını, saçlarının yapışıp karıştığını fark ediyor. Gelen kız kardeşim, diye düşünüyor, ama yine de, bunca zaman sonra,

bütün olanlardan sonra, Vanessa'nın üzerinde şaşkınlıkla karışık belli bir hayranlık uyandırmak istiyor. Kız kardeşinin, "Bizim keçi gerçekten de hoş görünüyor, değil mi?" diye düşünmesini istiyor.

Virginia pek iyi görünmüyor, buna karşı yapabileceği fazla bir şey de yok; ancak saat dörtte hiç olmazsa saçlarını düzene sokmuş ve giysisini değiştirmiş olurdu. Lottie'nin arkasından üst kata çıkıyor, holdeki oval aynanın yanından geçerken içinden gelen dürtüye karşı koyamayarak aynaya bir göz atmak istiyor. Ama bakmıyor. Omuzlarını dikleştirerek salona giriyor. Her zaman olduğu gibi, onun aynası Vanessa olacak. Vanessa onun gemisi, asmaların arasında arıların vızıldadığı yeşil sahili.

Vanessa'yı dudaklarından öpüyor, ama ölçülü.

"Canikom," diyor Virginia, kardeşinin omuzlarını tutarak. "Seni şimdi görmekten ne kadar mutlu olduğumu söylersem, gelmen gereken saatte görmüş olsaydım sevinçten havalara uçacağımı sanırım tahmin edebilirsin."

Vanessa gülüyor. Vanessa'nın cildi gergin, teninin pembesi parlak, yanık gibi. Virginia'dan üç yaş büyük olmasına karşın ondan daha küçük duruyor, bunu her ikisi de biliyorlar. Virginia'nın güzelliği bir Giotto freskinin sade, ölçülü güzelliğiye, Vanessa Barok dönemi sonlarındaki yetenekli, ama ikinci sınıf bir sanatçının pembe mermere yonttuğu bir heykel gibi. Belirgin bir biçimde dünyevi, hatta bir süsleme gibi, her tarafı girintili çıkıntılı, kıvrım kıvrım, yüzüyle bedeni yaratılırken, insana ait ne varsa bolca görünsün diye sevgi dolu, hatta duygusal bir çabaya girişilmiş, ama öylesine abartılmış ki bu, neredeyse manevi dünyaya geçilmiş.

"Özür dilerim," diyor Vanessa. "Londra'daki işimiz tahminimden çok daha kısa sürdü, saat dörde kadar

Richmond'un çevresinde arabayla tur atmaktan başka yapacağımız bir şey kalmamıştı."

"Çocukları ne yaptın?" diye soruyor Virginia.

"Bahçeye çıktılar. Quentin yolda can çekişen bir kuş buldu, kuşun bahçede durması gerektiğine inanıyorlar galiba."

"Yaşlı Virginia teyzelerinin kuşun yanında ikinci planda kaldığına eminim. Yanlarına gidelim mi?"

Evden çıkarlarken, Vanessa Virginia'nın elini, çocuklarından birinin elini tutarcasına tutuyor. Vanessa'nın böylesine sahiplenici olması hem rahatsız edici hem de tatmin edici bir şey; davet edildiği saatten tam bir buçuk saat önce o eve gelebileceğine bunca emin olması da. İşte geldi ama; işte eli. Keşke Virginia'nın, saçını biçime sokacak zamanı olsaydı.

"Çayda yemek üzere şekerli tarçın alması için Nelly'yi Londra'ya yolladım. Bir saat içinde gelir ama gelince de Nelly'den hayır bekleme."

"Nelly buna katlanabilmeli," diyor Vanessa. Evet, diye düşünüyor Virginia, işte böyle olmalı, sesinin tonu böyle ciddi, yavan bir kibarlık taşınmalı; insan hizmetkârlarıyla böyle konuşur, kız kardeşleriyle de. Bu işin sanatı var, her şeyin sanatı olduğu gibi, Vanessa'nın öğreteceği şeylerin çoğu da, bu sanki kendiliğindenmişçesine yapılan hareketlerde saklı. Erken ya da geç gelebilir insan, yapılacak bir şey yoktu der, umursamazca. Elini, güven veren bir anne gibi uzatabilir. Nelly buna katlanabilmeli der, bunu derken de hem hizmetçiyi hem de onun efendisini bir kalemde bağışlayabilir.

Bahçede, Vanessa'nın çocukları güllerin yanında halka olup çimene diz çökmüşler. Ne kadar şaşırtıcılar: üç insan, baştan aşağı giyimli, yoktan var olmuş. Bir bakıyorsunuz birbirine yakınlaşan, göğüs göğüse duran, dudakları hazır, gencecik iki kız kardeş var orada; bir an sonra karşınızda ufak bir çimenliğin üzerinde birkaç

çocuğun (tabii Vanessa'nın bu çocuklar, hepsi onun çocukları; Virginia'ninkiler yok, hiçbir zaman da olmayacak) önünde yan yana duran orta yaşlı iki evli kadın oluyorlar. İşte ağırbaşlı, yakışıklı Julian; işte kırmızı ellerinde kuşu (bir ardıçkuşu) tutan, yanağından kan damlayan Quentin; işte küçük Angelica, ağabeylerinden biraz uzakta yere çömelmiş, bu bir avuç gri tüyden ürkmüş, etkilenmiş. Yıllar önce, Julian henüz bebekken, Virginia ile Vanessa çocuklara ve roman kahramanlarına ad bulmaya çalışırken, Virginia, Vanessa'ya doğacak kızına Clarissa adını vermesini önermişti.

"Selam bebekler," diyor Virginia.

"Bir kuş bulduk," diye haber veriyor Angelica.
"Hasta."

"Öyleymiş," diyor Virginia.

"Yaşıyor," diyor Quentin, bilim adamı gibi ciddi bir sesle. "Onu kurtarabileceğimizi sanıyorum."

Vanessa Virginia'nın elini sıkıyor. Ah, diye düşünüyor Virginia, çaya sıra gelmeden ölümle karşılaştık. İnsan çocuklara, ya da herhangi birine ne diyebilir ki?

"Onu rahatlatabiliriz," diyor Vanessa. "Ama kuşların ölüm zamanları gelmişse bunu değiştiremeyiz."

Evet, aynen böyle, terzi kadın ipliği koparıyor. İşte bu kadar çocuklar, ne azı ne fazlası. Vanessa çocuklarını üzmüyor, ama onlara yalan da söylemiyor, onlara acısa bile söylemiyor.

"Ona bir kutu bulmalıyız," diyor Quentin, "sonra da içeri götürürüz."

"Bence bu doğru değil," diyor Vanessa. "Bu evcil bir kuş değil, dışarıda ölmek ister."

"Ona cenaze töreni yapalım," diyor Angelica gözleri parlayarak. "Ben de şarkı söylerim."

"Ama hâlâ yaşıyor," diye azarlıyor onu Quentin.

Tanrı seni korusun Quentin, diye düşünüyor Virginia. Günün birinde ötekiler cenaze töreninde yapacak-

ları konuşmayı gizlice gözden geçirirken son nefesimi verirken yanımda durup elimi tutacak kişi sen misin acaba?

Julian, "Ona çimenlerden bir yatak yapalım. Angie, biraz çimen koparır mısınız?" diyor.

"Olur Julian," diyor Angelica. Hemen kalkıp çimenleri avuç avuç koparmaya başlıyor.

Julian, ah Julian. Doğadaki temel eşitsizliğin, Julian'dan, Vanessa'nın on beş yaşındaki en büyük çocuğundan daha inandırıcı bir kanıtı olabilir mi acaba? Julian toksözlü ve metin bir çocuk, soylu; atlar gibi zarif yapılı bir güzelliği var, öylesine doğal ki, güzelliğin, genel tasarımın içinde bir çeşitlilik değil de insanın temel bir özelliği olduğunu düşündürüyor. Quentin (Tanrı onu korusun), zeki ve alaycı Quentin, daha şimdiden, yani on üç yaşındayken, Kraliyet Süvari Birliğinde sağlam yapılı, al yanaklı bir albay olarak görev alabilir. Angelica'nın hatlarıysa biçimli, daha bu beş yaşında bile belli olan özenle işlenmiş, süt gibi bir güzelliği var, ama ileriki yaşlarında bu güzelliğin kalmayacağı apaçık belli. Ailenin ilk çocuğu Julian'ın, hiç çaba harcamadan bu ailenin kahramanı, en büyük umutlarının simgesi olduğu öylesine belli oluyor ki, Vanessa'nın gözdesi olduğu için kim Vanessa'yı suçlayabilir?

"Gül de toplayalım mı?" diye soruyor Virginia, Angelica'ya.

"Evet," diyor Angelica, hâlâ çimenlerle uğraşiyor. "Sarılardan."

Angelica'yla birlikte gül bahçesine gitmeden önce, eli hâlâ Vanessa'nın elindeyken, Virginia bir an durup, içine dalıp dalmamayı düşündüğü su dolu bir havuza bakar gibi Vanessa'nın çocuklarına bakıyor. İşte, gerçek yaratı bu, diye düşünüyor Virginia; eski fotoğraflar ve süslü giysiler, Büyükannenin hayal ettiği, uydurduğu

manzaraları resimlediği duvar tabakları ve kitaplardaki yararsız anlatımlar silinip gittikten sonra bu yaşayacak.

Elini kurtarıp bahçeye gidiyor, orada Angelica'nın yanında yere diz çöküp ardıçkuşunun yatabileceği bir yer hazırlamasında ona yardım ediyor. Quentin'le Julian da yanlarındalar, ama belli ki bu cenaze töreninin en hevesli kişisi Angelica, süsleme ve görgü kuralları konusundaki zevkine saygı göstermek gerek. Bir bakıma Angelica bu cenazenin dulu.

"İşte oldu," diyor Virginia ve Angelica'yla birlikte küçük, kabarık bir tümseğe ot koyuyorlar. "Burada rahat eder, sanırım."

"Dişi mi o?" diye soruyor Angelica.

"Evet. Dişiler daha iri, renkleri de daha soluktur."

"Yumurtaları var mı acaba?"

Virginia duraksıyor. "Bilmiyorum," diyor. "Bunu tam olarak bilemeyiz değil mi?"

"Öldükten sonra yumurtası var mı diye bakacağım."

"İstersen bak. Saçağın bir yerinde yuvası olabilir."

"Ben bulurum," diyor Angelica. "Kuluçkaya yatırırım."

Quentin gülüyor. "Kendin mi oturacaksın üzerlerine?" diye soruyor.

"Hayır aptal. Ben doğurtacağım."

"Ya," diyor Quentin. Virginia Julian'la Quentin'in yüzlerini görmese de gizliden gizlice Angelica'yla, hatta kendisiyle alay ettiklerini biliyor. Şimdi bile, bu çağda bile, erkekler hâlâ ölümü kendi becerikli ellerinde tutabiliyor ve mezar hazırlayan, doğanın içine terk edilmiş bir yaşam zerresine bile, ister sihirle ister irade gücüyle olsun, hayat vermekten söz eden kadınlarla dalga geçebiliyorlar.

"Pekâlâ," diyor Virginia. "Artık yerleştirebiliriz."

"Olmaz," diyor Angelica, "daha gülleri koymadık."

"Doğru," diyor Virginia. Neredeyse itiraz edecek, mezara önce kuşun konması, güllerin de çevresine yerleştirilmesi gerektiğini söyleyecek. Doğrusu da bu. Beş yaşındaki bir kızla bu tür şeyleri tartıştım, diye düşünüyor. Vanessa ile oğlanlar bakmasalar tartıştım.

Angelica, topladıkları sarı güllerden birini eline alıyor, ottan tümseğin kenarına özenle yerleştiriyor. Bir tane daha koyuyor, bir tane daha; sonunda goncalardan, dikenli saplardan ve yapraklardan oluşan bir halka oluşuyor.

"Çok hoş," diyor, ne tuhaf ki gerçekten hoş. Virginia bu dikenli, çiçekli basit halkaya hiç ummadığı bir zevkle bakıyor; keşke onun üzerine uzanabilseydi.

"Artık kuşu içine koyalım mı?" diye soruyor Angelica'ya, tatlı bir sesle.

Virginia, bir sırrı paylaşıyorlarmış gibi Angelica'nın üzerine eğiliyor. Aralarında bir güç akımı var, ne annece ne erotik bir işbirliği bu, ama her iki özelliği de barındırıyor. Aralarında bir anlayış var. Dille ifade edilemeyecek kadar büyük bir anlayış. Virginia bunu hissedebiliyor, tıpkı teninin üzerinde havayı hissetmesi gibi, ama Angelica'nın yüzüne dikkatle baktığında onun parlak, kıpır kıpır gözlerinde bu oyundan artık sıkılmakta olduğunu okuyor. Otları ve gülleri düzenlemiş, şimdi de kuşu olabildiği kadar çabuk yerine bırakıp onun yuvasını aramak istiyor.

"Olur," diyor Angelica. Daha bu yaşında bile elindeki işi büyük bir hevesle yapıyormuş numarasını beceriyor, aslında tek istediği herkesin onun yaptığı işe hayran olması, sonra da onu rahat bırakması. Quentin elindeki kuşla birlikte çömeliyor ve kuşu yavaşça, olağanüstü bir yavaşlıkla otların üzerine koyuyor. Ah, erkekler canavar ve kadınlar melek olsalardı; keşke bu kadar basit olsaydı. Virginia, elindeki metinleri kaşlarını çatarak

okuyan, yalnızca yazım yanlışlarını değil, vasatlık kokusu veren her şeyi de silip yok etmeyi kafasına koymuş olan Leonard'ı düşünüyor. Julian'ın geçen yaz Ouse üzerinde, kolları dirseklerine kadar sıvanmış, kürek çekmesini düşünüyor; ve Julian'ın çocuk olmaktan çıkıp bir erkek olmasının tam da o gün, o an gerçekleşmiş gibi görüldüğünü.

Quentin elini çekince, Virginia kuşun otların üzerinde derli toplu yattığını, kanatlarının gövdesine bitştirilmiş olduğunu görüyor. Kuşun çoktan, Quentin'in avuçlarındayken ölmüş olduğunu biliyor. Kuş sanki kendini olabildiğince minik bir paket haline getirmek istemiş. Kapkara, kusursuz bir boncuğa benzeyen gözleri açık duruyor, sanıldığından çok daha iri olan gri ayakları içe doğru bükülmüş.

Vanessa arkadan Virginia'ya yaklaşıyor. "Haydi onu yalnız bırakalım," diyor. "Elimizden geleni yaptık."

Angelica ile Quentin sevinerek ayrılıyorlar oradan. Angelica evin çevresinde dolaşmaya, saçak altlarını araştırmaya başlıyor. Quentin ellerini kazağına silip yıkanmak üzere eve giriyor. (Acaba ellerinde, kuşun ölümünden bir şeyler kaldığını mı düşünüyor? Kaliteli bir İngiliz sabunuyla Virginia Teyze'nin havlularından birinin bu kalıntıyı silip götüreceğine mi inanıyor?) Julian ise Vanessa ile Virginia'nın yanında, kuşun başında kalıyor.

"Kuşun yuvası Angie'yi öylesine heyecanlandırdı ki ilahiyi söylemeyi unuttu," diyor.

Vanessa, "Erken geldik diye çay verilmeyecek mi bize?" diye soruyor.

"Hayır," diyor Virginia. "Nelly'nin yardımı olmadan da size çay verecek hazırlığım var."

"İyi öyleyse," diyor Vanessa, Julian'la birlikte arka- larını dönüp eve doğru yürüyorlar, Julian elini annesi-

nin kıvrık dirseğinin oyuğuna sokmuş. Onların peşinden gitmeden önce Virginia bir an güllerin ortasında yatmakta olan ölü kuşun yanında oyalanıyor. Kadın şapkalarındaki süse benziyor. Şapkayla ölümü bağlayan eksik halka bu olabilir.

Kuşun yerine kendisi yatmak isterdi. Yadsımanın gereği yok, bunu isterdi. Vanessa ile Julian canları ne isterse onu yapabilirlerdi, çay içebilirler ya da yolculuğa çıkabilirlerdi; kendisi, Virginia ise, kuş kadar bir Virginia ise huysuz, geçimsiz bir kadın olmaktan çıkıp bir şapka süsüne dönüşebilirdi; anlamsız, gamsız bir şeye.

Clarissa yine de ölüm gelini değil, diye düşünüyor. Clarissa, gelinin yatırıldığı yatak.

Bayan Dalloway

Clarissa bir vazoya bir düzine sarı gül dolduruyor. Vazoyu salona götürüyor, sehpanın üzerine koyuyor, geri çekilip vazoyu birkaç santim sola kaydırıyor. Richard'a elinden geldiğince iyi bir parti hazırlayacak. Öyle pek büyük boyutlu olmayan, hatta ufak çaplı bir şey yaratmaya çalışacak, ama kendi içinde kusursuz olacak. Richard'ın, kendisini gerçekten sayan ve beğenen insanlarla çevrili olmasını sağlayacak (neden Walter Hardy'yi davet etti Clarissa sanki, nasıl oldu da bu kadar zayıf davranabildi?); Richard'ın kendisini yormamasına dikkat edecek. Bu Clarissa'nın ona teşekkürü, armağanı olacak. Daha başka ne sunabilir Richard'a?

Kapı telefonu çaldığında mutfığa gitmek üzere. Kim olabilir? Ismarlamış olduğunu unuttuğu bir şey getirilmiştir belki, ya da yemek şirketi bir şey bırakacaktır. Konuşmak üzere düğmeye basıyor.

"Kim o?" diye soruyor.

"Louis. Ben Louis."

"Louis mi? Sahi mi?"

Clarissa kapıyı açan düğmeye basıyor. Elbette Louis bu gelen. Onun dışında hiç kimse, hiçbir New York'lu önceden telefon etmeden gelmez. Hiç kimse

yapmaz bunu. Clarissa kapıyı açıp hole çıkıyor, içinde büyük, neredeyse başdöndürücü bir beklenti duygusu var; öylesine güçlü ve tuhaf bir duygu ki bu, başka hiçbir durumda buna benzer bir şey yaşamıyor, bu yüzden bir süre önce bu duyguya Louis'in adını vermeye karar vermişti. Louis duygusu bu, bu duygunun içinde bağlılık ve vicdan azabı var, hayranlık var, açıkça belli bir sahne korkusu var, saf, lekesiz bir umut da, sanki Louis her geldiğinde bir haber de getirecek, öyle iyi bir haber ki boyutunu, hatta tam olarak ne olduğunu önceden tahmin etmek olanaksız.

Bir dakika sonra, holün köşesini dönen Louis'in kendisi karşısında. Görmeyeli, durun bakayım, beş yılı geçmiş, ama Louis hiç değişmemiş. Aynı dimdik beyaz saçlar, aynı canlı ve tuhaf yürüyüş, nedense aykırı durmayan aynı özensiz giysiler. Eski güzelliği, ağır, aslan gibi duruşu, neredeyse yirmi yıl önce inanılmaz bir hızla kaybolup gitmiş ve bu Louis –beyaz saçlı, sinirli, tövbe-kâr, gizli saklı duygularla yüklü bu Louis– ortaya çıkıvermişti, tıpkı ufak tefek, çelimsiz bir adamın bir tankın tepesinden aşağı atlayıp, köyünüzü dümdüz eden bu makine değil de benim, demesi gibi. Eskiden herkesin peşinden koştuğu Louis, aslında demek hep buydu: bir tiyatro öğretmeni, zararsız bir insan.

"İşte geldim," diyor.

Louis'le Clarissa kucaklaşıyorlar. Clarissa geri çekildiğinde Louis'in miyop gri gözlerinde yaşlar görüyor. Louis'in gözyaşları hep akmaya hazırdır. Ondan daha duygusal, daha öfkeli olan Clarissa'nın ağladığı ise hiç görülmemiştir, çoğu kez bunu istese de.

"Kente ne zaman geldin?" diye soruyor Clarissa.

"Evvelki gün. Yürüyüşe çıkmıştım, bir de baktım ki senin oturduğun sokaktayım."

"Seni gördüğüme çok sevindim."

"Ben de seni gördüğüme sevindim," diyor Louis, gözleri yine doluyor.

"Zamanlaman inanılmaz. Bu gece Richard'a bir parti veriyoruz."

"Sahi mi? Ne vesileyle?"

"Carrouthers'i kazandı. Duymadın mı?"

"Neyi?"

"Şairlere verilen bir ödül. Çok önemli bir şey. Bilmemene şaşırdım."

"Ya, evet. Richard'ı kutlarım."

"Umarım gelirsin. Seni görürse çok sevinecektir."

"Öyle mi?"

"Evet. Elbette. Neden burada duruyoruz, kapı eşğinde? İçeri gel."

Clarissa'nın peşinden eve giren Louis onun yaşlandığını düşünüyor (sekiz basamak, dön, üç basamak daha). Yaşlanmış diye düşünüyor Louis, şaşkınlık içinde. Sonunda yaşılanıyor demek ki. Bu genetik yolculuklar ne kadar da tuhaf, insanın bedeni onyıllarca hiçbir değişikliğe uğramadan yol alıyor, sonra, birkaç yıl içinde yaşlılığa teslim oluyor. Clarissa'nın doğal olmayan biçimde uzamış gençliğinin görece ani gidişi karşısında duyduğu hüznün, hoşnutsuzluk Louis'i şaşırtıyor. Kaç kez hayaller kurmuştu bu konuda? Bu onun intikamı olacaktı, skoru eşitlemesi için tek fırsatı. Richard'la geçirdiği onca yıldan, bütün o aşktan ve çabadan sonra Richard yaşamının son yıllarını Batı Onuncu Sokakta yaşayan bir kadın hakkında kitap yazarak geçiriyordu. Richard, bir kadını alabildiğine ayrıntılı işleyen bir roman üretiyordu (tırnak cilası almasını anlatan bölüm bile elli sayfayı aşkın, üstelik sonunda almamaya karar veriyor!), yaşlı Louis W. ise geri plana itiliyor. Louis W. bir tek sahnede yer alıyor, görece kısa bir sahne, o sahnede, dünyada ne kadar az sevgi var diye sızlanıyor. İşte hepsi bu; işte ödülü bu, bir düzine yıldan sonra; Ric-

hard'la birlikte altı değişik evde oturduktan sonra, onu sevdikten, düze düze kendinden geçirdikten sonra; birlikte yenilen binlerce yemekten sonra; İtalya'ya yapılan geziden ve ağacın altında geçirilen o saatten sonra. Bütün bunlardan sonra Louis ortaya çıkacak ve sevgiden yakınan üzgün bir adam olarak anımsanacak.

"Nerede kalıyorsun?" diye soruyor Clarissa.

"James'le birlikte hapçılarının moteline."

"Hâlâ orada mı o?"

"*Mallarından* bazıları hâlâ orada. Beş yıl önce aldığımı hatırladığım bir kutu küçük makarna hâlâ duruyor. Aynı kutu olduğunu inkâr etmeye çalıştı, ama köşesinde çentik olduğunu unutmadım ben." Louis parmağıyla burnuna dokunuyor (önce sola, sonra sağa). Clarissa dönüp ona bakıyor. "Şuna bak," diyor ve yeniden kucaklaşıyorlar. Tam bir dakika birbirlerinden ayrılmıyorlar (Louis'in dudakları Clarissa'nın sol omzuna dokunuyor, sağ omzuna da dokunabilmek için başını çeviriyor Louis). İlk ayrılan Clarissa oluyor.

"İçecek bir şey ister misin?" diye soruyor.

"Hayır. Evet. Bir bardak su."

Clarissa mutfığa gidiyor. Hâlâ duygularını belli etmiyor Clarissa, hâlâ sinir bozacak derecede terbiyeli. Bütün bu zaman boyunca, diye düşünüyor Louis, Clarissa buradaydı. Burada, kız arkadaşıyla birlikteydi (ya da partneriyle, ya da kendilerine ne ad takıyorlarsa onunla işte), işe gidiyordu, eve dönüyordu. Günlerini tiyatroya giderek, partilere katılarak geçiriyordu.

Dünyada, diye düşünüyor Louis, ne kadar da az sevgi var.

Louis dört adımda oturma odasına gidiyor. İşte yine burada, bahçeye bakan, rahat kanepeli ve iyi halılarla döşeli o kocaman serin odada yine. Ev yüzünden Sally'yi suçluyor. Sally'nin zevki bu, onun etkisi. Sally ile Clarissa üst sınıf West Village evlerinin kusursuz bir

taklidinde oturuyorlar; elinde çekimi yapılan sahnenin numarasını gösteren tabelasıyla set yardımcılarında birinin oradan geçtiğini görür gibi oluyorsunuz: Fransız tarzı deri koltukları denetle; Stickley masayı denetle; yaprak desenli, krem rengi duvarları denetle; yurt dışından alman değerli küçük şeylerle doldurulmuş kitap rafalarını denetle. Alışılmadık şeyler bile –deniz kabuklarıyla kaplı, bit pazarından alınma ayna çerçevesi, üzerine şehvetle bakan denizkızları resmedilmiş olan fi tarihinden kalma Güney Amerika malı sandık– hesaplanarak konulmuş gibi, sanki sanat yönetmeni bütün bunlara bakıp "Yeterince inandırıcı değil, bu insanların *kim* olduklarını ortaya koyacak daha çok şey gerekli bize," demiş.

Clarissa iki bardak suyla geri dönüyor (karbonatlı, buz ve limonlu), onu gören Louis'in burnuna Wellfleet'in otuz küsur yıl önceki kokusu geliyor, çam ve ot kokan, hafif acı bir su. Yüreği sıkışıyor. Clarissa yaşlanmış ama –yadsımanın yararı yok–, hâlâ çarpıcı bir biçimde göz alıcı; hafif erkeksi, aristokrat bir cinselliği var. Hâlâ incecik. Hâlâ bastırılmış bir romantizm havası var üzerinde, şimdi, bu elliye geçmiş yaşında, bu loş ve gösterişli odada; ona bakarken Louis'in aklına genç askerlerin fotoğrafları geliyor, üniformaları içinde gururla duran sağlam yapılı gençlerin; yirmisine varmadan ölen gençler, boşa giden vaatlerin cisimleşmiş biçimi olarak fotoğraf albümlerinde ya da sehpa­ların üzerinde yaşamaya devam edenler, yakışıklı ve özgüvenliler, kaderlerine razılar; hayatta kalanlarsa çalışıyorlar, işlerini görüyorlar, hayal kırıklığıyla biten tatiller geçiriyorlar. Şu anda Clarissa, Louis'e bir askeri hatırlatıyor. Geçmiş bir dönemden, yaşlanmakta olan dünyaya bakar gibi Clarissa; fotoğraflardaki ölümler kadar üzgün, masum ve yenilmez görünüyor.

Louis'e bir bardak su veriyor. "İyi görünüyorsun," diyor. Gençken Louis'in yüzünde, orta yaşta nasıl olacağı hep gizli gibiydi; gaga gibi bir burun ve soluk, şaşkın gözler; kıvrım kıvrım kaşlar; geniş, kemikli bir çenenin altında damarları çıkmış bir boyun. Aslında bir çiftçi olmalıydı o, hava koşullarından yıpranmış yabanotu gibi; tarlada çalışmış olsaydı, yılların yıkımı bir kat daha hızlı gerçekleşirdi.

"Teşekkürler," diyor Louis.

"Çok uzaklara gitmişsin gibi geliyor bana."

"Öyleydim. Geri dönmek güzel."

"Beş yıl," diyor Clarissa. "New York'a bir kez bile gelmediğine inanamıyorum."

Louis suyundan üç yudum alıyor. Son beş yılda New York'a birkaç kez gelmiş ama Clarissa'yı hiç aramamıştı. Aslında Clarissa'yı ya da Richard'ı görmekten özellikle kaçınmış değildi ama nedense bir türlü aramamıştı. Böylesi daha kolay gelmişti ona.

"Kesin döndüm," diyor Louis. "Bu öğretmenlik işinden bıktım artık, çok yaşlandım, kötü durumdayım. Çok *yoksulum*. Doğru dürüst bir iş bulmak istiyorum."

"Sahi mi?"

"Ah, bilmiyorum. Tasalanma, lisansüstü derecesi almak için okula filan gidecek değilim."

"Ben senin San Francisco'ya âşık olacağını sanmıştım. Seni bir daha göremeyeceğimizi sanıyordum."

"Herkesin San Francisco'ya âşık olacağı sanılır. Can sıkıcı bir şey bu."

"Louis, Richard eskiden olduğundan çok farklı."

"Çok mu korkunç?"

"Hazırlıklı olmanı istedim yalnızca."

"Bütün bu yıllar boyunca onun yanından ayrılmadın," diyor Louis.

"Evet, öyle."

Clarissa hoş görünümlü, sıradan bir kadın, diye düşünüyor Louis. Tam olarak böyle, ne fazla, ne eksik. Clarissa kanepeye oturuyor, biraz duraksadıktan sonra Louis de beş adım atıp onun yanına oturuyor.

"Kitabı okudum elbette," diyor Louis.

"Okudun mu? İyi."

"Çok tuhaf değil mi?"

"Evet. Öyle."

"Senin adını değiştirmeye bile kalkışmamış."

"O ben değilim," diyor Clarissa. "Bana pek az benzeyen bir kadın hakkında Richard'ın fantezisi o."

"Oldukça tuhaf bir kitap."

"Herkes böyle düşünüyor."

"Sanki on bin sayfaymış gibi. Hiçbir şey olmuyor. Ve sonra, *bum*. Kadın kendini öldürüyor."

"Annesi."

"*Biliyorum*. Yine de. Yine de damdan düşer gibi olmuş."

"Bütün eleştirmenler de seninle aynı görüşte. Hepsi de yıllardır beklediler, ne için? Dokuz yüz sayfadan fazla süren bir cilveleşme, gerçekten, sonunda da apansız bir ölüm. İnsanlar kitabın çok güzel yazılmış olduğunu söylediler."

Louis başka yana bakıyor. "Ne güzel güller," diyor.

Clarissa öne eğilip vazoyu hafifçe sola çekiyor. Aman tanrım, diye düşünüyor Louis, o kadına eş olmaktan da ileri gitmiş bu. Ona annelik yapıyor.

Clarissa gülüyor. "Şu halime bak," diyor. "Güllerle uğraşan yaşlı bir kadın."

Her zaman böyle şaşırtır insanı Clarissa, senin sandığından daha fazlasını bilerek. Louis bütün bunların, Clarissa'nın bilgece, ev sahibi gibi davranışlarının tuzu biberi olan bu küçük alçakgönüllülük gösterilerinin hesaplı yapıp yapılmadığını merak ediyor. Kimi zaman Clarissa'nın, insanın düşüncelerini okuduğunu düşünür-

sünüz. Neler düşündüğünü biliyorum, diyerek gafil avlar insanı, haklısın, der, ben gülünç biriyim, olmam gerekenin çok gerisinde kaldım, başka türlü olmasını ben de isterdim, ama galiba elimden bir şey gelmiyor. Bir de bakarsınız ki, ona kızmaktan vazgeçmiş, avutmaya başlamışsınız, onun gösterisini tamamlamasına yardımcı olmaktadır; böylece o yeniden rahatlar, siz de yeniden öfkelenmeye başlayabilirsiniz.

"Demek öyle," diyor Louis, "Richard çok hasta."

"Evet. Bedensel olarak çok korkunç bir durumda değil artık, ama zihni bulanık. Galiba hastalığı çok ilerlemiş, kimilerine yardımcı olan şu *protease*¹ engelleyicilerden yararlanamayacak kadar."

"Korkunç olmalı."

"Hiç değişmedi. Demek istiyorum ki, değişmeyen bir niteliği var, Richard'lık yani, hiç değişmiyor o."

"Çok iyi. Bu da bir şey."

"Wellfleet'teki büyük kumulu hatırlıyor musun?"

"Elbette."

"Geçen gün düşündüm de, öldüğümde küllerimin oraya savrulmasını isterim."

"Ne iğrenç bir şey," diyor Louis.

"Ama insan düşünüyor bunları. Düşünmemek elde mi?"

Clarissa o günlerde, Wellfleet'teki kumulun kendisini bir anlamda hiçbir zaman rahat bırakmayacağına inanıyordu, şimdi de inanıyor buna. Başına ne gelirse gelsin, o kumul hep kendisiyle olacak. Yazın, yüksek bir kum tepciğinin üstünde durmuş olacak. Hep genç ve taş gibi sağlam olacak, yarı mahmur, üzerinde Richard'ın pamuklu kazağı, Richard bir elini samimi bir biçimde boynuna dolamış, Louis de biraz uzakta durup dalgaları seyrediyor olacak.

¹ Proteinleri bölen bir enzim. (Çev.)

"O zaman sana çok öfkeleniyordum," diyor Louis.
"Bazen sana bakamadığım olurdu."

"Biliyorum."

"İyi davranmaya çalışıyordum. Dürüst ve özgür olmaya çalışıyordum."

"Hepimiz çaba gösterdik. Organizmamız bunu beceremiyor herhalde."

Louis, "Bir kez oraya gittim," diyor. "Eve yani. Galiba sana söylemedim bunu."

"Yo, söylemedin."

"Kaliforniya'ya hareket etmemden hemen önceydi. Boston'da bir panele katılmıştım, tiyatronun geleceği konulu berbat bir şeydi, mezun olacak öğrencilere dalga geçecek bir şey çıksın diye oraya doldurdıkları bir öbek fiyakacı, moruk dinazor; sonradan öyle kafam bozuldu ki bir araba kiralayıp Wellfleet'e gittim. Bulmam hiç de güç olmadı."

"Galiba bilmek istemiyorum."

"Yo, hâlâ yerli yerinde, hiç de değişmemiş. Biraz cilalanmış işte, yeniden boyanmış, biri de oraya çimen ekmiş, ormanın içinde çok tuhaf duruyor bu, sanki duvardan duvara halı kaplanmış gibi. Ama ev hâlâ duruyor."

"Şu işe bak," diyor Clarissa.

Bir süre sessizce oturuyorlar. Evin hâlâ duruyor olması nedense daha kötü. Güneşin, arkasından karanlığın, arkasından yine güneşin her gün o odalara girip çıkması daha kötü, o damın üstüne yağmurun yağmaya devam etmesi, bütün bu şeylerin yeniden ziyaret edilebilecek olması çok daha kötü.

Clarissa, "Bir ara oraya gitmeliyim," diyor. "Kumulun üzerinde durmak isterim."

"Eğer küllerinin savrulmasını istediğin yer orasıysa, evet oraya dönüp emin olmalısın."

"Yo, sen haklıydın, düşüncem tuhaftı. Yaz gelince böyle olurum. Küllerimin nereye savrulması gerektiği konusunda hiçbir fikrim yok."

Clarissa, birden, bütün yaşamını Louis'e göstermek istiyor. Yaşamını yere, Louis'in ayaklarının dibine sermek istiyor, öyküye dönüştürülemeyecek bütün o parlak, anlamsız anları. Louis'in yanına oturup onların hepsini elden geçirmek istiyor.

"Evet," diyor. "Biraz daha anlatsana San Francisco'yu."

"Hoş bir küçük kent, güzel lokantaları var, hiçbir şey de olmuyor. Öğrencilerimin çoğu ahmak. Gerçekten, elimden geldiğince çabuk geleceğim New York'a."

"İyi. Buraya dönmene seviniyorum."

Clarissa Louis'in omzuna dokunuyor, sanki ikisi birden ayağa kalkacak, hiç konuşmadan yukarı yatak odasına çıkacak ve birlikte soyunacaklar. Sanki yatak odasına gidecekler ve iki âşık gibi değil de arenadan sağ çıkan, bütün ötekiler öldükten sonra kendilerini kanlar içinde ve yaralı, ama mucizevi bir biçimde yaşıyor bulan gladyatörler gibi soyunacaklar. Göğüslerini ve kaval kemiklerini koruyan zırhları çıkarırken gözlerini kısacaklar. Birbirlerine sevgiyle, saygıyla bakacaklar; pencerenin dışında New York takırdarken yavaşça kucaklaşacaklar; Richard iskemlesinde oturup seslere kulak verirken ve Sally kentte Oliver St.Ives ile öğle yemeği yerken.

Louis bardağını masaya bırakıyor, sonra kaldırıyor, tekrar koyuyor. Ayağını halıya vuruyor, tam üç kez.

"Biraz karmaşık," diyor. "Bak, ben âşık oldum."

"Gerçekten mi?"

"Adı Hunter. Hunter Craydon."

"Demek Hunter Craydon."

"Geçen yıl öğrencimdi."

Clarissa arkasına yaslanıyor, sabırsızca iç çekiyor. Bu dördüncü oluyor, en azından bildikleri arasında dördüncü. Louis'i omuzlarından yakalayıp, bundan daha iyi bir biçimde yaşlanmalısın, demek istiyor. Kendini bu duruma getirip sonra da salt yakışıklı ve genç diye her şeyini oğlanın birine böyle sunmana dayanamam.

"En yetenekli öğrencim belki de," diyor Louis. "Güney Afrika'da bir beyaz ve eşcinsel olarak büyüme konusunda en ilginç örneklerden birini veriyor. İnanılmaz derecede güçlü."

"Eh," diyor Clarissa. Aklına söyleyecek başka bir şey gelmiyor. Louis'e üzülüyor, tahammül edemiyor, ama yine de Louis âşık, diye düşünüyor. Genç bir erkeğe âşık. Elli üç yaşında ve yine de ne çok şey bekliyor onu, cinsellik, gülünç tartışmalar, derin bir keder.

"Çok şaşırtıcı biri," diyor Louis. Birden ağlamaya başlayınca kendi de şaşıyor. Gözyaşları kolayca dökülüyor, önce gözlerinin arka kısmında bir sıcaklık olarak başlıyor, gözleri buğulanıyor. Bu duygusal kasılmalar sürekli geliyor başına. Bir şarkı bile neden olabiliyor; hatta gördüğü yaşlı bir köpek. Geçiyor ama. Genellikle geçiyor. Ancak bu kez, daha ne olduğunu anlamadan, gözyaşları dökülmeye başlıyor, ve bir an boyu, benliğinin bir yanı (basamakları, yudumları, el çırpımlarını sayan yanı) kendi kendine, O ağlıyor, diyor, ne tuhaf. Louis öne eğiliyor, başını ellerine gömüyor. Hıçkırıyor.

Gerçek şu ki, Hunter'ı sevmiyor, Hunter da onu sevmiyor. Bir ilişkileri var; yalnızca bir ilişki. Bazen saatlerce onu düşünmediği oluyor. Hunter'ın başka erkek arkadaşları var, tasarlamış olduğu kocaman bir geleceği; taşındığında da Hunter'ın o cırlak kahkahalarını, uçları çentikli ön dişlerini, küsüp susmalarını pek de özlemeyeceğini, kendi kendine itiraf ediyor Louis.

Dünyada ne kadar az sevgi var.

Clarissa elinin ayasıyla Louis'in sırtını sıvazlıyor. Sally ne demişti? Hiç kavga etmiyoruz. Bir yıl önce, hatta daha da önce, bir yemekte söylemişti. Bir balık vardı yemekte, açık sarı sos içinde yüzen kalın dilimler (o zaman her şey açık renkli bir sos içinde yüzer gibi geliyordu). Hiç kavga etmiyoruz. Doğru. Atışmalar, surat asarlar, ama asla patlamazlar, asla bağırılmaz, ağlamaz, asla tabak çanak kırmazlar. Asıl kavgalarını henüz yapmamışlar gibi görünüyordu; kıyasıyla bir savaşa girişmeyecek kadar yenilermiş gibi görünüyordu; başlangıçtaki tartışmaları geride bıraktıktan ve kendilerini birbirlerinin yanında yeterince emin hissedip iyice gevşedikten sonra önlerinde koca koca keşfedilmemiş kıtalar açılacakmış gibi görünüyordu. Sally ne düşünmüştü acaba? Sally ile Clarissa yakında on sekizinci yıldönümlerini kutlayacaklardı. Asla kavga etmeyen bir çiftti onlar.

Louis'in sırtını okşarken, beni de yanına al, diye düşünüyor. Çarpıcı bir aşk istiyorum ben. Geceleri sokaklara çıkmak istiyorum, rüzgâra ve yağmura; nerede olduğumu kimsenin merak etmemesini istiyorum.

"Bağışla," diyor Louis.

"Zararı yok. Tanrı aşkına şu olanlara bir baksana."

"Eşeğin tekiyim ben." Ayağa kalkıp camlı kapıya doğru yürüyor (yedi adım). Gözyaşlarının arasından alçak taş teknelerdeki yosunu, bronz bir levhaya benzeyen ve üzerinde bir tek beyaz tüy yüzen berrak suyu görüyor. Neden ağladığını bilmiyor. New York'a döndü işte. Onu ağlatan bu tuhaf bahçe belki, belki Richard'ın hastalığı (Louis neden yakalanmadı buna?), içinde Clarissa olan bu oda, her şey. Gerçek Hunter'a benzeyen bir Hunter için ağlıyor galiba. Bu öteki Hunter'ın vahşi ve trajik bir görkemi var, gerçekten zeki, alçakgönüllü. Louis onun için ağlıyor.

Clarissa arkasından gidiyor. "Tamam," diyor, "tamam."

"Ahmaklık," diye mırıldanıyor Louis. "Ahmaklık."

Ön kapının kilidinde bir anahtar dönüyor. "Julia geldi," diyor Clarissa.

"Lanet olsun."

"Merak etme. Daha önce de erkeklerin ağladığını görmüştür."

Clarissa'nın lanet olası kızı. Louis omuzlarını dikleştiriyor, Clarissa'nın kollarından sıyrılıp kenara çekiliyor. Yüz ifadesini denetim altına almaya çalışarak bahçeye bakmayı sürdürüyor. Yosunları düşünüyor. Fıskiyeleri düşünüyor. Birdenbire, gerçekten ilgi duymaya başlıyor yosunlarla fıskiyelere.

Ne tuhaf, diyor ses. Neden böyle şeyler üzerinde düşünüyor ki?

"Merhaba," diyor Julia, arkasından. "Selam," diyor. Her zaman ağırbaşlı bir küçük kız olmuştur Julia, akıllı ama acayip, iriyarı, tuhaf davranışları ve tikleri olan biriydi hep.

"Selam tatlım," diyor Clarissa. "Louis'i hatırlıyor musun?"

Louis dönüp kıza bakıyor. İyi, görsün bakalım ağladığını. S..tirsin.

"Elbette hatırlıyorum," diyor Julia. Elini uzatarak Louis'e doğru yürüyor.

Şimdi on sekiz yaşında, belki de on dokuz. Beklenmedik bir alımlılığı var, o kadar değişmiş ki, Louis göz yaşlarının yeniden akmasından korkuyor. Onu son gördüğünde on üç yaşında filandı, hımbıl hımbıl yürüyen, şişman, kendinden utanan biriydi. Hâlâ güzel biri değil, asla da olmayacak, ama annesinin vakarını almış, o kumsursuz özgüvenini. Alımlı ve genç bir sporcu gibi kendinden emin, saçları neredeyse sıfır numara tıraşlı, cildi pembe.

"Julia," diyor Louis. "Seni gördüğüme çok sevindim."

Julia onun elini sıkıca tutuyor. Burnunda ince bir gümüş halka takılı. Sağlam yapılı ve güçlü, sağlık fışkırıyor her yerinden, tarladan yeni dönen İrlandalı köylü kız simgesi gibi. Babasına çekmiş olmalı (Louis onu hayal etmişti, onu iri yarı, dinç bir sarışın erkek olarak düşünmüştü, parasız, belki bir oyuncu ya da ressam, bir âşık, bir suçlu, çaresiz bir delikanlı, kendi sıvılarını satan, kan bankasına kanını, sperm bankasına spermlerini). Boylu poslu, sert biriydi herhalde diye düşünüyor Louis, Kelt efsanelerinden çıkma gibi, çünkü işte Julia burada, kısa bluzu ve pantolonu, ayağında postallarıyla bile bir kolunun altında bir demet arpa, ötekinin altında yeni doğmuş bir kuzu taşıyabilecekmiş gibi duruyor.

"Merhaba Louis," diyor Julia. Louis'in elini tutuyor, ama sallamıyor. Elbette biliyor Louis'in ağlamış olduğunu. Pek şaşırmış görünmüyor. Louis hakkında neler duydu acaba?

"Gitmem gerek;" diyor Louis.

Julia başını sallıyor. "Ne zamandır buradasın?" diye soruyor.

"Birkaç gündür. Ama buraya geri dönüyorum. Seni gördüğüme sevindim. Hoşça kal Clarissa."

"Beşte," diyor Clarissa.

"Ne?"

"Parti. Saat beşte. Lütfen gel."

"Elbette geleceğim."

Julia, "Güle güle Louis," diyor.

Julia alımlı bir on dokuzluk, 'Selam' ve 'bay bay' yerine, merhaba ve güle güle diyor. Dişleri küçük küçük ve bembeyaz.

"Allahısmarladık."

"Geleceksin, değil mi?" diyor Clarissa. "Geleceğine söz ver."

"Söz veriyorum. Hoşça kalın." Evden çıkıyor, belli belirsiz yaşlar var hâlâ gözlerinde; Clarissa'ya kızgın;

Julia'ya, belli belirsiz, anlamsızca âşık (aslında kadınları hiçbir zaman çekici bulmamıştı, hiçbir zaman; Richard'ı elinden kaçırmamak uğruna Clarissa'yla girişmiş olduğu o korkunç umarsız çabayı düşününce, bunca yıl sonra bile, hâlâ ürperiyor). Yanında Julia ile zevkle döşenmiş o korkunç evden kaçıp gittiğini hayal ediyor, kendini ve Julia'yı o krem renkli duvarlardan, yaprak desenlerinden, Clarissa'dan ve içinde limon dilimleri yüzen karbonatlı suyla dolu bardaklardan kurtardığını. Loş koridorda ilerliyor (yirmi üç adım), kapıdan geçip giriş holüne geliyor, sonra da dış kapıdan çıkıp Batı Onuncu Sokağa adım atıyor. Güneş, yüzünde bir ampul gibi patlıyor. Sevinçle dünyadaki insanların arasına katılıyor, minnetle: iki *dakshund* gezdiren sansar kılıklı bir adam, lacivert elbisesinin içinde ter döken bir adam, Clarissa'nın evinin duvarına yaslanan, sigarasını emerce-sine içen, yüzü de taze açılmış bir yaraya benzeyen kel kafalı bir kadın (moda mı bu yoksa kemoterapi sonucu mu?). Louis buraya dönecek, bu kente; West Village'da bir evde yaşayacak, öğleden sonraları, önünde bir kahve ve sigarayla Dante'de oturacak. Yaşlı değil, henüz değil. Bir önceki gece, Arizona Çölü'nde arabasını durdurmuş ve kendi ruhunun varlığını, ya da adına ne dersiniz onu hissedene kadar yıldızların altında durmuştu; önce çocuk olan, sonra da –sanki bir an sonra– yıldızların altında, çölün sessizliğinde duran süreğen parçasıydı bu. Delice bir sevgiyle kendini, genç Louis Waters'ı düşünüyor; Richard'la birlikte yaşamaya çalışarak gençliğini tüketen Louis'i, kollarına ve kışına tapmaktan bıkmayan Richard'ın bu hareketinden kâh gururlanan kâh öfkelenen Louis'i; ve sonunda Roma'daki bir tren istasyonundaki kavganın arkasından (kavganın nedeni Richard'ın Clarissa'dan aldığı mektup muydu, yoksa Louis'in hep daha az sevilen, daha az zeki partner olmaktan artık bıkmış olması mıydı?) Richard'ı terk eden Louis'i.

İşte o Louis, yirmi sekiz yaşında olmasına karşın yaşlı olduğuna ve fırsatları kaçırdığına inanan Louis, Richard'ı terk etmiş ve Madrid'e gittiğini sonradan öğrendiği bir trene atlamıştı. O sırada bu yaptığı dramatik ama gelip geçici bir davranış gibi görünmüştü gözüne, oysa tren yoluna devam ettikçe (kondüktör trenin nereye gittiğini öfkeyle açıklamıştı) nedense anormal bir biçimde hoşnutluk duymuştu. Özgür kalmıştı. Madrid'de geçirdiği amaçsız günleri şimdi pek hatırlamıyor bile; Richard'ı sevmek konusundaki o uzun vadeli lanet olası planlarının yerine daha basit tutkuları koymaya sonunda kendisini ikna eden o genç İtalyan'ı bile (adı gerçekten Franco muydu?) açık seçik hatırlamıyor şimdi. Açık seçik hatırladığı bir tek şey var, o da Madrid'e giden bir trende oturduğu ve dünyevi bedenlerinden kurtulan ama benliklerinden hâlâ sıyrılamayan ruhların hissedeceğini tahmin ettiği mutluluğu duyduğu. Louis, Doğuya, Üniversiteye doğru yürüyor (köşeye kadar tam yetmiş yedi adım). Karşıya geçmek üzere bekliyor.

Bayan Brown

Chevrolet'sini Pasadena Ekspres Yolunda, geçen yılın yangınlarının kavurduğu tepelerin arasından sürerken, kendini bir düşte gibi hissediyor, daha doğrusu, bu araba yolculuğunu çok eskiden gördüğü bir düştən anımsıyor gibi. Gördüğü her şey sanki güne çivilenmiş, tıpkı öldürülen keleklerin bir panoya çivilenmeleri gibi. İşte yangından sağlam çıkan pastel badanalı evlerin benek benek oturduğu tepelerin kara yamaçları. İşte puslu, mavi-beyaz gökyüzü. Laura ustalıkla kullanıyor arabayı, ne çok yavaş ne çok hızlı, ara ara da dikiz aynasına göz atıyor. Bir arabada olup bir arabada olmayı düşleyen bir kadın o.

Oğlunu, sokağın öteki ucunda oturan Bayan Latch'e bırakmış. Kocasının doğum günüyle ilgili olarak son dakikada bir işi çıktığını ileri sürmüş.

Paniğe kapıldı – bu durumu tanımlamaya 'panik' sözcüğünün uygun düştüğünü düşünüyor. Oğlu uyku-dayken birkaç dakika uzanıp dinlenmeyi denedi, biraz okumayı; ama dikkatini toplayamadı. Elinde kitabıyla yatağın üzerine uzandığında içinin boşaldığını, tükendiğini hissetti, nedeni çocuktu, pastaydı, öpücüktü. Neden her şey bu üç öğeye bağlanıyordu; perdeleri çekil-

miş odada, çift kişilik yatakta, başucu lambasını yakmış yatarken ve kitabını okumaya çalışırken, acaba delirmek böyle mi olur? diye merak etti. Delirmenin böyle olduğunu düşünmemiştir hiç; bir kadının (kendisi gibi bir kadının) aklını kaçırmamasını düşündüğünde, o kadının çığlıklar atacağını, bağıra bağıra ağlayacağını, sanrılar göreceğini sanmıştı hep; ama o anda, bir başka yolun, çok daha sakın bir yolun daha olduğu açıkça belli olmuştu; hareketsiz ve beklentisiz, dingin bir yolun; öyle ki, keder kadar güçlü bir duygu bile bir kurtuluş sayıyordu.

Böylece birkaç saatliğine evden ayrıldı. Sorumsuzluk göstermedi. Oğlunu emin ellere bıraktı. Yeni bir pasta hazırladı, bifteklerin buzunu eritti, fasulyeleri ayıkladı. Bunları tamamladıktan sonra dışarı çıkmayı düşündü. Eve zamanında dönüp yemeği pişirecek, Kitty'nin köpeğini besleyecek. Ama şimdi, tam şu anda, yalnız kalmak için, çocuğundan, evinden, bu gece vereceği küçük partiden uzaklaşmak için bir yere (nereye?) gidiyor. Yanına not defterini ve kitabını, *Bayan Dalloway*'i almış. Çorap giymiş, bir bluz bir de eteklik; kulaklarına en sevdiği küpeleri, birer basit bakır halka bunlar, takmış. Kılığı ve arabasının temizliği onu hafifçe, anlamsızca tatmin ediyor. İçi tertemiz küçük, lacivert bir çöp kutusu, dingil yatağının üstünü, atı kavrayan eğer gibi kucaklamış. Gülünç olduğunu bilse de bu kusursuz düzen onu avutuyor. Tertemiz ve iyi giyimli, arabasına binip gidiyor.

Evde, yeni hazırlanan pasta, meşe palamuduna benzeyen bir tahta tutamağı olan, alüminyumdan bir pasta saklama kabının içinde bekliyor. İlk hazırlanan pastadan daha iyi olmuş. Bu pasta iki kat kremayla kaplanmış, bu yüzden pütürlü değil (ikinci bir yemek kitabına başvurarak aşçıların ilk krema katına kırıntı katı dediklerini, bir pastanın her zaman ikinci kez kremayla kap-

lanması gerektiğini öğrendi). Bu pastanın üzerinde, zarif bir elyazısıyla, 'Mutlu Yıllar Dan' yazıyor, sarı güller de seyrek. Güzel bir pasta, kendi çapında kusursuz, ama yine de tatmin etmiyor Laura'yı. Hâlâ bir amatörün elinden çıkmış, evde yapılmış gibi; nedense olması gerektiği gibi görünmüyor göze. Mutlu'nun sonundaki 'u', umduğu gibi olmamış, güllerden ikisi de yamulmuş.

Kitty'nin öpücüğünün konup kalktığı dudaklarına değdiriyor elini. Öpücük pek umurunda değil, ne ima ettiği ya da etmediği de; ama Kitty öne çıkıyor. Aşk, derindir, bir bilmecedir; onun bütün özelliklerini anlamayı kim ister? Laura Kitty'yi arzuluyor. Onun gücünü, canlı, kıpır kıpır mutsuzluğunu, gizli benliğinin pembe-den altın rengine kayan ışıklarını ve saçlarının diri, tertemiz derinliklerini arzuluyor. Laura, Dan'i de arzuluyor, daha gizli ve daha yalın bir biçimde; acımasızlıkla ve utançla daha yoğrulmuş bir biçimde. Öyle de olsa, bu da bir arzulama, bir kıymık kadar da keskin. Mutfakta Kitty'yi öpebilir, ama kocasını da sevebilir. Kocasının dudaklarının ve parmaklarının verdiği mide bulandıran zevki isteyebilir (kocasının arzusunu arzuluyor olabilir mi?), yine de bir gün gelip Kitty'yi yine öpsem diye düş kurabilir, bir mutfakta ya da bir kumsalda, çocuklar sörf tahtalarının üzerinde çığlık çığlığa bağırırken, ya da bir koridorda, kolları katlanmış havlularla doluyken, alçak sesle gülerken, heyecanlı ve umarsız; birbirlerine de âşık olabilirler, kendi gözü pekliklerine de, 'şşşşt' deyip çabucak ayrılırlar birbirlerinden, yürüyüp giderler.

Laura'nın en çok pişmanlık duyduğu, gerçekten kızdığı şey, pasta. Utanç verici bir şey ama itiraf etmek zorunda. Yalnızca şeker, un ve yumurta; bir pastayı sevimli kılan şeylerden biri de onun kaçınılmaz kusurlarıdır. Bunu biliyor Laura; elbette biliyor. Kendi pastasının yüzeyi düzgün, yazısı ortalanmış olsa da, bundan

çok daha güzel, çok daha görkemli bir şey yaratmayı dilemişti. Gerçek bir pastaya dönüşmüş bir düş pastası olsaydı diyor (bunu itiraf ediyor kendine); insanı adama kıllı rahatlatır, bolluk duygusu verseydi. Kısacak bir an için olsa da kederleri silen bir pasta pişirebilmiş olsaydım diyor. Mükemmel bir şey ortaya koymuş olabilseydim diyor, kendisini sevmeyenlerin bile mükemmel bulacakları bir şey.

Ama beceremedi. Keşke buna aldırmasam diyor. Bende bir tuhaflık var, diye düşünüyor.

Sol şeride geçiyor, gaza basıyor. Şimdi, tam şu anda, herhangi bir yere giden herhangi biri olabilir. Arabasının deposu dolu, cüzdanında para var. Bir-iki saat için nereye isterse oraya gidebilir. Ondan sonra alarmlar çalmaya başlar. Saat beş olduğunda Bayan Latch meraklanmaya, saat 6'ya geldiğinde de sağa sola telefon etmeye başlar. O saate kalırsa Laura'nın birtakım açıklamalarda bulunması gerekebilir, ama şimdi, en azından iki saat daha, gerçekten özgür. Arabasında giden bir kadın o, o kadar.

Chavez Ravine'deki yokuşun tepesine çıktığında ve aşağıda kalan kentin puslu kuleleri görüldüğünde, bir seçim yapma zamanı geliyor. Son yarım saattir, ufak ufak Los Angeles'in içlerine yönelmek yeterli olmuştu, ama şimdi artık vardı oraya –sağlam, alçak eski yapılar, yeni ve daha yüksek olanların sivri iskeletleri– her şey günün lekesiz beyaz ışığına bulanmış, bu ışık gökyüzünden toprağa doğru akıyor da daha çok havanın kendi içinden yayılıyor sanki, sanki havanın içindeki görünmez zerrecikler düzenli, hafif puslu bir ısıltı yayıyorlar. İşte kent burada, Laura ya sol şeritte gidip kente girecek ya da sağ şeride geçip kentin dışında kalacak. Bu ikinciye yeğleyip yoluna devam ederse, Los Angeles'in dört bir yanını yüz millik bir uzaklığa kadar saran ve üzerinde fabrikalarla alçak meskenlerin yer aldığı geniş

düzlüklere yönelmiş olacak. Sağa sapıp Beverly Hills'e gitmesi de mümkün ya da Santa Monica'daki kumsala; ama alışveriş etmek istemiyor, deniz kıyısında giyecek bir şey de almadı yanma. Bu devasa parlak, puslu manzarada girebileceği yer pek yok, onun istediği de -okuyabileceği, düşünebileceği özel, sessiz bir yer- öyle hemen bulunacak gibi değil. Bir mağazaya ya da lokantaya giderse numara yapması gerekir; hiç mi hiç ilgisini çekmeyen bir şeye ihtiyacı varmış ya da istiyormuş numarası yapması gerekecek. Belli bir programı uygulaması gerekecek; ya satılan malları inceleyecek, yardım önerilerini geri çevirecek, ya da bir masada oturup bir şeyler ısmarlayacak, gelen şeyi tüketip oradan ayrılacak. Arabasını bir yere park edip öylece oturursa, yalnız bir kadın olduğu için ya canilere hedef olacak ya da kendisini canilerden korumak isteyenlere. Çok ortada olacak, çok tuhaf bir görünümü olacak.

Bir kütüphanede bile fazlasıyla insan içinde olacak, bir parkta da.

Arabasını sol şeride geçirip kentin içine yöneliyor. Bu karara neredeyse duyusal olarak varıyor, sanki sola geçmekle, tıpkı mağaza vitrinleri ve gölgeli kaldırımlarıyla Figueroa Sokağı kadar somut olan ve kendisini bekleyen bir eyleme katılmış oluyor. Bir otelde oda tutacak. Bir geceliğine geldiğini, kocasının da arkadan geleceğini söyleyecek (elbette). Parasını ödedikten sonra odayı birkaç saatliğine tutmanın ne zararı var?

Bu öylesine abartılı, cüretkâr bir harekete benziyor ki onu düşünmek bile başını döndürüyor, bir genç kız gibi ürkekleşiyor. Evet, müsriflik bu -bir geceliğine bir oda tutmak, oysa bütün amacı iki saat kadar oturup kitap okumak- ama şu günlerde para sıkıntısı yok, evi de görece tutumlu yönetiyor. Hem bir odanın fiyatı nedir ki?

O kadar da fazla değildir.

Ucuz bir yere gitmek –bir motele, kent dışında bir yere– gelmiyor elinden. Öyle yapsaydı, fazla yasadışı, fazla sefilce bir şey yapmış gibi hissederdi kendini. Müracaattaki görevli onu bir profesyonel bile sanabilirdi; sorular sorabilirdi. Böylesi moteller hakkında bir şey bilmiyor, büyük olasılıkla tümüyle yabancı olduğu birtakım davranış biçimleri geçerlidir orada, bu yüzden Normandy’ye doğru sürüyor arabasını, birkaç sokak ötede yayvan, beyaz bir otel bu. Normandy büyük, temiz ve dikkat çekmeyen bir bina. V biçiminde yapılmış, içinde fıskiyesi olan bahçeli, on katlı bir yapı, iki beyaz ikiz kanat biçiminde. Hijyenik bir saygınlık havası var üzerinde; turistlere ve iş adamlarına hitap ediyor, orada bulunmalarında en ufak bir gizli-kapaklılık bulunmayan kişilere. Laura arabasını bir krom saçağın altına çekiyor, otelin adı saçağın üzerine yine kromdan, uzun, köşeli harflerle yazılmış. Güpegündüz olmasına karşın saçağın altındaki havada hafif bir gece kokusu, bir ay ışıltısı var; pırıl pırıl, bembeyaz bir aydınlık. Siyah cam kapıların iki yanındaki saksılarda duran ödağaçları orada bulunmaktan şaşkın gibiler.

Laura arabasını görevliye bırakıyor, makbuzunu alıyor, ağır cam kapılardan geçerek içeri giriyor. Lobi sessiz, buz gibi soğuk. Uzaktan bir çan sesi geliyor, berak ve ölçülü. Laura hem rahatlamış hem de cesareti kırılmış hissediyor kendini. Koyu mavi halının üzerinde yürüyerek ön büroya yaklaşıyor. Bu otel, bu lobi, tam onun istediği gibi; serin hiçbir yerliği, tertemiz kokusuzluğu ile; çevik, duygusuz gidiş gelişleriyle. Birden kendini bu yerin bir vatandaşı gibi hissediyor. O kadar güçlü, o kadar vurdumduymaz bir yer ki burası. Öte yandan burada yapay koşullar altında bulunuyor, ya da daha kötüsü, açıklanması olanaksız koşullar altında; tuhaf bir biçimde, bir pastadan kurtulmak üzere gelmiş buraya. Müracaattaki görevliye kocasının elden gelmeyen ne-

denlerle geciktiğini, bavullarıyla birlikte bir saate kadar geleceğini söylemeyi düşünüyor. Daha önce hiç böyle yalan söylememiş, tanımadığı ya da sevmediği birine asla söylememiş.

Kayıt işlemi şaşılacak kadar kolay oluyor. Laura'nın yaşlarında, tatlı, boğuk sesli, bozuk ciltli bir adam olan görevlinin hiçbir şeyden kuşkulandığı apaçık belli, üstelik kuşku duymayı aklının ucundan bile geçirmedeği de. Laura ona, "Boş odanız var mı?" diye sorduğunda hiç duraksamadan hemen, "Var efendim," diyor. "Tek kişilik mi, çift kişilik mi?"

"Çift kişilik," diyor Laura. "Kocamla benim için. Arkadan geliyor, bavullarımızla."

Görevli Laura'nın arkasına doğru, bavulları sürükleyen bir adam görmek üzere bakıyor. Laura'nın yüzü alev alev, ama hiç kararsızlık göstermiyor.

"Aslında bir-iki saat sonra gelecek. Gecikince beni önden yolladı. Boş odanız var mı diye bakmam için."

Güç alabilmek için siyah granit bankoya yaslanıyor. Belli ki anlattığı, hiç de inanılır gibi değil. Kocasıyla birlikte yolculuğa çıkmışsa neden iki ayrı arabayla geliyorlar? Neden gelmeden telefon etmediler?

Ama görevli gözünü bile kırpmıyor. "Ne yazık ki yalnızca alt katlarda boş odam var. Bir sakıncası var mı?"

"Hayır yok. Zaten yalnızca bir gece kalacağız."

"Tamam öyleyse. Bir bakalım, 19 numaralı oda."

Laura kayıt formuna asıl adını yazıyor (uydurma bir ad çok tuhaf, çok alçakça gelirdi), parayı peşin ödüyor (sabah çok erken ayrılabiliriz, çok acelemiz olabilir, bu yüzden bunu şimdiden halletmeyi istedim). Anahtarı alıyor.

Müracaattan ayrılırken yaptığına inanamıyor neredeyse. Anahtarı almış, giriş holünden geçmiş bile. Lobinin dibindeki asansörlerin kapıları dövme bronzdan, te-

pelerinde yatay yazılmış parlak kırmızı sayılar var, oraya ulaşmak için bir sürü boş kanepenin, koltuğun; sessizce pinekleyen minyatür saksı bitkilerinin; takım elbise birkaç erkeğin ellerinde gazetelerle tezgâhın önünde oturdukları, üzerinde soluk pembe bir garson giysisi, başında kızıl bir peruk olan bir kadının ortaya komik bir şeyler söylediği ve bir ayaklığın üzerinde içi görünen plastik bir kapaklı kabın içinde, neredeyse çizgi filmlerdeki gibi koskocaman, iki dilimi eksik kremalı, limonlu bir pastanın durduğu, büfeyle kafe karışımı bir kovuğun camlı vitrininin önünden geçiyor Laura.

Asansörü çağırıyor, gideceği katın düğmesine basıyor. Asansörün içinde, camlı bir panonun arkasında, öğleden sonra saat ikiye kadar oteldeki lokantadan ısmarlanabilecek omletin fotoğrafı duruyor. Laura fotoğrafa bakıyor, sonra da omlet ısmarlama saatinin birazcık geçmiş olduğunu düşünüyor. Uzun süredir sinirliydi, siniri geçmedi, ama şimdi ansızın başka bir türe dönüşmüş gibi. Hem sinirliliğinin hem de kendine duyduğu öfke ve hayal kırıklığının açık seçik farkında, ama şimdi bütün bunlar bir başka yerde kalmış. Bu otelde oda ayırtma, bu asansöre binme kararı, tıpkı morfinin kanser hastalarını kurtarması gibi kurtarmış onu, ağrılarını yok etmeyen ama ağrıyı dert olmaktan çıkaran morfin gibi. Sanki yanında görünmez bir kız kardeş var, öfke ve suçlama dolu huysuz bir kadın, kendini aşağılayan bir kadın; ve huzura ve sessizliği ihtiyacı olan Laura değil de bu kadın, bu talihsiz kız kardeş. Laura, acı çeken birine yardım eden bir hastabakıcı sanki.

Asansörden iniyor, sakince koridorda yürüyor, elindeki anahtarı 19 numaralı odanın anahtar deliğine sokuyor.

İşte odası burası: turkuvaz renkli bir oda, hiçbir şaşırtıcı ya da sıradışı görünümü yok, çift kişilik yatağın üzerinde turkuvaz renkli bir yatak örtüsü, bir de açık

renkli ahşap çerçevesi olan bir tablo (ilkbaharda Paris). Odanın bir kokusu var, alkol ve çıralı çam ağacı, çamaşır suyu, parfümlü sabun kokusu; bütün bunlar ekşi olmayan, bayat bile olmayan ama taze de olmayan bir şeylerin üstüne binmiş. Yorgun bir koku diye düşünüyor. Uzun zaman kullanılmış bir yerin kokusu diye düşünüyor.

Pencereye gidiyor, incecik beyaz perdeleri iki yana çekiyor, panjurları kaldırıyor. Aşağıda, V biçimli bahçe var, fıskiyesi ve kıpırtılı gül ağaçlarıyla, boş duran taş banklarıyla. Bir kez daha, bir düşe adım atmış gibi hissediyor kendini Laura, öğleden sonra ikiyi biraz geç, bu insansız, tuhaf bahçeye baktığı bir düşe. Pencereden uzaklaşıyor. Ayakkabılarını çıkartıyor. *Bayan Dalloway* kitabını üzeri camlı komodinin üzerine bırakıyor, yatağa uzanıyor. Odaya, otellerde görülen o tuhaf sessizlik egemen, o özel sessizlik, gıcırıtlardan ve gurultulardan, halı üzerinde kayan tekerleklerden oluşan bir katmanın üzerine bindirilmiş, doğallıktan uzak bir sessizlik.

Kendi hayatından o kadar uzakta ki. O kadar kolay oldu ki.

Nedense kendi dünyasından çıkıp kitabın sınırlarının içine girmiş gibi hissediyor. Bu turkuvaz renkli otel odasının Bayan Dalloway'in Londrası'yla hiçbir ilgisi olamaz elbette, yine de Virginia Woolf'un, o boğulan kadının, o dâhinin, öldükten sonra buradan pek de farklı olmayan bir yerde bulunabileceğini hayal ediyor. Kendi kendine sessizce gülüyor. Lütfen Tanrım diyor içinden, cennet, Normandy'nin odalarından daha güzel bir yer olsun. Cennet daha iyi döşenmiştir, daha aydınlık ve daha ferahdır, ama yaşadığımız dünyanın içindeki bu edilgen uzaklık, bu kesin yokluk bir ölçüde orada da vardır belki de. Bu odada bir başına olması Laura'ya hem ciddi bir şey gibi geliyor hem de orospuluk gibi. Burada güvende. Canı ne isterse yapabilir, ne isterse.

Yeni evli bir kadın gibi, odasında uzanmış, bekliyor... kocasını değil, bir başka erkeği de değil. Birini. Bir şeyi.

Elini kitabına uzatıyor. Kocasının birkaç yıl önce doğum gününde armağan ettiği (Kitap Kurdu'ma, sevgilerle) gümüş ayraçla kaldığı yeri işaretlemiş.

Yoğun ve kıpır kıpır bir kurtulma duygusuyla, okumaya başlıyor.

Bir keresinde Serpentine'a para atmıştı, hatırlıyordu. Ama kim olsa hatırlar bunu; onun sevdiği buydu işte, burada, şimdi, önünde duran şeydi; taksideki şişko kadındı. Öyleyse bir önemi var mı, diye düşündü, Bond Sokağı'na doğru yürürken, günün birinde yok olup gitmenin bir önemi var mı? Bütün bunlar kendisi olmadan sürüp gidecekti; buna kızıyor muydu; ölümün her şeye kesin son verdiğine inanmak avutucu olmuyor muydu? Londra sokaklarında, günlük yaşamın akışı içinde, şurada burada, bir biçimde yaşayacaktı; Peter de yaşayacaktı; birbirlerinin içinde yaşayacaklardı; kendisinin, doğduğu yerdeki ağaçların bir parçası olduğuna emindi; oradaki evin, o çirkin, adeta yıkık dökük evin; asla karşılaşmadığı insanların bir parçasıydı; en iyi tanıdığı insanların arasına bir pus gibi yayılacaktı, o insanlar kendisini dallarının üzerinde kaldıracaklardı, tıpkı ağaçların pusu kaldırması (kaç kez görmüştü bunu) gibi; ama hayatı, kendisi nerelere kadar yayılıyordu. Hatchard Mağazası'nın vitrinine bakarken aklından neler geçiyordu? Neyi anımsamaya çalışıyordu? Önünde açık duran kitapta şu dizeleri okurken, kent dışındaki beyaz gündoğumunun hangi imgesini?

*Artık ne güneşin sıcağından kork,
Ne de azgın kışın gazabından.*

Ölmek mümkün. Laura, birden, böyle bir seçimi nasıl yapabileceğini –herhangi bir kimsenin nasıl yap-

bileceğini- düşünüyor. Cüretkâr, baş döndürücü bir düşünce bu, biraz da soyut, kafasının içinde kendini duyuruyor, uzakta, ama apaçık, uzaktaki bir radyo istasyo-
nundan duyulan parazitli bir ses gibi. Ölmeye karar verebilir. Soyut, gelip giden bir düşünce bu, çok da iğrenç değil. İnsanlar böyle şeyleri otel odalarında yaparlar, öyle değil mi? Bir kadın ya da bir erkeğin hayatına tam burada, bu odada, bu yatağın üzerinde son vermiş olması mümkün, hatta belki olmuştur da. Biri, yeter artık, demiş olabilir; biri, bu beyaz duvarlara, bu düzgün beyaz tavana son kez bakmış olabilir. Bir otele gidince, diye farkına varıyor, kendi yaşamının ayrıntılarını bırakıyor, tarafsız bir bölgeye giriyorsun, bembeyaz bir odaya; orada ölmek hiç de o kadar tuhaf gelmiyor insana.

Çok rahatlatıcı da olabilir, diye düşünüyor; çekip gitmek çok özgürce gelebilir insana. Herkese, siz bilmiyorsunuz ama ben beceremedim, demek; bir daha denemek istemiyorum. Bunda ürkütücü bir güzellik olabilir, diye düşünüyor, tıpkı bir buz tarlası ya da sabahın erken saatindeki bir çöl gibi. Adeta o farklı topraklara gidebilir; herkesi geride bırakabilir -çocuğunu, kocasını, Kitty'yi, annesiyle babasını, herkesi- bu köhne dünyada bırakabilir (bir daha asla toparlanamayacak bu dünya, tam anlamıyla temizlenemeyecek), onlar birbirlerine ve soran herkese, Biz onun bir şeyi olmadığını sanıyorduk, diyecekler, acılarının sıradan acılar olduğunu sanıyorduk. Nereden bilirdik.

Karnını okşuyor. Asla yapmam. O temiz, sessiz odada sözcükleri yüksek sesle söylüyor: "Asla yapmam." Hayatı seviyor, umutsuzca seviyor, en azından belli anlarda; hem oğlunu da kendisiyle birlikte öldürmüş olurdu. Oğlunu, kocasını ve içinde oluşmakta olan öbür çocuğu. Onlar böyle bir şeye nasıl dayanabilirler? Yaşayan bir eş ve anne olarak yapacağı hiçbir şey, hiç-

bir kusur, hiçbir öfke ya da depresyon nöbeti bununla kıyaslanamaz. Tam anlamıyla korkunç bir şey olur. Atmosferde bir delik açılır, kendisinin yaratmış olduğu her şey –düzenli günler, ışıklı pencereler, akşam sofrası– bu delikten emilip gider.

Yine de hayatına son vermenin mümkün olduğunu bilmek (çünkü nasıl olduysa, ansızın, öğrendi bunu) hoşuna gidiyor. Bütün seçenekleri karşısında görmek onu rahatlatıyor; bütün seçenekler üzerinde düşünmek, korkusuzca ve dürüstçe. Virginia Woolf’u düşünüyor, saf, dengesiz, hayatın ve sanatın zorlamaları karşısında yenik düşmüş o kadının, cebinde bir taşla ırmağa girmesini hayal ediyor. Laura karnını okşamayı sürdürüyor. Bir otelde oda tutmak kadar kolay olmalı diye düşünüyor. O kadar kolay.

Bayan Woolf

Mutfakta Vanessa'yla oturmuş, çay içiyor.

"Harrods'ta Angelica için çok hoş bir palto gördüm," diyor Vanessa. "Ama oğlanlar için hiçbir şey yoktu, haksızlık bu. Paltoyu ona herhalde doğum gününde vereceğim, ama o elbette kızacak buna, paltonun zaten doğal olarak alınması gereken bir şey olduğunu söyleyecek, armağan olarak verilmez diyecek."

Virginia başıyla doğruluyor. O anda konuşamayacak gibi duruyor. Dünyada o kadar çok şey var ki. Harrods'ta paltolar var; ne yaparsan yap kızacak, bozulacak çocuklar var. Vanessa'nın fincanı kavrayan tombul eli var ve dışarıdaki ardıçkuşu var, mezarındaki otların üzerinde o kadar güzel yatıyor ki; kadın şapkalarındaki süslere o kadar benziyor ki.

Bu saat var, şimdi, mutfakta geçirilen.

Clarissa ölmeyecek, kendi eliyle yaşamına son vermeyecek. Bütün bunları bırakıp gitmeye dayanabilir mi?

Virginia çocuklarla ilgili öğüt vermeye hazırlanıyor. Ne söyleyeceği hakkında en ufak bir fikri yok, ama bir şeyler söyleyecek.

Yeter, demek istiyor. ay fincanları, dışarıdaki mezar, çocukların paltoları. Yeter.

Bir başkası ölmeli. Clarissa'dan çok daha zeki biri olmalıydı ölen; acılar çeken ve dünyadaki baştan çıkarıcı şeylerden, fincanlardan ve paltolardan uzak duracak kadar zeki biri olmalıydı.

"Belki de Angelica..." diyor Virginia.

Ama Nelly imdada yetişiyor; öfkeli, heyecanlı, elinde Çin çayı ve şekerli zencefil paketiyle Londra'dan dönmüş. Paketi fırlatacaktı gibi kendinden uzakta tutuyor.

"İyi günler Bayan Bell," diyor cellat gibi hesaplı bir sakinlikle.

İşte Nelly, elinde çay ve zencefille; ve işte Virginia, hep var olan Virginia, nedensiz bir mutluluk içinde, hatta mutluluktan da öte bir şey bu; yaşıyor; herhangi bir ilkbahar günü Vanessa ile mutfakta otururken Nelly, o boyun eğmiş Amazon kraliçesi, o her zaman surat asan Nelly de gönülsüzce gidip aldığı şeyi onlara gösteriyor.

Nelly arkasını dönüyor, Virginia da hiç böyle alışkanlıkları olmamasına karşın öne eğilip Vanessa'yı dudaklarından öpüyor. Masum bir öpücük bu, yeterince masum, ama bu anda, bu mutfakta, Nelly'nin arkasında, zevklerin en tatlısı, en yasaklanmış gibi oluyor. Vanessa öpüşe karşılık veriyor.

Bayan Dalloway

"Zavallı Louis."

İçini çekiyor Julia, sesinde yaşlılarda rastlanan, pişmanlık ve tükenmiş sabır karışımı bir ton var ve kısa bir an için çocuğunu azarlayan eski annelere benziyor; yüzyıllardır erkeklerin tuhaf tutkuları karşısında hoşnutsuzlukla, sabırları tükenerek iç geçirmiş olan bir sürü kadından biri oluyor. Clarissa kızının ellili yaşlarında aşağı yukarı nasıl olacağını hayal edebiliyor; iri yarı bir kadın olacak, bedeni de ruhu da geniş olacak, anlaşılmaz bir biçimde yetenekli, kararlı, gerçekçi olacak, sabahları erken kalkacak. Clarissa tam o anda Louis olmak istiyor; onunla *birlikte* (bu çok yorucu, çok güç olurdu) değil, o *olmak* istiyor, mutsuz biri, tuhaf biri, inançsız, saygısız, sokaklarda başıboş.

"Evet," diyor. "Zavallı Louis."

Louis, Richard'ın onuruna verilen partiyi bozacak mı? Neden Walter Hardy'yi çağırdı ki Clarissa.

"Ne tuhaf adam," diyor Julia.

"Sana sarılmama izin verir misin?"

Julia gülünce yeniden on dokuz yaşında oluyor. İnanılmaz bir güzelliği var. Clarissa'nın adını bile duymadığı filmlere gidiyor, ya somurtuyor ya da keyiften

havalara uçuyor. Sol eline yedi tane yüzük takıyor, bunların arasında Clarissa'nın ona on sekizinci yaş gününde aldığı yüzük yok. Burnuna gümüş hızmına takıyor.

"Elbette veririm," diyor Julia.

Clarissa Julia'ya sarılıyor, sonra da hemen salıveriyor onu. "Nasılsın?" diye soruyor bir kez daha, sonra da hemen pişman oluyor sorduğuna. Bunun, bir tik olmasından kaygılanıyor; insanın çocuğunda intihar düşünceleri uyandıran şu küçük, masum alışkanlıklardan biri. Kendi annesi gırtlığını temizleme ihtiyacı duyardı. Annesi, bütün karşıt düşünceleri, "Oyunbozanlık yapmak istemem ama..." diyerek karşılardı. Bu tür şeyler Clarissa'nın belleğinden silinmiyor, hâlâ öfkeli edebiliyor onu, annesinin iyiliği ve alçakgönüllülüğü, hayırseverliği ise unutuldu bile. Clarissa, Julia'ya sık sık, "Nasılsın?" diye soruyor. Bunu kısmen sinirden (bütün olanlardan sonra Julia'ya mesafeli davranmamak, bir parça kaygı duymamak elinde değil) kısmen de öğrenmek istediği için yapıyor.

Partisinin başarısızlıkla sonuçlanacağını düşünüyor. Richard sıkılacak, küsecek, küsmekte haklı. Clarissa budalaca davranıyor, böyle şeyleri dert ediniyor. Kızı bu konudan arkadaşlarına alayla söz ediyor olmalı.

Ama Mary Krull gibi arkadaşları olması!

"İyi ben," diyor Julia.

"Harika görünüyorsun," diyor Clarissa neşeli bir umarsızlık içinde. Hiç değilse gönlü bol biri olmuştu. Çocuğuna öven, ona güven aşılayan, kendi dertlerinden yakınmayan bir anne olmuştu.

"Teşekkür ederim," diyor Julia. "Sırt çantamı dün burada mı bırakmışım?"

"Evet. Kapının yanındaki askıda duruyor."

"İyi. Mary ile alışverişe gidiyorum."

"Onunla nerede buluşacaksın?"

"Aslında burada Mary. Dışarıda."

"Ya."

"Sigara içiyor."

"Eh, belki sigarasını bitirince içeri girip merhaba der bize."

Julia'nın yüzü kararıyor, pişmanlıkla ve başka bir şeyle daha, eski öfkesi geri mi dönüyor? Yoksa sıradan bir suçluluk mu bu? Bir sessizlik oluyor. Sanki geleneklere bağlılık kendini hissettiriyor, yerçekimi kadar güçlü bir şey bu. Bütün yaşamın boyunca baş kaldıran biri olmuş olsan da; kızını, kadınlarla dolu bir evde, elinden geldiğince onurlu bir biçimde yetiştirmiş olsan da (baban, numaralı bir küçük fıçıdan başka bir şey değil, başla beni Julia, onu bulamadım); bir bakıyorsun ki günün birinde bir İran halısının üzerinde, tipik bir anne gibi kızının yaptığını onaylamayarak, kırık, yaralı duygularla dolu olarak, kendisini babasız bıraktığın için senden nefret eden bir kızın karşısında duruyorsun (hâlâ nefret ediyor olmalı, öyle değil mi?). *Eh, belki sigarasını bitirince içeri girip merhaba der bize.*

Ama Mary neden insanların temel görgü kurallarından birkaçına uymasın ki? Ne kadar zeki ya da öfkeli olursan ol, birinin evinin önünde beklenmez. İçeri gidersin, merhaba dersin. Olur biter.

"Gidip getireyim onu," diyor Julia.

"Bırak kalsın."

"Yo, gerçekten. Dışarıda sigara içiyor yalnızca. Mary'yi bilirsin. Sigara bir yana her şey bir yana."

"Onu buraya sürükleme. Gerçekten. Git haydi, serbestsin."

"Hayır, ikinizin birbirinizi daha iyi tanımanızı istiyorum."

"Biz birbirimizi çok iyi tanıyoruz."

"Korkmasana anne. Mary çok tatlıdır. Mary son derece, son derece zararsızdır."

"Ondan korktuğum filan yok. Tanrı aşkına!"

Julia insanı deli eden, çokbilmiş bir gülümseme oturtuyor dudaklarına, başını sallıyor ve çıkıp gidiyor. Clarissa sehpanın üzerine eğiliyor, vazoyu birkaç santim sola kaydırıyor. Gülleri saklamak geliyor içinden. Keşke Mary Krull değil de başkası olsaydı. Bir başkası olsaydı.

Julia geri geliyor, Mary de peşinde. İşte yine burada Mary; ciddi ve sert Mary, dürüst Mary, tıraşlı başında saçlarının koyu dipleri görünmeye başlamış, ayağında sıçan rengi ayakkabılar var, eski püskü, beyaz, kolsuz bluzunun altında göğüsleri sallanıyor (kırkını aşmış olmalı). Ağır adımlarıyla; çokbilmiş, kuşku dolu gözleriyle işte burada. Julia ile Mary'yi birlikte gören Clarissa'nın aklına kemikleri çıkmış, dişleri sararmış bir sokak köpeğini çeke çeke eve getiren küçük bir kız geliyor; zavallı ve kesinlikle tehlikeli bir yaratık, görünüşte sıcak bir yuvaya ihtiyacı var, ama öylesine büyük bir açlık çekiyor ki, kendisine en ufak bir sevgi ya da yakınlık göstermek olanaksız. Köpek bıkıp usanmadan yiyecek. Asla doymayacak; asla evcilleşmeyecek.

"Merhaba Mary," diyor Clarissa.

"Selam Clarissa." Gelip Clarissa'nın elini kavırıyor. Mary'nin eli ufak, güçlü ve şaşırtıcı derecede yumuşak.

"Nasılsın?" diye soruyor Mary.

"İyiyim, sağ ol. Ya sen?"

Omuzlarını silkiyor Mary. *Nasıl* olayım, böyle bir dünyada herkes nasıl olmalı? Clarissa sorunun tuzağına düştü. Güllerini düşünüyor. Bunları zorla çocuklara mı toplatıyorlar? Aileler şafak sökmeden tarlalara gidip sabahdan akşama kadar sırtları ağrıyarak, dikenlerden parmakları kanayarak gül ağaçlarının üzerine mi eğiliyorlar?

"Alışverişe mi?" diye soruyor Clarissa, sesindeki nefreti gizlemeye çalışmıyor.

Julia, "Yeni çizme," diyor. "Mary'nin çizmeleri ne-redeyse ayaklarından dökülecek."

"Alışveriş etmekten nefret ediyorum," diyor Mary. Özür dilercesine bir gülümseme gelip geçiyor yüzün-den. "Tam anlamıyla zaman kaybı."

"Bugün çizme alacağız," diyor Julia. "İşte o kadar."

Clarissa'nın kızı, bu harika, zeki kız, neşeli bir ev kadını olabilir, kocasının günlük işlerini onun üzerin-den alabilirdi. Ufak tefek birkaç değişiklikle ellili yılların tipik kadınlarından biri olabilirdi.

Mary Clarissa'ya, "Yardım almadan yapamam," diyor. "Göz yaşartıcı gaz fırlatan bir aynasızın karşısına dikilebilirim, ama tezgâhtarlar karşı duramam."

Clarissa, Mary'nin çaba gösterdiğini fark edip şaşırıyor. Kendi çapında, Clarissa'ya hoş görünmeye çalışıyor.

"A, o kadar da ürkütücü değil," diyor.

"Bütün o mağazalar, her şey, her yerdeki o *pislik*, bağışla, o *mallar*, bütün o *mallar*, dört bir yandan üstü-nüze gelen reklamlar, *alın, alın, alın, alın*, saçları abartılı, yüzü gözü boyalı biri üstüme gelip de bana "Yardımcı olabilir miyim?" dediği anda, "Orospu, sen *kendine* bile yardım edemezsin" diye haykırmak geliyor içim-den."

"Hmmm," diyor Clarissa. "İş ciddiye benziyor."

"Haydi gidelim Mary," diyor Julia.

Clarissa, Julia'ya, "Ona göz kulak ol," diyor.

Budala, diye düşünüyor Mary Krull. *Kendini beğen-miş, ukalâ cadı*.

Sonra kendini düzeltiyor. Clarissa Vaughan düş-man değil. Yalnızca kandırılmış, ne fazla ne eksik. Kurallara uyarsa, erkeklerin sahip olduğu şeylere sahip olacağını sanıyor. Biletini kestirmiş. Onun suçu değil. Yine de Mary, Clarissa'nın gömleğinin önünü yakalayıp söyle bağırarak istiyor: *Sapkınları toplamaya geldiklerinde*

senin kapında durmayacaklarına gerçekten inanıyorsun, değil mi? Bu kadar budalasın.

"Hoşça kal anne," diyor Julia.

"Sırt çantanı unutma," diyor Clarissa.

"Ah, evet," diyerek gülüyor Julia, sonra da sırt çantasını askıdan alıyor. Parlak turuncu yelken bezinden yapılmış çantayı, Julia'nın kullanabileceği kimsenin aklına gelmez.

Yüzüğü neden beğenmedi acaba?

Bir an, Julia'nın sırtı dönükken Clarissa ile Mary göz göze geliyorlar. *Budala* diye düşünüyor Mary, sevecen, ya da en azından sakın görünmeye çabalıyor. Yo, sevecenliğin canı cehenneme. O eski öğretinin sapık temsilcileri; kılık kıyafete önem veren, beş para etmez, iliğine kadar burjuva, karı koca olarak yaşayan o tipler. Saygın bir işi olan, iyi giyimli bir kenef olmaktansa dürüst ve açık bir bok olurum daha iyi, kışımın kenarı biri olurum daha iyi.

Sahtekâr diye düşünüyor Clarissa da. Kızımı kandırdın, ama beni kandıramazsın. Zorbaları gözünden tanıyım ben. Çamur sıçratanları iyi bilirim. Zor değil. Yeterince yüksek sesle bağırırsan, uzun uzun bağırırsan, bu gürültü nedir diye kalabalık toplanır. Kalabalıkların doğasında vardır bu. Bir neden görmedikçe fazla kalmazlar orada. Çoğu erkek kadar kötüsün sen, onlar kadar saldırgansın, onlar kadar kendini büyük görüyorsun, ama senin de saatin gelecek.

"Evet," diyor Julia, "Haydi gidelim."

Clarissa, "Partiyi unutma," diyor, "saat beşte."

"Unutmam," diyor Julia. Parlak turuncu sırt çantasını omzuna atarken Clarissa ile Mary bir an benzer duygular yaşıyorlar. İkisi de Julia'nın canlı ve tatlı özgüvenine hayranlar, önlerinde uzanan sayısız günlere de.

"Görüşürüz," diyor Clarissa.

Kendini anlamsız buluyor. Partilere çok fazla kafa yoruyor. Julia günün birinde onu bağışlayabilse...

"Hoşça kal," diyor Mary ve Julia'yla birlikte kapıdan çıkıyor.

Ama neden onca insanın içinde Mary Krull? Julia gibi dürüst bir kız neden kendini bu kadının uydusu durumuna sokuyor? Hâlâ mı bu kadar istiyor bir babası olmasını?

Mary bir an Julia'nın gerisinde kalıyor, Julia'nın geniş, zarif sırtını, poposunun ikiz tepelerini seyrediyor. Arzudan neredeyse gözü dönüyor, bir başka şey daha var, arzusunun içinden süzülen, daha ince ve daha çok acı veren bir duygu. Julia Mary'nin içinde erotik bir yurtseverlik duygusu uyandırıyor, sanki Julia Mary'nin doğduğu ve kovulduğu uzak ülkeymiş gibi.

"Haydi gel," diye sesleniyor Julia neşeyle, omzunun üstünden, sırt çantasının sentetik turuncu parlaklığının üstünden.

Mary bir an duruyor, onu seyrediyor. Hayatında hiç bu kadar güzel bir şey görmediğine inanıyor. *Beni sevebilseydin*, diye düşünüyor, *her şeyi yapardım. Anlıyor musun? Her şeyi.*

"*Haydi* ama," diye sesleniyor Julia bir kez daha, Mary peşinden koşuyor, umutsuzca, acı içinde (Julia onu sevmiyor, öyle sevmiyor, asla da sevmeyecek), yeni çizme almak üzere.

Bayan Woolf

Vanessa'yla çocuklar gittiler, Charleston'a döndüler. Nelly alt katta akşam yemeğini hazırlıyor, nedense çok neşeli, günlerdir olmadığı kadar; acaba saçma sapan bir görevle gönderilmek hoşuna mı gitti, kendisine yapılan bu haksızlığın tadını çıkarmak için mi içinden mutfakta şarkı söylemek geliyor? Leonard çalışma odasında yazı yazıyor, ardıckuşu da bahçede otlarla güllerden oluşan yatağında yatıyor, Virginia salondaki pencerelerden birinde duruyor, Richmond'a doğru inen karanlık yolu gözlüyor.

Sıradan bir günün sonu. Işıkları yakılmamış bir odadaki yazı sehpasında yeni romanının sayfaları durmakta, bu roman için aşırı umut besliyor, ama şimdi bu umutların zayıflığından, boşa çıkmasından, gerçek duygulardan yoksun olmasından korkuyor (bundan *emin*). Aradan yalnızca birkaç saat geçti ama mutfakta, Vanessa'nın yanındayken hissettikleri –o güçlü tatmin duygusu, o mutluluk– öylesine kesin bir biçimde uçup gitti ki, sanki hiç var olmamış gibi. Yalnızca şu var şimdi: Nelly'nin haşladığı etin kokusu (mide bulandırıcı, onu yemeye çalışırken Leonard da kendisini izleyecek), evdeki bütün saatlerin az sonra buçuğu çalacak olması,

Richmond'un her yerinde sokak lambaları –koyu mavi bir gökyüzüne karşı soluk limon rengindeler– yanarken kendi yüzünün pencerenin camında gitgide daha keskin hatlarla yansıyacak olması. Bu yeter, diye düşünüyor. Buna inanmaya çalışıyor. Bu evde olmak yeter, savaştan kurtulmuş olmak, elinde bütün gece okuyacağı bir şeyler olması, ve sonra uyumak, ve sabah yeniden çalışmak. Sokak lambalarının ağaçların içine sarı gölgeler düşürmesi yeter.

Ensesinden yukarı yükselen baş ağrısını hissedebiliyor. Kaskatı oluyor. Yo, baş ağrısının anısı bu, baş ağrısından korkusu; her ikisi de öylesine canlı ki, en azından kısacık bir süre baş ağrısının gerçekten başlayıp başlamadığını anlayamıyor. Kıpırdamadan durup bekliyor. Tamam. Tamam. Odanın duvarları titremiyor; duvarın içinden mırıltı da gelmiyor. Kendinde; burada duruyor; evde bir kocası var, hizmetkârları, halıları, yastıkları ve lambaları. Virginia kendinde.

Daha gitmeye karar vermeden, gideceğini biliyor. Bir gezinti; kısa bir gezintiye çıkacak. Yarım saate kalmadan dönecek. Hemen peleriniyle şapkasını alıyor, bir de atkısını. Sessizce arka kapıya gidiyor, dışarı çıkıyor, kapıyı arkasından dikkatle kapatıyor. Nereye gittiğini kimse sormasın istiyor, ya da ne zaman döneceğini.

Dışarıda, bahçede, ardıçkuşunun karanlık tümseği var tabut sehpasının üzerinde, çalılıkların siperinde. Doğudan sert bir rüzgâr başlamış, Virginia ürperiyor. (Etin kaynadığı, lambaların yandığı) evden çıkıp ölü kuşun topraklarına girmiş gibi oluyor. Yas tutanlar dualarını okuduktan, çelenklerini bıraktıktan ve köye döndükten sonra, yeni gömülenlerin nasıl bütün gece mezarlarında kaldığını düşünüyor. Yolun kurumuş çamurunun üzerinde tekerlekler dönüp uzaklaştıktan sonra, akşam yemekleri yendikten ve yatak örtüleri açıldıktan sonra; bütün bunlar olduktan sonra mezar kalır, rüzgâr

çiçeklerini hafifçe dağıtır. Bu mezarlık duygusu ürkütücü ama tam anlamıyla itici değil. Gerçek; fazlasıyla gerçek. Bir bakıma, tam bu anda, etten ve lambalardan çok daha sevimli, çok daha soylu. Basamakları iniyor, çimenliğe yürüyor.

Ardıkuşunun gövdesi hâlâ orada (civardaki kedilerle köpeklerin kuşla ilgilenmemeleri tuhaf), çok minik bir kuş, kayıp bir eldiven teki gibi karanlıkta kıpırtısız duruyor, bu küçücük, bomboş bir avuç ölüm. Virginia kuşun başına dikiliyor. Artık bir çöp yığını o; Virginia'nın çay masasındaki büyüü fincanlarla paltolardan konuşurken yitirmesi gibi, günün sıcağını yitirmesi gibi, kuş da öğle sonrasının güzelliğini yitirmiş. Sabah olunca Leonard bir kürekle kuşu, otları ve gülleri toplayacak, hepsini dışarı atacak. Bir varlığın, ölümünden sonrasına kıyasla yaşarken ne kadar çok yer kapladığını düşünüyor Virginia, el kol hareketlerinin ve kıpırdanmaların, soluk alıp vermelerin boyut konusunda ne büyük bir yanılsamaya neden olduğunu düşünüyor. Ölüncce gerçek boyutlarımızda görünürüz, bunlar da şaşırtıcı derecede küçüktürler. Kendi annesi, gizlice ortadan kaldırılmış ve yerine soluk demirden yapılma bir kopyası konulmuş gibi gelmemiş miydi ona? Virginia'nın kendisi, kendi içinde, güçlü duyguların bulunması gereken yerde bir boşluk hissetmemiş miydi, çok ufak bir boşluk?

Demek ki işte dünya bu (ev, gökyüzü, belli belirsiz görünen ilk yıldız), ve işte onun karşıtı, güllerin ortasındaki bu küçük karanlık gövde. Çöpten başka bir şey değil. Güzellik ve gurur, çocuklar varken geliştirilen yanılsamalardı, çocukların hatırına sürdürülmüşlerdi.

Dönüp gidiyor. Şu anda, başka bir yer varmış gibi geliyor ona; haşlanmış sığır etiyle de halka biçiminde dizilmiş güllerle de ilgisi olmayan bir yer. Bahçe kapısından geçip dar yola giriyor, kente doğru yürüyor.

Princes Sokağı'ndan geçip Waterloo Alanı'na giderken (nereye doğru), insanların yanından geçiyor; omzuna bir çanta asmış, hantal, iriyarı bir adam; öğle sonrası izninden dönen hizmetçiler olması gereken, gevezelik eden iki kadın, incecik paltolarının altından beyaz bacakları parlıyor, bir bileziğin ucuz ışıltısı da. Virginia pelerininin yakasını boynuna doluyor, oysa soğuk yok. Yalnızca hava kararıyor, rüzgâr da çıkmış. Kente yürüyeceğini düşünüyor, evet, ama orada ne yapacak? Mağazalar daha şimdiden süpürülüyor, kapanmaya hazırlanıyor. Bir çiftin yanından geçiyor, kendisinden daha genç bir kadınla erkek, yan yana yürüyorlar, rahat bir havadalar, bir sokak lambasının yumuşak, limon rengi ışığında birbirlerine sokulmuş konuşuyorlar (adamın, "bana bu kuruluştaki şunu, şunu, şunu anlattı, şunu, şunu, ehem ehem, aslında" gibi bir şeyler dediğini duyuyor); kadının da adamın da başında şık şapkalar var, hardal rengi bir atkının saçaklı ucu (hangisinininki?) bayrak gibi sallanıyor arkalarından; ikisi de hem hafifçe öne hem de birbirlerine doğru eğilmişler, tepeye tırmanırken rüzgâr uçurmasın diye şapkalarını tutuyorlar, çevik adımlarla yürüyorlar ama aceleleri yok, (büyük olasılıkla) Londra'da geçirdikleri bir günün ardından eve dönüyorlar, erkek, "Sana sormalıyım," dedikten sonra sesini alçaltıyor –Virginia ne söylendiğini anlayamıyor– kadın küçük bir sevinç çığlığı atıyor, bembeyaz dişleri bir görünüş kayboluyor, erkek gülüyor, adım atarken pırıl pırıl boyanmış kahverengi ayakkabılarından önce birinin sonra da ötekini burnunu kendinden oldukça emin bir biçimde yere koyuyor.

Yalnızım, diye düşünüyor Virginia, kadınla erkek yokuş yukarı, kendisiyse yokuş aşağı ilerlerken. Elbette yalnız değil, başkalarının fark edeceği bir yalnızlık değil bu, ama yine de bu anda, rüzgârın içinden Quadrant'm ışıklarına doğru yürürken, o yaşlı şeytanın yakınlığını

hissedebiliyor (ona başka ne ad verilebilir ki?), şeytan yeniden ortaya çıkmaya karar verdiğinde ya da karar verirse yapayalnız olacağını biliyor. Şeytan, bir baş ağrısı; şeytan duvarın içindeki bir ses; şeytan karanlık dalgaları yaran bir yüzgeç. Şeytan, bir ardıçkuşunun yaşamı olmuş olan kısacık, titreşen hiçlik. Şeytan dünyanın bütün güzelliğini, bütün umutları emer, işini bitirdiğinde geriye kalan, yaşayan ölümler ülkesidir; neşesiz, boğucu bir yer. Virginia şimdi kendini çok güçlü hissediyor, şeytan her şey olabilir ama önemsiz değil, duygusal da değil; şeytanın içinde ölümcül, dayanması olanaksız bir gerçek kabarıyor. Şu anda, baş ağrısından, seslerden uzakta yürürken, şeytana karşı durabilir Virginia, ama yürümeye devam etmeli, geri dönmemeli.

Quadrant'a varınca (kasapla manav tentelerini kaldırmışlar bile), tren istasyonuna yöneliyor. Londra'ya gitmeyi düşünüyor; Londra'ya gidecek, tıpkı Nelly'nin bir iş için gittiği gibi, tek farkı Virginia'nın üstlendiği işin, yolculuğun kendisi olması; trende geçireceği yarım saat, Paddington'da trenden inmesi, bir sokaktan geçip bir başka sokağa, sonra da bir başkasına sapabilmesi. Ne biçim bir ağış! Ne biçim bir saldırı! Görünüşe bakılırsa, Londra'nın sınırları içindeyken hayatta kalabilecek, hayat bulabilecek; bir süre için Londra'nın büyüklüğünde gözden kaybolursa, tehditten arınmış bir gökyüzünün altında canının çektiği gibi davranırsa; bütün o perdesiz pencereler (şurada bir kadının ciddi profili, burada bir iskemlenin oymalı arkılığı), trafik, gece kıyafetleri içinde süzülürcesine geçen kadınlarla erkekler; balmumu ve vazelin kokusu, parfüm kokusu; bir yerde (bu geniş caddelerden birinde, bu beyaz, girişi sütunlu evlerden birinde) piyano çalınırken; borazanlar ötüp köpekler havlarken, bütün o boğuk sesli şenlik parıltılarla, ısıltılarla sürüp giderken; Big Ben saat başlarını vururken, bu vuruşlar kurşun halkalar gibi, davetlere gidenlerin ve

otobüslerin, Kraliçe Viktorya'nın sarayın önündeki sıra sıra sardunyaların üstünde oturan taştan heykelinin, siyah demir parmaklıkların gerisinde gölgeli dinginliklerine gömülmüş duran parkların üzerine inerken.

Virginia, istasyona giden merdiveni iniyor. Richmond İstasyonu hem bir eşik hem de bir hedef. Sütunlu, kubbeli, hafif bir yanık kokusuyla dolu, (şimdiki gibi) kalabalıkken bile biraz terk edilmiş duygusu uyandırıyor, insanı üzerinde oturmaya davet etmeyen sarı tahlata banklar sıralanmış duvar kenarlarına. Virginia saate bakıyor, trenin az önce kalktığını, bir sonrakine de en az yirmi beş dakika olduğunu görüyor. Bedeni kasılıyor. Hemen bir trene bineceğini (ne aptallık!) ya da olsa olsa beş-on dakika bekleyeceğini sanmıştı. Saatin önünde sabırsızca duruyor, sonra ağır adımlarla peronda yürüyor. Eğer bunu yaparsa, kaç dakikaydı, evet yirmi üç dakika sonra kalkacak trene binerse, ve Londra'ya giderse, Londra'da dolaşırsa ve son trenle geri dönerse (Richmond'daki evine on biri on geçe varırdı), Leonard meraktan deliye dönmüş olurdu. Ona telefon ederse de (bu istasyona kısa süre önce genel telefon konulmuştu), Leonard hırslanırdı, hemen geriye dönmesini isterdi; kendini yorarsa ve aşırılığa kaçarsa, yeniden hastalanırsa, bunun suçunun kendisinde olacağını ima ederdi (asla açıkça söylemezdi bunu). İşte ikilem de burada: Leonard hem tümüyle haklı hem de korkunç derecede haksız. Richmond'da kalması daha iyi olacak, daha güvende olacak; fazla konuşmazsa, fazla yazmazsa, fazla hissetmezse; kafasına esip Londra'ya gitmezse, sokaklarında dolaşmazsa; bunu yapmazsa da ölüyor, gül döşeli bir yatakta usul usul ölüyor. Sanki savaş sürüyormuş gibi gizlenerek yaşamaktansa sudaki yüzgeçle yüz yüze gelmek daha iyi, (bütün bunlardan sonra aklına ilk gelen anının bodrumdaki bitip tükenmek bilmeyen bekle-yiş olması çok tuhaf, evdeki herkes burun burunaydı

orada, saatlerce Nelly ve Lottie'yle konuşmak zorunda kalmıştı). Virginia'nın hayatı (kırkını geçti bile!) fincan fincan ölçülüp harcanıyor, Vanessa'nın -çevresindeki o zevksiz kalabalıkla, o renkli hayatıyla, çocukları ve boyaları ve sevgilileriyle, rengârenk, tıkış tıkış doldurulmuş eviyle birlikte- bindiği şenlik treniyse gecenin içinde uzaklaştı bile, tekerlekler dönüp dururken trenden geriye çembaloların yankısı, akordeonun notaları kaldı. Yo, istasyondan telefon etmeyecek, Londra'ya varınca yapacak bunu, yapacak bir şey kalmayınca. Cezasına razı olacak.

Gişenin arkasındaki kırmızı yüzlü adamdan bir bilet alıyor. Gidip tahta bir banka dimdik oturuyor. Daha on sekiz dakika var. Bankta oturuyor, gözlerini karşıya dikeyyor (keşke yanında okuyacak bir şey olsaydı), ama daha fazla dayanamıyor (daha on beş dakika var). Ayağa kalkıyor, istasyondan çıkıyor. Kew Road'da yürüyüp bir sonraki sokağın köşesine kadar giderse, sonra da geriye yürürse trenine zamanında yetişir.

Kasap dükkânının adının yaldızlı harflerle yazılıp vitrinde asılı koyunun (koyunun ayak bileğindeki kemiğin çevresinde hâlâ bir parça rengi solmuş yün topağı var) üzerine doğru sarkıtılmış tabelasında Virginia'nın görüntüsü kırık kırık yansıyor, tam o sırada yaklaşmakta olan Leonard'ı görüyor. Bir an geri dönüp koşarak istasyona gitmeyi düşünüyor; böylece bir felaketten kaçacağını düşünüyor. Ama düşündüğünü yapmıyor. Yürüyor, Leonard'a doğru gidiyor, belli ki Leonard aceleyle çıkmış evden, ayağında hâlâ deri terlikleri var, yeleği ve kadife ceketiyse, açık duran yakasıyla çok zayıf görünüyor, yüzü çökmüş. Kendisinin arkasından bir polis memuru ya da bir bekçi gibi gelmiş olsa da, kendisini azarlayacak gibi dursa da, Leonard'ın ayağında terlikleriyle Kew Road'da yürürken bu kadar zayıf görünmesi Virginia'yı etkiliyor. Onu, bir an, bir yabancının gördüğü gi-

bi görüyor: sokaklarda dolaşan herhangi bir adam olarak. Onun için üzülüyor, onun hali içine dokunuyor. Yüzüne alaycı bir gülümseme oturtmayı başarıyor.

"Bay Woolf," diyor. "Ne hoş bir sürpriz."

"Ne yaptığını sorabilir miyim?" diyor Leonard.

"Yürüyüşe çıktım. Gizli bir iş mi yapmışa benziyorum?"

"Tam yemeğe oturacakken, tek kelime söylemeden evden kaybolursan öyle görünür tabii."

"Çalışmanı bölmek istemedim. Çalıştığını biliyordum."

"Öyleydi."

"Eh, öyleyse."

"Ortadan kaybolma. Bundan hoşlanmıyorum."

"Leonard, çok tuhaf davranıyorsun."

Leonard kaşlarını çatıyor. "Öyle mi? Ne olduğunu gerçekten bilmiyorum. Seni aradım, bir de baktım yoksun. Bir şey olduğunu sandım. Neden bilmem."

Leonard'ın evde kendisini aradığını, bahçeye baktığını hayal ediyor Virginia. Dışarı fırladığını, ardıçkuşu ölüsünün yanından geçtiğini, bahçe kapısından çıktığını, yokuş aşağı koştuğunu düşünüyor. Birden müthiş bir acıma duyuyor ona. Önsezilerinin pek de yanlış olmadığını söylemesi gerektiğini biliyor; gerçekten de bir tür kaçış planladığını, birkaç saatliğine de olsa ortadan kaybolmak istediğini söylemesi gerektiğini biliyor.

"Bir şey olmadı," diyor. "Caddelerde dolaşıp hava aldım yalnızca. Çok güzel bir gece."

"Öyle merak ettim ki," diyor Leonard. "Neden bilmem."

Orada yan yana duruyorlar, aralarında kısa, tuhaf bir sessizlik oluyor. Kasap dükkânının vitrinine bakıyorlar, yaldızlı harflerde kırık kırık yansımaları görüyor.

Leonard, "Nelly'nin pişirdiği eti yemek için geri dönmeliyiz," diyor. "Deliye dönüp evi yakmadan geriye dönmemiz için on beş dakikamız var."

Virginia duraksıyor. Ya Londra! Hâlâ umarsızca trene binmeyi arzuluyor.

"Acıkmış olmalısın," diyor.

"Biraz acıktım. Sen de acıkmışsındır."

Virginia ansızın erkeklerin ne kadar da kırılgan olduklarını düşünüyor. Ne kadar korkuyla dolu olduklarını. Ardıkuşunun ölümünün ellerinde bıraktığı izleri yıkamak için eve giren Quentin'i düşünüyor. O anda, görünmez bir çizginin tam ortasında durmuş gibi oluyor, bir ayağı çizginin bu tarafında, bir ayağı öbür tarafında. Bu tarafta ağırbaşlı, kaygılı Leonard var, bir sıra kapalı dükkân, Nelly'nin sabırsızca, neredeyse sevinçle, yeni yeni dertlere yol açmayı beklediği Hogarth House'a giden karanlık yamaç var. Öte yanda ise tren var. Öte yanda Londra var, ve Londra'nın özgürlük, öpüşmeler, sanat olanakları üzerine akla getirdiği şeyler var, bir de deliliğin sinsisi, kara pırıltısı. Bayan Dalloway, diye düşünüyor, az sonra bir partinin başlayacağı tepedeki bir ev; ölümse aşağıdaki kent; Bayan Dalloway o kenti hem seviyor hem de ondan korkuyor, öylesine derinlerine girmek istiyor ki geri dönüş yolunu bir daha bulamasın.

Virginia, "Artık Londra'ya dönme zamanımız geldi," diyor. "Sence de öyle değil mi?"

"Bundan pek emin değilim," diyor Leonard.

"Uzunca bir süredir kendimi iyi hissediyorum. Sonsuza kadar bu banliyölerde yaşayamayız, değil mi?"

"Gel bunu yemekte konuşalım, ne dersin?"

"Tamam, oldu."

"Londra'da oturmayı çok mu istiyorsun?" diye soruyor Leonard.

"İstiyorum," diyor Virginia. "Keşke öbür türlü ol-
saydı. Keşke sakın yaşamdan zevk alabilseydim."

"Benim gibi."

"Haydi gidelim," diyor Virginia.

Biletini çantasından çıkarmıyor. Birkaç saatliğine
de olsa kaçmayı planladığından Leonard'a hiç söz etme-
yecek. Sanki bakıma ve teselliye muhtaç olan –tehlikede
olan– Leonard'mış gibi Virginia onun koluna giriyor,
dirseğini sevgiyle sıkıyor. Evlerine dönen orta yaşlı bir
çift gibi kol kola girip Hogarth House'a çıkan yokuşu
tırmanıyorlar.

Bayan Dalloway

"**B**iraz daha kahve ister misin?" diye soruyor Oliver, Sally'ye.

"Teşekkürler." Sally kahve fincanını Oliver'ın asistanına uzatıyor, şaşırtıcı derecede iddiasız, genç bir adam bu, beyaza yakın sarı saçları, çökük yanakları var, asistan olarak takdim edilmiş olsa da sanki görevi yalnızca kahve koymakmış gibi görünüyor. Sally, karşısında yapılı, geniş omuzlu, kusursuz genç bir damızlık bulacağını sanmıştı. Oysa bu çelimsiz, gayretli oğlan bir büyük mağazanın parfümeri reyonuna daha çok yakışı.

"Ne düşünüyorsun?" diye soruyor Oliver.

Sally, Oliver'e bakmamak için fincanına konan kahveyi seyrediyor. Fincan önüne bırakıldığında da Walter Hardy'ye bir göz atıyor, ama onun yüzünden hiçbir şey okunmuyor. Walter'ın çok ilginç bir yeteneği var, güneşli bir kayanın üzerine tırmanmış bir keremkele gibi salt dikkat kesilip boş bakışlarla bakabiliyor.

"İlginç," diyor Sally.

"Evet," diye yanıtlıyor Oliver.

Sally düşünceli düşünceli başını sallıyor, kahvesinden bir yudum alıyor. "Acaba," diyor, "yapılması mümkün mü?"

"Bence zamanı geldi," diyor Oliver. "Bence herkes hazır."

"Sahi mi?"

Sally, yalvarırcasına Walter'a diyor gözlerini. *Konuşsana, moron...* Walter başını sallamakla yetiniyor, gözlerini kırptırıyor, ısınmış, tehlikeyi karşılamaya hazır, aynı zamanda Oliver St.Ives'tan yayılan sıcaklıktan büyülenmiş, Oliver şık ve sabırsız, kırk beşinde, sade altın çerçeveli gözlüğünün gerisindeki gözleri keskin bakışlı; onca erkek kendisini öldürmeye, dolandırmaya, adını karalamaya, ailesini mahvetmeye kalkışmış olsa da onun beyazperdedeki görüntüsü bütün bunlara göğüs germiş; tanrıçalarla sevişmiş Oliver St.Ives, her seferinde de sanki talihine inanamıyormuş gibi aynı şaşkınlık dolu coşkuyla.

"Evet," diyor Oliver, duyduğu sabırsızlık sesinin tonundan belli oluyor.

"Gerçekten de, şey, ilginç geliyor kulağa," diyor Sally, elinde olmadan gülüyor.

"Walter yapsa," diyor Oliver, "Walter becerir bunu. Mutlaka becerir."

Adını duyan Walter doğruluyor, gözlerini daha hızlı kırptırıyor, koltuğunda öne kayıyor, bembeyaz kesiliyor. "Bir denemek isterdim," diyor.

Oliver ünlü gülümseyişini oturtuyor yüzüne. Oliver'ın ne kadar da kendi kendine benzediği zaman zaman şaşırtıyor Sally'yi. Film yıldızlarının kısa boylu, sıradan ve huysuz olmaları gerekmez mi? Biz bunu beklemiyor muyuz? Oliver St.Ives'ın film yıldızı olacağı ta çocukluğunda belli olmuş olmalı. Akkor gibi o, Bünyanesk. Boyu bir doksanın altında değildir herhalde, kursesiz biçimli, sarı ayva tüyleriyle kaplı ellerini pek çok

erkeğin başının üstüne rahatça koyabilir. Yüzü yassı, hatları yayvan, beyazperdede görüldüğü kadar yakışıklı olmasa da gizemli ve mutlak bir benzersizliği var, benzersiz olan yalnızca ruhu değil, bedeni de; öyle ki sanki Amerika'daki bütün öteki geniş omuzlu, ateşli, gözü pek erkekler onun, iyi ya da kötü yapılmış birer taklidi.

"Yap," diyor Oliver, Walter'a. "Senin gücüne güveniyorum. Baksana, küçücük bir öyküyle meslek yaşamımı mahvettin."

Walter kurnazca sırtıtmak istiyor, ama sırtıtışı iğrenç, bayağı ve kin dolu oluyor. Sally, ansızın onun on yaşındaki halini hayal ediyor, o tablo apaçık geliyor gözlerinin önüne. Şişkoydu mutlaka, dostça davranmak için kendini parçalıyordu, on yaşındaki öteki çocukların toplumsal konumunu milimi milimine ölçebilen biriydi. Elinden her türlü dolandırıcılık geliyordu mutlaka.

"Bunu söylemeye hakkın yok," diyor Walter sırtıtarak. "Seni vazgeçirmeye çalışmadım mı? Kaç kez telefon ettim sana?"

"Ah, merak etme, küçük dostum, seni kızdırıyorum yalnızca," diyor Oliver. "Hiçbir şeyden pişmanlık duymuyorum, bir tek şeyden bile. Senaryo hakkında ne düşünüyorsun?"

"Daha önce gerilim filmi denememiştim hiç," diyor Walter.

"Kolaydır. Ondan daha kolay bir şey yok. Para getiren yarım düzine filmi alıp izle, bilmen gereken her şeyi öğrenirsin."

"Ama bu seferki biraz farklı," diyor Sally.

"Değil," diyor Oliver, gülümseyerek, zoraki bir sabırla. "Hiç de farklı değil. Bu seferkinde kahraman eşcinsel bir adam. Hepsi bu, o kadar da güç değil. Cinsel tercihi konusunda eziyet edilmeyecek ona. AIDS olma-

yacak. İşini yapan eşcinsel bir herif olacak yalnızca. Şu ya da bu biçimde dünyayı kurtaracak."

"Hımmm," diyor Walter. "Sanırım yapabilirim bunu. Denemek isterim."

"İyi. Mükemmel."

Sally kahvesinden bir yudum alıyor, hem gitmek istiyor, hem kalmak; Oliver St.Ives'in hayranlığını kazanmayı istememeyi istiyor. Dünyada şöhretten daha büyük bir güç yok, diye düşünüyor. Aklını başına toplayabilmek için çevresine bakınıyor; bu ev *Architectural Digest*'in kapağında yer aldıktan bir yıl sonra Oliver eğilimini açığa vurmuştu, Oliver'in açıkladığı cinsel tercihi zevkini de temsil ettiğine göre bu ev büyük olasılıkla bir daha hiçbir dergide yer almayacaktı. İşin tuhafı, diye düşünüyor Sally, evin çirkinliğinde maçovari bir görkem var: formika sehpa; kahverengine boyalı duvarlar; kusursuzca ve gereken saygı gösterilerek sergilenmelerine karşın bilerek değil de rastgele seçilmiş izlenimini uyandıran, Asya'dan ve Afrika'dan getirilmiş nesnelerin spotlarla aydınlatıldığı (Oliver mutlaka bunların etkileyici bir biçimde ışıklandırıldığını düşünmektedir) duvar girintileri. Sally'nin buraya üçüncü gelişi, her seferinde de bu değerli şeyleri alıp asıl sahiplerine geri vermek geliyor içinden. Oliver'ı dinler gibi yaparken bir yandan da kendisinin, elinde yılların kararttığı bir antilop maskesi ya da içinde iki tane renkli sazan balığının on yüzyıl boyunca yüzmüş olduğu yarı fosforlu bir porselen kâseyle, alkışlar ve sevinç çığlıkları arasında uzaklardaki bir dağ köyüne girdiğini hayal ediyor.

"Sen kararsız mısın Sal?" diye soruyor Oliver.

"Hı?"

"Pek ikna olmadın galiba."

"Ah, şey, ikna oldum ya da olmadım. Burası benim çöplüğüm değil. Hollywood hakkında ne biliyorum ki?"

"Sen oradaki birçok kişiden çok daha akıllısın. Bu işle ilgili olup da saygı duyduğum pek az kişiden birisin."

"Ben bu işle ilgili değilim, hiç değilim, benim ne yaptığımı biliyorsun sen..."

"İkna olmadın."

"Eh, evet, olmadım," diyor Sally. "Ama ne önemi var bunun?"

Oliver içini çekiyor, burnunun ucundaki gözlüğünü yukarı itiyor, Sally bu hareketi filmlerin birinden anımsadığına emin; iyi huylu bir adamın (muhasibeci mi? avukat mı? yoksa bir televizyon yapımcısı mıydı?) genç yaşlardaki kızını kurtarmak için neredeyse küçük bir ordu kadar olan uyuşturucu satıcılarını sonunda kan dökerek ortadan kaldırdığı bir filmdi galiba.

"Bu işi doğru dürüst yapmamız gerektiğini kabul ediyorum," diyor Oliver yavaşça, "sonuç başarılı olacak diye hayal kurmuyorum."

"Bir âşığı olacak mı bu adamın?"

"Arkadaşı olacak. Ortağı. Batman ile Robin gibi."

"Seks yapacaklar mı?"

"Gerilim filminde seks yapılmaz. Aksiyonu yavaşlatır. Çocuklar gelmez. Olsa olsa sonunda bir öpüşme olabilir."

"Filmin sonunda öpüşecekler mi?"

"Buna Walter karar verir."

"Walter?"

Walter gözlerini kırpıştırarak konuşuyor. "Hey," diyor, "Üç dakika önce size bu işi belki yapabilirim demiştim. Bana fazla güvenmeyin, tamam mı?"

Oliver, "İşimizi garantiye almalıyız," diyor. "Kaç kişi gördüm, oturup gişe hasılatı getirecek şeyler yazıyorlar, her seferinde de ellerinde patlıyor. Bir uğursuzluk oluyor."

"Sence insanlar ilgi duyarlar mı?" diye soruyor Sally. "Yani yeterince seyirci bulur mu?"

Oliver yine içini çekiyor, bu seferkinin tonu bir öncekinden adamaklılı farklı. Bu seferki iç çekişi, teslim oldum, pes ettim anlamında, genizden geliyor; heyecansız oluşu anlamlı. Bir sevgilinin telefonda konuşurken duyurduğu ve ilgisizliğinin ilk belirtisi olan iç çekiş gibi, sonun başlangıcının ilk işareti. Oliver bu iç çekişi filmlerinden birinde kullanmış mıydı? Yoksa uzun zaman önce bir başkası mı, gerçek biri mi, Sally'nin kulağının içine bu biçimde soluğunu vermişti?

"Eh," diyor Oliver. Avuç içlerini masaya dayıyor. "Walter, bütün bunların üzerinde iyice düşün de birkaç gün sonra seninle oturup konuşalım."

"Olur," diyor Walter. "İyi fikir."

Sally kahvesinden son bir yudum alıyor. Bu elbette erkek oyunu; erkekler arasında. Zaten kendisine gerek duymamışlardı ki. Oliver, Sally'nin programına katıldıktan sonra aklına (şunu kabul et ki o bir Einstein değil), Sally'nin kendisine esin perisi ve akıl hocası olabileceği gelmişti, bulunduğu adadan keder içinde bilgelikler taslayan Sappho gibi biri. Bu işe hemen bir son verse iyi olacaktı.

Yine de, Oliver St.Ives tarafından seilmeyi deli gibi arzuluyor. Dışarıda bırakılmanın verdiği bir dehşet duygusu var yine de.

"Geldiğiniz için sağ olun," diyor Oliver ve Sally kendini güçlükle tutuyor; masanın üzerinden, yemek artıklarının üzerinden Oliver'a uzanmamak ve, *Bir kez daha düşündüm, kahramanı eşcinsel olan bir gerilim filmi gerçekten iş yapar*, dememek için.

Öyleyse hoşça kal. Sokaklara dönmenin zamanı geldi.

Sally, Walter ile birlikte Madison Caddesi'yle Yetmişinci Sokağın köşesinde duruyor. Oliver St.Ives'tan söz açmıyorlar. Biri, Walter'ın başarıya ulaştığını ve Sally'nin ulaşmadığını düşünüyor, ötekiyse Walter'ın başarısızlığa, Sally'nin ise başarıya ulaştığını. Başka şeyler konuşuyorlar.

"Sanırım bu gece görüşeceğiz," diyor Walter.

"Hı-hı," diyor Sally. Walter'ı kim davet etti acaba?

"Richard *nasıl*?" diye soruyor Walter. Başını duadercesine, huzursuzca yere eğiyor, kasketinin siperliği yerdeki izmaritlerin, çikletlerin kararmış halkalarının, astarlı bir zarfın durduğu yeri gösteriyor; zarfın bir Quarter Pounder'a ait olduğu Sally'nin gözünden kaçmıyor. Kendisinin asla bir Quarter Pounder'ı olmadığı.

Trafik ışığı değişiyor. Karşıya geçiyorlar.

"İyi," diyor Sally. "Şey, yani oldukça hasta."

"Ne günler," diyor Walter. "Tanrım, ne günler bunlar."

Midesinin altından yükselen ve bakışlarını öfkeyle dolduran bir patlama duygusu bürüyor Sally'nin içini yine. Dayanılmaz olan Walter'ın kendini beğenmişliği. Dayanılmaz olan, Walter'ın doğru ve uygun sözleri söylerken --doğru ve uygun olan bu şeyleri aslında hissediyor da olabilir-- bir yandan da, kırkını geçmiş olmasına karşın hâlâ sağlıklı ve güçlü kalan, film yıldızlarının ve şairlerin dostu olan yarı-ünlü romancı Walter Hardy olmanın ne kadar iyi bir şey olduğunu düşünmesi. Daha az nüfuzlu biri olsaydı çok daha gülünç olurdu herhalde.

"Eh," diyor Sally karşı köşeye gelince, ama Walter'a veda etme fırsatı bulamadan adam bir vitrine doğru yürüyor ve neredeyse cama burnunu yapıştırarak duruyor.

"Şunlara bak," diyor. "Ne kadar güzel."

Vitrinde üç tane ipek gömlek var, her biri klasik Yunan heykellerinin alçıdan taklitlerinin üzerine giydirilmiş. Gömleklerden biri soluk kayısı renginde, ikincisi zümrüt yeşili, üçüncüsü de koyu mavi. Her birinin yakasında ve önünde, yukarıdan aşağıya doğru örümcek ağı gibi simli değişik bir işleme var. Üçü de, heykellerin ince gövdeleri üzerinde tiril tiril, pırıl pırıl duruyorlar, her yakanın içinden dolgun dudaklı, düz burunlu, boş beyaz gözlü ciddi bir baş yükseliyor.

"Hı-hı," diyor Sally. "Evet çok güzel."

"Evan'a bir tane alsam iyi olacak. Bugün ona hediyeye vermeliyim. Gel haydi."

Sally duraksıyor, sonra Walter'ın arkasından dükkâna giriyor, elinde olmadan, umarsızca içinde kabaran beklenmedik bir vicdan azabı duyuyor. Evet, Walter gülünç biri, ama onu küçümserken bir yandan da, son birkaç yılı o yakışıklı, boş beyinli erkek arkadaşının, ganimetinin ölmesini bekleyerek geçiren ve şimdi de ansızın onun hayatta kalması olasılığıyla yüz yüze olan (duyguları karışık mı?) o zavallı herife karşı müthiş ve mutlak bir şefkat de duyuyor Sally. Ölmek de yeniden doğmak da ne kadar etkileyici, diye düşünüyor, söz konusu olan bir kahraman da olsa, kötü adam ya da soytarı da olsa galiba hiç fark etmiyor.

Dükkânın içi baştan aşağı cilalı akça ağaç ve siyah granit. Nasıl yaptılarsa içeride hafif bir nane kokusu var. Parlak siyah tezgâhların üzerine gömlekler serilmiş.

"Maviyi alırım herhalde," diyor Walter içeri girerlerken. "Mavi, Evan'a çok yakışır."

Walter, saçlarını dümdüz arkaya yatırmış, yakışıklı, genç satıcıyla konuşurken Sally bekliyor. Gömleklerin arasında dalgın dalgın dolaşıyor, sedef düğmeli krem rengi bir gömleğin etiketine bakıyor. Fiyatı dört yüz Dolar. İnsanın geçici olarak iyileşen sevgilisine bu kadar ateş pahası, aşırı pahalı bir gömlek alması çok dokunak-

lı ya da çok kahramanca bir şey diye düşünüyor. Yoksa ikisi de mi? Sally'nin kendisi Clarissa'ya hediye almayı hiç beceremedi. Bunca yıldan sonra bile Clarissa'nın neden hoşlanacağını bilemiyor. İsabetli seçimleri oldu –geçen Noel'de aldığı çikolata rengi kaşmir atkı, içinde mektuplarını sakladığı cilalı antika kutu– ama bir o kadar da başarısızlığı var. Tiffany'den aldığı ve kucak dolusu para verdiği saat (galiba çok resmi kaçmıştı), sarı kazak (rengi mi yakası mı uymamıştı?), siyah deri el çantası (yanıştı, ama nedenini bilmek olanaksız). Sally'nin onca ricasına karşın, Clarissa verilen hediyeden hoşlanmasa da bunu asla belli etmezdi. Clarissa'ya bakılırsa her hediye mükemmeldi, tam istediği şeydi; hediye veren talihsiz kişinin yapacağı tek şey, beklemek ve saatin 'her güne takılmayacak kadar değerli' olduğunu, ya da kazağın bir tek kez, o da önemsiz bir davete giyilip bir kenara kaldırılmasını görmektir. Sally Clarissa'ya, Oliver St.Ives'a ve Walter Hardy'ye kızmaya başlıyor; iyimser ve sahtekâr olan herkese; ama sonra sevgilisine o pırıl pırıl mavi gömleği almakta olan Walter'a bakıyor ve içi özlemle doluyor. Clarissa şu anda evde olmalı.

Sally birden, dayanılmaz bir biçimde eve gitmek isteği duyuyor. Walter'a, "Gitmem gerek," diyor. "Sandığımdan daha geç olmuş."

"İşim bitiyor," diyor Walter.

"Gidiyorum. Sonra görüşürüz."

"Gömleği beğendin mi?"

Sally kumaşa dokunuyor, yumuşak, hafif pütürlü, kalın sayılmayan kumaşa. "Çok beğendim," diyor. "Harika bir gömlek."

Satıcı minnetle, utanarak gülümsüyor, sanki gömleğin güzel olmasından kendisi sorumluymuş gibi. Böyle bir dükkânda çalışan yakışıklı bir oğlanın resmi ve uzak davranacağını düşünür insan, ama bu hiç de öyle değil.

Satıcı olarak çalışan bütün bu kusursuz güzeller nereden geliyorlar? Neler umut ediyorlar?

"Evet," diyor Walter. "Harika bir gömlek, değil mi?"

"Hoşça kal."

"Tamam. Sonra görüşürüz."

Sally hiç oyalanmadan çıkıyor dükkândan, Altmış Sekizinci Sokaktaki metro istasyonuna doğru yürüyor. Eve giderken Clarissa'ya bir hediye almak istiyor, ama ne alacağını bilemiyor. Clarissa'ya bir şey, önemli bir şey söylemek istiyor ama cümleyi toparlayamıyor. "Seni seviyorum," demek oldukça kolay. "Seni seviyorum" sözü neredeyse sıradan bir söz sayılıyor artık, yalnızca yıldönümlerinde ya da doğum günlerinde söylenmiyor, içten gelerek, yatakta ya da mutfakta, hatta taksilerde, kadınların kocalarının üç adım gerisinden yürümeleri gerektiğine inanan yabancı şoförlerin kulaklarının dibinde de söyleniyor. Sally ile Clarissa birbirlerine sevgilerini göstermekten kaçınmıyorlar, ve bu da iyi bir şey, ama Sally şimdi eve gitmek ve daha fazla bir şey söylemek istediğini fark ediyor, yalnızca tatlı ve rahatlatıcı sözlerin değil, tutkunun da ötesinde bir şey. Söylemek istediği şey, ölüp giden bütün insanlarla ilgili; kendisinin, inanılmaz derecede rast giden talih ve her an beklenen, perişan edici bir kayıp üzerine duygularıyla ilgili. Clarissa'ya bir şey olursa o, yani Sally yaşamaya devam edecek, ama tam olarak hayatta kalmış olmayacak. Hiç iyi olmayacak. Sally'nin Clarissa'ya söylemek istediği şeyin yalnız sevinçle ilgisi yok, sevincin öteki yarısı olan yakıcı, sürekli korkuyla da ilgisi var. Kendi ölümünün düşüncesine katlanabiliyor, ama Clarissa'nın ölümünün düşüncesine katlanamıyor. Onların aşkı, bu aşkın insanlardan uzak kalışı, rahatlatıcı sessizliği, sürekliliği, Sally'yi doğrudan ölümlülüğün düzeneğine bağladı. Şimdi de hayal bile edemeyeceği bir kayıp var. Şimdi,

bu andan başlayarak izleyeceği bir ip var, Yukarı Doğu tarafındaki metroya doğru yürürken, yarının ve öbür günün ve bir sonraki günün içinden geçerek, ta hayatının sonuna kadar ve Clarissa'nın da hayatının sonuna kadar izleyebilecek o ipi.

Metroya binip kent merkezine gidiyor, köşedeki Kore pazarının yanındaki çiçek satıcısının önünde duruyor. Her zamanki gibi sıra sıra karanfiller, dağınık duran, cılız zambaklar, frezyalar, papatyalar, demet demet, beyaz, sarı ve kırmızı sera laleleri var, taç yapraklarının uçları sertleşmiş. Zombi çiçekler diye düşünüyor Sally; birer ürün, yumurtadan çıkıp kesilmeye gidene kadar ayakları yere değmeyen piliçler gibi zorla hayat verilmişler. Kat kat tahta rafların üzerinde dizilen çiçeklere alnını kırıştırarak bakıyor Sally, kendisinin ve çiçeklerin soğutucunun arka duvarındaki parlak fayanslara vuran aksini görüyor [işte orada, kır saçlı, sert bakışlı (nasıl bu kadar yaşlanabildi?), güneşe daha fazla çıkması gerek, gerçekten], ve ne kendisi ne de Clarissa için isteyeceği hiçbir şey olmadığını düşünüyor, ne dört yüz dolarlık gömlekler, ne bu acınası çiçekler, hiçbir şey. Eli boş oradan ayrılacakken köşede, kahverengi bir plastik kova içinde duran bir demet sarı gül görüyor. Yaprakları henüz açılıyor. Yapraklarının dipleri daha koyu sarı, neredeyse turuncu, mango renginde bir kızarıklık yukarı doğru yayılıyor ve kılcal damarlara dağılıyor. Bir bahçede, toprakta yetişen gerçek çiçeklere o kadar benziyorlar ki soğutucunun içine yanlışlıkla girmiş gibi duruyorlar. Sally çiçekleri aceleyle, neredeyse gizlice satın alıyor, sanki çiçek satan Koreli kadın ortada bir karışıklık olduğunun farkına varacak ve surat asarak Sally'ye bu çiçeklerin satılık olmadığını söyleyecekmiş gibi. Güller elinde, Onuncu Sokak boyunca yürüyor, içinden neşe taşıyor, eve girerken cinsel açıdan uyarılmış hissediyor kendini. Sevişmeyeli ne kadar oldu acaba?

"Hey," diye sesleniyor, "evde misin?"

"Buradayım," diyor Clarissa. Bir terslik olduğunu onun sesinden anlıyor Sally. Ortak yaşamlarının tuzu biberi olan şu küçük tuzaklardan birine mi atacak adımı? Elinde çiçekleri ve içinde kabaran arzusuyla, evdeki bir küskünlük sahnesinin içine mi adım atıyor acaba, bir kez daha bencillik edip yapacağı işi ihmal mi etmiş, bir şeyleri temizlememiş, önemli bir işi mi unutmuş acaba ve dünya bu yüzden karardı mı, sarardı mı acaba? Neşesi soluyor, cinsel arzusu uçup gidiyor. Elinde güllerle oturma odasına giriyor.

"Neler oluyor?" diye soruyor kanepede oturan Clarissa'ya, Clarissa öylece oturuyor orada, doktorun bekleme odasında oturur gibi. Yüzünde tuhaf bir ifadeyle Sally'ye bakıyor, felakete uğramış gibi değil de şaşkın gibi, sanki kim olduğunu tam olarak bilemiyormuş gibi. Sally kötü bir şeyin yaklaşmakta olduğunu seziyor. İkisi de uzun yaşarlarsa, ayrılmazlarsa (bunca şeyden sonra nasıl kopabilirler ki birbirlerinden?), birbirlerinin solduğunu görecekler.

"Hiçbir şey," diyor Clarissa.

"İyi misin?"

"Hı? Ah, evet. Bilmiyorum. Louis kentte. Geri gelmiş."

"Eninde sonunda olacaktı."

"Gelip kapıyı çaldı. Bir süre konuştuk, sonra da ağlamaya başladı."

"Gerçekten mi?"

"Evet. Hiç neden yokken. Sonra Julia geldi, Louis de kaçıp gitti."

"Louis işte. Ne diyebilirsin?"

"Yeni bir oğlanla çıkıyormuş. Bir öğrenci."

"Evet. İyi."

"Sonra da Julia yanında Mary ile çıkageldi."

"Tanrım. Sirke dönmüş burası."

"Ah. Sally, gül getirmişsin."

"Ne? Ha, evet."

Sally gülleri gösterirken Clarissa'nın sehpayaya koyduğu içi gül dolu vazoyu görüyor. İkisi de gülüyorlar.

"Tam O'Henry'nin öykülerine benzedi, değil mi?" diyor Sally.

"Gülün fazlası olmaz," diyor Clarissa.

Sally çiçekleri ona veriyor ve bir an ikisi de katıksız bir mutluluk duyuyorlar. Şimdi, şu anda varlar, ve nasıl olduysa on sekiz yıl boyunca birbirlerini hep sevmeyi başardılar. Yeter bu. Şimdi yeter.

Bayan Brown

Da ha erken döneceğini ummuşt u, ama pek o kadar da geç kalmış sayılmazdı; yani açıklama yapmasını gerektirecek kadar değil. Saat neredeyse altı. Kitabın yarısına geldi. Arabasını Bayan Latch'in evine doğru sürerken zihni okuduklarıyla dolu; Clarissa ve deli Septimus, çiçekler, parti. Aklından imgeler geçiyor: arabadaki insan, mesaj taşıyan uçak. Laura sanki bir alacakaranlık kuşağında yer alıyor gibi; yirmili yılların Londra'sından, turkuvaz renkli bir otel odasından ve bu bildik sokaktan geçen bu arabadan oluşan bir dünya. Laura hem kendisi, hem kendisi değil. Londra'da bir kadın o, bir aristokrat, solgun benizli ve sevimli, biraz yapmacık; Virginia Woolf o; ve bir başka şey aynı zamanda: kendisi denilen o ilkel, hantal şey, bir anne, bir şoför, kıvrılarak uzayan, Samanyolu gibi tertemiz bir yaşam, Kitty'nin arkadaşı (Kitty'yi öpmüştü, Kitty ölüyordur belki de), tırnakları mercan rengine boyalı, (tırnaklardan birinin ucu kırılmış) birinde pırlantalı bir alyans takılı olan bir çift el, Chevrolet'nin direksiyonunu sımsıkı kavramış, önündeki açık mavi Pylmouth'un fren lambaları yanıyor, ikinci vaktinin yaz güneşi altın yaldızlı derinliklerine kavuşurken, bir telefon telinin üze-

rinde kuyruğu külrengi bir soru işaretini andıran bir sincap koşuyor.

Arabayı Bayan Latch'in evinin önüne çekiyor, garajın üzerindeki üçgen alınlığa boyalı alçıdan iki sincap oturtulmuş. Laura arabadan iniyor, durup alçı sincaplara bakıyor, arabanın anahtarları hâlâ elinde. Yanı başındaki arabadan tuhaf bir tıkırtı geliyor (birkaç gündür yapıyor bunu, arabayı tamirciye götürmek gerek). Bir 'olmama' duygusu kaplıyor içini. Buna verebileceği bir başka ad yok. Tıkırtılar çıkaran arabasının yanında, Bayan Latch'in garajının karşısında dururken (alçı sincapların gölgeleri yere vuruyor) hiç kimse değil Laura; hiçbir şey değil. Bir an, otele gitmekle kendi yaşamından çıkmış olduğunu hissediyor Laura, bu araba yolu, bu garaj hiç bilmediği yerler sanki. Uzaklara gitmişti. Hoşlanarak, hatta özlemle ölümü düşünmüştü. Bu, şimdi burada, Bayan Latch'in bahçe yolunda dururken geliyor aklına, evet, ölümü özlemle düşünmüştü. Gizlice bir otele gitmişti, tıpkı âşığıyla buluşmaya gider gibi. Laura duruyor, araba anahtarlarıyla çantası elinde, Bayan Latch'in garajına bakıyor. Beyaza boyalı kapısında küçük, yeşil panjurlu bir pencere var, sanki bu garaj, büyük evin yanına eklenmiş küçük bir evcik. Laura'nın solukları birden sıklaşıyor. Hafifçe başı dönüyor; sendeleyip Bayan Latch'in pürüzsüz beton bahçe yoluna yıkılacak gibi oluyor. Arabaya dönmeyi düşünüyor, ve çekip gitmeyi. Kendini zorlayıp ilerliyor. Kendine şunu hatırlatıyor: Çocuğunu oradan almalı, eve götürmeli ve kocasına hazırladığı doğum günü yemeğini tamamlamalı. Bu sıradan işleri yapması gerek.

Kendini zorlayarak derin bir soluk alıyor, Bayan Latch'in küçük verandasına doğru yürüyor. Bunların nedeni gizlilik, diyor kendi kendine, az önce yapmış olduğu şeyin tuhaflığı, aslında bunda bir kötülük yok, öyle değil mi? Âşığıyla buluşmuyor ya, pembe dizi roman-

larındaki ev kadınları gibi. Birkaç saatliğine evinden uzaklaştı, kitabını okudu, sonra da geri döndü. Bunların bir sır olmasının nedeni, bunu nasıl açıklayacağını bilmemesi, yani her şeyi; öpüşmeyi, pastayı, arabasıyla Chavez Ravine Tepesi'ne çıktığında duyduğu paniği. Kiraladığı bir otel odasında kitap okuyarak geçirdiği iki buçuk saati nasıl açıklayacağını gerçekten bilemiyor.

Yine derin bir soluk alıyor. Bayan Latch'in dik-dörtgen, ışıklı zilini çalıyor, ikinci güneşi zilin ışığını portakal rengine çevirmiş.

Bayan Latch kapıyı ânında açıyor, sanki kapının arkasında dikilip Laura'yı beklemiş gibi. Bayan Latch süslü püslü biri, bermuda şort içindeki kalçaları geniş, tatlı dilli bir kadın; evinin içi kızartma kokuyor, et kızartıyor içeride, kapıyı açtığında koku arkasından dalga dalga yayılıyor.

"A, merhaba," diyor.

"Selam," diyor Laura. "Özür dilerim, geciktim."

"Yo, gecikmedin. Çok eğleniyorduk. İçeri gelsene."

Richie oturma odasından fırlıyor. Yanakları kızarmış, korkmuş gibi, yüzünde sevgi ve ferahlama okunuyor. Laura, Richie ile Bayan Latch'i suçüstü yakalamış olduğu duygusuna kapılıyor; sanki yaptıkları şeyi bırakmışlar ve alelacele kanıtları gizlemişler gibi. Yo, bugün Laura'nın vicdanı rahatsız; Richie'nin kafası karıştı da ondan böyle diye düşünüyor. Son birkaç saatini hiç tanımadığı bir yerde geçirdi. Birkaç saatliğine de olsa Bayan Latch'in evinde kalması, gerçek yaşamını unutturmaya başladı ona. Burada oturduğuna, belki de her zaman burada, bu hantal sarı mobilyaların, kumaş kaplı duvarların arasında oturmuş olduğuna –bundan pek mutlu olmadan– inanmaya başladı.

Richie gözlerinden yaşlar akarak Laura'ya koşuyor.

"Haydi, haydi," diyor Laura, onu kucağına alırken. Çocuğun kokusunu içine çekiyor, teninin özünü; tam

olarak adlandıramadığı tertemiz bir koku bu. Onu kucağında tutup kokusunu içine çekerken kendini daha iyi hissediyor.

"Seni gördüğüne sevindi," diyor Bayan Latch, zorlama bir içtenlik ve yapmacık bir neşeyle. Yoksa bu kadın Richie'nin kendisini bir lütuf gibi görüp bayılacağını mı düşünmüştü, evinin bir mucizeler dükkânı mı olduğunu sanıyordu? Evet, herhalde öyle düşünmüştü. Şimdi anasının kuzusu oldu diye çocuğa kızmış mıydı? Herhalde kızmıştı.

"Haydi benim böceğim," diyor Laura oğlunun minik pembe kulağına. Akli başında bir anne oluşu, oğlunun üzerinde söz sahibi oluşu gururlandırıyor onu. Oğlunun gözyaşları karşısında ne yapacağını bilmiyor. İnsanlar Laura'nın aşırı koruyucu olduğunu mu düşünüyorlar? Richie neden hep böyle yapıyor?

"İşlerini bitirebildin mi?" diye soruyor Bayan Latch.

"Evet. Tamam sayılır. Oğluma baktığınız için sağ olun."

"Ah, birlikte çok eğlendik," diyor Bayan Latch, içtenlikle, heyecanla. "Ne zaman istersen bana bırakabilirsin."

"Eğlendin mi?" diye soruyor Laura.

"Hı-hı," diyor Richie, gözleri yaş dolu. Küçücük yüzünde umut, keder ve şaşkınlık karışımı bir acı var.

"Uslu durdun mu?"

Başını sallıyor çocuk.

"Beni özledin mi?"

"Evet!" diyor Richie.

"Çok işim vardı," diyor Laura. "Bu akşam babana güzel bir doğum günü hazırlamalıyız, öyle değil mi?"

Başını sallıyor çocuk. Laura'ya gözünde yaşlarla, şaşkınlık dolu bir kuşkuyla bakıyor, sanki Laura'nın onun annesi olmama olasılığı varmış gibi.

Laura Bayan Latch'in parasını ödüyor, bahçesinden kopardığı Sterliçya çiçeğini kabul ediyor. Bayan Latch her zaman bir armağan verir, bir çiçek, bir kurabiye; sanki para bunlar için ödenmiş de çocuğa bedava bakmış gibi. Laura geç kaldığı için bir kez daha özür diliyor, kocasının az sonra geleceğini bahane ederek her zamanki on beş dakikalık sohbeti kısa kesiyor, Richie'yi arabaya oturtuyor ve elini son bir kez, abartıyla sallayarak gidiyor. Kolundaki üç fildişi bilezik birbirlerine çarpıp tıngırdıyorlar.

Bayan Latch'in evini geride bırakır bırakmaz Laura Richie'ye, "Başımız dertte oğlum," diyor. "Hemen eve koşmalı ve yemeği hazırlamalıyız. Eve bir saat önce dönmüş olmalıydık."

Oğlan sesini çıkarmadan başını sallıyor. Hayatın ağırlığı ve dokusu yeniden kendini hissettiriyor; hiçbir yerde olmama duygusu siliniyor. İçinde bulunduğu an, iki sokağın arasında, araba kırmızı ışığa yaklaşıırken, beklenmedik ölçüde büyük ve dingin, durgun; Laura, gürültülü bir sokaktan kiliseye girercesine giriyor o âna. Her iki yanda sulama fıskiyeleri çimenlerin üzerine koni biçiminde ışıltılı bir pus fırlatıyorlar. Batmak üzere olan güneş, bir evin alüminyum garajını altın rengine boyuyor. Olağanüstü gerçek. Laura kendinin bir eş ve anne olduğunun bilincinde, yeniden gebe olduğunun, tül tül sular havaya fışkırırken evine döndüğünün.

Richie konuşmuyor. Annesini gözlüyor. Laura kırmızı ışıktaki duruyor. "Babanın geç saate kadar çalışması iyi," diyor. "Her şeyi toparlamaya zamanımız olacak. Sen ne dersin?"

Oğluna bakıyor. Gözleri buluşunca orada tam olarak adını koyamadığı bir şey görüyor Laura. Richie'nin gözleri, bütün yüzü sanki içerden aydınlatılmış gibi; ilk kez olmak üzere Laura'nın anlayamadığı bir duygunun tutsağı gibi görünüyor.

"Tatlım," diyor Laura, "neyin var?"

"Anneciğim, seni seviyorum," diyor oğlan, gereğinden daha yüksek bir sesle.

Sesinde bir tuhafılık, insanın tüylerini ürperten bir şey var. Laura'nın daha önce hiç duymadığı bir ton bu. Richie'nin sesi bir tuhaf, heyecanlı. Sanki bir mülteci çocuk, İngilizcesi yetersiz olan, bir ihtiyacını anlatmaya çalışan ama bunu ifade edecek sözcükleri bulamayan biri gibi.

"Ben de seni seviyorum bebeğim," diye yanıtlıyor onu Laura, ve bu sözcükleri daha önce binlerce kez söylemiş olsa da şimdi boğazına yerleşen huzursuzluğu, sesinin doğal çıkması için çaba harcamak zorunda kaldığını hissedebiliyor. Köşe başını geçince arabayı gazlıyor. Dikkatle sürüyor, iki eli de direksiyonun üzerinde.

Oğlan yeniden ağlamaya başlayacak gibi duruyor, sık sık, nedensizce yaptığı gibi; ama bu kez gözleri kuru ve parlak, hareketsiz.

"Neyin var?" diye soruyor Laura.

Oğlan sürekli bakıyor ona. Gözlerini kırptırmıyor.

Biliyor. Mutlaka biliyor. Küçük oğlan annesinin yasak bir yere gittiğini anlıyor; yalan söylediğini anlıyor. Sürekli gözlüyor annesini, uyanık olduğu saatlerin neredeyse tamamını annesinin yanında geçiriyor. Onu Kitty ile birlikteyken gördü. Annesinin ikinci pastayı yaptığını, birincisini de çöp kutusunun yanındaki öteki kutuya, çöplerin altına gizlediğini gördü. Bütün dikkatiyle annesini gözlemliyor, onun yaptıklarını anlamaya çalışıyor, çünkü annesi olmazsa dünya da olmaz.

Elbette anlar annesinin yalan söylediğini.

"Merak etme tatlım," diyor Laura. "Her şey yolunda. Bu gece babanın doğum günü için mükemmel bir parti vereceğiz. Ne kadar sevineceğini biliyor musun?"

Ona bütün bu hediyeleri aldık. Ona güzel bir pasta yaptık."

Richie başını sallıyor, ama gözlerini kırpmıyor. Oturduğu yerde yavaş yavaş sallanıyor. Alçak sesle, duyulmasını değil de duyulmamasını istercesine, "Evet," diyor, "ona çok güzel bir pasta yaptık." Sesinin olgun derinliği şaşırtıcı.

Laura'yı hep gözleyecek o. Ters giden bir şey olduğunda hep anlayacak. Laura'nın ne zaman ve ne kadar başarısız olduğunu hep anlayacak.

"Seni seviyorum canım," diyor Laura. "Sen benim erkeğimsin." Kısacık bir an boyu, çocuk biçim değiştiriyor. Bir an yüzü parlıyor, bembeyaz oluyor. Laura'nın öfkesi geçiyor. Gülümsemeyi hatırlıyor. Her iki elini de direksiyonda tutuyor.

Bayan Dalloway

Partie hazırlanırken Richard'a yardım etmek üzere geldi, kapıyı tıklatıyor ama Richard yanıt vermiyor. Yeniden tıklatıyor, daha sert vuruyor, sonra kapıyı çabucak, huzursuzca anahtarıyla açıyor.

Ev ışık içinde. Clarissa eşikte şaşkınlıktan ağzı açık kalıyor. Güneşlikler yukarı kaldırılmış, pencereler açılmış. Evin içi yalnızca güneşli bir öğle sonrası her eve giren sıradan güneş ışığıyla dolu olsa da Richard'ın evinde bu, sessiz bir patlayışa dönüşüyor. Richard'ın mukavva kutuları, banyo küveti (Clarissa'nın sandığından daha kirliymiş), tozlu ayna ve pahalı kahve makinesi, hepsi gerçek etkileyicilikleri, gerçek boyutları içinde gözler önüne serilmişler. Basit sözcüklerle, burası aklını kaçırmış bir insanın oturduğu kira evi.

"Richard!" diye sesleniyor Clarissa.

"Bayan Dalloway. Ah, Bayan Dalloway, demek siz geldiniz."

Clarissa öbür odaya koşuyor ve üzerinde hâlâ sabahlığı olan Richard'ın, açık duran pencerenin pervazına ata biner gibi oturmuş olduğunu görüyor; bir deri bir kemik kalmış bacaklarından biri hâlâ iç tarafta, Cla-

rissa'nın görüş açısının dışında kalan ötekiyse dışarıda, yerden beş kat yüksekte sallanıyor.

"Richard," diyor Clarissa ciddi bir sesle. "İn oradan aşağı."

"Dışarısı o kadar güzel ki," diyor Richard. "Ne güzel gün."

Pervazın üzerinde ata biner gibi otururken, binici biçiminde bir bostan korkuluğuna, Giacometti'nin park için yaptığı bir heykele benziyor, delirmiş ve coşkulu, hem yaşlı hem çocuksu görünüyor. Saçlarının bir kısmı başına yapıştırılmış, bir kısmı da dimdik, başına buyruk havaya dikilmiş. Dizine kadar açıkta duran içerdeki mavi-beyaz bacağı iskelet gibi, ama baldırında hâlâ sımsıkı bir topak gibi kemiğine yapışmış kası görünüyor.

"Beni korkutuyorsun," diyor Clarissa. "Bu yaptığından vazgeçip içeri girmeni istiyorum. Şimdi."

Clarissa ona doğru yürüyor, Richard içerdeki bacağı pervaza doğru kaldırıyor. Aşınmış ahşapla teması sürdüren yalnızca o ayağının topuğu, elinin biri ve kemikli poposunun yarısı. Sabahlığının üzerindeki kırmızı kanatlı roketler, çam kozalağına benzer turuncu ateşler çıkarıyorlar. Uniroyal lastiklerinin adamı gibi şişman ve beyaz, başları kasklı ve koyu renkli camların gerisinde yüzleri seçilemeyen astronotlar, beyaz eldivenli elleriyle sert selamlar veriyorlar.

Richard, "Xanax ile Ritalin'i *birlikte* aldım. Birlikte mükemmel oluyorlar. Kendimi harika hissediyorum. Bütün panjurları açtım ama bu hava ve ışık bana yetmedi. Doğrusunu istersen, buraya kadar zar zor gelebildim."

"Canım, lütfen, ayağını yere indir. Bunu benim için yapar mısın?"

"Partiye gidebileceğimi sanmıyorum," diyor Richard. "Özür dilerim."

"Gitmen gerekmez. İstemediğin hiçbir şeyi yapmak zorunda değilsin."

"Ne güzel bir gün. Ne güzel, ne güzel bir gün."

Clarissa içini çekiyor, bir daha çekiyor. Şaşılacak kadar sakın –güç bir durumda doğru davrandığını hissediyor– ama aynı zamanda kendinin uzağında, odanın uzağında, sanki olmuş bitmiş bir şeye tanıklık eder gibi. Sanki bir anı bu. İçinden bir şey, ses gibi ama ses olmayan bir şey, kalp atışlarından hiç ayırt edilemeyen bir içsel bilinç şöyle diyor ona, *Bir keresinde Richard'ı, yerden beş kat yüksekteki bir pencerenin pervazında otururken buldum.*

"İn oradan aşağı, lütfen," diyor Clarissa.

Clarissa kendisine güç bir soru sormuş gibi Richard'ın yüzü kararıyor, geriliyor. Gün ışığında ne olduğu iyice ortaya çıkan boş koltuğu –dikiş yerlerinden dışarı fırlayan dolgu, baş dayama yerindeki kumaşı kabartan paslı halkaları örten sarı havlu–, ölümcül hastalığın ne kadar saçma, ne kadar aldatıcı olduğunu gösteren bir şey gibi.

"İn oradan aşağı," diyor Clarissa. Bir ecnebiyle konuşur gibi tane tane ve yüksek sesle konuşuyor.

Richard başını sallıyor, ve kıpırdamıyor. Gün ışığının vurduğu perişan başı, jeolojik bir görünümde. Eti, çöl taşları gibi girintili çıkıntılı, oyuk ve kabarcıklı.

"Bu işi becerip beceremeyeceğimi bilmiyorum," diyor. "Biliyorsun işte. Parti ve tören ve ondan sonraki saat ve ondan sonraki saat."

"Partiye gitmen gerekmez. Törene gitmen de gerekmez. Hiçbir şey yapman gerekmez."

"Ama yine de saatler var, öyle değil mi? Bir saat, sonra bir saat daha var, o saati geride bıraktığında, ulu Tanrım, arkasından bir başkası geliyor. Öyle hastayım ki."

"İyi günlerin olacak. Bunu biliyorsun."

"Pek değil. Bunu söylediğin için çok nazıksın, ama bir süredir böyle hissediyorum, sanki dev bir çiçeğin aę-zı beni içine alıyor. Tuhaf bir benzetme değil mi? Ben yle hissediyorum. Bitkilerde olduğu gibi, kaçınılmaz bir Şey. Venüs sinekkapan'ı bir düşün. Ormanı yutan kudzu'yu düşün. Sulu sulu, yeşil, büyüyen bir iŐlem. Şeye doğru, eh, bilirsin işte. Yeşil sessizliğe. Şu anda bile 'ölüm' sözcüğünü ağza almanın insana g gelmesi ne tuhaf değil mi?"

"Şimdi buradalar mı Richard?"

"Kimler? Ah, sesler mi? Sesler her zaman buradalar."

"Yani onları açık Őeik duyuyor musun demek istiyorum?"

"Hayır, ben seni duyuyorum. Senin sesini duymak her zaman çok güzeldir Bayan Dalloway. Sana hâlâ böyle dememe kızıyor musun?"

"Hayır, hiç kızmıyorum. İçeri gir. Hemen Şimdi."

"Onu anımsıyor musun? Senin 'teki ben'ini? Ona ne oldu?"

"Burada işte. Ben o'yum. Senin içeri gelmeni istiyorum. Lütfen gelir misin?"

"Burası yle hoş ki. Kendimi yle zgr hissediyorum ki. Anneme telefon eder misin? Yalnız başına, biliyorsun."

"Richard..."

"Bana bir öykü anlatsana."

"Nasıl bir yk?"

"Senin günlük yaşamından bir Şey. Bugnnden. Çok sıradan bir Şey olabilir. Hatta böyle si daha iyi olur. Aklına gelen en sıradan olay."

"Richard..."

"Bir Şey. Ne olursa olsun."

"Bak, bu sabah buraya gelmeden önce parti için iek almaya gittim."

"Sahi mi?"

"Sahi. Çok güzel bir sabahtı."

"Öyle mi?"

"Evet. Çok güzeldi. Öyle... taptazeydi ki. Çiçekleri aldım, sonra eve gidip onları suya koydum. Bu kadar. Öykünün sonu. Haydi şimdi içeri gel."

"Bir kumsaldaki çocuklara sunulurcasına taze," diyor Richard.

"Öyle de denebilir."

"Birlikte genç olduğumuz bir sabah gibi."

"Evet. Öyle."

"Tıpkı senin o eski evden çıkıp gittiğin sabah gibi, sen on sekizindeydin, bense, bense on dokuzuma yeni basmıştım, değil mi? On dokuz yaşındaydım ve Louis'e âşıktım ve sana âşıktım ve sabahın ilk saatlerinde, yarı uyur yarı uyanık, iç çamaşırlarınla camlı kapıdan çıkar-kenki halin kadar güzel bir şey görmediğimi düşünmüş-tüm. Tuhaf değil mi?"

"Evet," diyor Clarissa. "Evet. Çok tuhaf."

"Her şeyi yüzüme gözüme bulaştırdım."

"Kes şunu. Öyle bir şey yapmadın."

"Yaptım. Bana acımanı istemiyorum. Gerçekten. Ama kendimi çok üzgün hissediyorum. Yapmak istediğim şey çok basit görünüyordu. Canlı ve çok şaşırtıcı bir şey yaratmak istiyordum, öyle ki bir insanın yaşamındaki bir sabahın yanına katabileyim. En sıradan bir sabahın yanına. Bir düşün, bunu yapmaya çalıştım. Ne budalalık."

"Hiç de budalalık değil."

"Korkarım ki partiye gidemeyeceğim."

"Lütfen, lütfen partiyi kafandan çıkar. Düşünme. Bana elini ver."

"Bana çok iyi davrandın, Bayan Dalloway."

"Richard..."

"Seni seviyorum. Basmakalıp mı geliyor kulağına?"

"Hayır."

Richard gülümsüyor. Başını sallıyor. "Bizden daha fazla mutlu olabilecek iki insan yoktur," diyor.

Öne doğru kaykılıyor, pervazdan yavaşça kayıyor, ve düşüyor.

Clarissa, "Hayır..." diye haykırıyor.

Richard öylesine kendinden emin, öylesine akli başında görünüyor ki Clarissa bir an bütün bunların hiç olmadığını hayal ediyor. Pencereye koşuyor, Richard'ı hâlâ havadayken görebiliyor, sabahlığı boşlukta dalgalanıyor, küçük bir kazaya, telafi edilebilecek bir şeye benziyor bu olay henüz. Richard'ın beş kat aşağıdaki zemine dokunduğunu görüyor, betonda dizlerinin büküldüğünü, başının yere çarptığını görüyor, çıkarttığı sesi duyuyor, yine de, en azından bir an boyu, pervazdan sarkarken, Richard'ın yeniden ayağa kalkacağına inanıyor, sendelese de, soluğu kesilmiş olsa da, yine de kendisi olacağını, bütün olacağını, konuşabileceğini düşünüyor.

Richard'a sesleniyor, bir kez. Soru sorar gibi çıkıyor bu ad ağzından, düşündüğünden daha yumuşak sesi. Richard düştüğü yerde kalmış, yüzü yere dönük, sabahlığı başının üzerine geçmiş, çıplak bacakları ortada, koyu renkli beton üzerinde bembeyaz.

Clarissa odadan dışarı fırlıyor, kapıdan çıkıyor, kapıyı arkasında açık bırakıyor. Merdivenlerden aşağı koşuyor. Yardım çağırmayı düşünüyor ama vazgeçiyor. Hava bile değişmiş, ikiye bölünmüş gibi; sanki atmosfer gözle görülür biçimde özden ve özün karşısından oluşmuş gibi. Aşağı koşarken kendisinin merdivenlerden koşarak inen, yarasız-beresiz, yaşayan bir kadın olduğunun farkında (daha sonra bundan utanacak).

Lobiye geldiğinde, Richard'ın yattığı apartman boşluğuna nasıl ulaşacağını düşünüp panikliyor bir an, ve aynı anda kendini cehenneme girmiş gibi hissediyor. Cehennem, küflü bir sarı kutu, çıkış kapısı yok, yapay

bir ağaçla gölgelenmiş duvarları boyunca, üzeri çizik çizik metal kapılar sıralanıyor (bir tanesinde Minnettar Ölü kafatası var, tepesinde de gül resimleri).

Merdiven boşluğunun loşluğunda kalan, ötekilerden daha dar bir kapı dışarı açılıyor, birkaç basamaklık kırık bir beton merdivenden inince Richard'ın bulunduğu yere varılıyor. O son birkaç basamağı inmeden bile Richard'ın ölmüş olduğunu biliyor Clarissa. Baş, sabahlığının kıvrımları arasında görünmez olmuş, ama Clarissa onun başının bulunması gereken yerde oluşan koyu renkli, neredeyse siyah kan birikintisini görebiliyor; hareketsiz bedenini, tuhaf bir açı oluşturarak ileri uzanmış, avuç içi yukarı bakan kolunu; açıkta kalan bacakları ölüm kadar beyaz ve çıplak.

Ayaklarında hâlâ Clarissa'nın aldığı gri keçe terlikler var.

Son birkaç basamağı iniyor Clarissa, Richard'ın kırık cam parçaları arasında yattığını görüyor, camların betonun üzerinde önceden kalma kırık bir bira şişesinin parçaları olduğunu, Richard'ın düşüşüyle ilgisinin bulunmadığını daha sonra anlıyor. Richard'ı hemen yerden kaldırması, camlardan uzaklaştırması gerektiğini düşünüyor.

Richard'ın yanına diz çöküyor, bir elini onun cansız omzuna koyuyor. Yavaşça, çok yavaşça, sanki onu uyandırmaktan korkuyormuş gibi sabahlığı başının çevresinden aşağı çekiyor. O ışıltılı kırmızı, mor ve beyaz bulamacın içinde tek seçebildiği, Richard'ın aralık duran dudakları ve açık duran bir gözü. Kendi ağzından bir ses çıktığını, şaşkınlık ve acıyla dolu bir haykırış yükseldiğini fark ediyor Clarissa. Richard'ın başına yine sabahlığını örtüyor.

Richard'ın yanında çömelmiş dururken ne yapacağını bilemiyor. Elini yine onun omzuna koyuyor. Omzu okşamıyor, yalnızca elini koyuyor. Gidip polise ha-

ber vermeliyim diye düşünüyor, ama Richard'ı yalnız bırakmak istemiyor. Birinin kendisine seslenmesini bekliyor. Yukarıdan aşağıya sıralanan pencerelere, asılı çamaşırlara, bir bulutun ince, mavi-beyaz bir bıçak gibi böldüğü gökyüzünün muntazam dörtgenine bakıyor ve henüz kimsenin olaydan haberi olmadığını anlamaya başlıyor. Richard'ın düşüşünü gören ya da duyan kimse olmamış.

Clarissa kıpırdamıyor. Yaşlı kadının üç seramik heykelcik duran (bu kadar uzaktan seçemiyor onları) penceresini buluyor. Yaşlı kadın evde olmalı, zaten pek dışarı çıkmaz. Clarissa'nın içinden ona seslenmek geliyor, sanki aileden biriymiş gibi; sanki haberdar edilmesi gerekirmiş gibi. Clarissa, bundan sonra yapması gerekeni, en azından bir-iki dakika için, erteliyor. Richard'ın yanında kalıyor, eli de onun omzunda. Olanlardan pek az sıkıntı duyuyor (kendine şaşıyor). Neden ağlamadığını merak ediyor. Kendi soluğunun sesini duyuyor. Richard'ın ayağındaki terlikleri görüyor, genişlemekte olan kan birikintisinin içinde yansıyan gökyüzünü de.

Demek her şey burada, bu beton yatakta, çamaşır iplerinin altında, cam kırıklarının ortasında son buluyor. Elini yavaşça Richard'ın omzundan, narin sırtından aşağı indiriyor. Suçlu gibi, yasaklanmış bir şey yaparcasına, öne eğiliyor, alnını, Richard'ın, bir bakıma hâlâ kendinin olan sırtına dayıyor; Richard, hâlâ Richard Worthington Brown'ken. Onun sabahlığının küflü yün kokusu, yıkanmamış teninin buruk keskinliği geliyor burnuna. Onunla konuşmak istiyor, ama konuşmuyor. Başını hafifçe onun sırtına dayayıp kalıyor. Konuşabilseydi –tam olarak ne söylemek istediğini bilmiyor ama–, bir şeyler anlatırdı; Richard'ın yaratmak için ve belki daha da önemlisi, onyıllar boyunca, mantık dışı, ama benzersiz bir biçimde sevmek için nasıl da cesaret bulduğunu söylerdi ona. Kendinin, Clarissa'nın

da onun sevgisine karşılık verdiğini, onu çok sevdiğini, ama onu otuz yıl önce bir köşe başında terk ettiğini (aslında başka ne yapabilirdi ki?) söylerdi. Görece sıradan bir yaşam arzuladığını (başka insanların arzuladığının ne bir fazlası ne de bir eksigi) itiraf ederdi, Richard'ın, verdiği partiye gelmesini ve kendisine ne kadar düşkün olduğunu Clarissa'nın konuklarının önünde göstermesini ne kadar çok istediğini söylerdi. Richard'ın öleceği gün olduğu sonradan anlaşılan bir günde, onu dudaklarından öpmekten kaçındığı ve kendi kendine, bunu Richard'ın sağlığını düşünerek yaptığını söylediği için ondan özür dilerdi.

Bayan Brown

Mumlar yakılmış. Şarkı söylenmiş. Dan mumları üfleyip söndürürken pasta'nın kremasının pürüzsüz yüzeyinin üzerine ağzından birkaç damla tükürük düşüyor. Laura ellerini çırpıyor, arkasından Richie de onu taklit ediyor.

"Doğum günün kutlu olsun, sevgilim," diyor Laura.

Ansızın bir öfke nöbeti yükseliyor içinden, boğazında düğümleniyor. Kocasını kaba, hantal ve budala; pasta'nın üzerine tükürüğünü saçmış. Laura sonsuza kadar burada sıkışıp kalmış, eş rolü oynuyor. Bu geceyi geçirmek zorunda, ve ertesi sabahı, sonra bir başka geceyi, burada, bu evde, gidecek başka bir yeri yok. Hoşnut etmek zorunda; devam etmek zorunda.

Bembeyaz karla kaplı bir tarlanın üzerinde yürümek gibi olabilir. Korkunç da olabilir harika da. *Onun acılarının sıradan acılar olduğunu sanıyorduk; nereden bildik.*

Öfkesi geçiyor. Bir şey yok, diyor kendi kendine. Tamam. Kendini toplar, Tanrı aşkına.

Dan, Laura'nın kalçasına sarılıyor. Laura onun etsi, kokulu gücünü hissediyor. Üzülüyor. Onun ne kadar iyi olduğunun her zamankinden de çok farkında.

"Harika bu," diyor Dan, "mükemmel."

Laura onun ensesini okşuyor. Vitalis sürülmüş saçları dümdüz, sertçe, su samurunun kürkü gibi. Tıraşı uzamış yüzünde terli bir parlaklık var, bakımlı saçları bir tek yağlı perçemin düşmesine izin verecek kadar gevşemiş ancak, ince bir perçem kaşlarının üstüne kadar sarkmış. Kravatını çıkartmış, gömleğinin düğmelerini çözmüş; ter, Old Spice, ayakkabı derisi ve teninin tarif edilemeyen, alabildiğine tanıdık kokusunun birleşiminden oluşan karmaşık bir koku salgılıyor; ütü ve çamaşır suyu, bir de hafif bir yemek kokusu içeren bir koku; sanki Dan'ın içinde nemli ve yağlı bir şey kızartılıyor-muş gibi.

Laura, Richie'ye, "Sen de bir şey diledin mi?" diye soruyor.

Richie başını sallıyor, oysa aklına böyle bir şey gelmemişti. Richie her an bir şey diler gibi, her dakika; onun dilekleri de, babasınınmkiler gibi, süreklilikle ilgili. Babası gibi onun da en büyük dileği, elindekinin daha fazlasına sahip olmak (elbette neler dilediği sorulduğunda, hiç tereddüt etmeden kocaman bir oyuncak listesi sıralardı, hem gerçek hem de hayali oyuncaklar). Babası gibi o da bunların çoğunun elde edemeyeceği şeyler olduğunu seziyor.

"Pastayı kesmeme yardım etmek ister misin?" diye soruyor babası.

"Evet," diye yanıtlıyor onu Richie.

Laura mutfaktan pasta tabaklarını ve çatalları getiriyor. Burada, bu sade yemek odasında, yanında kocası ve çocuğuyla güvende, aynı anda Kitty bir hastane odasında yatıyor ve doktorların teşhisini öğrenmek üzere bekliyor. Bu aile burada, bu odada. Sokaklarındaki, yüzlerce sokaktaki pencereler baştan başa ıslıl ıslıl. Yüzlerce evde yemekler konuyor sofralara, yüzlerce günün başarıları ve başarısızlıkları anlatılıyor.

Laura tabaklarla çatalları masaya koyarken –kolalı beyaz masa örtüsünün üzerinde bunlar yavaşça tıkırdarken– birdenbire, son anda başardığını hissediyor sanki; tıpkı bir ressamın tablosuna son bir fırça darbesi vurup tablodaki uyumsuzluğu gidermesi gibi; bir yazarın, yazdığı oyunda, gizli motifi ve simetriyi gün ışığına çıkartacak cümleyi kondurması gibi. Her nedense, beyaz bir örtünün üzerine tabakları ve çatalları koymakla ilgisi var bu duygunun. Beklenmedik ama aynı zamanda mutlak bir duygu.

Dan oğlunun elini tutup pastayı kestirmeden önce yanık mumları çıkarıyor. Laura onu izliyor. Açık yeşil duvarları, içinde düğün armağanı olarak gelen gümüşlerin durduğu koyu renkli akçaağaç büfesiyle yemek odası, şu anda, insanın hayal edebileceği en mükemmel yemek odası gibi duruyor. Oda, neredeyse inanılmaz derecede dolu görünüyor; kocasıyla oğlunun yaşamlarıyla dolu; gelecekle dolu. Önemli, parlak. Dünyanın büyük bir bölümü, koca koca ülkeler yok edilmiş, ama iyilik olduğu kuşkuya yer bırakmayacak derecede belli olan bir güç hâlâ ayakta kalmış; öyle görünüyor ki Kitty bile tıp bilimi sayesinde iyileşecek. İyileşecek. O iyileşmese bile, yardım edilemeyecek duruma gelmiş olsa bile, Dan, Laura ve oğulları ve doğacak çocukları, hepsi burada olacaklar, burada, mumları çıkartırken kendini yaptığı işe kaptırıp alnını kırıştıran küçük bir çocuğun ve çocuğun ağzına mumlardan birini götürüp kremayı yalamasını öneren babasının bulunduğu bu odada.

Laura, yaşadığı ânı değerlendiriyor. İşte var, diye düşünüyor; ve işte geçip gidiyor. Sayfa çevrilmek üzere.

Oğluna gülümsüyor, dingince, uzaktan. O da annesine gülümsüyor. Yanmış bir mumun dibini yalıyor. Bir dilek daha tutuyor.

Bayan Woolf

Dikkatini elindeki kitap üzerinde toplamaya çalışıyor. Çok yakında Leonard'la birlikte Hogarth House'dan ayrılıp Londra'ya taşınacaklar. Buna karar verildi. Virginia'nın dediği oldu. Dikkatini toplamak için çalışıyor. Biftek artıkları çöpe atıldı, masa toplandı, bulaşıklar yıkandı.

Tiyatrolara, konserlere gidecek Virginia. Partilere katılacak. Sokaklarda dolaşıp her şeyi görecektir, öykülerle dolduracak içini.

...yaşam; Londra...

Yazacak da yazacak. Kitabını bitirip bir başkasını yazacak. Akıl sağlığını koruyacak ve yaşaması gerektiği gibi yaşayacak, dolu dolu ve yoğun, kendisi gibi insanların arasında, yeteneklerini istediği gibi kullanarak ve yöneterek.

Birden aklına Vanessa'nın öpüşü geliyor. Masum bir öpücüktü bu –masum sayılırdı– ama aynı zamanda Virginia'nın Londra'dan, yaşamdan beklediği bir şeyden pek de değişik olmayan bir şeyle de doluydu; karmaşık ve ağgözlü, köhne, ne olduğu belirsiz bir aşkla da doluydu. Bu öğle sonrasında kendini bu öpücükte göstermiş olacaktı temel bilmece, kimi düşlerin kıyısında

parlayan o uçucu-kaçıcı aydınlık; uyandığımızda zihinlerimizden silinmeye başlamış olan o aydınlık; onu bulmak umuduyla kalkarız yatağımızdan, belki de bugün, her şeyin, akla gelebilecek her şeyin olabileceği bu yepyeni günde bulmayı umarız; Nelly'nin geniş, huysuz sırtının arkasında, Virginia kız kardeşini öptü, pek masumca değildi bu öpüş, şimdi de kucağında kitabıyla bu odada oturuyor. Londra'ya taşınacak bir kadın o.

Clarissa Dalloway bir kadını sevmiş olacak, evet; gençliğinde sevdiği bir kadın olacak. Kadınla öpüşmüş olacaklar, bir kez, tıpkı masallardaki o bir tek büyülü öpücük gibi, Clarissa da o öpücüğün anısını, ayaklarını yerden kesen o umudu, bütün yaşamı boyunca içinde taşımış olacak. O bir tek öpücüğün sunduğu gibi bir aşkı bir daha asla bulamayacak.

Heyecanlanan Virginia koltuğundan kalkıyor, kitabı sehpanın üzerine bırakıyor. Leonard oturduğu koltuktan, "Yatıyor musun?" diye soruyor.

"Yo. Daha vakit erken, öyle değil mi?"

Leonard saatine bir göz atıyor. "Neredeyse on buçuk olmuş," diyor.

"Bir huzursuzluğum var. Henüz yorgun değilim."

"Saat on birde yatakta olmanı istiyorum," diyor Leonard.

Başıyla olur diyor Virginia. Artık Londra'ya gitme kararı alındığına göre huysuzluk etmeyecek. Salondan çıkıyor, holü geçiyor, ışıkları söndürülmüş yemek odasına giriyor. Pencereden içeri, sokak lambasının ışığıyla birlikte ay ışığının uzun, dikdörtgen ışığı da giriyor, masanın üzerine vuruyor, dallar rüzgârda sallandıkça ışık kayboluyor, yeniden vuruyor, bir kez daha kayboluyor. Virginia kapının eşiğinde duruyor, sahile vurup kırılan dalgaları seyrederek gibi bu bir görünüp bir kaybolan desenleri seyrediyor. Evet, Clarissa bir kadına âşık olacak. Clarissa bir kadını öpmüş olacak. Bir tek kez.

Clarissa yoksunluk çekecek, derin bir yalnızlığa düşecek, ama ölmeyecek. Yaşamı, Londra'yı çok sevmiş olacak. Virginia bir başkasını hayal ediyor şimdi, evet, bedeni sağlam ama akli sağlam olmayan birini; biraz yaratıcılığı, biraz şairliği olan, dünyanın çarkının, savaşların ve hükümetlerin, doktorların ezdiği; teknik açıdan bakılınca deli olan biri, çünkü bu kişi her şeyde bir anlam buluyor, ağaçların duyarlı olduğunu, serçelerin Yunanca cıvıldadıklarını biliyor. Evet, böyle biri. Clarissa, akli başında olan Clarissa –keyifli, sıradan Clarissa–, Londra'yı sevmeye devam edecek, sıradan zevklerin biçimlendirdiği yaşamını sevmeye devam edecek ve ölecek kişi bir başkası olacak, aklını kaçırmış bir şair, bir hayalperest.

Bayan Brown

Dişlerini fırçalamayı bitiriyor. Bulaşıklar yıkanıp kaldırılmış, Richie yatağına yatmış, kocası beklemekte. Fırçayı musluğun altında yıkıyor, ağzını çalkalıyor, lavaboya tükürüyor. Kocası yatağın kendine ait tarafında, ellerini başının altında kavuşturup tavana bakarak yatıyor olacak. Laura odaya girdiğinde sanki onu gördüğüne şaşırmış, sevinmiş gibi bakacak karısına; Laura sabahlığını çıkarıp bir iskemlenin arkasına asarken, yatağa, kocasının yanına girerken. Onun tarzı bu: çocuksu bir şaşkınlık; tatlı, hafif ürkek bir sevinç; içinde yay gibi gerilmiş bir cinsellik barındıran derin ve şaşkın bir masumiyet. Bazen, hediyelik eşya dükkânlarında satılan sürprizli kutuları düşünüyor Laura elinde olmadan, hani şu kapakları açılınca içinden kâğıt yılanlar fırlayanları. Bu gece kitap okuyamayacak.

Diş fırçasını porselen fırçalıktaki delikten içeri bırakıyor.

İlaç dolabının kapağına bakarken arkasında birinin durduğunu sanıyor bir an. Elbette ki kimse yok; bir ışık oyunu bu. Kısacık bir an, ancak o kadar, kendi hayaletini gördüğünü sanmıştı, kendisinin bir kopyasını, tam arkasında durmuş, Laura'yı gözetliyordu. Hiçbir

şey yok. İlaç dolabını açıyor, diş macununu koyuyor. Dolabın içinde, cam raflarda, çeşitli losyonlar ve spreyler, gazlı bezler ve merhemler, ilaçlar var. İçinde uyku hapları olan plastik şişe var. Bu şişe, yeni alınan bu şişe neredeyse dolu, bebek beklerken onu kullanamaz elbette.

Şişeyi raftan alıp ışığa tutuyor. İçinde en azından otuz hap var, belki daha da fazla. Şişeyi yeniden rafa koyuyor.

Bir otelde oda tutmak kadar kolay olurdu. O kadar basit olurdu. Artık bir öneminin kalmaması ne kadar harika olurdu kimbilir. Artık tasalanmamak, ya da mücadele etmemek, ya da başarısızlığa uğramamak ne kadar harika olurdu.

Akşam yemeğindeki o an –o denge, o küçük kusursuzluk– yeterli olsaydı ne olurdu? Artık istemiyorum diye karar verse ne olurdu?

İlaç dolabının kapağını kapatıyor, kapak çerçeveye tok, metalik bir tıkırtıyla oturuyor. Dolabın içindeki her şeyi düşünüyor, raflarda duran ve şimdi karanlıkta kalan şeyleri. Kocasının beklemekte olduğu yatak odasına gidiyor. Sabahlığını çıkarıyor.

"Selam," diyor kocası, usulca, tatlı bir sesle, yattığı taraftan.

"Doğum günün hoşuna gitti mi?" diye soruyor Laura.

"Çok iyiydi." Laura yatsın diye örtüyü açıyor Dan, ama Laura duraksıyor, yatağın yanında, üzerinde incecik mavi geceliğiyle duruyor. Sanki bedenini hissedemiyor, oysa yerinde olduğunu biliyor.

"Çok iyi," diyor Laura. "Eğlendiğine sevindim."

"Yatağa geliyor musun?" diye soruyor Dan.

"Evet," diyor Laura, ama kıpırdamıyor. O anda havada süzülen bir zihinden başka bir şey olmayabilir; bir kafatasının içindeki bir beyin bile olmayabilir, yalnızca

algılayan bir varlık, bir ruh nasıl algılarsa öyle. Evet, diye düşünüyor Laura, ruh olmak böyle bir şey olmalı. Kitap okumak gibi bir şey, değil mi; hevesli bir gözlemci olmak dışında özel bir rol üstlenmeden insanları, ortamları, durumları tanıma duygusu.

"Haydi," diyor Dan, bir süre sonra. "Yatağa geliyor musun?"

"Evet," diyor Laura.

Uzakta bir köpeğin havladığını duyuyor.

Bayan Dalloway

Clarissa elini yaşı kadının omzuna koyuyor, onu yaşayacağı bir şoka karşı hazırlamak üzere sanki. Koridor-da onların önünden giden Sally, kapıyı açıyor.

"İşte geldik," diyor Clarissa.

"Evet," diyor Laura.

Eve girdiklerinde, Julia'nın *hors d'oeuvres*'leri kaldırmış olduğunu görmek Clarissa'yı rahatlatıyor. Çiçekler duruyor elbette; pırıl pırıl ve masumca, rastgele yerleştirildikleri vazoların içinden taşıyorlar, çünkü Clarissa çiçekleri düzgün yerleştirmekten hiç hoşlanmaz. Çiçeklerin sanki az önce kırlardan kucak kucak toplanıp getirilmiş gibi görünmesini ister.

İçi gül dolu bir vazanın yanındaki kanepede, kucağında açık duran bir kitapla Julia uyuyakalmış. Oturur durumda uyurken şaşırtıcı bir saygınlık havası var üzerinde, hatta otoriter görünüyor, dimdik, omuzları sarkmış, her iki ayağı yerde, başı, dua edercesine huzurla öne eğilmiş. Tam bu anda, ölüm korkusu çekenlerin yanında bulunmak üzere gelmiş bir tanrıçaya benziyor; vakur, sevecen ve kendinden emin olarak oturmaya gelmiş de odaya girenlere, uykusunun içinden, merak et-

meyin, korkacak bir şey yok, yapacağınız tek şey ölmek, der gibi.

"Döndük," diyor Sally.

Julia uyanıyor, gözlerini kırptırıyor, ayağa kalkıyor. Büyü bozuldu; Julia yeniden bir genç kız şimdi. Sally odaya giriyor, yürürken ceketini omzundan atıyor, bir kısacık an boyu Clarissa ile yaşlı kadın ürkekçe holde duruyorlarmış gibi geliyor Julia'ya, ne yapacaklarını bilemeyerek, özenle eldivenlerini çıkartıyorlarmış gibi; oysa hol yok, eldiven de takmamışlar.

Clarissa, "Julia, bu Laura Brown," diyor.

Julia öne doğru bir adım atıyor, Laura ile Clarissa'nın biraz uzağında duruyor. Bu ağırbaşlılığı, bu tavrı nereden edindi diye merak ediyor Clarissa. Küçük bir kız hâlâ o.

"Çok üzgünüm," diyor Julia.

Laura, "Teşekkür ederim," diyor; sesi Clarissa'nın beklediğinden daha berrak, daha güçlü.

Laura en az seksen yaşında, uzun boylu, hafifçe kamburu çıkmış bir kadın. Kır saçları parlak, çelik renginde. Cildi saydam sarı, soluk, topluiğne başı büyüklüğünde kahverengi çillerle kaplı. Üzerinde koyu renkli, çiçekli bir elbise, ayaklarında yumuşak, siyah, yaşlı kadının ayakkabıları var.

Clarissa onu öne, odaya doğru götürüyor. Bir sessizlik oluyor. O sessizliğin içinden, sanki Clarissa, Sally ve hatta Laura, pek de uygun düşmeyen kılıklarıyla, Julia'nın verdiği ve hiç kimseyi tanımadıkları bir partiye sinirli ve huysuz bir havada gelmişler gibi bir duygu doğuyor.

"Ortalığı topladığın için teşekkür ederim Julia," diyor Sally.

"Listedeki hemen hemen herkese ulaştım," diyor Julia. "Birkaç kişi geldi. Louis Waters."

"Ah Tanrım. Demek mesajımı almamış."

"İki de kadın geldi. Adlarını anımsamıyorum. Bir başkası daha geldi, bir zenci. Gerry mi ne."

"Gerry Jarman," diyor Clarissa. "Çok mu kötüydü?"

"Gerry Jarman sorun olmadı. Louis ise, yani, çoktu sayılır. Bir saat kadar kaldı. Onunla uzun uzun konuştum. Giderken daha iyi görünüyordu. Biraz daha iyi."

"Özür dilerim Julia. Bütün bunlarla uğraştığın için üzgünüm."

"Sorun değildi. Benim için kaygılanma lütfen."

Clarissa başını sallıyor. Laura'ya, "Yorgun olmalısın," diyor.

"Ne olduğumu bilmiyorum," diyor Laura.

"Otur lütfen," diyor Clarissa. "Bir şeyler yiyebilecek misin?"

"Ah, hiç sanmıyorum. Sağ ol."

Clarissa Laura'yı tutup kanepeye götürüyor. Laura minnetle ama dikkatle oturuyor oraya, sanki çok yorgunmuş ama kanepenin sağlam olduğuna güvenemiyormuş gibi.

Julia gelip, Laura'nın önünde duruyor, kulağına eğiliyor.

"Sana bir fincan çay yapacağım," diyor. "Kahve de var. Ya da konyak."

"Bir fincan çay alırım. Teşekkürler."

"Bir şeyler de yemelisin," diyor Julia. "Bahse girerim ki evden ayrıldığından beri bir şey yemedin, öyle değil mi?"

"Şey..."

Julia, "Mutfakta yiyecek bir şeyler hazırlayacağım," diyor.

"Çok iyisin canım," diyor Laura.

Julia Clarissa'ya bakıyor. "Anne," diyor, "sen burada Bayan Brown'ın yanında kal. Sally ile ben de gidip bir bakalım neyiz var."

"Tamam," diyor Clarissa. Kanepeye, Laura'nın yanına oturuyor. Kızı kendisinden ne isterse onu yapıyor, bundan da müthiş bir huzur duyuyor. Belki de, diye düşünüyor, insan ölmeye böyle başlayabilir: yetişkin bir kızın seni yönetmesi, ve bir odanın verdiği rahatlık duygusu. Demek yaşlılık bu. Küçük avuntular, lamba ve kitap. Gitgide artan bir biçimde başkaları tarafından yönetilen bir dünya; iyi ya da kötü davranan insanlar; sokakta yanından geçerken suratına bakmayan insanlar.

Sally Clarissa'ya, "Parti için hazırlanan yiyecekleri yemek çok mu iğrenç sence? Hepsi kaldı," diyor.

"Bence iğrenç değil," diyor Clarissa. "Richard olsaydı bu yaptığımızı onaylardı."

Huzursuzca Laura'ya bakıyor. Laura gülümsüyor, kollarını göğsünde çaprazlıyor, ayakkabıllarının burunda bir şey görmüş gibi oraya bakıyor.

"Evet," diyor Laura. "Onaylardı sanırım."

"Tamam öyleyse," diyor Sally. Julia ile birlikte mutfığa gidiyor.

Saat gece yarısını on dakika geçiyor. Laura resmiyet denebilecek bir çekingenlikle oturuyor, dudaklarını birbirine bastırmış, gözleri yarı kapalı. Bu saatin sona ermesini istiyor, diye düşünüyor Clarissa. Yatağında bir başına olacağı zamanı bekliyor.

Clarissa, "Eğer istiyorsan hemen gidip yatabilirsin, Laura," diyor. "Konuk odası koridorun sonunda."

"Teşekkür ederim," diyor Laura. "Biraz sonra yatarım."

Tekrar bir sessizlik oluyor aralarında; ne özel bir sessizlik bu, ne de özellikle huzursuz. İşte burada, diye düşünüyor Clarissa; Richard'ın şiirlerindeki kadın burada. Yitik anne, gerçekleşemeyen intihar; çekip giden kadın burada. Şiirlerdeki kadının, aslında, elleri kucağında bir kanepede oturan sıradan bir yaşlı kadın çıkması hem şaşırtıcı hem de rahatlatıcı.

Clarissa, "Richard harika bir adamdı," diyor.

Der demez de pişman oluyor söylediğine. Lanet olası küçük övgüler başlıyor işte; ölen birine, saygıdeğer bir vatandaş, iyi şeyler yapan, harika bir adam olarak yeniden değer biçiliyor işte. Neden böyle bir şey söyledi ki sanki? Yaşlı bir kadını avutmak ve kendini sevdirmek için. Ve tamam, o beden üzerinde hak sahibi olmak için: *Ben onu çok yakından tanırdım, ona en yakın kişi bendim.* İşte şimdi içinden, Laura Brown'a yatağına gitmesini, kapıyı kapatıp sabaha kadar odasında kalmasını söylemek geliyor.

"Evet," diyor Laura. "Ayrıca çok da harika bir yazardı, öyle değil mi?"

"Şiirlerini okudun mu?"

"Okudum. Romanını da."

Biliyor demek. Clarissa hakkında her şeyi biliyor, kendinin, yani Laura Brown'ın da herkesin bildiği bir avuç özel destandaki hayalet ve tanrıça olduğunu da (geriye kalan, vazgeçmek bilmez üç-beş şiir okuruna 'herkes' demek yerinde bir sözcükse tabii). Kendisine hayran olunduğunu ve nefret edildiğini biliyor Laura; fırsat verilse önemli bir sanatçı olabilecek bir adamı, kendine tutsak ettiğini biliyor. İşte burada oturuyor şimdi, çilli, çiçekli bir elbise içinde. Oğlunun harika bir yazar olduğunu söylüyor.

"Evet," diyor Clarissa, çaresizlik içinde. "Harika bir yazardı." Başka ne diyebilir ki?

"Onun editörlüğünü hiç yapmadın, değil mi?"

"Hayır. Birbirimize çok yakındık. Çok güç olurdu bu."

"Evet. Anlıyorum."

"Editörlerin bir ölçüde tarafsız olmaları gerekir."

"Elbette öyle olmalıdırlar."

Clarissa kendini boğulur gibi hissediyor. Bu iş neden böyle güç oluyor? Laura Brown'la doğrudan konuş-

mak, önemli soruları sormak neden olanaksız? Önemli sorular *neler* peki?

Clarissa, "Ona elimden geldiğince iyi baktım," diyor.

Laura başını sallıyor. "Keşke benim elimden de daha iyisi gelseydi," diyor.

"Ben de keşke öyle yapabilseydim diyorum."

Laura uzanıp Clarissa'nın elini tutuyor. Laura'nın elinin yumuşak, kırış kırış derisinin altında, kemiklerinin düz ve boğumlu yerleri gözle görülür biçimde belirgin, kordon gibi uzanan damarları da.

Laura, "Elimizden geleni yaptık canım," diyor. "Zaten kimse daha fazlasını yapamazdı, öyle değil mi?"

"Evet, öyle," diyor Clarissa.

İşte Laura Brown yaşıyor, ölmeyi deneyen ama bunu başaramayan, ailesini bırakıp giden o kadın yaşıyor, oysa bütün ötekiler, onun peşinden yaşamlarını sürdürmeye çabalayan bütün ötekiler ölüp gittiler. Eski kocasını akciğer kanseri alıp götürdü, kızı sarhoş bir sürücü tarafından ezildi ama Laura Brown capcanlı. Richard bir pencereden atlayıp kırık camlarla dolu bir zemine düştü, ama Laura hâlâ capcanlı.

Clarissa yaşlı kadının elini tutuyor. Başka ne yapabilir ki?

"Julia senin çayını unuttu galiba," diyor.

"Unutmadığına eminim canım."

Clarissa, ufak bahçeye açılan camlı kapıya bakıyor. Laura Brown'la kendisinin görüntüleri bozuk çizgilerle siyah cama vurmuş. Clarissa, pencerenin pervazında oturan Richard'ı düşünüyor; tutunduğu yeri bırakan Richard'ı; atlamamış, bir kayanın üstünden suya kayar gibi süzülmişti. Geri dönülmez biçimde böyle bir şey yapmak acaba nasıl bir duyguydu? Loş evinden çıkıp boşluğa adım atmak? Mavili-kahverengili çöp varilleriyle, yere saçılmış amber rengi cam parçalarıyla alttaki da-

racık avlunun insanın üzerine gelmesi nasıl bir duyguydu? Kaldırımın üzerinde kıvrılıp kalmak ve kafatasının kırılıp parçalandığını, içindeki bütün içgüdülerin, küçük ışıkların dışarı döküldüğünü hissetmek (bunu hissetmiş olabilir miydi?) zevk vermiş miydi acaba – zevk vermiş olabilir miydi? Çok acı çekmiş olamaz, diye düşünüyor Clarissa. Acı çekeceğini düşünmüş olabilir, acının ilk darbesini yemiş olabilir; ve sonra... sonrası her neyse.

"Gidip bir bakayım," diyor Laura'ya. "Hemen dönerim."

"Tamam," diyor Laura.

Clarissa duruyor, bir tereddüt geçiriyor, sonra mutfağa gidiyor. Sally ile Julia yiyecekleri buzdolabından çıkartıp tezgâhların üzerine yığmışlar. Izgara tavuk göğüsleri var, siyah benekli, yer yer parlak sarı, tahta şişlere geçirilmiş, bir kâsenin içindeki fıstıklı sosun çevresine dizilmişler. Minik soğanlı tartlar var. Buharda pişirilmiş karidesler, yanında nemli *wasabi*'lerle pırıl pırıl parlak kırmızı renkte nefis ton balıkları. Üçgen biçiminde kesilmiş, koyu renkli ızgara patlıcanlar, kepekli ekmekle hazırlanmış yuvarlak sandviçler, saplarının dibi keçi peynirine ve rende cevize bulanmış hindiba yaprakları var. Çiğ sebzeyle dolu derin kaplar var. Ve bir de Clarissa'nın kendi eliyle Richard için, onun en sevdiği yemek olduğu için hazırladığı ıstakozlu güveç var, toprak kabının içinde.

"Ulu Tanrım," diyor Clarissa. "Şunlara bak."

"Elli kişi bekliyorduk," diyor Sally.

Üçü bir an, yiyecek dolu tabakların önünde duruyorlar. Yiyecekler, eski bir zamana aitmiş, dokunulamazmış gibi geliyor onlara; sanki sergilenen kutsal emanetlerler onlar. Clarissa bir an, o yiyeceklerin –en kolay yok olan o varlıkların– kendisiyle ötekiler ölüp gittikten sonra bile orada kalacağına inanıyor; herkes, hatta

Julia bile öldükten sonra. Kendisiyle ötekiler bu evden ayrıldıktan sonra, birer birer, dönmemek üzere ayrıldıktan sonra, o yiyeceklerin hâlâ, nasılsa taptaze olarak burada kalacağını hayal ediyor.

Sally, Clarissa'nın başını ellerinin arasına alıyor. Onu alnından sertçe ve ustaca öpüyor, bu öpüş Clarissa'nın aklına bir zarfın üzerine pul yapıştırılmasını getiriyor.

"Haydi herkesin karnını doyurup yatalım," diyor alçak sesle, Clarissa'nın kulağının içine. "Bu gün artık sona ersin."

Clarissa Sally'nin omzunu sıkıyor. "Seni seviyorum," demek istiyor, ama Sally bunu zaten biliyor. Sally de Clarissa'nın kolunun üst kısmını sıkarak karşılık veriyor ona.

"Evet," diyor Clarissa, "sona ersin."

Richard tam o anda bu dünyadan gerçekten ayrılmaya başlamış gibi geliyor Clarissa'ya. Clarissa için bu neredeyse bedensel bir duygu, yavaş, ama geri dönüşü olmayan bir çekip çıkarılış, tıpkı toprak altından dışarı çekilen bir ot gibi. Çok geçmeden Clarissa uyumuş olacak, Richard'ı tanıyan herkes uyumuş olacak, ertesi sabah uyandıklarında da onun ölümler âlemine katılmış olduğunu fark edecekler. Acaba yarın sabah, Richard'ın bu dünyadaki yaşamının sonu olmak yanında, şiirinin sonunun başlangıcı da olacak mı diye merak ediyor Clarissa. Ne de olsa onca kitap var. Bazıları, birkaç tanesi, iyi, bu birkaç tane içinden unutulmayacak olanların sayısı da üç ya da beş. Geleceğin yurttaşları, henüz doğmamış olanlar, Richard'ın mersiyelerini, kusursuz, ahenkli ağıtlarını, aşkı ve öfkeyi müthiş bir duygusuzlukla sunuşunu okumak isteyebilirler, ancak her şeyle birlikte onun kitaplarının da yok olup gitmesi daha büyük bir olasılık. Bir roman kahramanı olan Clarissa

yok olacaktır, Richard'ın yitik annesi, hem kurban hem düşman olan Laura Brown da.

Evet, diye düşünüyor Clarissa, bu gün bitse iyi olur. Partilerimizi veriyoruz; Kanada'da tek başımıza yaşamak için ailelerimizi terk ediyoruz, yeteneklerimiz olsa da elimizden gelen çabayı göstersek de, en olmayacak umutları beslesek de, dünyayı değiştiremeyecek kitaplar yazmak için uğraşıyoruz. Hayatımızı yaşıyor, istediğimizi yapıyor ve sonra da uyuyoruz; işte bu kadar basit ve kolay. Bazıları camdan atlıyor ya da boğularak intihar ediyor ya da hap yutuyor; çoğu kazayla ölüyor; ve çoğumuzu, büyük çoğunluğumuzu, bir hastalık yiyip bitiriyor, ya da eğer şanslıysak, zamanın kendisi. Avunacak bir şey var: Ne olursa olsun, hayatlarımızın önümüzde açılıp bize hayalini kurduğumuz her şeyi sunduğu saatler var; çocuklar dışında herkes (belki onlar bile), bu saatlerin arkasından kaçınılmaz olarak başkalarının, daha karanlık ve daha güç saatlerin geleceğini bilse de. Yine de kentin, sabahın keyfini çıkarırız; ne olursa olsun daha fazlasını umut ederiz.

Bunu neden bu kadar sevdiğimizi Tanrı bilir.

Partinin hazırlıkları duruyor işte; çiçekler hâlâ taze; konuklar için her şey hazır, ama onların sayısı dördü geçmemiş. Bizi bağışla Richard. Ne de olsa bu bir parti. Henüz ölmemiş olanlar için bir parti; görece sağlam kalmış olanlar için; bilinmeyen nedenlerle hayatta kalma şansına sahip olanlar için.

Aslında çok büyük bir şans bu.

Julia, "Richard'ın annesi için bir tabak hazırlasam mı?" diye soruyor.

"Hayır," diyor Clarissa. "Ben gidip onu buraya getireyim."

Clarissa oturma odasına, Laura Brown'ın yanına dönüyor. Laura, Clarissa'ya donuk donuk gülümsüyor; Laura'nın ne düşündüğünü ya da ne hissettiğini kim bi-

lebilir? İşte burada o; gazapların ve kederlerin kadını, heyecanların, başdöndürücü çekiciliğin kadını; ölüme âşık olan kadın; Richard'ın yazdıklarından eksik olmayan kurban ve işkenceci. Sevilen ve ihanet eden kadın burada, bu odanın içinde. Yaşlı bir kadın bu, Toronto'lu emekli bir kütüphaneci, ayaklarında yaşlı kadın ayakkabılarıyla.

Ve bir de Clarissa var, artık kendisi, Bayan Dallo-way değil; artık ona böyle seslenecek kimse yok. Clarissa'yı bekleyen bir başka saat var.

"Gelin Bayan Brown," diyor. "Her şey hazır."

Michael Cunningham

SAATLER

1999 PULITZER ÖDÜLÜ
1999 PEN FAULKNER ÖDÜLÜ

Saatler, yazarı **Michael Cunningham**'a, 1999 yılında Amerika'nın en önemli iki edebiyat ödülünü kazandırdı. 1941 yılında intihar eden *Virginia Woolf*'un yaşamına ve ölümüne göndermelerle dolu *Saatler*, onun *Bayan Dalloway* adlı ünlü romanından besleniyor. Üç kadının yaşamından kesitleri, üç ayrı zaman diliminde, ama birbirine koşut bir anlatımla veren roman, birbirinden bağımsız görünen, ama göndermelerle, benzeşmelerle ve ortak kahramanlarla hem birbirinin içine yansıyan, hem de *Bayan Dalloway*'e bağlanan bölümlerle toplumun koyduğu kurallara yüreklice karşı koyan, aşk ve dostluk, umut ve umarsızlık, başarı ve başarısızlık kısılcacında sıkışıp kalan insanları anlatırken, varoluşumuzun nedenlerini de sorguluyor. İntihar izleği ile kadın ve erkek eşcinselliği, roman boyunca varlığını sürdürüyor. **Michael Cunningham**, az bulunur bir ustalık ve yaratıcılıkla iki kadının yaşamını *Virginia Woolf*'un yaşamına düğümlüyor, beklenmedik ve hüzünlü bir çözümde birleştiriyor. Üç kadının iç dünyalarının en kuytu köşelerine, erkek yazarlarda pek rastlanmayan bir başarıyla sokulan **Cunningham**, şaşırtıcı derecede berrak ve şiirsel anlatımıyla bir başyapıt yaratmış. *Meryl Streep* ve *Nicole Kidman* gibi oyuncularla filme de çekilen *Saatler*, 2003 yılında başta *Altın Küre En İyi Film Ödülü*, *En İyi Kadın Oyuncu Oscar Ödülü* olmak üzere pek çok ödül de aldı.

ISBN 975-8440-

9 789758 1440

n: JIM ESPOSITO

IV

ARTI

9800000